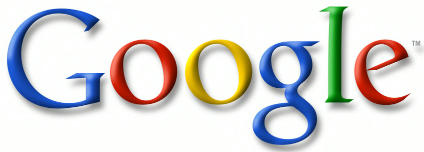
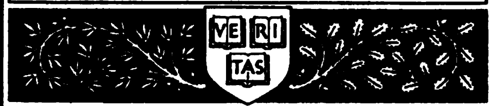

VE RI
TAS

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Ο ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

Η

ΠΕΡΙ ΟΡΚΟΥ,

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ,

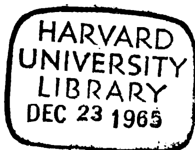
Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ παρὰ τῇ Καπνικαρέᾳ.

1849.

« Ὁ νόμιμος ὅρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμένος μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεὸν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν ἐμ:ταχειρίσθη πρὸς περισσοτέραν τῶν ἐπαγγελιῶν του βεβαίωσιν, καὶ οἱ ἅγιοι ἄνδρες ὡσαύτως εἴς τε τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν Διαθήκην· διότι πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὅρκος, κατὰ τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν. »

« Εἰς δύω δὲ περιστάσεις γίνεται νόμιμος ὁ ὅρκος, ά. ἢ ἐπὶ κριτηρίου ὑπὲρ δικαίας σωτηρίας ἢ ἑαυτοῦ τινὸς, ἢ τοῦ πλησίον· β'. ἢ κατ' ἀπαίτησιν ἡγεμόνος τινὸς περὶ πραγμάτων ὄχι ἐναντίων εἰς τὸν θεῖον νόμον. Τοιοῦτον ὅρκον ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαγορεύει, ἀναγκαῖον δηλονότι καὶ νόμιμον κ.τ.λ. »

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ. Σελ. 92.

Ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κύριος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ οἰκονόμων, δικαζόμενος παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις δικαστηρίοις, ἐπειδὴ τὸ πέρας τῆς δίκης αὐτοῦ ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἐπακτοῦ ὅρκου, εὕρηκε κακὸν τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον τοῦ ὅρκου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐζήτησε *τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ εἰς τοὺς ἱερωμένους ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διατεταγμένου τύπου ἐπὶ περιστάσεως τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁρκοδοσίας*. Εἶναι ἄπορον τῳόντι πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ εἰς κεφαλὴν φρονίμου ἀνθρώπου τοιοῦτος ἀλλόκοτος παραλογισμός! Ὅ,τι ἐζήτησε καὶ ζητεῖ ὁ αἰδεσιμώτατος, δὲν ὑπάρχει. Πλὴν καὶ ἂν ὑπῆρχε, δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς αὐτόν· διότι δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ ὁ νόμος. Ἂν πᾶς δικαζόμενος εὑρίσκῃ κακὸν τὸν εἰς αὐτὸν ἀποβλέποντα νόμον, καὶ ἐπὶ τῆς δίκης αὐτῆς ζητῇ ἄλλου νόμου ἐφαρμογὴν, ποῦ καταντᾷ τότε ἡ νομοθεσία; Τὸ αἴτημα ἄρα τοῦ αἰδεσιμωτάτου οἰκονόμου ἦτον καὶ εἶναι πάντῃ ἀνόητον· πρῶτον, διότι πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει σέβας, εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ, ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν ἦναι οἱ νόμοι αὐτοῦ. Καὶ κακοὶ τῳόντι ἂν ἦναι οὗτοι, πρὸς χάριν ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐν ᾧ μάλιστα οὗτος δικάζεται, δὲν μεταβάλλονται. Δεύτερον, διότι ἐζητεῖτο ἡ μεταβολὴ τοῦ νόμου παρὰ τῶν δικαστῶν, ἐν ᾧ οἱ δικασταὶ δὲν εἶναι νομοθέται, ἀλλ' ἀκριβέστατοι ἐφαρμοσταὶ τῶν παρὰ τῆς πολιτείας τεθειμένων νόμων. Τρίτον, διότι ὁ ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένος τύπος τοῦ ὅρκου, τύπος ἀρχαιότατος, ὡς ἀπὸ τῶν πρώτων βυζαντινῶν χρόνων καταγόμενος, καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμοζόμενος, δὲν περιέχει τι ἐν ἑαυτῷ κακὸν καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ἐναντίον. Τέταρτον, διότι ἡ ἐκκλησία δὲν διέταξε ποτὲ τύπον

ὅρκου εἰς τοὺς ἱερωμένους ἐπὶ περιστάσεως τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁρκοδοσίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος τύπος· εἶναι μάλιστα πασίγνωστον, ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησία εἶχε πάντοτε, καὶ ἕως σήμερον ἔχει, τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἡ βυζαντινὴ πολιτεία, καὶ ἔχει τὴν σήμερον ἡ Ἑλληνική. Ταῦτα δὲν ἠγνόει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων. Ὤφειλε λοιπὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν νόμον, ἂν δὲν ἠλέγχετο ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὅτι ὀμνύων ἐπιορκεῖ· καὶ τόσῳ εὐκολώτερον ὤφειλε νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτὸν, καθ' ὅσον οἱ πεπαιδευμένοι καὶ σοφοὶ ὀφείλουσι πρὸ παντὸς ἄλλου περισσοτέραν εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους εὐπείθειαν. Ἔχουσι καὶ κατὰ τοῦτο διδάσκαλον τὸν σοφώτατον Σωκράτην.

Ἐὰν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὸν ὅρκον, οὐδ' ὀμνύει ὅλως, διὰ σέβας πρὸς τὸ θεῖον, πρὸς ὃ γίνεται πάντοτε ὁ ὅρκος, καθ' ὁποιονδήποτε τύπον καὶ ἂν γίνηται οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν κείμενον τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας νόμον δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τοῦτον, προτιμᾷ μᾶλλον ν' ἀποτίσῃ ἢ νὰ ὀμόσῃ, ἤθελεν εἶναι ἀξιέπαινος· διότι τοῦτο ἔπραξαν καὶ ἐθνικοὶ, ὄχι μόνον χριστιανοί. Ἀλλ' αὐτὸς δέχεται τὸν ὅρκον, καὶ δὲν δέχεται τὸν τύπον τοῦ ὅρκου! Ἐὰν δὲ νομίζῃ, ὅτι ὀμνύων μὲν ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων ἁμαρτάνει, ἄλλως δὲ ὀμνύων, δὲν ἁμαρτάνει, ἢ, μὴ ὀμνύων ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, δὲν ὀμνύει, φρονεῖ καὶ δοξάζει κακῶς. Εἰς τὸν θεὸν γίνεται πάντοτε ὁ ὅρκος ὅπως καὶ ἂν γίνηται. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν, ἐπὶ θεῷ μάρτυρι διαβεβαιοῖ. Καὶ τοῦτο δὲν ἀγνοεῖ ὁ σοφὸς οἰκονόμος. Ὥστε, ἐὰν ὁ ὅρκος ὁπωσδήποτε καὶ ἂν γενῇ, ἦναι ὅρκος, διὰ τί ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος εὑρίσκει κακὸν τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον αὐτοῦ; Δὲν εἶναι κακὸς ὁ τύπος τοῦ ὅρκου. Ἡ κακία αὐτοῦ εἶναι πρόφασις. Ἐζήτει πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ προξενήσῃ νέα σκάνδαλα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, καὶ μὴ εὑρίσκων ἄλλην πρόχειρον, ἐδράξατο τοῦ τύπου τοῦ ὅρκου. Τοῦτο ἐννοήσαντες, ἠθελήσαμεν νὰ μαστιγό-

σωμεν αὐτὸν πάλιν. Ἐὰν ἐνόμιζεν, ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἤθελε σκανδαλίσει τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀμαστίγωτος, κίβδηλον ἦτον αὐτοῦ τὸ νόμισμα. Καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἂν ἤθελον ἀδιαφορήσει, ἡμεῖς δὲν ἀδιαφοροῦσαμεν. Δὲν πολεμοῦμεν τὸν ἄνθρωπον, τὴν κακίαν ἐξελέγχομεν καὶ τιμωροῦμεν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν τοπρῶτον ἐν τῷ ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ κατόπιν ἐν τῷ ἀριθ. 1531. Ἀλλὰ τότε ἐθεωρήσαμεν ἄλλως τὸ ζήτημα, ἢ ὡς εἶχε τοῦτο ἀληθῶς.

Ἀλλὰ μόλις ἐδημοσιεύθη ὁ 1528 ἀριθμὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἀμέσως κίνησις μεγίστη κατέλαβε τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν· καὶ δικαίως. Ἕκαστος ἐννοεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν λόγον τούτου. Ἡ δὲ κίνησις ἐγένετο ἔτι συντονωτέρα, ὅτε ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ 1531 ἀριθμὸς τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος. Δὲν ἐφρονοῦμεν ποτέ, ὅτι ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἤθελε παραδράμει ἐν σιωπῇ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ἡ οἴησις ἤθελεν ὠθήσει αὐτὸν εἰς ἀπάντησιν. Ἀπήντησε λοιπὸν διὰ τοῦ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος· ἀλλ' ἀπήντησε τοιουτοτρόπως, ὥστε ἔδιδε λαβὴν εἰς συγγραφὴν βιβλίου ὁλοκλήρου. Δὶς ἐγράψαμεν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ἤτοι ἐν ἀριθ. 1533 καὶ 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ ζήτημα ἔλαβεν ἄλλην μορφήν. Καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις ἀριθμοῖς παρ' ἡμῶν γραφέντων ἐπείσθησαν ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, ὅτι τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προτεινόμενον καὶ ζητούμενον εἶναι ἄτοπον καὶ παράλογον· διότι ἐπείσθησαν ἐξ αὐτῶν, ὅτι καὶ ὁ ἐπακτὸς ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται παρὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένος αὐτοῦ τύπος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀνέκαθεν εἰσῆξεν εἰς τὰ δικαστήρια ἡ πολιτεία ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης καταστάσεως τῆς χριστιανικῆς κυβερνήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παρεδέχθη ἡ ἐκκλησία καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐπρόσεχεν ὀλίγον τι ἀπαθέστερον εἰς τὴν κοινὴν δόξαν, ἤθελεν ἐμποδισθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ παρουσιασθῇ πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ἐκ νέου ἀπαντῶν, προτιμῶν τὴν σιωπὴν διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑπόληψιν. Τοιαύ-

της γνώμης ἦσαν ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι· διότι δὲν ἔβλεπον τί ἤθελεν ἀντιτάξει εἰς ἀναντιῤῥήτους ἀληθείας. Λόγους δὲν εἶχε, καὶ τὰ σοφίσματα δὲν ἔχουσι κάμμίαν ἰσχὺν παρὰ τοῖς φρονίμοις ἀνθρώποις. Μόνον ἡμεῖς δὲν ἤμεθα τῆς γνώμης ταύτης· πρῶτον, διότι, ἐπειδὴ ἤμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ὁ τύπος τοῦ ὅρκου ἦτον ἁπλῆ πρόφασις, καὶ ἐννοήσαντες τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἀποδοκιμασίας τοῦ τύπου τούτου, ἐγράψαμεν, ἤθελε λάβει ἐκ τούτου ἀφορμὴν καὶ αὐτὸς εἰς τὸ νὰ γράψῃ πάλιν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ σκανδάλου· καὶ δεύτερον, διότι, οἰόμενος ἑαυτὸν εἶναι τινὰ, δὲν ἐδύνατο νὰ σιωπήσῃ, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ νομισθῇ ἡττημένος. Ἐπείσθημεν δ' ἔτι μᾶλλον, ὅτι ἡ γνώμη ἡμῶν δὲν ἦτον ἐσφαλμένη, ὅτε εἴδομεν τοὺς εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην θαμινοὺς δρόμους τοῦ υἱοῦ του καὶ ἄλλων μετ' αὐτοῦ συνεργατῶν, τὰς ἀναδιφίσεις τῶν βιβλίων, τὰς ἀντιγραφὰς, τὰς μετακομίσεις βιβλίων εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ τόσας ἄλλας προπαρασκευάς. Τὴν ιζ' τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπροσμένετο ἡ ἀπάντησις τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων, υἱοῦ καὶ συντροφίας. Ἀλλ' ἐξαίφνης διεδόθη φήμη, ὅτι μόλις μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἔμελλε νὰ δημοσιευθῇ αὕτη. Καὶ τῷόντι τὴν κβ' τοῦ Ὀκτωβρίου ἐδημοσιεύθη, καὶ περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς νυκτὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασε καὶ εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν. Καὶ πόθεν ἡ βραδύτης αὕτη τῆς δημοσιεύσεως; ἐκ περιστάσεως γελοίας! Ἐν ᾧ ἦτον ἡ ἀπάντησις ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ἐγίνοντο εἰς αὐτὴν προσθέσεις, ἀφαιρέσεις, μεταβολαὶ ποικίλαι! Ἡ σοφία ἐκ διαλειμμάτων κατέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου. Ἂν θελήσῃ νὰ ψεύσῃ ταῦτα, θέλει ὑποχρεωθῇ εἰς τὸ νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ὃς μέγιστος αὐτῷ ὅρκος, ὡς

— τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσι θεοῖσιν,

ἵνα πιστευθῇ.

Ἀλλ' ὡς ἐγελάσαμεν, ὅτε ἐμάθομεν, ὅτι ἔγραφεν ὁ μέγας οἰκονόμος πρὸς ἀνατροπὴν ἀληθειῶν ἀναντιῤῥήτων, ὡς ἐγελῶ-

μεν, ὅτε ἐβλέπομεν θαμίζοντας εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἄλλους μετ' αὐτοῦ· οὕτως ἐγελάσαμεν καὶ ὅτε ἀνέγνωμεν τὴν πολυθρύλλητον καὶ πολυπαθῆ ἀπάντησιν. Γενναῖόν τι δὲν ἐπροσμένομεν ἐκ τοιαύτης κεφαλῆς· διότι, ἂν ἄλλοι νομίζωσι ταύτην Διὸς κεφαλὴν, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν αὐτὴν εἰς τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὑπόληψιν. Καὶ καιρὸν δὲν εἶχεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν συμμαχίαν τοῦ Κυρίου Α. Στούρτζα. Γενναῖόν τι παρ' αὐτοῦ δὲν ἐπροσμένομεν· ἀλλ' οὔτε πάλιν τόσον ἄθλιον πρᾶγμα. Πλὴν εἶναι καὶ ἀληθινόν; ὅτι ἄλλως παρ' ὅπως ἔγραψε δὲν ἐδύνατο νὰ γράψῃ. Εἶναι κακὸν πρᾶγμα τὸ νὰ γράφῃ τις πρὸς διαστροφὴν τῆς ἀληθείας, καὶ ἔτι χειρότερον τὸ νὰ γράφῃ ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συνειδότος! Πλὴν ἢ ἔπρεπε νὰ σιωπήσῃ, ἢ ἔπρεπε νὰ γράψῃ τι γενναιότερον, πρὸς ὁποιονδήποτε σκοπὸν καὶ ἂν ἔγραφεν. Αἱ κύριαι ἀρεταὶ τῆς ἀπαντήσεως εἶναι ἡ φλυαρία, ἡ ἀκρισία, ἡ ἀντίφασις, ὁ παραλογισμὸς, ἡ σοφιστεία, ἡ προφανὴς καταφρόνησις τῆς λογικῆς, ἡ καταφρόνησις ὅλης τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τόση δὲ ἀταξία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὴν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους, ὥστε ἀποκάμνει ὁ ἀναγνώστης. Δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι οὕτως ἀπαντῶν καθιστάνετο γελοῖος; — Ἀπήντησεν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ ἀπήντησε μάλιστα ἐν ἐκτάσει. Καὶ ὅμως, καίτοι πολλὰ φλυαρήσας, παρέλιπε τὸ οὐσιωδέστατον — *τὸν παρὰ τῆς ἐκκλησίας διατεταγμένον τύπον τοῦ ὅρκου*. Ἐχρεώστει ῥητῶς νὰ δείξῃ, πότε καὶ ποῦ διέταξε τοιοῦτό τι ἡ ἐκκλησία, καὶ νὰ φέρῃ τὸ διατεταγμένον.

Ἐγελάσαμεν, εἴπομεν, ὅτε ἀνέγνωμεν τὴν νέαν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἀπάντησιν· διότι καὶ γέλωτος εἶναι τῳόντι πρόξενος· καὶ δὲν ἠθέλομεν γράψει κατ' αὐτῆς, ἂν ἠξεύραμεν, ὅτι ὅλοι οἱ ἀναγνόντες αὐτὴν ἔπαθον ὅ,τι ἐπάθομεν ἡμεῖς. Ἡ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦσα ἀλογία γίνεται ἀφ' ἑαυτῆς κατάδηλος· πλὴν γίνεται κατάδηλος τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν. Ἀλλ' ὅλοι οἱ ἀναγνῶσται δὲν εἶναι τοιοῦτοι· ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἔμαθον νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, καὶ παραδέχονται

ὡς λόγους τὰς ἀλογίας καὶ τοὺς παραλογισμοὺς, καὶ ὡς ἀληθείας τὰ ψεύδη, ὄχι μόνον δὲν ἐγέλασαν, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμασαν. Ὅθεν δὲν ἐκρίναμεν εὔλογον νὰ σιωπήσωμεν· διότι δὲν ἐκρίναμεν εὔλογον ν' ἀφήσωμεν πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀπάτην, ὅτι οἱ παραλογισμοὶ εἶναι λόγοι, καὶ ἀλήθειαι τὰ ψεύδη. Δὲν ἐκρίναμεν προσέτι εὔλογον νὰ σιωπήσωμεν· διότι θέλομεν νὰ ἐξελέγξωμεν ἔτι μᾶλλον τὸν μέγαν οἰκονόμον, μήπως, τέλος, σωφρονίσωμεν αὐτὸν καὶ κατασιγάσωμεν. Πλὴν ὁμολογοῦμεν ἐκ προοιμίων, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλέγξωμεν ὅλα τὰ ἐν τῇ ἀπαντήσει ἐλέγχου ἄξια. Λέξις δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ μὴ ἐκφράζουσα ἢ ἀλογίαν ἢ παραλογισμόν· καὶ τοῦτο λέγοντες, δὲν λέγομεν ὑπερβολήν. Θέλομεν περιορισθῇ λοιπὸν εἰς τὰ κυριώτερα· πλὴν καὶ τοῦτο θέλει μᾶς σύρει καὶ ἄκοντας εἰς πολλὴν ἔκτασιν. Τοῦτο μᾶς λυπεῖ. Ἀλλὰ τί ποιητέον; Πρὸς λογικῶς γράφοντα, λογικῶς τις ἀπαντῶν, δύναται καὶ συντομίαν νὰ τηρήσῃ καὶ τάξιν νὰ φυλάξῃ· πρὸς ἄνθρωπον δὲ ἀλογικεύτως γράφοντα, οὐδέτερον τούτων δύναται νὰ τηρηθῇ. Πλὴν, ἂν καὶ αὐτὸς πταίῃ διὰ ταῦτα, ἡμεῖς ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν, ὅσοι θελήσωσι νὰ δαπανήσωσιν ὀλίγον χρόνον εἰς ἀνάγνωσιν τῶν παρ' ἡμῶν γραφομένων. Ἐλπίζομεν δὲ, ὅτι θέλουσι μάθει καί τι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν.

Πρὸς εὐκολίαν ἠναγκάσθημεν ν' ἀριθμήσωμεν τὰς στήλας τοῦ Αἰῶνος ἀπὸ ά—κά· διότι ἄλλως ἤθελεν εἶναι ἐπίπονον εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ ἐν αὐτῷ εὕρεσις τῶν ὁποίων φέρομεν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου περικοπῶν. Ἐπράξαμεν ἡμεῖς ὅ,τι ὤφειλε νὰ πράξῃ αὐτός. Ἐμβαίνομεν δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα, πεποιθότες, ὅτι θέλομεν νικήσει. Δὲν θέλομεν ὅμως φεισθῇ οὔτ' αὐτοῦ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν λαβόντων μέρος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅστις δὲν φείδεται αὐτὸς ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ἄξιος φειδοῦς ἑτέρου. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὸ κύριον ὑποκείμενον, εὔλογον ἐκρίναμεν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἄρθρου.

«*Πόθεν ἄρξομαί σε κείρειν*!» εἶπέ ποτε ὁ μέγας οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων περὶ τοῦ Κυρίου Ν. Βάμβα. Πόθεν ἀρξόμεθα αὐτὸν κείρειν, λέγομεν καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἄρθρου «*Ὁ παράδοξος ὁρκοφάγος*!»

«*Ὁ παράδοξος ὁρκοφάγος*» ἐπιγράφει τὴν ἀπάντησίν του ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων. Παράδοξος τῳόντι ἐπιγραφή! Ἀλλ' εἰς τίνα ἐφαρμόζει τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην; Εἰς ἡμᾶς; — Διὰ τί; Διότι γράφομεν ὑπὲρ τοῦ ὅρκου καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένου τύπου αὐτοῦ ὡς θεμιτοῦ καὶ συγχωρητοῦ, καὶ μὴ ἀπηγορευμένου παρὰ τῆς ἐκκλησίας; Ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ ὀνομάσῃ παραδόξους ὁρκοφάγους αὐτὰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους· διότι αὐταὶ ὄχι μόνον συγχωροῦσι τὸν ὅρκον, καὶ τὸν ὅρκον μάλιστα ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττουσιν αὐτὸν εἰς κληρικοὺς, ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὡς θέλουσιν ἰδεῖ οἱ ἀναγνῶσται. Πρέπει νὰ ὀνομάσῃ οὕτω τοὺς ἀοιδίμους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου· διότι ἐκεῖνοι, καίτοι χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Ά Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ ἐσχάτου, καὶ ὀρθόδοξοι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, καὶ εὐσεβεῖς, ἐνομοθέτησαν ὅμως τὸν ὅρκον, καὶ ἁπτομένου μάλιστα τοῦ ὀμνύοντος τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων. Ἐὰν δὲ μᾶς ὀνομάζῃ παραδόξους ὁρκοφάγους ὡς ὁρκισθέντας ἐνώπιον δικαστηρίων, μὴ τῷ κακοφανῇ, ἂν ἀκούσῃ, ὅτι ψεύδεται· διότι ποτὲ δὲν ὡρκίσθημεν. Αὐτὸς ὡρκίσθη πρὸ ὀλίγου κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐφετῶν ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου, ὄχι ἡμεῖς. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἁρμόζει τὸ «*Ὁ παράδοξος ὁρκοφάγος*», ἢ εἰς αὐτόν; Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι δὶς ἐπροσκλήθημεν ἐπὶ μαρτυρίᾳ εἰς δικαστήρια ἐν Ἀθήναις, καὶ οὐδέποτε ἀλλαχοῦ· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ ἐφετείου τὴν πρώτην φορὰν καὶ παρὰ τοῦ εἰρηνοδικείου τὴν δευτέραν ἀπελύθημεν τοῦ ὅρκου κατ' ἰδίαν ἡμῶν αἴτησιν, συγκατατιθέντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν διαφερομένων μερῶν. Μάρτυρες τούτου αὐταὶ αἱ δικαστικαὶ πράξεις. Μάρτυρες αὐτοῦ ὁ τότε πρόεδρος τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετῶν Κύριος Κ. Πιτσιπίος καὶ οἱ συνδικασταὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ νῦν εἰ-

ρηνοδίκης τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν Κύριος Μ. Ἄνινος. Μάρτυρες αὐτοῦ αὐτοὶ οἱ διαφερόμενοι καὶ οἱ δικηγόροι αὐτῶν. Ψεύδεται λοιπὸν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, γράφων· « Καὶ ἄλλοτε, καὶ πρό τινων μηνῶν προσκληθεὶς καὶ » αὐτὸς ὡς μάρτυς εἰς τὸ δικαστήριον, ὡρκίσθη ἐπὶ τοῦ θείου » εὐαγγελίου.» Καὶ ψεύδεται ἀναιδέστατα, καίτοι αἰδεσιμώτατος· καὶ ὅςτις τῷ εἶπε τοιοῦτο προφανέστατον ψεῦδος, ἠθέλησε νὰ τὸν θεατρίσῃ, καὶ τὸ κατώρθωσεν! Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς μὲν δὲν ὡρκίσθημεν ἕως σήμερον ἐπὶ δικαστηρίου, αὐτὸς δὲ ὡρκίσθη ὄχι πρὸ πολλοῦ, ἂς εἴπῃ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, τίς εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος; Καὶ ἂν ἡμεῖς ἠθέλομεν ὀμόσει, δὲν ἤθελεν εἶναι παράξενον· πρῶτον, διότι δὲν εἴμεθα ἐχθροὶ τοῦ νομίμου καὶ δικαίου ὅρκου· εἴμεθα ὅμως μέγιστοι ἐχθροὶ τῆς ἐπιορκίας· καὶ δεύτερον, διότι ὑποχρεούμενοι παρὰ τοῦ νόμου εἰς τὸν ὅρκον, δὲν ἐδυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν αὐτόν· αὐτὸς δέ, παρ' ᾧ ἔκειτο καὶ τὸ ὀμόσαι καὶ τὸ μὴ ὀμόσαι· διότι ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὸν ὅρκον ἀποτίων· δὲν εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος ὀμνύων; αὐτὸς ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου; ὁ τόσον εὐσεβὴς καὶ εὐσυνείδητος; ὁ διαῤῥηγνύων τὰ αὐτοῦ ἱμάτια, ὅτι ἀπώλετο ἐν Ἑλλάδι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὅτι εὐσεβείας οὐδὲ ἴχνος ἔμεινεν ἐν αὐτῇ; Ὁ τοιοῦτος λοιπὸν ὀμνύων, δὲν εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος; Μυριάκις ἐπαναλαμβάνει τὸ *Μὴ ὀμόσαι ὅλως* τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἔπειτα ὀμνύει; Παράδοξος ὁρκοφάγος! Τόσον σέβεται τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος; Λέγει καὶ ἐπαναλέγει, ὅτι ἡ ἐκκλησία δὲν δέχεται τὸν ὅρκον, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὅλως ἐναντίοι τοῦ ὅρκου, καὶ ἔπειτα ὀμνύει; Ὁποία ἀντίφασις! Ὁποῖος παράδοξος ὁρκοφάγος! Ὅ,τι κατακρίνει τόσον αὐστηρῶς, ἐκεῖνο πράττει ὁ αἰδεσιμώτατος; Ἀλλὰ ποῖον χαρακτῆρα φανερόνει τοῦτο; ποίαν ἱερατικὴν συνείδησιν; Ὁ διδάσκων μὴ ὀμνύειν, ὀμνύει; Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅ,τι λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ τοῦ μέχρι λόγου καυχωμένου ἐν τῷ νόμῳ Ἰουδαίου; « Ὁ διδάσκων ἕτερον,

σεαυτὸν οὐ διδάσκεις;... Ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις; » (Ῥωμ. Β', 21. 23.) Καὶ ὀμνύων δὲν ἀτιμάζει τφόντι τὸν θεὸν ὁ *αἰδεσιμώτατος* διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου, *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, ἐὰν τοῦτο σημαίνῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ Μὴ ὀμόσαι ὅλως; Καὶ δὲν ἐξυβρίζει τφόντι τοὺς ἀπαγορεύοντας τὸν ὅρκον πατέρας τῆς ἐκκλησίας ὀμνύων, ἐὰν ὁ ὅρκος ἀπαγορεύηται; Παράδοξος ὁρκοφάγος! Ὤφειλε νὰ αἰδεσθῇ κατά τι ἑαυτὸν ὁ *αἰδεσιμώτατος*! Τὸν κατακρίνουσι καὶ καταδικάζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ προπάτορες ἡμῶν, διότι ὀμνύει διὰ χρήματα! Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾅδῃ ὁ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ὅρκου μεγάλου Βασιλείου θαυμαζόμενος Πυθαγόρειος Κλεινίας, ὃς « ἐξὸν δι' ὅρκου τριῶν ταλάντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὁ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον ἢ ὤμοσε, » *καὶ ταῦτ' εὐορκεῖν μέλλων*; » Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Πυθαγόρειος Σύλλος, ὃς « ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι, χρήματα ἀπέτισε, *καίτοι εὐορκῆσαι μέλλων*; » Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἰσοκράτης, ὅστις παραγγέλλει· « *Ἕνεκα δὲ χρημάτων μηδένα θεὸν » ὀμόσῃς, μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλῃς· δόξεις γὰρ τοῖς μὲν » ἐπιορκεῖν, τοῖς δὲ φιλοχρημάτως ἔχειν*; » Συμπεραίνει καὶ αὐτὸς τί λέγουσιν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ἂς εἴπωμεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς. Πλὴν δὲν θέλομεν, οὔτ' αὐτὸς νὰ παρεξηγήσῃ καὶ διαστρέψῃ ὅ,τι τῷ λέγομεν ἀπ' ἐκείνων, οὔτε ἄλλος. Ἂς ἀκούσῃ λοιπόν. « Ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενε οἰκονόμε! Λέγεις, ὅτι » ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν πρεσβεύεις, εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, ἡ μόνη » ἀληθινή, καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ αὐτῆς ὑπερέχει πᾶσαν ἄλλην ἠθικήν. Συνομολογοῦμέν σοι κατὰ τοῦτο. Ἀλλ' ἂν φρονῇς καὶ » δοξάζῃς τῷόντι καθ' ἣν λεγεις μόνην ὀρθήν, μόνην ἀληθινὴν » θρησκείαν, καὶ ὑπερεπαινεῖς τὴν ἠθικὴν αὐτῆς, πῶς δὲν πράττεις καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους σου; Ψευδὴς ἦτον ἡ » θρησκεία ἡμῶν, καὶ κακὴ ἡ ἠθικὴ αὐτῆς· δὲν κρύπτομεν τὴν » ἀλήθειαν· καὶ ὅμως ἡμεῖς ἐπράττομεν ὅπως ἐκείνη μᾶς παρήγγελε. Μᾶς παρήγγελλε· Μὴ ὀμνύητε, κἂν εὐορκεῖν μέλλητε· καὶ δὲν ὠμνύομεν· καὶ ἵνα μὴ ὀμνύωμεν, ἀπετίομεν.

» Παραγγέλλει καὶ ἡ ἰδική σου ἀληθινὴ θρησκεία· Μὴ ὀμνύῃς
» ὅλως· καὶ ὅμως σὺ ὀμνύεις! Γενοῦ λοιπὸν σὺ αὐτὸς μεταξὺ
» σοῦ καὶ ἡμῶν δικαστὴς, καὶ εἰπὲ, ὄχι ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς σου
» συνειδήσεως· (διότι τοῦτο καὶ τὸ οὐδὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἰσχὺν
» παρ' ἡμῖν, καθὼς καὶ παρὰ πᾶσι τῆς εὖ καὶ ὀρθῶς φρονοῦ-
» σιν·) ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος δίκαιος καὶ τίμιος, ὡς ἄνθρωπος,
» ὅστις ἐλέγχεται τῳόντι ἀπὸ τοῦ συνειδότος; ὅταν πράξῃ τι
» παρὰ τὰ καθήκοντα· εἰπέ· Σὺ εἶσαι ὀρθόδοξος καὶ ὀρθοερ-
» γὸς, ἢ ἡμεῖς; Ἡ ὀρθὴ δόξα γίνεται δήλη ἐκ τῶν ὀρθῶν
» ἔργων, τῶν συμφώνων δηλαδὴ πρὸς τὴν δόξαν. Δοξάζεις ὀρ-
» θῶς, καὶ πράττεις κακῶς! Τοῦτο εἶναι ἀντίφασις. Εἰπὲ λοι-
» πὸν, ἢ ὅτι κακῶς δοξάζεις, καὶ διὰ τοῦτο πράττεις κακῶς,
» ἢ ὅτι ἄλλως δοξάζεις, καὶ ἄλλως πράττεις κατὰ τὸ συμφέ-
» ρον σοι. Μὴ μᾶς λέγῃς πλέον κακῶς δοξάζοντας καὶ πράτ-
» τοντας· διότι ἡμεῖς, πράττοντες ὀρθότερά σου, ἐδοξάζομεν
» καὶ ὀρθότερά σου· ἀλλὰ σοῦ μόνου.» Σοὶ ἀρέσκει λοιπὸν, παράδοξε ὁρκοφάγε, ὁ δίκαιος οὗτος ἔλεγχος; Ποία ἐριννὺς σὲ ὤθησεν εἰς τὸ νὰ ἐπιγράψῃς τὸ ἄρθρον σου «Ὁ παράδοξος ὁρκοφάγος;»

Ἀρχόμενος δὲ τῆς ἀπαντήσεως ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, διατρέχει ὅσα ἐξ ἀρχῆς ἐγράψαμεν εἰς τέσσαρας ἀριθμοὺς τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν **1528**, **1531**, **1533** καὶ **1535**, περὶ ὅρκου, ἐκ τῆς δίκης αὐτοῦ λαβόντες τὴν ἀφορμήν. Ἀλλὰ διατρέχει αὐτὰ ἐν τοιαύτῃ ἀταξίᾳ, ὥστε εἶναι ἀνάγκη πᾶσα νὰ δώσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτὴν τάξιν τινά. Χωρὶς τούτου θέλομεν ὑποπέσει καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα, καὶ τὴν αὐτὴν κατάκρισιν θέλομεν ἐπισύρει εἰς ἑαυτούς. Τάξις δὲ δὲν εἰσάγεται εἰς τὴν ἀταξίαν, ἐὰν δὲν ἐξετάσωμεν περὶ τί κυρίως στρέφεται ὅλη ἡ ἀπάντησις τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου. Ὅθεν ἀναγνόντες αὐτὴν μετὰ προσοχῆς, ταῦτα ἐδυνήθημεν νὰ συμπεράνωμεν ὡς κεφάλαια τῆς ὅλης φλυαρίας·

Ά ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς κατὰ τὸ Ματθ. Ε', **33—37** καὶ Ἰακ. Ε', **12**.

Β′ ὅτι τὸν παρὰ τῆς πολιτείας νενομοθετημένον ὅρκον ἀνέχεται μὲν ἡ ἐκκλησία, οὐκ ἀποδέχεται δὲ, οὐδὲ παραδέχεται.

Γ′ ὅτι ὁ κληρικὸς δὲν ὀμνύει, ἀλλὰ διαβεβαιόνει μόνον ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως κατ' ἀρχαῖον ἔθος ἕως σήμερον σωζόμενον εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τῶν ὀρθοδόξων λαῶν.

Δ′ ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων ὅρκος εἶναι ἀπρεπὴς, ἀνοίκειος καὶ ἀνάρμοστος εἰς τὸν κληρικόν.

Ἐντὸς αὐτῶν τῶν τεσσάρων κεφαλαίων θέλομεν σπουδάσει νὰ περιορισθῶμεν καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ καθ' ὅσον μᾶς ἐπιτρέπει ἡ ἄκρα τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου ἀταξία. Πλὴν ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Α′ κεφαλαίου εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὑπόθεσις καὶ τῶν ἄλλων τριῶν, θέλει λάβει τὸ κεφάλαιον τοῦτο περισσοτέραν ἔκτασιν ἢ ἕκαστον τῶν ἄλλων. Αὐστηρὰ λογικὰ ὅρια ἂς μὴν ἀπαιτῇ ὁ ἀναγνώστης· τοῦτο ἀπαιτῶν, ἀπαιτεῖ πρᾶγμα ἀδύνατον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α′.

Ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς Κατὰ τὸ Ματθ. Ε′, 33—37 καὶ Ἰάκ. Ε′, 12.

ΜΕΡΟΣ Α′.

Εἰς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον ἥρμοζε τὸ γράφειν, ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται παρὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς, ὄχι ὅμως ποτὲ εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον πρεσβύτερον καὶ οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων Κύριον Κωνσταντῖνον. Ἐν τῇ διαβοήτῳ αὐτοῦ Κατηχήσει ἔγραφεν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμένος μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν θεὸν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν μετεχειρίσθη κ.τ.λ.· γράφων δὲ νῦν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ἀσυγχώρητος, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν; Ἔγραφε καὶ ἔλεγε πολλὰ κατὰ τοῦ ὅρκου καὶ τῶν ὀμνυόντων ὁ Χρυσόστομος· ἀλλ' ἐβεβαίονε τὰ γραφόμενα τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ παραδείγματι.

διότι δὲν ὤμνυεν αὐτός. Ἀλλ' ὁ ἅγιος μέγας οἰκονόμος, γράφων κατὰ τοῦ ὅρκου, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένου, καὶ ὁρκιζόμενος αὐτὸς, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν; Ὅστις λαλεῖ ἢ γράφει κατά τινος πράγματος ὡς κακοῦ, καὶ ἔπειτα πράττει αὐτὸς τὸ καθ' οὗ λαλεῖ καὶ γράφει, δὲν γράφει καὶ λαλεῖ καθ' ἑαυτοῦ; Θεωρεῖ τὸν ὅρκον ἀπηγορευμένον κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ μυριάκις βοᾷ· Μὴ ὀμόσαι ὅλως· καὶ ὅμως ὁρκίζεται! Ὁποία ἀντίφασις! Θεωρεῖ τὸν ὅρκον συγχωρητὸν, καὶ ὁρκίζεται καὶ αὐτός· καὶ ὅμως κραυγάζει, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος! Ὁποία ἀντίφασις! Ὁποῖος παραλογισμός! Τόσος ἐχθρὸς δεικνύεται τοῦ ὅρκου, ὥστε νομίζει τις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕτοιμος ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι· καὶ ὅμως ὀμνύει! Φέρει σύνταγμα ὅλον πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι τοῦ ἐκδότου τοῦ *ἱερωτάτου* Πηδαλίου, τοῦ μακαρίτου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ἀπηγορευμένος· καὶ ὅμως αὐτὸς ὁρκίζεται! Δὲν γράφει λοιπὸν καθ' ἑαυτοῦ; Ἀλλ' ἔχει πρόχειρον τὴν ἀπολογίαν, ὅτι αὐτὸς δὲν ὤμοσεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου, *διεβεβαίωσε* μόνον *ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως*! Ματαία ἀπολογία! Ἂν νομίζῃ ὁ ἅγιος οἰκονόμος, ὅτι διὰ τῆς ἀτόπου καὶ παραλόγου ταύτης πράξεως ἀπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ θεὸς ὅμως οὐ μυκτηρίζεται. Ἀλλὰ περὶ τούτου θέλομεν ὁμιλήσει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ἐξελέγξαντες δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντιφάσκοντα πρὸς ἑαυτὸν τὸν σοφὸν οἰκονόμον, ἐλέγχομεν αὐτὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ψευδόμενον· διότι εὐθὺς ἐκ προοιμίων ψεύδεται. Εὐθὺς ἀρχόμενος λέγει, ὅτι τὴν ιέ τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου ἐξέδωκε τὸ ἐφετεῖον τὴν περὶ τῆς δίκης του ἀπόφασιν· καὶ ὅμως ἡμεῖς, πλαττόμενοι ἄγνοιαν τοῦ τέλους τῆς δίκης, ἐγράψαμεν τὴν ιή τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὅσα ἐγράψαμεν· ἐνῷ ὁ ἀριθ. **1528** τῆς Ἀθηνᾶς εἶναι ἐκδεδομένος ἀπὸ τῆς ις', καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς ιή τοῦ Σεπτεμβρίου, καὶ ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἐγράψαμεν τὰ ἐν αὐτῷ ἐκδεδομένα τὴν ιδ' τοὐλάχιστον. Ὥστε δὲν ἐπλάσαμεν

ἄγνοιαν, ὡς ψευδόμενος λέγει ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ· ἀλλ' εἴπομεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Μικρὸν μὲν τὸ ψεῦδος· ἀλλὰ τὸ ψεῦδος εἶναι πάντοτε ψεῦδος, καὶ ἀνάξιον ἱερέως, διαβεβαιοῦντος τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ δικαστηρίου ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως. Χείλη ἱερέως οὐ ψεύδεται!

Παρεξηγῶν δὲ ὁ σοφὸς οἰκονόμος τὸν κύριον καὶ ἀληθινὸν σκοπὸν τῶν παρ' ἡμῶν τοπρῶτον γραφέντων, λέγει μετὰ τὸ ἀνωτέρω ἐλεγχθὲν ψεῦδος, ὅτι ἐθεολογήσαμεν ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Κλεινίου, τοῦ Ἰσοκράτους, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν, « ὅτι χρεωστεῖ πάντως ὁ κληρικὸς, ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀρχιερεὺς, στεκόμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ὅπου παρατυγχάνουσι καὶ κακοῦργοι πολλάκις δικαζόμενοι, νὰ ὁρκίζηται ἐπὶ τοῦ θείου εὐαγγελίου.» Δὲν ἐθεολογήσαμεν, ὡς εἰρωνευόμενος λέγει ὁ μέγας θεολόγος· ἀλλὰ προϊδόντες, ὅτι ὁ ὅρκος ἀνδρὸς φημιζομένου ἐπὶ παιδείᾳ καὶ σοφίᾳ κ.τ.λ. δι' ὀλίγα χρήματα ἤθελε προξενήσει μέγα σκάνδαλον, θέλοντες ν' ἀποτρέψωμεν αὐτὸν ἀπὸ τούτου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σκανδάλου καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυσφημίας, εἰπόντες, ὅτι ὁ ἀληθινὸς ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται, εἴπομεν ἔπειτα· «Ὅστις ἀληθῶς » διὰ σέβας πρὸς τὸ θεῖον, τὸ ὁποῖον ὀμνύων ἐπικαλεῖται μάρ- » τυρα καὶ τιμωρὸν, δὲν ὀμνύει, προτιμᾷ καὶ τὴν ἄδικον ἀπό- » τισιν χρημάτων ἀπὸ τοῦ δικαίου ὅρκου.» Καὶ πρὸς τοῦτο ἐφέρομεν καὶ τὸν Πυθαγόραν, καὶ τὸν Κλεινίαν, καὶ τὸν Σύλλον καὶ τὸν Ἰσοκράτην. Ἀλλ' εἰς μάτην ἠλπίσαμεν, ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, ἐντρεπόμενος τοὺς ἐθνικοὺς, ἤθελεν ἀποφύγει τὸν ὅρκον, καὶ ἐὰν ἔμελλε νὰ εὐορκήσῃ, ἀποτίων, ὡς ἔπραξαν ἐκεῖνοι! Ἔφαγε τὸν ὅρκον! Ἀλλ' ἂν ἔζη ὁ θαυμαστὴς τοῦ Κλεινίου μέγας Βασίλειος, τὸν ὁποῖον φέρει ὁ μέγας οἰκονόμος ὡς ἐχθρὸν τοῦ ὅρκου, τί ἤθελεν εἰπεῖ περὶ τοῦ παραδόξου τούτου ὁρκοφάγου; Ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ἀνέγνωσε τὸν πρὸς τοὺς πολυόρκους διάλογον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀλλαχοῦ· ἀνέγνωσε βέβαια ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα·

Ὅρκος δὲ μή μοι χρημάτων κέρδος φέροι.
Λίαν γὰρ αἰσχρὸν φαίνεται.

Λίαν πρόχειρον ἐγκαλεῖν ψευδορκίαν.
Τούτων τί μᾶλλον;
Πλείους κακοί εἰσιν εἰς τὰ χρήματα.
Τίς οὐ συνθήσεται;
Καὶ τοῖς σοφισταῖς τοῦτ' ἐδογματίζετο.
Τί οὖν μέγ' ἡμῖν;
Οὐδέν· τὸ μιμεῖσθαι δὲ καὶ φαινοίμεθα
Χείρους. Τόδ' αἰσχρὸν καὶ μάλα.
Ἀλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Μόλις εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ πληθύνηται, καὶ ἀμέσως εἰσήχθησαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη. Καὶ ὅσον ἐκεῖνο ἐπληθύνετο, τόσον ἐπληθύνοντο ἐνταυτῷ καὶ αἱ κακίαι. » Ἐπληθύνθησαν, λέγει ἡ θεία γραφή, » αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διενοεῖτο » ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς » ἡμέρας. » Ὥστε, ὡς ἀνθρωπίνως πρὸς ἀνθρώπους διαλεγομένη, λέγει ἡ γραφή· « Ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ » τῆς γῆς, καὶ διενοήθη, καὶ εἶπεν· Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον, » ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. » Εἰσαχθείσης τοίνυν τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς εἰς τὸν κόσμον, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία πρὸς ἀσφάλειαν αὑτῆς ἐναντίον τοῦ ψεύδους, τοῦ δόλου, τῆς ἀπάτης; Ὅσα κωλύματα, ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ, ἦτον δυνατὸν νὰ ἐπινοηθῶσι πρὸς τοῦτο, ἐπεννοήθησαν, καὶ ἐν τούτοις ἦτον καὶ ὁ ὅρκος. Χρεωστεῖ λοιπὸν ὁ ὅρκος τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν εἰς τὴν κακίαν καὶ πονηρίαν τοῦ ἀνθρώπου! Καὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαστροφῆς καὶ διαφθορᾶς! Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἔμενεν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἁπλότητα καὶ χρηστότητα, ὅρκος δὲν ἤθελεν ὑπάρχει. Διὰ τῆς ἰσχύος λοιπὸν τοῦ φόβου καὶ τρόμου τοῦ ὅρκου ἤθελεν ἡ κοινωνία νὰ φέρῃ τοὺς ψεύστας, τοὺς δολίους, τοὺς ἀπατεῶνας εἰς τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν χρηστότητα. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔμελλον νὰ ἀναγκάζωνται οἱ ψεῦσται, οἱ πονηροὶ καὶ δόλιοι ἢ νὰ λέγωσι τὴν

ἀλήθειαν, ἢ νὰ στιγματίζωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς, καὶ νὰ παραδίδωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς εἰς τὴν θείαν ὀργὴν καὶ τιμωρίαν. Καὶ τῳόντι ὁ ὅρκος ἀπεδείχθη ἰσχυρότατον προφυλακτήριον τῆς κοινωνίας! Ἂν ὁ ἄνθρωπος πρὸ τοῦ ὅρκου καὶ χωρὶς ὅρκου τολμᾷ νὰ κρύπτῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ψεύδηται, ἐρχόμενος εἰς τὸν ὅρκον, φέρων εἰς νοῦν, ὅτι ὀμνύων ἐπικαλεῖται αὐτὸν τὸν θεὸν μάρτυρα, τὸν μόνον ἔχοντα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ ἀνταμείβῃ καὶ τὴν κακίαν νὰ τιμωρῇ καὶ ἐν τῇ νῦν καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθειαν. Μόνον ὁ εἰς ἔσχατον ἀσεβείας φθάσας, τολμᾷ καὶ ὀμνύων νὰ ψεύδηται.

Κατὰ ταῦτα ὁ ὅρκος εἶναι τόσον ἀρχαῖος, ὅσον ἀρχαῖον εἶναι καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος· διότι τόσον ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ κακία καὶ κακοήθεια. Καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἔθνος ἀρχαῖον, εἰς ὃ δὲν ἦτον εἰσηγμένος ὁ ὅρκος· διότι δὲν ὑπάρχει καὶ ἔθνος ἀρχαῖον, εἰς ὃ δὲν ἦτον εἰσηγμένη ἡ ἠθικὴ διαφθορά! Πλὴν ἐπειδὴ δὲν συγγράφομεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ὅρκου, παρατρέχοντες τ' ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη, λέγομεν ὀλίγα περὶ τῶν Ἑβραίων καὶ Ῥωμαίων· περὶ τῶν πρώτων· διότι ἐν αὐτοῖς ἐγεννήθη ὁ χριστιανισμός· περὶ τῶν δευτέρων· διότι ἐπ' αὐτῶν ἀρχόντων ἐγεννήθη ὁ χριστιανισμός.

Ὅτε ἐφάνη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὅρκος ἦτον συνηθέστατος καὶ κοινότατος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παρά τε τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. Παρὰ τοῖς πρώτοις ὁ ὅρκος ἐθεωρεῖτο μάλιστα παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ διατεταγμένος, ὡς πέρας πάσης ἀντιλογίας. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐφυλάττοντο παρ' αὐτῶν οἱ ὅρκοι μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἀκριβείας. Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸ τῆς αὐτῶν αἰχμαλωσίας ἐσχάτων χρόνων αἱ ἐπιορκίαι ἐγένοντο παρ' αὐτοῖς συχνόταται, δι' ἃς καὶ ἠλέγχοντο συχνάκις παρὰ τῶν προφητῶν, καὶ μετὰ πολλῆς σπουδῆς συνιστᾶτο εἰς αὐτοὺς παρὰ τούτων ἡ ἱερότης τοῦ ὅρκου. Μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν ὑπέφερον πολλὰ κακὰ, σωφρονήσαντες οἱ Ἑβραῖοι, ἐφύλαττον καὶ τὸν ὅρκον. Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὅλη ἡ ἠθικὴ τοῦ Ἑβραϊ-

κοῦ ἔθνους ἦτον διεφθαρμένη, οὕτω καὶ ὁ ὅρκος εἶχεν ἐκπέσει εἰς μεγίστην βεβήλωσιν καὶ κατάχρησιν. Τῆς φαρισαϊκῆς ἠθικῆς τὰ διεστραμμένα ἀξιώματα ἐπενήργησαν καὶ εἰς αὐτόν. Ἐδίδασκον δηλαδὴ οἱ φαρισαῖοι, ὡς δῆλον ἐξ ὧν ἀναγινώσκομεν περὶ αὐτῶν ἐν εὐαγγελίοις (Ματθ. ΚΓ', **16—22**), ὅτι ὅρκοι, γινόμενοι εἰς τὸν ναὸν, εἰς τὸ θυσιαστήριον, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχουσί τι κῦρος, οὐδ' ὑποχρεοῦσι τὸν ὀμνύοντα εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν· διότι παρ' ἅπασι τούτοις δὲν ὑπάρχει τι ἱερόν. Μόνοι, ἔλεγον, οἱ εἰς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα γινόμενοι ὅρκοι εἶναι ἀληθινοὶ καὶ ἐνταυτῷ κύριοι. Τούτοις δὲ ἐξισοῦντο, κατὰ τὴν δόξαν αὐτῶν, μόνοι οἱ εἰς τὸν χρυσὸν τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου δῶρον γινόμενοι· διότι καὶ οἱ εἰς ταῦτα ὀμνύοντες, ἐνομίζοντο εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν ὀμνύοντες· ἐπειδὴ τὰ δῶρα ταῦτα ἦσαν τοῦ θεοῦ ἴδια. Τοῦτο ἦτον πρόφασις· τὸ δὲ ἀληθινὸν ἦτον, ὅτι τὸ συμφέρον τῶν τὰ τοιαῦτα διδασκόντων ἀπήτει τὸ νὰ νομίζωνται τὰ δῶρα ἐκεῖνα τόσον ἱερὰ, ὡς ἂν εἰς αὐτὰ μάλιστα κατ' ἐξαίρεσιν εὐηρεστεῖτο ὁ θεός. Τοὺς ὅρκους τούτους ὠνόμαζον οἱ φαρισαῖοι *μεγάλους* καὶ *βαρεῖς*· τοὺς δὲ εἰς τὸν ναὸν, εἰς τὸ θυσιαστήριον κ.τ.λ., *μικροὺς* καὶ *ἐλαφρούς*. Ἐκείνους μόνον ἦτον ὑπόχρεως ὁ ἄνθρωπος νὰ φυλάττῃ, καὶ ἐκείνους μόνον παραβαίνων, ἐγίνετο ἐπίορκος· ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων οὔτ' αὐτοὶ ἀπεῖχον, οὔτε οἱ μαθηταὶ αὐτῶν. Ἰδοὺ ἠθική! Ὁ ὀμνύων εἰς τὸν ναὸν οὐκ ὀφείλει· ὁ δὲ εἰς τὸν χρυσὸν τοῦ ναοῦ ὀμνύων, ὀφείλει! Ὁ ὀμνύων εἰς τὸ θυσιαστήριον, οὐκ ὀφείλει· ὁ δὲ εἰς τὸ ἐπ' αὐτοῦ δῶρον ὀμνύων, ὀφείλει! Ὅρκος γινόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κ.τ.λ., δὲν εἶναι ὅρκος· διότι δὲν γίνεται ἀμέσως εἰς τὸν θεόν! Δὲν ἤξευρον οἱ φαρισαῖοι, ὅτι καὶ ὁ εἰς ταῦτα ὀμνύων, εἰς τὸν θεὸν ἀποβλέπει; Ἤξευρον· ἀλλὰ τοιαύτης ἠθικῆς ἀξιώματα συνέφερον εἰς αὐτούς. Καὶ τοιοῦτοι μὲν ἦσαν περὶ τοὺς ὅρκους οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ Χριστοῦ.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐδείκνυον

μέγα σέβας πρὸς τὸν ὅρκον· ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἀπώλεσεν οὗτος καὶ παρ' αὐτοῖς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἱερότητα· διότι καὶ αὐτῶν ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ ἦτον τότε μεγίστη. Τόσον συνήθεις, τόσον κοινοὶ ἦσαν τότε παρ' αὐτοῖς οἱ ὅρκοι, ὥστε ἐγίνοντο καὶ περὶ μικροτάτων καὶ εὐτελεστάτων πραγμάτων· καὶ εἰς τόσην κατάχρησιν εἶχον καταντήσει, ὥστε εἰς κάμμίαν ἴσως ἄλλην ἐπικράτειαν δὲν ἐγίνοντο τόσοι ψευδεῖς ὅρκοι καὶ ἠγορασμένοι, ὅσοι εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.

Πλὴν εἰς ὅσην κατάχρησιν καὶ βεβήλωσιν καὶ ἂν εἶχε καταντήσει ὁ ὅρκος παρά τε τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίοις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἦτον ὅμως πάντοτε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς δικαστηρίοις, καὶ πάντοτε ἐπήγετο παρ' αὐτῶν καθ' ἃς ἐπήγετο περιστάσεις· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτον δυνατὸν ν' απαγορευθῇ.

Πλὴν, ῥητῶς λέγοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· « Πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιορκήσεις· » ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν » μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· » μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε » εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν » τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν » ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν Ναὶ, ναὶ, Οὔ, » οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν· » (Ματθ. Ε', 33—37) καὶ κατὰ ταῦτα λέγοντος καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου· « Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε μήτε τὸν » οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον. Ἤτω δὲ ὑμῶν » τὸ Ναὶ ναὶ, καὶ τὸ Οὒ οὔ· ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε· » Ἰακωβ. Ε', 12) ἐσυμπέραναν πολλοὶ ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου. Πλὴν δὲν ἀπαγορεύεται ἐξ αὐτῶν ὁ ὅρκος ἀπολύτως, ἀλλ' ἡ περὶ αὐτὸν ἀσεβὴς κατάχρησις.

Ἴδομεν ἀνωτέρω ὁποῖα ἀξιώματα ἐπρέσβευον οἱ φαρισαῖοι. Δι' αὐτὰ ἐθεάτριζεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἀπεδείκνυεν

εἰς αὐτοὺς, ὅτι αἱ τοιαῦται διδασκαλίαι καὶ δόξαι εἶναι ἄθλια ἐπιβοηθήματα τῆς αὐτῶν κακοηθείας· διότι καὶ οἱ εἰς ἄλλα πράγματα γινόμενοι ὅρκοι, εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται σιωπηλῶς. Διὸ καὶ ἀπεδοκίμαζε, καὶ αὐστηρότατα κατέκρινε τὰ πρὸς εὔκολον ἀπάτην τῶν ἀπροσέκτων καὶ ἁπλῶν ἀνθρώπων ἐπινοήματα ταῦτα τῶν φαρισαίων, οἱονεὶ λέγων· Κάλλιον εἶναι τὸ νὰ λέγῃ τις εἰλικρινῶς Ναὶ ἢ Οὔ χωρὶς ὅρκου, ἢ νὰ μεταχειρίζηται πρὸς μόνον τὸ θεαθῆναι τοιούτους ὅρκους, οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ὑπάρχωσιν ἀληθινοὶ ὅρκοι, νομίζονται ὅμως παρὰ τῶν ὀμνυόντων μηδὲν κῦρος ἔχοντες, μηδὲ ὑποχρεοῦντες τὸν ὀμνύοντα εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν. « Quæri autem potest, cum diceretur: «Ego autem dico vobis, non jurare omnino: » cur additum sit: «Neque per cœlum, quia thronus Dei est, et cætera». Credo propterea, quia non putabant Judæi se teneri jurejurando, si per ista jurassent; et quoniam audierant, «Reddes autem Domino jusjurandum tuum,» non se putabant Domino debere jusjurandum, si per coelum, aut terram, aut per Hierosolymam: aut per caput suum jurarent: quod non vitio praecipientis, sed illis male intelligentibus, factum est. Jtaque Dominus docet nihil esse tam vile in creaturis Dei, ut per hoc quisque perjurandum arbitretur: quando a summis usque ad infima divina providentia creata regerentur, incipiens a throno Dei usque ad capillum album aut nigrum. ——— Ergo Deo debet jusjurandum ineffabiliter tenenti omnia, et ubique praesenti, quisquis etiam per caput suum jurare voluerit: et hinc etiam caetera intelliguntur etc. (Augustin. de sermone Domini in monte. Matth. V, 33—37. Tom. IV. pag. 339), Δὲν ἀποδοκιμάζει ἄρα, οὐδ' ἀπαγορεύει ὁ Χριστὸς Ματθ. Ε', 33—37 ἀπολύτως τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὰ περὶ τοῦ ὅρκου διεστραμμένα ἀξιώματα τῶν φαρισαίων· διὰ τοῦτο καὶ μόνον τῶν ἀπατηλῶν ἐκείνων τύπων τῶν φαρισαίων μέμνηται.

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἑρμηνευθῶσι τὰ ῥήματα τοῦ Χριστοῦ, δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτῶν τελεία τοῦ ὅρκου ἀπαγόρευσις. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτῶν, τοῦτο συμπεραίνοντες πολλοὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν ἐκ κακῆς αὐτῶν ἑρμηνείας, ἀπέφευγον τὸν ὅρκον. Τοῦτ' αὐτὸ συμπεραίνοντες ἐξ αὐτῶν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ πολλοὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἀκολούθους αἰῶνας, ἔγραφον κατὰ τοῦ ὅρκου. Ἀλλ' ἂν οἱ θέλοντες τὸν ὅρκον παρὰ τοῦ εὐαγγελίου ἀπηγορευμένον, ἤθελον ἀπηγορευμένον τὸν κατὰ τὴν διεστραμμένην τῶν φαρισαίων ἠθικὴν, ἢ τὸν περὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἐκ κακῆς συνηθείας καὶ μικρῶν καὶ εὐτελῶν πραγμάτων προπετῶς καὶ ἀκρίτως γινόμενον, εἶχον δίκαιον· διότι ὁ τοιοῦτος ὅρκος ἀπαγορεύεται τῳόντι· ἄδικον ὅμως εἶχον, ἂν ἐνόμιζον ἀπηγορευμένον πάντα ὅρκον ἀπολύτως, καὶ αὐτὸν δηλαδὴ τὸν παρὰ τῶν δικαστηρίων κατὰ τὸν νόμον τῆς πολιτείας ἐπαγόμενον. Τὴν ἀναγκαίαν ταύτην διάκρισιν ἐξ ἀρχῆς ποιήσασα ἡ ἐκκλησία, δὲν ἀπηγόρευσέ ποτε τὸν ὅρκον· πάντοτε ὅμως ἐτιμώρησε τὴν ἐπιορκίαν.

Ἀλλὰ λέγουσιν οἱ θέλοντες τὸν ὅρκον ὅλως ἀπηγορευμένον, ὅτι ὁ Χριστὸς, λέγων· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » δὲν ἐξαιρεῖ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης οὐδ' αὐτὸν τὸν ἐπακτὸν ὅρκον. Σφάλλουσι μεγάλως οἱ οὕτω φρονοῦντες καὶ δοξάζοντες. Πῶς δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει εἰς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἐπακτὸν ὅρκον; Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔμελλε νὰ συσταθῇ καὶ ὑπάρξῃ ἐντὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὡς σύστημα ἠθικὸν, καὶ ὄχι πολιτικόν· καὶ οἱ χριστιανοὶ, ὡς πολῖται ἢ ὑπήκοοι Ῥωμαῖοι, ἔμελλον πολιτικῶς νὰ ὑπόκεινται καὶ πείθωνται καὶ ὑποτάσσωνται εἰς τὴν καθεστῶσαν κοσμικὴν ἐξουσίαν, εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας, καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ ζῶσι καὶ πολιτεύωνται. Ἀλλὰ κατ' αὐτοὺς τοὺς νόμους ἦσαν καὶ δικαστήρια κατεστημένα, καὶ ὁ ὅρκος εἰσηγμένος εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα· καὶ ἦτον ποτὲ δυνατὸν ν' ἀπαγορευθῇ; Ἂν ἀπηγορεύετο ὁ ὅρκος, ἀκόλουθον ἦτον ν' ἀπαγορευθῇ καὶ τὸ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς

κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας καθεσταμένοις δικαστηρίοις· διότι δικαζόμενοι οἱ χριστιανοὶ παρ' ἐθνικῶν δικαστηρίων, πῶς ἦτον δυνατὸν ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον; Τοῦτο δὲν ἀπηγορεύθη, ἄρα οὐδ' ἐκεῖνο. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁ θεμελιωτὴς τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἐσέβετο τὰ καθεστῶτα, ἐτίμα τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἐπείθετο εἰς τοὺς νόμους καὶ τῆς πατρίδος του καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, καὶ ποτὲ δὲν ἔδειξεν, οὔτ' ἐδίδαξεν ἀντίστασιν καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τοὺς νόμους. Καὶ αὐτὸς ἐτέλει φόρον, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ διέταττε φόρον τελεῖν. « Ἀπόδοτε, ἔλεγε, τὰ Καίσαρος » Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. » (Ματθ. ΚΒ', 21.) Ἂν ὅλως ἀπηγόρευε τὸν ὅρκον, καὶ, κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν, καὶ τὸ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς καθεσταμένοις δικαστηρίοις, δὲν ἀντέπραττεν εἰς τὰ καθεστῶτα; δὲν προσέκρουεν εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν; δὲν ἐδίδασκεν ἀπείθειαν εἰς τοὺς νόμους; Καὶ τοῦτο πράττων, δὲν ἤθελε κατηγορηθῇ καὶ τιμωρηθῇ παρ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ὡς ἀντάρτης; Δὲν ἀπηγόρευσε λοιπὸν τὸν παρὰ τοῦ δικαστοῦ πρὸς εὕρεσιν καὶ ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας ἐπαγόμενον ὅρκον· καὶ τοῦτο γίνεται ἔτι μᾶλλον δῆλον ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ. Ὅτε συλληφθεὶς ἀπήχθη πρὸς τὸ δικαστήριον, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας· « Ἐξορκίζω σε » κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, » ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. » Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε· « Σὺ εἶπας. » (Ματθ. ΚϚ', 63·) Οὗτος ἦτον ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ὅρκου παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐν τοῖς δικαστηρίοις· ὁ ὀμνύων δὲν ἀπήγγελλε τὸν ὅρκον προφερόμενον· ἀλλ' ἀκούων αὐτὸν, ἀπεκρίνετο καταφάσκων, ἢ τῷ Ἀμὴν, ἢ ἄλλῳ τινὶ καταφάσεως ῥήματι χρώμενος. Ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη· Σὺ εἶπας (Ἰδ. καὶ Κ. Κογόνη Ἑβρ. ἀρχαιολ. Σελ. 25). Ὑποταχθεὶς λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὸν νόμον τοῦ ἔθνους του, πῶς ἦτον δυνατὸν ν' ἀπαγορεύσῃ τὸν κατὰ νόμον εἰθιζόμενον ἐν δικαστηρίοις ὅρκον;

Ἀλλ' ἂν πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐσυμπέραναν ἐκ τοῦ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » τελείαν τοῦ ὅρκου ἀπαγόρευσιν,

ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλοι δοξάζοντες τὸ ἐναντίον. Ὁ τῶν ἱερῶν γραφῶν εἰδημονέστατος καὶ κριτικώτατος Ἱερώνυμος λέγει εἰς τὸ Ματθ. Ε', 34, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν δὲν ἀπαγορεύει τὸ ὀμνύειν τὸν θεὸν, ἀλλὰ τὸν εἰς τὰ κτίσματα ὅρκον. « Hanc, λέγει, » per elementa jurandi pessimam consuetudinem sem» per habuere Iudaei. Qui jurat aut veneratur, aut » diligit eum per quem jurat. In lege praeceptum est, « ut non juramus, nisi per dominum Deum nostrum. » Judaei per angelos, et urbem Hierusalem, et templum, » et elementa jurantes, creaturas resque carnales vene» rabantur honore et obsequio Dei. Denique quo hic » Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per » coelum et terram et Hierosolymam, et per caput tuum.» Πῶς δὲ δοξάζει ὁ φιλόσοφος πατὴρ Αὐγουστῖνος περὶ τούτου, ἂς ἀναγνώσῃ ὅστις θέλει ἐν Τόμ. Δ'. Σελ. 339 τὴν παρ' αὐτοῦ γινομένην ἑρμηνείαν τοῦ Ματθ. Ε', 33—37.

Ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκτὸς τῶν δικαστηρίων δὲν ἀπηγορεύθη παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ὁ ἀναγκαῖος ὅρκος, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐγίνωσκε τὴν κυριακὴν ἐντολήν· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως ; » ἢ ὅτι ἐπελάθετο ἢ κατεφρόνησεν αὐτῆς ; Καὶ ὅμως αὐτοῦ ῥήματα εἶναι τά· « Μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω. » Ῥωμ. Α', 9. καί· « Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεως ἐν πνεύματι ἁγίῳ. » Ῥωμ. Θ', 1. καί· « Ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. » Β' Κορινθ. ΙΑ', 31. καί· « Ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. » Γαλ. Α', 20· καί· « Μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεός. » Φιλιπ. Α', 8. καί· « Θεὸς μάρτυς· » καί· « Ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ θεός· » Α' Θεσσαλ. Β', 8, 10. Ὁριστικώτερον, καὶ σαφέστερον δὲν ἐδύνατο νὰ ὀμόσῃ ὁ Παῦλος ! Ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ « ὁμολογία καθοριστικὴ μετὰ παραλήψεως θείας »

κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ἢ « Ὅρκος δὲ δὴ πίστωσις ἐμμέσῳ θεῷ » κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, καὶ τοῦτο εἶναι οἱ ὅρκοι τοῦ Παύλου.

Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἴσως εἴπῃ ὁ μέγας οἰκονόμος, δὲν εἶναι ὅρκοι. Κἀὶ συμπεραίνομεν τοῦτο ἐξ ὧν λέγει ἐν στήλῃ ιγ'· « Σεβόμενος λοιπὸν τὰς σεπτὰς συνόδους, σέβου, Κ. ἀρθρογράφε, καὶ τοὺς θεοφόρους πατέρας — μηδὲ πίστευε ξένους τινὰς φιλόρκους σοφοὺς, οἵτινες καὶ τὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου «μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι,» *καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου Παύλου τοιαύτας ῥήσεις, τὰς λέγουσιν ὅρκους!* » καὶ ἐν στήλῃ ιζ'· « Αὐτὸς » ὁ ἀπόστολος Παῦλος κρινόμενος, ἐπὶ τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ συνει- » δήσεως διεβεβαίου τὴν θεοφιλῆ πολιτείαν του· « Ἐγὼ πάσῃ » συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ (Πράξ. κγ', 1).» » Καὶ τοὺς Κορινθίους ἐπληροφόρει κατὰ τὸ μαρτύριον τῆς συνει- » δήσεως αὐτοῦ (Β' Κορινθ. ά, 12). Καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν ἐπικαλέ- » σθη μάρτυρα (Β' Κορ. ά, 23). *Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι ὅρκος* » (ἄπαγε), ὡς λέγουσιν οἱ ξένοι συγγραφεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων » ἀρύεται τὰς γνώμας ὁ ἀρθρογράφος (πλὴν εἰμὴ που ἡ μαρτυ- » ρία σημαίνει ὁρκωμοσίαν). » Ἀλλ' ἂν ὁ σοφὸς οἰκονόμος δὲν θέλῃ νὰ εἴπῃ ὅρκους τοὺς ὅρκους, ἂς εἴπῃ αὐτοὺς ἐνόρκους διαβεβαιώσεις. Ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν ἐθνῶν ὁ διδάσκαλος, εἶχε χρείαν ἐνόρκων διαβεβαιώσεων· διότι ἔγραφε πρὸς ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν παρεῖχον αὐτῷ πλήρη καὶ τελείαν πίστιν, καὶ ἐχρεώστει νὰ καταπολεμήσῃ αὐτῶν καὶ τὴν δυσπιστίαν καὶ τὰς προλήψεις, καὶ τοῦτο δὲν ἐδύνατο ἄλλως νὰ κατορθώσῃ, εἰμὴ ἐνόρκως διαβεβαιῶν· « Nisi fortè putatis, fratres, λέγει ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος, quia si sciret apostolus Paulus credere sibi Galatas, adderet jurationem et diceret: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior (Gal. I, 20). Videbat ibi eos qui credebant: videbat et alios qui non credebant.»

Ἀλλ' ὅτι ὁ Παῦλος ὤμοσε τῳόντι, φέρομεν τούτου δύο μάρτυρας, πάσης πίστεως ἀξίους. Ὁ πρῶτος τούτων εἶναι

ὁ φιλόσοφος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστῖνος, καὶ ὁ δεύτερος εἶναι ὁ μόνος ἕως σήμερον εἰς τὴν κατὰ τὴν Ῥωσσίαν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν θεολόγος, καὶ θεολόγος ἔνδοξος, Θεοφάνης ὁ Προκοποβίκης. Ὁ πρῶτος λέγει· « Ut noveritis, verum » jurare non esse peccatum, invenimus et apostolum Pau- » lum jurasse: Quotidie morior, per vestram gloriam, » fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro » (I Cor. XV, 31.) *Per vestram gloriam*, juratio est. » Non quasi sic ait, *Per vestram gloriam morior*, quasi » vestra gloria me facit mori: quomodo si diceret, per » venenum mortuus est, per gladium mortuus est, per » bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est; id est, » faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, et » similia: non sic dixit, *Per vestram gloriam*. Ambiguita- » tem Graecus sermo dissolvit. Inspicitur in epistola Græ- » ca; et invenitur ibi juratio, quæ non est ambigua Νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν. Νὴ τὸν θεὸν ubi dixerit Græcus, » jurat. Quotidie auditis Græcos, et qui Græce non no- » stis, Νὴ τὸν θεόν. Quando dixit, Νὴ τὸν θεὸν, juratio est » per Deum, Νὴ τὸν θεόν. *Ergo nemo dubitet, jurasse » apostolum*, cum dixit, *Per vestram gloriam, fratres*. » Et ne putemus eum per humanam gloriam jurasse, » *Quam habeo in Christo Jesu Domino nostro*. Et alio » loco juratio prorsus certa et expressa : *Testem Deum » invoco super animam meam*. Apostolus dicit: *Testem » Deum invoco super animam meam, quia parcens vobis » nondum veni Corinthum* (II Cor. I, 23). Et alio loco ad » Galatas : *Quae autem scribo vobis, ecce coram Deo, » quia non mentior* (Gal. I. 20). *Intendite*, quaeso, et » advertite: et si non tam plausibilis sermo vobis sit » propter angustias quaestionis, utilis tamen est, si ad » viscera vestra perveniat. Ecce juravit Apostolus. *Non » vos fallant qui nescio quomodo volentes ipsas jura-*

» *tiones discernere, vel potius non intelligere, dicunt,* » *non esse jurationem,* quando dicit homo, Scit Deus, » Testis est Deus, Jnvoco Deum super animam meam, » verum me dicere etc. » Ἀκούει ὁ μὴ θέλων ὅρκους τοὺς ὅρκους τοῦ ἀποστόλου Παύλου αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος τί λέγει ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ; « Μὴ σᾶς ἀπατῶσιν ὅσοι, οὐκ οἶδ' ὅπως, θέλοντες νὰ διακρίνωσιν αὐτοὺς τοὺς ὅρκους, ἢ μᾶλλον νὰ μὴ ἐννοῶσι, λέγουσιν, ὅτι δὲν εἶναι ὅρκος, ὅταν λέγῃ ὁ ἄνθρωπος· *Ὁ θεὸς οἶδε· Μάρτυς ὁ θεός· Μάρτυρα ἐπικαλοῦμαι τὸν θεὸν ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι ἀλήθειαν λέγω;* » Γράφει δὲ ταῦτα ὁ Αὐγουστῖνος, ἑρμηνεύων τὰ ῥήματα τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου Κεφ. Ε', 12 (Τόμ. Ι'. Σελ. 147).

Τὰ αὐτὰ δὲ γράφει ὁ ἅγιος καὶ ἑρμηνεύων τὸ Ματθ. Ε'. 33—37. « Sed tamen, λέγει, quoniam jurat qui adhibet testem Deum, diligenter considerandum est hoc capitulum, ne contra praeceptum Domini Apostolus fecisse videatur, qui sæpe hoc modo jurauit, cum dicit : Quae autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior (Gal. I, 20.). Et iterum : Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quia non mentior (II Cor. XI, 31.). Tale est etiam illud : Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in evangelio filii ejus, quomodo sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis (Rom. I, 9.). Nisi forte quis dicat tunc cavendam esse jurationem, cum per aliquid dicitur quod juratur : ut non juraverit, quia non dixit, Per Deum : sed dixit : Testis est mihi Deus. Ridiculum est hoc putare. Tamen propter contentiosos aut multum tardos, ne aliquid interesse quis putet, sciat etiam hoc modo jurasse Apostolum dicentem : Quotidie morior, per vestram gloriam (I Cor. XV, 31). Quod ne quis existimet ita dictum, tanquam si diceretur : Vestra gloria me facit quotidie mori, sicut dicitur, per

illius magisterium doctus factus est, id est, illius magisterio factum est, ut perfecte doceretur: Græca exemplaria dijudicant, in quibus scriptum est Νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, quod non nissi a jurante dicitur. (August. de sermone domini in monte Tom. IV. pag. 339. Ἰδ. καὶ ἐπις. πθ'. Τόμ. Β'. Σελ. 156.)

Ὁ δὲ Θεοφάνης ὁ Προκοποβίκης λέγει· « Juramentum » concipere non licet nisi in nomine solius Dei. Audivi» mus enim initio hujus Capitis illud ex Deut X, 20. *Per* » *nomen ejus jurato*. Et ratio ipsa idem dicta: nam » qui jurat, aperit suam conscientiam, quae coram creatu» ris latet. Jllum ergo conscientiae suae testem appellare » debet, qui conscientiam illius penetrat, nempe Deum; » et praeterea qui potens vindex est periurii; utrumque » soli Deo proprium est. Quod vero Paulus, I. Tim. V, 21. » dicat: *Obtestor in conspectu Dei, et Domini Jesu Chri-* » *sti, et electorum angelorum, ut haec observes sine prae-* » *judicio, nihil faciens in alteram partem inclinando;* hoc » non est juramentum, sed obtestatio. Obtestari autem » solemus eos qui praesentes sunt, ut possint esse testes: » tametsi cum Deum et angelos testes facimus, alia ra» tione Deum, alia angelos appellamus; hos scilicet tan» quam meros testes, Deum autem etiam ut vindicem » producimus. Juramentum autem est *appellatio summi* » *testis et vindicis*. At Paulus per Christum jurat, Rom. » IX, 1 *Veritatem dico per Christum, non mentior,* » *attestante mihi simul conscientia mea per spiritum* » s. etc. Ingens haec, nec creaturis congruens, invo» catio est. » Καὶ ἠξεύρει ὁ σοφὸς οἰκονόμος πρὸς τί γράφει ταῦτα ὁ Προκοποβίκης; Θέλει ν' ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐπικλήσεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς προσκυνήσεως· διότι, ἐν ᾧ ταῦτα ὀφείλονται εἰς μόνον τὸν θεὸν, ἀποδιδόμενα καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοιαῦτα, ὁποῖα ὀφεί-

λονται εἰς ἐκεῖνον, ἀποδεικνύουσι τρανῶς, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ εἶναι θεός. Ὁ Προκοποβίκης λοιπὸν λέγει, καὶ λέγει δι᾽ αὐτοῦ ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ὅτι ὁ Παῦλος ὀμνύει εἰς τὸν Χριστόν, λέγων Ῥωμ. Θ΄, 1. «Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χρι» στῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου » ἐν Πνεύματι ἁγίῳ κ. τ. λ.» Ὁ δὲ θεολογικώτατος οἰκονόμος τί λέγει; Συμφάσκει αὐτῷ ἢ ἀντιφάσκει; Ἂς ἐκλέξῃ ὅ,τι αἱ μεγάλαι του θεολογικαὶ γνώσεις τῷ ὑπαγορεύουσιν. Ἐν τοσούτῳ, θέλοντες καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ φιλοσόφου πατρὸς τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστίνου καὶ τοῦ ἀοιδίμου Προκοποβίκου τὸν Παῦλον ὀμνύοντα, ἔχομεν αὐτὸν ἀρχαιότατον μάρτυρα ὑπὲρ τοῦ ὅρκου.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ἐν μὲν τῇ ιγ΄ στήλῃ λέγει περὶ ἡμῶν· «Μηδὲ πίστευε *ξένους τινὰς φιλόρκους σοφούς*, οἵτινες κ. τ. λ.» ἐν δὲ τῇ ιζ΄· «Ὡς λέγουσιν *οἱ ξένοι συγγραφεῖς*, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρύεται τὰς γνώμας ὁ ἀρθρογράφος·» παρακαλοῦμεν αὐτὸν ταπεινῶς, νὰ μᾶς εἴπῃ, τί ἐννοεῖ διὰ τῶν φράσεων αὐτῶν; Ὅτι ἀντιγράφομεν ἐκ ξένων ὅσα γράφομεν; Δὲν τῷ ὁμοιάζομεν καὶ κατὰ τοῦτο! Ὅτι οἱ κατ᾽ αὐτὸν *ξένοι* εἶναι ἑτερόδοξοι; Οὔτε ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, οὔτε Θεοφάνης ὁ Προκοποβίκης, ὁμολογοῦντες ὅρκους τοὺς ὅρκους τοῦ Παύλου, εἶναι ἑτερόδοξοι. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα.

Ἀλλ᾽ ἔχομεν μάρτυρα ὑπὲρ τοῦ ὅρκου καὶ αὐτὸν τὸν ἠγαπημένον μαθητὴν τοῦ Κυρίου, τὸν Θεολόγον Ἰωάννην. Ἂν αὐτὸς δὲν ὀμνύῃ ὡς ὁ Παῦλος, ὀμνύει ὅμως ὁ ἄγγελος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει. «Καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, *καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι* — Ὅτι χρόνος οὐκ ἔσται ἔτι.» Ἀποκαλ. Ι, 5—7. (Ἀρέθα ἐξηγ. Σελ. 116). Τί σημαίνει ὁ ὅρκος τοῦ ἀγγέλου; Ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος, ἢ ὅτι εἶναι ὅλως συγκεχωρημένος; Ἂν ἦτον ἀπηγορευμένος, πῶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ διδασκάλου· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως·» εἰσάγει τὸν ἄγγελον ὀμνύ-

οντά; Καὶ ὁ εἰσάγων ἄλλον ὀμνύοντα, ἢ ἐπάγων ἄλλῳ ὅρκον, δὲν ὀμνύει αὐτός; Ἂς συμπεράνῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅρκου τοῦ ἀγγέλου ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὅ,τι θέλῃ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀπηγόρευσε παντελῶς τὸν ὅρκον. Ἀλλ' ἂν διὰ τοῦ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » ἀπηγόρευσε τῷόντι ὅλως τὸν ὅρκον, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, εἶχε βέβαια πρὸ ὀφθαλμῶν κοινωνίαν, ὄχι ἐξ ἀνθρώπων ἁπλῶς, ἀλλ' *ἐξ ἀνθρώπων τελείων* συνισταμένην. Καὶ εἰς τοιαύτην κοινωνίαν ὁ ὅρκος εἶναι τῷόντι περιττός. Ὅπου ἡ καθαρὰ ἀλήθεια βασιλεύει· ὅπου ψεῦδος, δόλος, ἀπάτη, ὄχι μόνον δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούονται, οὐδὲ γνωρίζονται· ὅπου τὸ Ναὶ εἶναι τῷόντι Ναὶ, καὶ τὸ Οὔ εἶναι τῷόντι Οὔ, τίς χρεία ὅρκου; Ἀλλ' ὑπῆρξέ ποτε τοιαύτη κοινωνία; Ἐκ τῆς ἱστορίας δὲν γνωρίζομεν τοιοῦτόν τι. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ἐξ αὐτῆς, ὅτι οἱ διεφθαρμένοι τὰ ἤθη ἐθνικοὶ, γινόμενοι χριστιανοὶ, μετεβάλλοντο παρευθὺς, καὶ ἐγίνοντο ἄλλοι ἐξ ἄλλων. Καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος, ἔπαρχος ὢν τῆς Βιθυνίας, γράφων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν περὶ τῶν χριστιανῶν, ἔλεγε· « Seque *sacramento*, non in scelus aliquod *obstringere*, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria, commiterent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. » Πλὴν ὅσον καὶ ἂν μετεβάλλοντο τὰ ἤθη, ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀγγέλους δὲν μετεβάλλοντο· καὶ μένοντες ἄνθρωποι, διέσωζον καὶ ὡς χριστιανοὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Τὸ ἰδανικὸν λοιπὸν ἔμεινεν ἰδανικὸν, καὶ πρᾶγμα δὲν ἐγένετο ποτέ. Οἱ ἀρχαιότεροι ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες εἶναι οἱ ἀποστολικοί. Ἀλλὰ ποίαν κοινωνίαν ὑποθέτουσιν οὗτοι; ἐκ τελείων συγκειμένην, ἢ ἐκ διεφθαρμένων ἀνθρώπων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν; Καὶ ἁπλῆ αὐτῶν ἀνάγνωσις τὸ δεύτερον βεβαιόνει. Ἐπειδὴ λοιπὸν σύστασις κοινωνίας ἐκ τελείων ἦτον ἀδύνατος, ὁ ὅρκος δὲν ἦτον δυνατὸν ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν· καὶ τῷόντι ποτὲ δὲν ἀπηγορεύθη, καὶ πάντοτε οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον,

ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καθὼς καὶ πάντοτε διεζεύγνυον τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας παρὰ τὸ· «Ἐῤῥέθη δὲ, ὅτι, ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα » αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι, ὃς ἂν » ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ » αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.» Ματθ. Ε', 31, 32. ΙΘ, 3—10. Ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ τοῦτο. Ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον αὐτῷ· «Πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιορκήσεις κτλ.» Εἰς ὅ,τι ἀπέβλεπε τὸ πρῶτον, εἰς τοῦτο ἀπέβλεπε καὶ τὸ δεύτερον· ἂν τὸ πρῶτον ἐφυλάττετο, ἐφυλάττετο καὶ τὸ δεύτερον· ἀλλ' ἐκεῖνο δὲν ἐφυλάττετο, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, δὲν ἐφυλάττετο καὶ τοῦτο. Διὰ τί; Ἢ διότι ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον δὲν ἐθεώρησε ποτὲ ὅλως ἀπηγορευμένα, ἢ διότι ἀμφότερα ἐπέτρεπον καὶ διέταττον οἱ νόμοι τῆς πολιτείας, τοὺς ὁποίους παρεδέχετο καὶ αὐτὴ, ἢ, τέλος, διότι ἐθεώρει καὶ τὰ δύο εἰς κοινωνίαν ἐκ τελείων συγκειμένην ἀπηγορευμένα, ὁποία δὲν ὑπῆρχεν ἢ πράγματι καὶ οὐχὶ ἰδέᾳ συνισταμένη.

Ὀρθῶς ἄρα λέγει ὁ Βαλσαμὼν εἰς τὸν ΚΘ' κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου· «Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ διορίζεσθαι τοὺς κανόνας κο» λάζεσθαι τοὺς ἐπιόρκους, ἀναφαίνεται μὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ «παραβαίνοντας αὐτοὺς, κἀντεῦθεν συναναδείκνυται καὶ τὸ ἐπι» τρέπεσθαι τὴν τῶν ἐννόμων ὅρκων τελεσιουργίαν, μὴ εἴπῃς » ταῦτα διορισθῆναι ὑπεναντίως τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, τῇ λε» γούσῃ· «Μὴ ὀμνύειν ἡμᾶς μήτε ἐν οὐρανῷ, μήτε ἐν τῇ γῇ, » ὅτι ὁ οὐρανὸς θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν » ποδῶν αὐτοῦ· εἶναι δὲ ἡμῖν τὸ Ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ Οὒ, οὔ.» « *Τοῦτο μὲν γάρ ἐστι τῶν ἄγαν τελείων*· ἐκεῖνο δὲ, δεύτερον » καὶ οὐκ ἀπόβλητον, ὡς ἔννομον· οἷον ἐςὶ καὶ τό· «Πώλησόν » σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἀκολούθει μοι.» » Εἰ γὰρ πάντες ἀναγκάζονται τοῦτο ποιῆσαι, ποῖος ἀγοράσει » αὐτά; Ἄλλως τε εἰ ἅπας ὅρκος ἐκωλύετο, οὐδὲ ὁ προφήτης » εἶπεν ἄν· «Ὤμοσα καὶ ἔςησα τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου· » οὐδὲ οἱ τοὺς νόμους συνθέμενοι ὀρθόδοξοι βασιλεῖς, ἵνα ἐξέθεν-

» το νόμους ἐπιτρέποντας ὅρκων τελεσιουργίας. Ὥςε οὐχὶ πᾶς
» ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κεκωλυμένος ἐςὶν, ἀλλ' ὁ
» παράνομός τε καὶ ἀπαίδευτος. » Ὀρθῶς λέγει καὶ ὁ ἀοίδιμος
Θεοτόκης ἐν τῇ μετὰ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου, τὴν ἀναγινωσκομένην τῇ Δ' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ὁμιλίᾳ αὐτοῦ· « Οἱ τῶν ἱερῶν κανόνων ἑρμηνευταὶ παρετήρησαν,
» πρῶτον μὲν, ὅτι οἱ κανόνες ἐπιτιμῶσι τοὺς ποιοῦντας ἑλλη-
» νικοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς ποιοῦντας ὅρκους γελοιώδεις, ἢ ὅρκους
» πρὸς τὸ κακοποιῆσαι, ὁμοίως καὶ τοὺς ἐπιορκοῦντας (Βασιλ.
» Καν. πά. Συν. Τρουλ. ϙδ'. Βασιλ. Καν. κή καὶ κθ')· κατὰ
» δὲ τῶν ὀμνυόντων ὅρκον νόμιμον καὶ ἀληθῆ καὶ δίκαιον,
» οὐδὲν ἐπιτίμιον διορίζουσι. Δεύτερον δὲ, ὅτι τὸ, « Μὴ ὀμό-
» σαι ὅλως· » καὶ τὸ, « Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς
» πτωχοῖς· » καὶ τό· « Ὅςτις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σια-
» γόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, » εἰσὶν ὅμοια καὶ ἰσόῤ-
» ῥοπα· ἐπειδὴ δὲ ταῦτά εἰσιν ἔργα τῶν τελείων, τελειότητος
» ἔργον ἐςὶ καὶ τὸ, « Μὴ ὀμόσαι ὅλως. » Ὅθεν, καθὼς ὅςτις μὲν
» φυλάττει ἐκεῖνα, ἀναβαίνει εἰς τὸ ὕψος τῆς τελειότητος, ὁ δὲ
» μὴ φυλάττων αὐτὰ, μένει μὲν ἀτελὴς, οὐχὶ δὲ ὅμως καὶ κο-
» λάσει ὑπόδικος· οὕτως οἱ μὲν μηδέποτε ὀμνύοντες, εἰς τῆς
» ἀρετῆς τὴν τελειότητα ἐπιβλέπουσιν· οἱ δὲ ποιοῦντες ὅρκον νό-
» μιμον, ἤγουν ἀληθινὸν καὶ διακριτικὸν καὶ δίκαιον καὶ ἀπα-
» ράβατον, κἂν μὴ ἀναβαίνωσιν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς τῆς τελειότη-
» τος βαθμοὺς, οὐκ εἰσὶν ὅμως καταδίκης ἄξιοι. Τρίτον δὲ,
» ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι βασιλεῖς οὐχ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐνομο-
» θέτησαν τὴν τελεσιουργίαν τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχοντες
» ἐμποδίσαι τὴν ἀδικίαν τῶν δολερῶν καὶ ψευδομένων ἀνθρώ-
» πων. Ταῦτα παρατηρήσαντες οἱ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐξηγηταὶ,
» εἶπον· « Οὐχὶ πᾶς ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κε-
» κωλυμένος ἐστὶν, ἀλλ' ὁ παράνομος καὶ ἀπαίδευτος. » Ἐκ
» τούτων ἀκολουθεῖ, ὅτι ἀξιομακάριστοί μὲν εἰσιν ὅσοι οὐ-
» δέποτε ὀμνύουσι τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἄλλον τινὰ ὅρκον·
» συγγνωστοὶ δὲ ὅσοι, ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσόμενοι,

» ὀμνύουσι, πλὴν μετὰ ἀληθείας ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ, ἀπαράβατον δὲ φυλάττουσι τὸν ὅρκον· πανάθλιοι δὲ ὅσοι ἢ δι' ἀνοησίαν καὶ κακὴν συνήθειαν, ἢ διὰ πράγματα μάταια, ἢ διὰ βλάβην τοῦ πλησίον ὀμνύουσι τοῦ ὑψίςου Θεοῦ τὸ ὄνομα, μηδόλως στοχαζόμενοι, ὅτι, ὅταν ὀμνύωσιν, ἐπικαλοῦνται μάρτυρα καὶ διεκδικητὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν τότε λεγομένων τὸν παντοκράτορα καί παντοδύναμον δημιουργὸν τῆς κτίσεως, ὃν φρίττουσι πᾶσαι αἱ ἐπουράνιοι τῶν ἀγγέλων δυνάμεις, καὶ τρέμουσι πᾶσαι αἱ καταχθόνιοι τῶν δαιμόνων φάλαγγες, καὶ εἰς ὃν ὑπακούει πάντα, τὰ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα κτίσματα κ.τ.λ.»

'Αλλ' εἰς τὸν Θεοτόκην ἐλθόντες, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν ἐν σιωπῇ ὅσα ἐξ αὐτοῦ λαβὼν ἀφορμὴν, φλυαρεῖ καθ' ἡμῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος.

'Επειδὴ ἀπαντῶν διὰ τοῦ Αἰῶνος ἀριθ. **905** ὁ μέγας οἰκονόμος, εἶπεν, ὅτι ὁ Βαλσαμὼν «περιέπεσεν εἰς σαφῆ παραλογισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐδανείσθη καὶ ὁ τοῦ ἄρθρου συγγραφεύς·» ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. **1535** τῆς 'Αθηνᾶς τὸν ἀοίδιμον Θεοτόκην, ἵνα μαστιγώσῃ αὐτὸς ἀνθ' ἡμῶν τὸν τῷόντι παραλογιζόμενον οἰκονόμον, ἵνα μάθῃ ἐκ τούτου, νὰ μὴ λέγῃ ἄλλοτε τόσον προχείρως ἄλλους παραλογιζομένους ὁ αὐτόχρημα παραλογισμός. Καὶ ἐν ᾧ ἡμεῖς πρῶτοι ἐφέρομεν μάρτυρα τὸν ἀοίδιμον Θεοτόκην, αὐτὸς λέγει περὶ ἡμῶν εἰς τὴν Β' στήλην· «Φαίνεται δὲ ὁ Κύριος οὗτος, ὅτι οὐδὲ τὰς ὁμιλίας τοῦ ἀοιδίμου Θεοτόκη δὲν εὐκαίρησε ν' ἀναγνώσῃ.» Καὶ ποίας ὁμιλίας τοῦ Θεοτόκη δὲ ηὐκαιρήσαμεν ν' ἀναγνώσωμεν; Αὐτὰς ἐκείνας, ἐξ ὧν ἐφέρομεν αὐτὸν μάρτυρα! Ὥστε δὲν ηὐκαιρήσαμεν ν' ἀναγνώσωμεν ὅ,τι ἀνεγνώσαμεν, καὶ ἐφέρομεν εἰς μαρτυρίαν!! Καὶ τί ἄλλο τοῦ Θεοτόκη ἀνέγνωσεν αὐτὸς εὐκαιρήσας παρὰ τὴν ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Κυριακοδρομίου εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων κ. τ. λ. σελ. **281—288** ὁμιλίαν; διότι αὐτὴν μόνην ἀναφέρει. Ἂν ἀνεγίνωσκεν αὐτὸς ἄλλας ὁμιλίας τοῦ Θεοτόκη, τὰς ὁποίας δὲν ἀνεγνώσαμεν καὶ ἡμεῖς, ἄς ἔλεγε περὶ ἡμῶν ὅ,τι λέγει, καὶ ἤθελεν εἰπεῖ τῷόντι ἀλήθειαν. Διότι ἄλλας παρὰ

τὰς ἐν τοῖς Κυριακοδρομίοις ὁμιλίας τοῦ ἀοιδίμου Θεοτόκη, ὄχι δὲν ἀνέγνωμεν ἕως τώρα, ἀλλ' οὐδὲ κἂν γνωρίζωμεν. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν τοιούτων ἦτον καὶ εἶναι ἔργον τοῦ καθολικοῦ ἱεροκήρυκος οἰκονόμου· διότι καὶ ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο καὶ δύναται νὰ λαφυραγωγήσῃ διὰ τὰς ὁμιλίας του.

Ἀλλ' ἐν ᾧ λέγει ταῦτα εἰς τὴν β' στήλην, εἰς τὴν ιβ' τί λέγει; « Ἀργὰ καὶ μόλις ἐνθυμήθη τὸν ἀοίδιμον Θεοτόκην, καὶ καλῶς » ποιῶν κατὰ χρέος τὸν ἐπαινεῖ.» Ποίαν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἐγκεφάλου φανερόνουσι ταῦτα! Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρομεν ποῖον τῶν δύο εἶναι πιθανώτερον· ὅτι ἡμεῖς ἐνεθυμήθημεν ἀργὰ καὶ *μόλις*, ἢ ὅτι αὐτὸς ἐγνώρισε δι' ἡμῶν τὸν Θεοτόκην; Ἐνεθυμήθημεν δὲ τὸν Θεοτόκην οὔτε ἀργὰ, οὔτε *μόλις*, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ τὸν ἐνθυμηθῶμεν. Ἐνθυμηθέντες δὲ αὐτὸν, δὲν ἐπερικόψαμεν αὐτὸν κατ' οὐδέν. Μόνος ὁ τεταραγμένος ἐγκέφαλος τοῦ οἰκονόμου βλέπει πανταχοῦ περικοπὰς, καὶ κολοβώσεις, καὶ πλαστογραφίας, καὶ παραχαράξεις συνοδικῶν πρακτικῶν, κανόνων, χωρίων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας κ. τ. λ., ὁ δὲ ἥσυχον ἔχων τὸν ἐγκέφαλον, δὲν βλέπει τίποτε τοιοῦτον. Καὶ πῶς καὶ κατὰ τί ἐπερικόψαμεν τὸν Θεοτόκην; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος εἶχεν εἰπεῖ ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ὅτι « ὁ Βαλσαμὼν περιέπεσεν εἰς σαφῆ παραλογισμὸν, τὸν ὁποῖον ἐδανείσθη καὶ ὁ τοῦ ἄρθρου συγγραφεὺς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω. » Καὶ ἡμεῖς ἀντείπομεν, ὅτι αὐτὸς περιέπεσεν εἰς σαφῆ παραλογισμὸν, καὶ ὄχι ὁ Βαλσαμών. Καὶ εἰσήξαμεν ἀνθ' ἡμῶν τὸν Θεοτόκην ἐλέγχοντα αὐτὸν παραλογιζόμενον. Ἐφέρομεν δὲ ἐκ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ὁμιλίας τοῦ Θεοτόκη τόσον μέρος, ὅσον ἦτον ἱκανὸν εἰς τρανὴν ἀπόδειξιν τοῦ παραλογισμοῦ. Λέγεται τοῦτο περικοπὴ καὶ παραχάραγμα; Λαλεῖ ἢ παραλαλεῖ ὁ ἄνθρωπος; Ἀλλ' εἰς παραλαλήματα ν' ἀντιλέγῃ τις εἶναι ἀληθινὴ ματαιοπονία, ἂν ὄχι ἄλλο τι χειρότερον. Τὸν παραλαλοῦντα ἐλεεῖ τις, δὲν ἀντιλέγει εἰς αὐτόν. Ἂς παρακαλέσῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος τινὰ τῶν φίλων του, ἥσυχον ἔχοντα τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ὄχι τεταραγ-

μένον, ν᾽ ἀναγνώσῃ ὅσα γράφει αὐτὸς καθ᾽ ἡμῶν, ἐκ τοῦ Θεοτόκη λαβὼν ἀφορμήν· ἄς ἀναγνώσῃ δὲ καὶ ὅσα ἀντεγράψαμεν ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, ἄς παραβάλῃ ταῦτα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἄς ἦναι βέβαιος, ὅτι θέλει ἀκούσει παρ᾽ αὐτοῦ· « Παραλαλεῖς τῳόντι, δέσποτά μου! Ὁ ἀντίδικός σου » δὲν γράφει κατὰ τοῦ ὅρκου, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ ὅρκου. Ἂν ὁ Θεο» τόκης ἦναι κατὰ τοῦ ὅρκου, τί μέλλει τῷ ἀντιδίκῳ σου περὶ » τούτου; Μήπως ἔφερε τὸν Θεοτόκην μάρτυρα ὑπὲρ τῆς ἑαυ» τοῦ γνώμης, καὶ λέγεις, ὅτι ἀποκόψας καὶ περικόψας τὸν » Θεοτόκην, ἔφερεν αὐτὸν ψευδομάρτυρα; Ὅ,τι ἔφερεν ἐκ τοῦ » Θεοτόκη ὁ ἀντίδικός σου, εἶναι καταλληλότατον πρὸς ὃν ἔφε» ρεν αὐτὸ σκοπὸν, ἤτοι εἰς ἀπόδειξιν σοῦ παραλογιζομένου, » καὶ ὄχι τοῦ Βαλσαμῶνος. Ὅθεν πάλιν λέγω· Παραλαλεῖς, » δέσποτά μου! » Βλέπομεν λοιπὸν, ὅτι οὔτε ὁ Βαλσαμὼν οὔτε ὁ Θεοτόκης ἐνήργησαν κατά τι εἰς τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν, ὡς δῆλον ἐξ ὧν λέγει ἐν στήλῃ κ΄.

Ἀλλ᾽ ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν· ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀνέκαθεν πρᾶξιν τῆς ἐκκλησίας. Τί ἀναγινώσκομεν εἰς ἐκείνην; Ὅτι οἱ χριστιανοὶ πάντοτε ὤμνυον! Ὁποίαν εὑρίσκομεν ταύτην; Ὅτι ὁ νόμιμος, ὁ ἀληθινὸς, ὁ δίκαιος ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται οὔτε εἰς τοὺς λαϊκοὺς, οὔτε εἰς τοὺς κληρικούς. Καὶ τὰ δύο ταῦτα θέλουσιν ἀποδειχθῇ τρανώτατα καὶ σαφέστατα ἐξ ὧν λέγομεν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὁ ὅρκος ὑπῆρχε νενομοθετημένος. Ἐξ Ἑβραίων καὶ ἐκ πολιτῶν ἢ ὑπηκόων τῆς Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας ἦσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Ἂν μετέβαλλον θρήσκευμα, δὲν μετέβαλλον ὅμως καὶ πολίτευμα. Κατὰ τοῦτο ἦσαν καὶ χριστιανοὶ γεγεννημένοι ὅ,τι ἦσαν καὶ Ἑβραῖοι καὶ ἐθνικοὶ ὄντες. Καὶ τῳόντι, ὄχι μόνον ἐσέβοντο τὰ καθεστῶτα οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ, ὄχι μόνον ἐτίμων τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ὄχι μόνον ἐδείκνυον ἄκραν εὐ-

πείθειαν εἰς τοὺς κειμένους τῆς πολιτείας νόμους, καθ' ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐντολήν· ἀλλὰ καὶ ἐκαυχῶντο εἰς ταῦτα· καὶ ἀπολογούμενοι πρός τε τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ὁμογενεῖς τῶν ἐθνικοὺς διὰ τὰς εἰς αὐτοὺς γινομένας ἀδίκους συκοφαντίας, παρίστανον ἑαυτοὺς ὡς τοὺς πιστοτέρους καὶ εὐπειθεστέρους πολίτας καὶ ὑπηκόους· καὶ μάρτυρες τούτου αὗται αἱ μέχρι νῦν σωζόμεναι ἀπολογίαι. Ὑποτασσόμενοι λοιπὸν εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, πειθόμενοι εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους, καὶ κατ' αὐτοὺς ζῶντες καὶ πολιτευόμενοι, ἐδικάζοντο καὶ παρὰ τῶν αὐτῶν δικαστηρίων καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Τοῦτο γίνεται τρανότατα δῆλον καὶ ἐξ ὧν γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν »ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων [ἤτοι τῶν ἀπίστων, τῶν »εἰδωλολατρῶν], καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων [ἤτοι τῶν πιστῶν, »τῶν χριστιανῶν]; Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον »κρινοῦσι; Καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε »κριτηρίων ἐλαχίστων; Οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; »κ.τ.λ. (Α' Κορ. ϛ', 1—11).» Ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἄρα δικαστηρίων ἐδικάζοντο οἱ χριστιανοὶ καὶ πρὸς χριστιανοὺς πράγματα ἔχοντες, καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύει ὁ Παῦλος τοῖς Κορινθίοις τὸ δικάζεσθαι ἐπὶ χριστιανῶν. Ἀλλ' ἂν ἦσαν αὐτοῖς ἀπηγορευμένα τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, ἤθελον δικάζεσθαι ἐπ' αὐτῶν; Πλὴν ἂν χριστιανοὶ πρὸς χριστιανοὺς διαφερόμενοι, ἐδικάζοντο παρὰ διαιτητῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Παύλου, διαφερόμενοι ὅμως πρὸς ἐθνικούς, ἦτον δυνατὸν ν' ἀποφεύγωσι τὰ τακτικὰ δικαστήρια; Κατεδέχοντο οἱ ἐθνικοὶ νὰ δικάζωνται παρ' ἀνθρώπων μισητῶν καὶ καταφρονημένων; Καὶ ἂν χριστιανοὶ πρὸς χριστιανοὺς πολιτικὰς δίκας ἔχοντες, ἐδύναντο ν' ἀποφεύγωσι τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, ἐδύναντο ν' ἀποφεύγωσι ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν; Ὅθεν καὶ περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ ἐγκλημάτων δὲν ἐδύναντο οἱ χριστιανοὶ ν' ἀποφεύγωσι τὰ τακτικὰ δικαστήρια. Ἀλλ' ἐὰν παρὰ

τούτων επήγετο είς τὸν χριστιανὸν ὅρκος, ἐδύνατο οὗτος ν' ἀποφύγῃ αὐτόν; ἦτον ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐξαιρῶνται οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ πράξεως, ἥτις ἦτον τόσον κοινὴ καὶ τόσον κοινῶς παραδεδεγμένη; Καὶ ἂν ἤθελον ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον, δὲν ἤθελον ὑπόκεισθαι εἰς ἀδιακόπους ζημίας, εἰς ἀδιακόπους δυσαρεσκείας καὶ δυσκολίας, ἂν ὄχι καὶ εἰς ἄλλα χειρότερα; Δῶμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευσεν ὅλως τὸν ὅρκον· ἦτον πατὲ δυνατὸν νὰ φυλαχθῇ ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις; Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἡ ἐκκλησία συνίστατο ἐκ τόσων πιστῶν, ἐξ ὅσων πολιτῶν συνίσταται ἡ δημοκρατία τοῦ ἁγίου Μαρίνου, καὶ οὔτε δίκη ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς πολιτικὴ ἢ ἐγκληματικὴ, ἦτον ἴσως δυνατὸν νὰ φυλάττηται καὶ ἡ ἀπαγορεύουσα τὸν ὅρκον κυριακὴ ἐντολή. Ἀλλ' ὅτε ἡ ἐκκλησία ἐξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν, καὶ ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν ἐθνικῶν μετέβησαν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἦλθον εἰς στενωτέραν συνάφειαν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, τοῦτο ἦτον ἀδύνατον. Ἐδύναντο ἴσως οἱ χριστιανοὶ νὰ φρονῶσιν, ὅτι ἡ κοινωνία αὐτῶν συνίστατο ἐξ εἰλικρινῶν, χρηστῶν, δικαίων, τιμίων, τελείων, τῶν ὁποίων καὶ ὁ λόγος μόνον ἦτον ἱερώτατος, καὶ ἐξήρκει ἀντ' ἐπισήμου ὅρκου. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἰσχύῃ μόνον ἐπὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων καὶ συναλλαγμάτων· δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ ἰσχύῃ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς ἐθνικοὺς, οἱ ὁποῖοι, μὴ φρονοῦντες περὶ τῶν χριστιανῶν, ὅπως ἐφρόνουν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν, ἐζήτουν παρ' αὐτῶν ἄλλην βεβαιότητα καὶ ἐγγύησιν παρὰ τὴν ἐκ τοῦ χρηστοῦ αὐτῶν βίου. Τί ἔπραττον τότε οἱ χριστιανοί; Ὤμνυον· διότι δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον. Ἀλλὰ πῶς ὤμνυον ἐπὶ δικαστηρίων οἱ χριστιανοί; ἐθνικῶς; τοῦτο ἦτον ἀδύνατον· χριστιανικῶς; Ἀλλ' ἀνεγνώριζον καὶ ἐδέχοντο τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια τὸν χριστιανικὸν ὅρκον; Ἀφίνομεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἀπορίαν ταύτην ἄλυτον.

Ὅτι λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον, περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλ' ἂν δὲν ὤμνυον κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς, ὤμνυον ὅμως καθ' ὃν αὐτοὶ ἐνόμιζον συμβιβαζόμενον πρὸς τὸν χριστια-

νισμὸν τρόπον. Ἂν οἱ ἐθνικοὶ ὤμνυον τὸν δαίμονα τοῦ Καίσαρος, ἢ τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς ἔλεγον οἱ ἡμέτεροι, οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν τῷ ἀπολογητικῷ Κεφ. λϐ'. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος συγγραφεὺς, χριστιανίσας ἐν ἔτει 185, καὶ τελευτήσας ἐν ἔτει 215 ἢ 220, ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἀναιρῶν πάσας τὰς κατ' αὐτῶν γινομένας ἀδίκους καὶ παραλόγους συκοφαντίας, ἔρχεται καὶ εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς κατηγορίας, ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν θύουσιν, οὐδ' εὔχονται ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ λέγει· « Nos pro salute imperatorum Deum invocamus aeternum, Deum verum, Deum » vivum, quem et ipsi imperatores propitium sibi prae» ter ceteros malunt. . . . Precantes sumus omnes sem» per pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, » imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, » senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, » et quaecumque hominis et Caesaris vota sunt. Haec » ab alio orare non possum, quam a quo scio me con» secuturum, quoniam et ipse est qui solus praestat, et » ego sum cui impetrare debetur, famulus ejus, qui eum » solum observo, qui propter disciplinam ejus occidor, » qui ei offero opimam et majorem hostiam, quam ipse » mandavit, orationem de carne pudica, de anima inno» centi, de spiritu sancto profectam (Κεφ. λ'). . . . Est et » alia major necessitas nobis orandi pro imperatoribus, » etiam pro omni statu imperii rebusque Romanis, qui » vim maximam universo orbi imminentem, ipsamque » clausulam seculi acerbitates horrendas comminantem » Romani imperii commeatu scimus retardari. Ita quae » nolumus experiri, ea dum precamur differi, Roma» nae diuturnitati favemus. » Καὶ μετὰ ταῦτα προστίθησιν ἀμέσως « *Sed et juramus*, sicut non per genios Cae» sarum, ita per salutem eorum, quae est augustior om-

» nibus geniis· » Ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ὄχι μόνον εὐχόμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Καισάρων· ἀλλὰ καὶ ὀμνύομεν τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ὅ ἐστιν, ὅρκος παρ' ἡμῖν εἶναι ἡ σωτηρία τῶν Καισάρων.

Ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ἐφέρομεν ὅλην τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Τερτυλλιανοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐκτιμήσῃ κατ' ἀξίαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Τερτυλλιανοῦ, καταφεύγει εἰς τὴν εἰρωνείαν, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ, ὅτι ἡ εἰρωνεία δὲν εἶναι λόγος, οὐδὲ δύναται ν' ἀνατρέψῃ ἀλήθειαν ἀναντίῤῥητον. «Ἀντέγραψε, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ ιϐ', παρ' » ἄλλων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἐξ ἧς φαίνεται, ὅτι οἱ » ἐθνικοὶ κατηγόρουν τοὺς χριστιανοὺς, ὡς ἐνόχους ἐγκλήματος καθοσιώσεως, διότι δὲν ὤμνυον εἰς τὸν δαίμονα τοῦ αὐ» τοκράτορος. Ἀλλ' ὁ εὐλογημένος δὲν ἄνοιγε τὸν Ὠριγένην (κα» τὰ Κελσ. η'), τὸν Θεόφιλον (π. Αὐτολ. Α', 11), αὐτὸν τὸν » μάρτυρα Ἰουστῖνον (Ἀπολογ. Α, 17), τὸν Θεοδώρητον (ἑρμην. » εἰς Βαρούχ, 1), διὰ νὰ ἐννοήσῃ τί λέγει ὁ Τερτυλλιανός; » Μᾶς ἐπιπλήττει ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος αὐστηρῶς· διότι δὲν ἀνοίξαμεν πρότερον οὔτε τὸν Ὠριγένην, οὔτε τὸν Θεόφιλον, οὔτε τὸν Ἰουστῖνον, οὔτε τὸν Θεοδώρητον, ἵνα ἐννοήσωμεν ἐξ αὐτῶν τί λέγει ὁ Τερτυλλιανός! Ἡμάρτομεν, καὶ ζητοῦμεν συγγνώμην διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ἂν δὲν ἀνοίξαμεν αὐτοὺς πρότερον, ἀνοίξαμεν ὅμως αὐτοὺς τώρα, καὶ ὀρθότατα ἐννοήσαμεν, ὅτι ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς.

Ἀνοίξαμεν δὲ πρῶτον τὸν Ὠριγένην, καὶ ἀντιγράφομεν ἐξ αὐτοῦ ἐνταῦθα τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ῥῆσιν, ἵνα ἐννοήσῃ ἐξ αὐτῆς αὐτὸς ὁ αἰδεσιμώτατος ὀρθότερον τί λέγει ὁ Τερτυλλιανός· ὅτι δηλαδὴ οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον· διότι ὁ ὅρκος δὲν ἦτον αὐτοῖς ἀπηγορευμένος· ἵνα ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ Ὠριγένης ἑρμηνεύει τὸν Τερτυλλιανόν. « *Τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὄμνυμεν, ὡς οὐδ'* » *ἄλλον νομιζόμενον θεόν.* Εἴτε γὰρ (ὡς ὠνόμασάν τινες) ἐκφο» ρὰ μόνον ἐστὶν ἡ τύχη, ὁμοίως δοκήσει καὶ διαστάσει, *οὐκ* » *ὄμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὂν ὡς θεὸν,* ἢ ὅλως ὑφεστηκὸς καὶ δυ-

» νάμενόν τι ποιῆσαι· *ἵνα μὴ τὴν ὀμοτικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ* » *δεῖ παραλαμβάνωμεν*. Εἰ δὲ καὶ, ὥς τισιν ἔδοξεν, εἴπωσι τοῦ » Ῥωμαίων βασιλέως τὸν δαίμονα ὀμνύειν οἱ τὴν τύχην αὐτοῦ » ὀμνύοντες, δαιμόνων ἐστὶν ἡ ὀνομαζομένη τύχη τοῦ βασιλέ- » ως· καὶ οὕτως ἀποθνητέον ἐστὶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι » μοχθηρὸν δαίμονα καὶ ἄπιστον, πολλάκις συνεξαμαρτάνοντα » ᾧ ἔλαχεν ἀνθρώπῳ, ἢ καὶ πλέον αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα.» (Ὠριγεν. Κατὰ Κέλσου Βιβλ. Η'. Κεφ. ξε') Τί λέγει λοιπὸν ὁ Ὠριγένης; « *Τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὄμνυμεν, ὡς οὐδ' ἄλλον νομι-* » *ζόμενον θεόν. — Οὐκ ὄμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὂν ὡς θεὸν, ἢ* » *ὅλως ὑφεστηκὸς καὶ δυνάμενόν τι ποιῆσαι· ἵνα μὴ τὴν ὀμο-* » *τικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν*. » Μήπως » εἶπεν ὁ Τερτυλλιανὸς τὸ ἐναντίον; » Sed *et juramus, si-* » *cut non per genios Caesarum*, ita per salutem eorum, » quae est augustior omnibus geniis. Nescitis genios dae- » monas dici, et inde diminutiva voce daemonia? Nos » judicium Dei suspicimus in imperatoribus, qui genti- » bus illos praefecit. Id in eis scimus esse, quod Deus » voluit: ideoque et salvum volumus esse, quod Deus » voluit, *et pro magno id juramento habemus* etc. » *Τύχην βασιλέως οὐκ ὄμνυμεν*, λέγει ὁ Ὠριγένης, καὶ, *Per genios Caesarum non juramus*, λέγει ὁ Τερτυλλιανός· ὅ ἐστιν· *Οὐκ ὄμνυμεν τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ βασιλέως*; λέγουσιν ἀμφότεροι· ὄμνυμεν ὅμως, λέγουσιν ἀμφότεροι. Καὶ κατωτέρω τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ῥήσεως λέγει πάλιν ὁ Ὠριγένης (Η'. ξζ')· » Προείπομεν μὲν οὖν, *μὴ δεῖν ὀμνύναι τὸν ἐν ἀν-* » *θρώποις βασιλέα, ἢ τὴν ὀνομαζομένην τύχην αὐτοῦ*. Διὸ » οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς πάλιν ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὸ κ. τ. λ. » Καὶ διὰ τί δὲν ὤμνυον οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ τὴν τύχην τοῦ βασιλέως; Διότι αὕτη ἐνομίζετο θεὸς παρὰ τῶν ἐθνικῶν· καὶ ἦτον ποτὲ δυνατὸν νὰ ὀμνύωσιν αὐτὴν οἱ χριστιανοί; Ἐπροτίμων τὸν θάνατον μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι τὸν μὴ ὄντα θεὸν δαίμονα τοῦ Καίσαρος. « Οὐκ ὄμνυμεν, ἔλεγον, τὸ μηδαμῶς

» ὃν ὡς θεὸν, ἢ ὅλως ὑφεστηκὸς καὶ δυνάμενόν τι ποιῆσαι.
» *Ἀποθνητέον ἐστὶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι μοχθηρὸν*
» *καὶ ἄπιστον δαίμονα.* » Καὶ τῷόντι ἀπέθνησκον ὑπὲρ τοῦ
μὴ ὀμόσαι τὴν τύχην τοῦ βασιλέως.

Προσήχθη πρὸς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἀσίας, ὡς χριστιανὸς κατηγορούμενος, ὁ τῆς Σμύρνης ἐπίσκοπος Πολύκαρπος· καὶ ἐρωτηθεὶς, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ Πολύκαρπος, ὡμολόγησε τοῦτο παῤῥησίᾳ. Ὁ ἀνθύπατος ἔπειθεν αὐτὸν ἀρνεῖσθαι τὸν Χριστὸν, λέγων· « Αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν. — Ὄμοσον τὴν καίσαρος » τύχην· μετανόησον· εἶπον· Αἶρε τοὺς ἀθέους. — Ὄμοσον· καὶ ἀπολύσω σε· λοιδόρησον τὸν Χριστόν.» Καὶ ὁ Πολύκαρπος ἀπεκρίθη μετὰ χριστιανικῆς τόλμης καὶ γενναιότητος· «Ὀγδοήκοντα » καὶ ἓξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἠδίκησε· καὶ πῶς δύ- » ναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με; » Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ λέγοντος· « Ὄμοσον » τὴν καίσαρος τύχην·» ὁ Πολύκαρπος εἶπεν· « Εἰ κενοδοξεῖς, » ἵνα ὀμόσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς λέγεις προσποιούμενος » ἀγνοεῖν ὅστις εἰμὶ, μετὰ παῤῥησίας ἄκουε· Χριστιανὸς εἰμὶ » κ.τ.λ. » (Εὐσεβ. Δ'. ιε'). Ὁ Πολύκαρπος ἐμαρτύρησε διὰ πυρός. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔλεγεν ὁ ἀνθύπατος τῷ Πολυκάρπῳ· *Αἶρε τοὺς ἀθέους*· καί· *Λοιδόρησον τὸν Χριστόν*· ἀλλὰ μόνον· *Ὄμοσον τὴν καίσαρος τύχην*· πάλιν ὁ Πολύκαρπος δὲν ἐδύνατο νὰ πεισθῇ· διότι ὀμνύων τὴν καίσαρος τύχην, ἤθελε γενῇ ἐκ χριστιανοῦ εἰδωλολάτρης· διότι ἀνεγνώριζεν ὡς θεὸν τὴν τύχην τοῦ καίσαρος. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπὶ δικαστηρίου ὡς χριστιανὸς κατηγορούμενος, ὀμνύων τὸν δαίμονα ἢ τὴν τύχην τοῦ καίσαρος, ἀπελύετο ἀπὸ τῆς κατηγορίας· διότι τοῦτο ἐνομίζετο προφανέστατον σημεῖον τῆς ἀποστασίας. Πολλοὶ χριστιανοὶ, ἡττώμενοι ὑπὸ τῶν βασάνων, ὤμνυον· ἀλλὰ πολλῶν, ἂν καὶ ὤμνυε μόνον ἡ γλῶσσα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ φρὴν, οἱ ἐθνικοὶ ὅμως ἐθεώρουν τοῦτο ὡς θρίαμβον. «Ἐγὼ δὲ οἶμαι, λέγει ὁ Ὠριγένης (Κατὰ Κέλσου Βιβλ. » Η'. Κεφ. μδ'), ὅτι αἰσθανόμενοι οἱ δαίμονες, ὅτι οἱ μὲν νι- » κῶντες καὶ δι' εὐσέβειαν ἀποθνήσκοντες, καθαιροῦσιν αὐτῶν

» τὴν δυναστείαν· οἱ δὲ διὰ τοὺς πόνους ἡττώμενοι, καὶ τὴν
» θεοσέβειαν ἀρνούμενοι, ὑποχείριοι ἐκείνοις γίνονται, ἔσθ'
» ὅτε προσφιλονεικοῦσι παραδιδομένοις χριστιανοῖς· ὡς κολαζό-
» μενοι μὲν ὑπὸ τῆς ὁμολογίας αὐτῶν, ἀναπαυόμενοι δὲ ἐπὶ τῇ
» ἀρνήσει αὐτῶν. Καὶ ἔστι γε τούτων ἴχνη θεάσασθαι καὶ ἐν
» τοῖς δικασταῖς, κολαζομένοις μὲν ὑπὸ τοῖς ὑπομένουσι τὰς
» αἰκίας καὶ τὰς βασάνους· γαυρουμένοις δὲ, ὅταν χριστια-
» νὸς ἡττηθῇ. Καὶ γὰρ οὐδὲ διὰ δοκοῦσαν αὐτοῖς φιλανθρωπίαν
» ταῦτα ποιοῦσι· σαφῶς ὁρῶντες, ὅτι ἡ μὲν γλῶσσα τῶν νι-
» κωμένων ὑπὸ πόνου ὀμώμοκεν· ἡ δὲ φρὴν ἐστὶν ἀνώμοτος.»

Λοιπὸν οὔτε ὁ Τερτυλλιανὸς εἶπεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ καίσαρος, οὔτε ἡμεῖς ἐφέρομεν αὐτὸν τούτου μάρτυρα.-Ἐφέρομεν δὲ μάρτυρα αὐτὸν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον, καὶ ὤμνυον, ὄχι τὴν τύχην, ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ καίσαρος· διότι ὀμνύοντες τὴν σωτηρίαν τοῦ καίσαρος, ὤμνυον αὐτὸν τὸν σωτῆρα τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ καίσαρος καὶ παντὸς ἀνθρώπου θεόν· « Nos judicium Dei suscipimus in impera-
» toribus, qui gentibus illos praefecit. Id in eis scimus
» esse, quod Deus voluit: ideoque et salvum volumus esse,
» quod Deus voluit, et pro maguo id juramento habemus.»

Λέγει λοιπὸν ὁ Τερτυλλιανὸς, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον τὴν σωτηρίαν τοῦ καίσαρος· διότι ὁ ὅρκος οὗτος δὲν περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τίποτε ἐθνικόν. Δὲν ὤμνυον τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ καίσαρος· διότι ὁ ὅρκος οὗτος ἦτον ὅλος ἐθνικός. Ἀλλὰ μήπως δὲν λέγει καὶ ὁ Ὠριγένης ὅ,τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός; Καὶ τί ἄλλο σημαίνει τό· « Τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὄμνυμεν ... *ἵνα μὴ
» τὴν ὀμοτικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν*;»
εἰμὴ ὅτι· « Ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ μόνον τὸν ἀληθινὸν θεὸν ὀμνύομεν. Οὐκ ὄμνυμεν δὲ οὔτε τὴν τύχην τοῦ βασιλέως, ὡς οὐδ' ἄλλον νομιζόμενον θεόν. Οὐκ ὄμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὂν ὡς θεὸν, ἢ ὅλως ὑφεστηκὸς καὶ δυνάμενόν τι ποιῆσαι· ἵνα μὴ τὴν ὀμοτικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν· παραλαμβάνομεν ὅμως αὐτὴν εἰς ἃ δεῖ.» Δὲν ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ τὴν τύχην ἢ

τὸν δαίμονα τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως· ὤμνυον ὅμως τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανός· ἐὰν δὲν ἀποσιωπᾷ αὐτὸ ὁ Ὠριγένης, τί ἐκ τούτου; Λέγει ὅμως καὶ αὐτὸς, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον. Καὶ θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω τί λέγει ὁ αὐτὸς περὶ τούτου.

Ἂς ἀναγνώσῃ λοιπὸν πάλιν ὁ ἅγιος οἰκονόμος τὸν Ὠριγένην· ἀλλ' ἂς ἀναγνώσῃ αὐτὸν ὀρθότερον, *διὰ νὰ ἐννοήσῃ ἐξ αὐτοῦ τί λέγει ὁ Τερτυλλιανός*! Λέγει ὁ Τερτυλλιανὸς et juramus· δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Ἀντιοχείας Θεόφιλος (Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλ. Α'. Κεφ. ιΑ'.) « Τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ » προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ κ.τ.λ.» Δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Ἰουστῖνος (Ἀπολογ. Α'. Κεφ. ιζ') « Φόρους » δὲ καὶ εἰσφορὰς τοῖς ὑφ' ὑμῶν τεταγμένοις πανταχοῦ πρὸ » πάντων πειρώμεθα φέρειν, ὡς ἐδιδάχθημεν παρ' αὐτοῦ.—Ὅθεν » θεὸν μόνον προσκυνοῦμεν· ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες » ὑπηρετοῦμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογοῦντες, » καὶ εὐχόμενοι μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σώφρονα τὸν » λογισμὸν ἔχοντας ὑμᾶς εὑρεθῆναι κ.τ.λ. » Δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὸν Βαρούχ. Λέγει ὁ Τερτυλλιανὸς ὅ,τι λέγει ὁ Τερτυλλιανὸς, καὶ ἑρμηνεύει ὁ Ὠριγένης:

Κακῶς ἄρα ἐξέλαβεν ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος τὸ Juramus per salutem Caesarum ἀντὶ τοῦ Oramus, ἢ, Precamur pro salute Caesarum. Περὶ τῆς ὑπὲρ βασιλέων εὐχῆς προλαλήσας ὁ Τερτυλλιανὸς, ὡς ἀνωτέρω, λέγει ἔπειτα· Sed et juramus κ. τ. λ. Δηλαδή· Non solum precamur pro salute imperatorum: *Sed et juramus per salutem eorum*. Ἂς ἀναγνώσῃ ὀρθότερον καὶ τὸν Τερτυλλιανὸν καὶ τὸν Ὠριγένην, καὶ θέλει ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν παχυλὴν ἀμάθειάν του.

Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν εἰρωνείαν, λέγει ἐχομένως· « Ὁ θεὸς » ἐφύλαξε, καὶ δὲν εὕρηκε γραμμένον εἰς τὸν συγγραφέα του καὶ » ἄλλο, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Τερτυλλιανός· « *Καὶ θύομεν* (λέγει) » *ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ αὐτοκράτορος* (ad Scapul. C. II).»

» Καὶ ὅμως καὶ *τὸ ὀμνύειν καὶ τὸ θύειν* ὑπὲρ τῆς σωτηρίας « τῶν τότε ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων, οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν, » εἰμὴ τὸ τοῦ ἀποστόλου· « Δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις . . . « *ὑπὲρ βασιλέων ποιεῖσθαι* (Α' Τιμ. β'.). » Ὁ δὲ ἀπόστολος » ἔγραφεν ἐπὶ Νέρωνος. » Διὰ τί πρότερον ν' ἀπορήσῃ τις ἐνταῦθα; διὰ τὴν ἀμάθειαν ἢ διὰ τὴν ἀναίδειαν τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου; Καὶ διὰ τὰ δύο! Τὸ *ὀμνύειν καὶ τὸ θύειν* ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν τότε ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων, οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν, εἰμὴ τὸ « Δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις ὑπὲρ βασιλέων ποιεῖσθαι! » Οὐδεὶς βεβαιότατα ἄλλος παρὰ τὸν σοφώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων ἐδύνατο νὰ γράψῃ δημοσίως ὅ,τι γράφει! Τὸ *ὀμνύειν* δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ αὐτὸ τοῦτο, *ὀμνύειν*· καὶ ὀμνύειν, ὄχι *ὑπὲρ τῆς σωτηρίας*, ἀλλὰ *τὴν σωτηρίαν*, δὲν σημαίνει τὸ « *Δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις ποιεῖσθαι*, » ὡς παραληρεῖ ὁ ἄσοφος σοφός! Λέγει ὁ Τερτυλλιανὸς (ad Scapulam II.)· « Itaque et sacrificamus pro » salute imperatoris· » πλὴν καὶ λέγει· « Sed Deo nostro » et ipsius, sed quomodo praecepit Deus· » καὶ ἐξηγῶν » τοῦτο, προστίθησι· « *pura prece*. Non enim eget Deus, » conditor universitatis, odoris aut sanguinis alicujus. » Haec enim daemoniorum pabula sunt. Daemones au» tem non tantum respuimus, verum et revincimus et » quotidie traducimus et de hominibus expellimus, si» cut plurimis notum est. Ita *nos magis oramus pro* » *salute imperatoris*, ab eo eam postulantes, qui prae» stare potest. » Ἡ εὐχὴ, ἡ προσευχὴ, ἡ δέησις λέγεται καὶ *θυσία*, ὄχι ὅμως καὶ ὁ ὅρκος. Ὅθεν φλυαρεῖ καὶ παραλαλεῖ ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος. . . . .

Ἄνοιξεν ὁ εὐλογημένος καὶ τὸν Ὠριγένην, καὶ τὸν Θεόφιλον, καὶ τὸν Ἰουστῖνον, καὶ τὸν Θεοδώρητον· πλὴν ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀνοίξει πρότερον τοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς, καὶ ἄνοιξεν αὐτοὺς κλειστοῖς τοῖς ὄμμασιν, ἄνοιξεν αὐτοὺς πρὸς βλάβην του, καὶ ὄχι πρὸς ὄφελός του! Ὡς ἀνοίγει τὰ βιβλία, συμφέρει αὐτῷ μᾶλλον τὸ νὰ μὴ τὰ ἀνοίγῃ!

Κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν λοιπὸν ὤμνυον οἱ χριστιανοί· ἀλλ' ὤμνυον χριστιανικῶς, καὶ ὄχι ἐθνικῶς. Οἱ ἐθνικοὶ ὤμνυον τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· διότι ὀμνύοντες τὴν σωτηρίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὤμνυον αὐτὸν τὸν δοτῆρα τῆς σωτηρίας ἀληθινὸν θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Τερτυλλιανός· « Id in imperatori» bus scimus esse, quod Deus voluit, ideoque et salvum » volumus esse, quod Deus voluit, et *pro magno id jura-» mento habemus.* »

Ἀλλ' οἱ χριστιανοί, ὡς ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς τὸν χριστιανισμὸν μεταβαίνοντες, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ πολλὰς συνηθείας, τὰς ὁποίας μὴ δυνάμενοι εὐκόλως ν' ἀπομάθωσι, διέσωζον αὐτὰς καὶ ὡς χριστιανοί. Συνειθισμένοι ὡς ἐθνικοὶ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τὸν κοινὸν βίον συνήθεις ἐθνικοὺς ὅρκους, ἐμεταχειρίζοντο καὶ αὐτοὺς πολλάκις ἐκ κακῆς συνηθείας. Λέγει καὶ τοῦτο ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανός· « Ceterum consuetudinis vitium est *Meher-» cule dicere, Me Dius fidius*, accedente ignorantia » quorumdam, qui ignorant jusjurandum esse per Her-» culem. Porro quid erit dejeratio per eos quos eje-» rasti, quam praevaricatio fidei cum idololatria? Quis » enim, per quos dejerat, non honorat? (Tertull. de » idololatria Cap. XX). » Ἂς μάθῃ λοιπὸν ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ ὅ,τι ἠγνόει.

Ἀλλ' εἶναι περίεργος καὶ ὁ ἑξῆς παραλογισμὸς τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου. Ἐν στήλῃ δ' λέγει περὶ ἡμῶν· « Ἡ » ἐκκλησία, λέγει (λέγομεν δηλαδὴ ἡμεῖς), *ποτὲ δὲν ἐθεώρη-» σε τὸν ὅρκον ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ.* — ἤγουν ἡ ἐκ-» κλησία ποτὲ δὲν ἐσεβάσθη τὸ « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμό-» σαι ὅλως » ! Ὅτι δὲ καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοί, ὅταν ἐπροσ-» καλοῦντο νὰ ὀμόσωσιν ὅρκον ἀντιχριστιανικόν, ὁποῖος ἦτον » ὁ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς Ῥώμης Καισάρων συνειθισμένος « εἰς » τὸν δαίμονα (τὴν τύχην) τοῦ Καίσαρος, » τοῦτο ἀγνοεῖ, ὡς » φαίνεται, ὁ θεολόγος· τὸν στέλλομεν εἰς τὸν Ὠριγένην (κατὰ

» Κελσου Η'. 65), τὸν παρακαλοῦμεν νὰ διαβάσῃ καὶ τὸν » Εὐσέβιον (Ἐκκλ. ἱστορ. ς'. 5.) » Πόθεν δῆλον, ὅτι ὁ θεολόγος ἠγνόει, ὡς *φαίνεται*, ὅτι οἱ χριστιανοὶ, ὡς χριστιανοὶ κατηγορούμενοι ἐπὶ ἐθνικῶν δικαστηρίων, *καὶ ἐμαρτύρουν*, ὅταν ἐπροσκαλοῦντο νὰ ὀμόσωσιν ὅρκον ἀντιχριανικὸν, ὁποῖος ἦτον ὁ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς Ῥώμης Καισάρων συνειθισμένος « εἰς τὸν » δαίμονα (τὴν τύχην) τοῦ καίσαρος; » Ὅ,τι ἠγνόει αὐτὸς, καὶ χθὲς ἐκ περιστάσεως ἔμαθε, νομίζει, ὅτι ἠγνόουν καὶ ἄλλοι; Σφάλλει παραπολὺ κατὰ τοῦτο! Ἀλλὰ τί κοινὸν τῷ· « Ἡ ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐθεώρησε τὸν ὅρκον ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ· » καὶ τῷ· « Ὅτι δὲ καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοὶ, ὅταν ἐπροσκα» λοῦντο νὰ ὀμόσωσιν ὅρκον ἀντιχριστιανικὸν, ἠγνόει ὁ θεολό» γος; » Τίς εἶπε τὸ ἐναντίον; Τίς εἶπεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον ἀντιχριστιανικὸν ὅρκον; Ὤμνυον εἴπομεν, καὶ λέγομεν· καὶ ὤμνυον· διότι ἡ ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐθεώρησε τὸν ὅρκον ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ.

Μᾶς στέλλει εἰς τὸν Ὠριγένην (Κατὰ Κελσου Βιβλ. Η'. Κεφ. ξε'), ἵνα μάθωμεν, ὅτι καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοὶ, ὅταν ἐπροσκαλοῦντο νὰ ὀμόσωσιν ὅρκον ἀντιχριστιανικόν. Τοῦτο δίκαιον καὶ πρέπον ἦτον νὰ πράξῃ, ἂν ἡμεῖς ἐλέγομεν τὸ ἐναντίον. Ἀλλὰ περὶ τοιούτου τινὸς οὔτε κἂν ἐγένετο λόγος. Πρὸς τί λοιπὸν μᾶς στέλλει εἰς τὸν Ὠριγένην; Ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἄγνοιαν καὶ ἀμάθειάν του; Εἴδομεν ταύτην ἀνωτέρω ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠριγένους! Ἀλλὰ μᾶς παρακαλεῖ νὰ διαβάσωμεν καὶ τὸν Εὐσέβιον (Ἐκλ. Ἱστορ. ς'. 5)! Καὶ ἡμεῖς τῷ λέγομεν, ὅτι ἀνεγνώσαμεν τὸν Εὐσέβιον πρὸ τοῦ νὰ μάθῃ αὐτὸς, ὅτι ὑπῆρξεν εἰς τὸν κόσμον Εὐσέβιος. Διὰ τοῦτο δὲν ἠγνοοῦμεν καὶ ὅ,τι μᾶς πέμπει εἰς αὐτὸν νὰ μάθωμεν τώρα. Δὲν ἐποιήσαμεν δὲ αὐτοῦ χρῆσιν πρότερον· διότι δὲν εἴχομεν αὐτοῦ χρείαν. Εἰς τί μᾶς ἐχρησίμευεν εἰς τὸ περὶ οὗ γράφομεν θέμα; Εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ, κατηγορούμενοι ὡς χριστιανοὶ ἐπὶ ἐθνικῶν δικαστιρίων, καὶ προσκαλούμενοι εἰς τὸ νὰ ὀμόσωσι τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅ,ἐστιν εἰς τὸ νὰ ἐξομόσωσι τὸν

χριςιανισμὸν, καὶ ἀπολυθῶσιν, ἐπροτίμων τὸ μαρτύριον παρὰ τὴν ἐξωμοσίαν; Μήπως γράφομεν περὶ τούτου; Πλὴν, ἐπειδὴ ἐκρίνομεν ἀναγκαῖα καὶ τοιαύτης ἀρετῆς παραδείγματα, ἐφέρομεν ἀνωτέρω τὸν Πολύκαρπον. Τοῦτο ἠγνόει βέβαια ὁ σοφός! Καὶ ἐφέρομεν αὐτόν· διότι λέγει ὁ Ὠριγένης· «Ἀποθνητέον ἐστὶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι μοχθηρὸν καὶ ἄπιστον δαίμονα.» Πλὴν ἐπειδὴ ὁ πολυμαθὴς ἀμαθὴς θέλει καὶ ἄλλο παράδειγμα τοιοῦτον, φέρομεν τώρα καὶ τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον δὲν ἠγνοοῦμεν. «Οὐ μακρὸν δὲ χρόνον διαλιπὼν ὁ Βασιλείδης, ὅρκον » διά τινα αἰτίαν πρὸς τῶν συστρατιωτῶν αἰτηθεὶς, μὴ ἐξεῖναι » αὐτῷ τὸ παράπαν ὀμνύναι διεβεβαιοῦτο. Χριστιανὸν γὰρ » ὑπάρχειν, καὶ τοῦτο ἐμφανῶς ὁμολογεῖν. Παίζειν μὲν οὖν » ἐνομίζετο τέως ταπρῶτα. Ὡς δὲ ἐπιμόνως ἀπισχυρίζετο, » ἄγεται ἐπὶ τὸν δικαστὴν, ἐφ' οὗ τὴν ἔνστασιν ὁμολογήσας, » δεσμοῖς παραδίδοται κ.τ.λ. (Εὐσεβ. Βιβλ. ς'. Κεφ. ε')»

Ἀπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ μεταβαίνομεν εἰς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα. Ἀνοίχθη καὶ οὗτος παρὰ τοῦ εὐλογημένου οἰκονόνόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων. Πλὴν ἀνοίχθη, ὡς ἀνοίχθη καὶ ὁ Ὠριγένης· καὶ τοιουτοτρόπως ἀνοιγόμενος, κάλλιον ἦτον τὸ νὰ μὴ ἀνοίγετο. Ἀλλὰ τί λέγει καὶ οὗτος περὶ ὅρκου; Ἐν τῷ Παιδαγωγῷ Βιβλ. Γ'. Κεφ. ια'· «Ὁ πωλῶν τι ἢ ὠνούμενος μήποτε » εἴπῃ δύο τιμὰς, ὧν ἂν ἢ ὤνηται ἢ πιπράσκῃ· ἁπλῆν δὲ εἰπὼν, » καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύτης, τυγχάνων » τῆς ἀληθείας, πλουτεῖ τῇ ὀρθῇ διαθέσει. *Ἔπαινος δὲ ὅρκος τε » περὶ πάντων τῶν πωλουμένων ἀπέστω. Ἀπέστω δὲ καὶ ἐπὶ » τῶν ἄλλων ὁ ὅρκος·* καὶ ταύτῃ φιλοσοφούντων οἱ ἀγοραῖοι » καὶ οἱ κάπηλοι. Οὐ γὰρ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπὶ ματαίῳ· » οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ » ἐπὶ ματαίῳ· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύ» ρους, τοὺς ψεύστας, τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς καπηλεύοντας τὴν » ἀλήθειαν, τῆς πατρῴας ἐξέβαλεν αὐλῆς ὁ Κύριος.» Πρὸς τί ἀπέβλεπεν ἡ συμβουλὴ αὕτη τοῦ Κλήμεντος πρός τε τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ὠνουμένους; Ὅτι καὶ ὤμνυον οὔ-

τοι, καὶ ἐψεύδοντο, ὡς ψεύδονται καὶ ὀμνύουσιν οἱ τοιοῦτοι ἕως σήμερον, καὶ μάρτυς τούτου αὐτὴ ἡ κοινοτάτη συνήθεια.

Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Κλήμεντος, τὸ ὁποῖον φέρει καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐν στήλῃ ιθ' πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος· ἀλλὰ φέρει αὐτὸ περικεκομμένον τῳόντι καὶ κολοβὸν, τὸ ὁποῖον φανερόνει ἀπάτην καὶ δόλον. Ἂν δὲν τῷ συνέφερεν ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Κλήμης, ἂς μὴ τὸν ἀνέφερε παντελῶς. Δὲν θέλει ἐντραπῇ τώρα, ἀναγινώσκων παρ' ἡμῖν τὸ χωρίον τοῦ Κλήμεντος, ἔχον ἄλλως καὶ ἄλλο λέγον; « Πολλοῦ γε δεῖ τὸν ἐν τοιαύτῃ εὐσεβείᾳ ἐξεταζό-» μενον, πρόχειρον εἶναι περί τε τὸ ψεύσασθαι, περί τε τὸ ὀμό-» σαι. Ὅρκος μὲν γάρ ἐστι ὁμολογία καθοριστικὴ, μετὰ προσ-» παραλήψεως θείας. Ὁ δὲ ἅπαξ πιστὸς, πῶς ἂν ἑαυτὸν ἄπι-» στον παράσχοι, ὡς καὶ ὅρκου δεῖσθαι, οὐχὶ δὲ ἐμπεδῶς καὶ » καθωρισμένως ὅρκον εἶναι τούτῳ τὸν βίον, ζῇ τε καὶ πολιτεύε-» ται, καὶ τὸ πιστὸν τῆς ὁμολογίας ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἑδραίῳ » δείκνυσι βίῳ τε καὶ λόγῳ; Εἰ δὲ ἐν τῇ κρίσει τοῦ ὁρῶντος » καὶ λαλοῦντος τὸ ἀδικεῖν, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ πάθει κεῖται τοῦ » διακονουμένου, οὔτε ψεύσεται, οὔτε ἐπιορκήσει, ὡς ἀδικῶν τὸ « θεῖον· τοῦτο φύσει ἀβλαβὲς ὑπάρχειν εἰδώς. Ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὸν » πλησίον ψεύσεται ἢ παραβήσεταί τι, ὅν γε ἀγαπᾷν μεμάθηκε, » κἂν μὴ συνήθης τυγχάνῃ. Δι' ἑαυτὸν δὲ ἄρ' ἔτι μᾶλλον οὔτε « ψεύσεται, οὔτε ἐπιορκήσει, εἴγε ἑκὼν οὐκ ἄν ποτε ἄδικος εἰς » ἑαυτὸν εὑρεθείη. »

« Ἀλλ' οὐδὲ ὄμνυται, ἐπὶ μὲν τῆς συγκαταθέσεως μόνον τὸ » Ναὶ, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρνήσεως τὸ Οὔ προελόμενος τάσσειν ἐπίρ-» ῥημα· ὀμνύναι γάρ ἐστι τὸ ὅρκον, ἢ ὡς ἂν ὅρκον, ἀπὸ δια-» νοίας προφέρεσθαι παραστατικῶς. Ἀρκεῖ τοίνυν αὐτῷ ἤτοι » τῇ συγκαταθέσει, ἢ τῇ ἀρνήσει προσθῆναι τὸ, *Ἀληθῶς λέ-» γω*, εἰς παράστασιν τῶν μὴ διορώντων αὐτοῦ τὸ βέβαιον τῆς » ἀποκρίσεως. Ἔχειν γὰρ, οἶμαι, χρὴ πρὸς μὲν τοὺς ἔξω τὸν βίον » ἀξιόπιστον, ὡς μηδὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι· πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ τοὺς » συνιέντας, εὐγνωμοσύνην, ἥτις ἐστὶν ἑκούσιος δικαιοσύνη. Αὐ-

» τίκα εὔορκος μὲν, οὐ μὴν δὲ εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ὁ
» γνωστικὸς, ὅ γε σπανίως ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ἀφικνούμενος,
» οὕτως μέντοι, ὡς ἔφαμεν· καίτοι τὸ ἀληθεύειν κατὰ τὸν
» ὅρκον, μετὰ συμφωνίας τῆς κατὰ τὸ ἀληθὲς γίνεται· τὸ
» εὑρεῖν οὖν συμβαίνει κατὰ τὴν κατόρθωσιν τὴν ἐν τοῖς καθή-
» κουσι. Ποῦ τοίνυν ἔτι τοῦ ὅρκου χρεία τῷ κατὰ ἄκρον ἀλη-
» θείας βιοῦντι; Ὁ μὲν οὖν μηδὲ ὀμνὺς, πολλοῦ γε δεῖ ἐπιορ-
» κήσει· ὁ δὲ μηδὲν παραβαίνων τῶν κατὰ τὰς συνθήκας, οὐδ'
» ἂν ὀμόσαι πώποτε· ὅπου γε τῆς τε παραβάσεως καὶ τῆς ἐπι-
» τελέσεως ἐν τοῖς ἔργοις ἡ κύρωσις, ὥσπερ ἀμέλει τὸ ψεύδε-
» σθαι καὶ τὸ ψευδορκεῖν ἐν τῷ λέγειν καὶ τῷ ὀμνύναι παρὰ
» τὸ καθῆκον. Ὁ δὲ δικαίως βιοὺς, μηδὲν παραβαίνων τῶν
» καθηκόντων, ἔνθα ἡ κρίσις ἡ τῆς ἀληθείας ἐξετάζεται, τοῖς
» ἔργοις εὐορκεῖ. Παρέλκει τοίνυν αὐτῷ τὸ κατὰ τὴν γλῶτταν
» μαρτύριον. Πέπεισμένος οὖν πάντη τὸν θεὸν εἶναι πάντοτε,
» καὶ αἰδούμενος μὴ ἀληθεύειν, ἀνάξιόν τε αὐτοῦ τὸ ψεύδεσθαι
» γινώσκων, τῇ συνειδήσει τῇ θείᾳ καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μό-
» ναις· καὶ ταύτῃ οὐ ψεύδεται, οὔτε παρὰ τὰς συνθήκας τι
» ποιεῖται. Ταύτῃ δὲ οὐδὲ ὄμνυσιν ὅρκον ἀπαιτηθεὶς, οὐδὲ ἔξαρ-
» νός ποτε γίνεται, ἵνα μὴ ψεύσηται, κἂν ἐναποθνήσκῃ ταῖς
» βασάνοις (Κλημ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. Ζ'. Κεφ. ή).» Ἔχει χρείαν ἄλλης ἐξηγήσεως τὸ χωρίον τοῦτο; Δὲν λαλεῖ αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ; Τί σημαίνει τό· « *Αὐτίκα εὔορκος μὲν, οὐ μὴν δ' εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ ὀμνύναι* ὁ γνωστικός; » Τοῦτο ἐξηγεῖ αὐτὸς ὁ Κλήμης, λέγων· « Ὅ γε *σπανίως ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ἀφικνούμενος*, οὕτως μέντοι, ὡς ἔφημεν. » Δὲν ὀμνύει λοιπὸν ὁ χριστιανὸς, *μέγα* οἰκονόμε; Ἀνάγνωσε ὀρθότερον τὸν Κλήμεντα, ὡς σοφὸς, καὶ ὄχι ὡς ἄσοφος ἄνθρωπος, καὶ θέλεις ἰδεῖ, ὅτι λέγει, ὅτι ὁ ἀληθινὸς χριστιανὸς πρέπει νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀξιόπιστον τὸν βίον, ὡς μηδὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι· ἀλλ' ἐὰν ἡ χρεία ἀπαιτῇ, *ὀμνύει μέν*· δὲν εἶναι ὅμως *εὐεπίφορος εἰς τὸ ὀμνύναι*· καὶ ὅταν ὀμνύῃ, ὀμνύει ἀληθέστατα, καὶ μάλιστα ἐκ καθαρᾶς καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης τῆς ἀληθείας· ὀμνύει ἀλη-

θῶς, καὶ φυλάττει τὸν ὅρκον, κἂν ἐναποθνήσκῃ ταῖς βασάνοις. Ὥστε καὶ κατὰ τὸν Κλήμεντα ὤμνυον οἱ χριστιανοί· καὶ οὐ μόνον ὤμνυον, ἀλλὰ καὶ ἐπιόρκουν, ὡς δῆλον ἔκ τε τῶν ἀνωτέρω, καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς· « Ὁ κλέπτης ἄφεσιν βούλει λαβεῖν; Μηκέτι » κλέπτε. Ὁ μοιχεύσας, μηκέτι πυρούσθω. Ὁ πορνεύσας, λοι- » πὸν ἁγνευέτω. Ὁ ἁρπάσας, ἀποδίδου, καὶ προσαποδίδου. Ὁ » ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον. *Ὁ ἐπίορκος, μηκέτι ὄμνυε* κ. τ. λ. (Ἐν τῷ λόγῳ, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, Κεφ. Μ΄).» Ἂν δὲν ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ κατὰ τὸ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » πῶς ἤθελον γίνεσθαι ἐπίορκοι; . . . . .

Εἴδομεν λοιπὸν ὅ,τι λέγει ὁ Κλήμης. Ἄς ἴδωμεν τί λέγει καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ὠριγένης. Ἄνοιξε καὶ τοῦτον ὁ εὐλογημένος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων· ἀλλὰ τὸν ἄνοιξε νυστάζων, ἢ καὶ κοιμώμενος. Ἄς ἐξυπνήσῃ λοιπὸν, καὶ ἔξυπνος ἄς ἀναγνώσῃ ὅ,τι λέγει ὁ Ὠριγένης εἰς τὸ Ἱερεμ. Κεφ. Δ΄, 2· « Ἐὰν περιέλῃ » τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ » προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ » καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· » « Ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς *οἱ » ὀμνύοντες*, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει *ὀμνύομεν*, ἀλλ' ἀκρίτως, » ὥστε γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. Συναρ- » παζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησί· « Καὶ ἐὰν » ὀμόσῃ, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιο- » σύνῃ. » Οἴδαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου » πρὸς τοὺς μαθητάς· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » » ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ, ἐὰν διδῷ θεὸς, συνεξετα- » σθήσεται τὰ ἀμφότερα. Τάχα γὰρ πρῶτον *δεῖ ὀμόσαι ἐν » ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο » προκόψας τις, ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως*, » ἀλλ' ἔχῃ Ναὶ, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι Ναὶ, καὶ » ἔχῃ Οὔ, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς Οὔ. » Καὶ ὀμόσῃ οὖν, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ. *Ἐν τῷ ὀμνύοντι* πρῶ- » τον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς, *ἵνα μετὰ ἀληθείας » ὀμόσῃ· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐπιορκοῦμεν!* Ἀλλ' ἔστω

» μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ καλῶς ὅρκος γίνεται, ἀλλ' ἐν κρίσει. Δε-
» δόσθω δὲ, ἔθει ὀμνύω ἐν κρίσει. Εἰ δέον παραλαμβάνειν εἰς
» τὸν τοιοῦτον ὅρκον τὸν Θεὸν τὸν τοῦ παντὸς καὶ τὸν Χριστὸν αὐ-
» τοῦ ἐπὶ τόδε τὸ πρᾶγμα; Ηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἵνα
» τὰ γόνατα θῶ καὶ ὀμόσω; Πρὸς ἣν ἀπιστίαν γενομένην ἔν τισι
» περὶ τοῦ λόγου μου θεραπεύων, τοῦτο ποιήσαιμί ποτε; Εἰ δὲ
» ὡς ἔτυχεν, οὕτως ὀμνύοιμι, ἁμάρτοιμι ἄν; Ἐὰν οὖν ὀμόσῃ,
» Ζῇ Κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, μὴ ἀκρίτως, καὶ
» ἐν δικαιοσύνῃ, μὴ ἀδίκως. » (Ὠριγ. Ὁμιλ. Ε' εἰς Ἱερεμίαν. Tom. III. Σελ. 156. 157. Ἐκδ. Delarue).

Τί λέγεις καὶ εἰς τοῦτο, σοφώτατε οἰκονόμε; Ὀμνύει ὁ χριστιανὸς ἢ ὄχι; Ὄχι μόνον ὀμνύει, ὄχι μόνον εὐορκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπιορκεῖ! « Ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ *ἐπιορκοῦμεν*! » Ἀκούεις, μέγα οἰκονόμε; Ἀναπολῶν δὲ ὁ Ὠριγένης τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως » λέγει ἔπειτα· « Τάχα γὰρ πρῶτον *δεῖ ὀμόσαι* ἐν ἀληθείᾳ, καὶ » ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο προκόψας τις, » *ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως*· ἀλλ' ἔχῃ Ναὶ, μὴ δεό- » μενον μαρτύρων τοῦ εἶναι Ναὶ, καὶ ἔχῃ Οὔ, μὴ δεόμενον μαρ- » τύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς Οὔ. » Τί λέγεις εἰς τοῦτο, *μέγα* οἰκονόμε; Σκέφθητι ὀλίγον, καὶ ἔπειτα εἰπέ. Οὕτως ἀνοίγεις, εὐλογημένε, τὸν Ὠριγένην; Μᾶς ἐπέπληξας μετ' εἰρωνείας, ὅτι δὲν τὸν ἀνοίξαμεν ἡμεῖς, ὅπου δὲν εἴχομεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ τὸν ἀνοίξωμεν. Ἰδοὺ τὸν ἀνοίξαμεν ὅπου ἔπρεπε νὰ τὸν ἀνοίξωμεν.

Δὲν ἀνοίξαμεν μόνον τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Ὠριγένην. Ἀνοίξαμεν καὶ τὸν πατέρα τῆς ἐκκλησίας καὶ μάρτυρα, τὸν ἐπίσκοπον Καρχηδόνος Κυπριανόν. Καὶ τί εὑρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῷ; Περιγράφων τὰ κακὰ τῶν τότε χριστιανῶν ἤθη, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, λέγει καὶ αὐτός· « *Non jurare tantum temere,* » sed adhuc etiam *pejerare.* » Ἰδοὺ λοιπὸν ἔχομεν ἐκ τοῦ Β' καὶ Γ' αἰῶνος τοῦ χριστιανισμοῦ δοκιμώτατα παραδείγματα, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον. Καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς, ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης, ὁ Κυπριανὸς ἦσαν πλησιέστεροι εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ

τὸν χρόνον ἢ οἱ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀκμάσαντες πατέρες τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ὅρκος λοιπὸν ὑπῆρχε συνήθης καὶ κοινὸς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο· ἀλλ' εἶχεν εἰσαχθῆ παρ' αὐτοῖς ἐνωρὶς καὶ ἡ ἐπιορκία, καὶ μάρτυρες τούτου οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Καὶ εἶχεν εἰσαχθῆ αὕτη ὄχι μόνον εἰς τοὺς λαϊκοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικούς· καὶ μάρτυς τούτου ὁ ΚΕ' ἀποστολικὸς κανὼν, λέγων ῥητῶς· » *Ἐπίσκο-* » *πος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος*, ἐπὶ πορνείᾳ ἢ ΕΠΙΟΡΚΙΑ » ἢ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω. » Τὸν κανόνα τοῦτον ἐφέρομεν ἐξ ἀρχῆς ἐν Ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς μάρτυρα, ὅτι ὁ ὅρκος δὲν ἦτον ἐμποδισμένος καὶ εἰς τοὺς κληρικούς· διότι, ἂν ἦτον ὅλως ἐμποδισμένος εἰς αὐτοὺς, πῶς ἤθελε τιμωρεῖ ὁ κανὼν τὴν ἐπιορκίαν, καὶ ὄχι τὴν ὁρκωμοσίαν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου;

Ἀπαντῶν δὲ εἰς ταῦτα ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ἔλεγεν· » Ὥστε, κατὰ τὸν λόγον του, μάχεται ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, τὸ *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, τὸ ὁποῖον αὐτὸς πάλιν ὁ ἀπόστολος ἔγραψεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. » Ἡ φράσις εἶναι συγκεχυμένη· διότι συγκεχυμένη εἶναι καὶ ἡ ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὕτη κεφαλή· ἀλλ' ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς φράσεως, λέγομεν, ὅτι ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων δὲν μάχεται πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ διατάξωσιν οἱ μαθηταὶ ἐναντία τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου; Ἐπειδὴ ὁ ὅρκος δὲν ἀπηγορεύετο ἀπολύτως παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον, καὶ ἐπίορκοι ἐγίνοντο καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων, ὡς θέλει ὁμολογήσει κατωτέρω καὶ ἄκων καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὡς ἄκων ἐπροφήτευσε καὶ ὁ Καϊάφας, ἐτέθη κανὼν κατὰ τῆς ἐπιορκίας.

« Τιμωρεῖ λοιπὸν, λέγει κατόπιν, ὁ κανὼν τοὺς ἱερωμένους τούτους διὰ τὴν ἐπιορκίαν ἐπίσης, ὡς καὶ διὰ τὰ λοιπὰ δύο βαρέα ἁμαρτήματα, ὡς παραβαίνοντας τοῦ θείου νόμου τὰς τρεῖς

ταύτας ἐντολάς· *Οὐ πορνεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐκ ἐπιορκήσεις* (Ματθ. έ.). Τούτων τῶν θείων ἐντολῶν τὴν παράβασιν τιμωρεῖ ὁ ἀποστολικὸς κανών, κολάζων ἐπίσης δι' ὅλα τὸν παραβάτην κληρικόν, καὶ μηδὲν πλέον προσδιορίζων. » Καθεὶς ἐννοεῖ, ὅτι τὸ « *μηδὲν πλέον προσδιορίζων* » ἦτον πάντη περιττόν· διότι ἕκαστος κανών, καθὼς καὶ ἕκαστος νόμος, δὲν προσδιορίζει πλέον τι παρ' ὅ,τι ῥητῶς ἀπαγορεύει καὶ τιμωρεῖ. Λέγων λοιπὸν ὁ κανών· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ ἢ ἐπιορκίᾳ ἢ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω· » τί πλέον παρὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ προσδιορίζῃ; Δι' αὐτὰ ἐτέθη, καὶ αὐτὰ μόνα προσδιώρισεν.

« Ἀλλὰ μήπως, λέγει ἀκολούθως, ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικὸν καὶ τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἀπαγορεύει τὸ εὐαγγέλιον;» Ναί, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικὸν τὸν ἔννομον ὅρκον! «Ὅταν μία τις ἐντολὴ (κανὼν ἢ νόμος) προστάσσῃ μίαν τινὰ ἀρετὴν, ἀπαγορεύει ἐνταυτῷ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς κακίαν· *καὶ ὁπόταν ῥητῶς ἀπαγορεύῃ μίαν τινὰ κακίαν, προστάσσει ἐνταυτῷ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς ἀρετὴν*, προστάσσει δηλονότι ἐνταυτῷ καὶ τὰ ἀποφατικὰ καὶ τὰ καταφατικὰ ἑκάστου καθήκοντα.» Ὁ λογικώτατος οὗτος κανὼν εἶναι γέννημα τῆς κεφαλῆς τοῦ γράψαντος τὴν εἰς τὴν Σελ. **177** τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος σημείωσιν· παραδέχθη ὅμως αὐτὸν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Κύριος Κωνσταντῖνος ἐν τῇ αὐτοῦ Κατηχήσει Σελ. **82**. Κατὰ τὸν κανόνα ἄρα τοῦτον, ἀπαγορεύων ὁ ἀποστολικὸς κανὼν ῥητῶς τὴν ἐπιορκίαν, ὡς κακίαν, καὶ αὐστηρῶς αὐτὴν τιμωρῶν, προστάσσει ἐνταυτῷ τὸν ὅρκον, ὡς ἐναντίαν τῆς κακίας ἐκείνης ἀρετήν. Τοῦτο λέγει ἡ λογικὴ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἄρα τὸ· « Ἀλλὰ μήπως ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικὸν καὶ τὸν ὅρκον;» εἶναι ἐναντίον τῆς λογικῆς, εἶναι πάντη ἄλογον καὶ ἀλόγιστον, καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων πάντη ἀνάξιον.

Ἀνάξιον δὲ αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον· «Εἰ καὶ ὅτ

ὁ ὅρκος ὑπάρχει κοινὸν καθῆκον χριστιανικὸν, καὶ ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, καθὼς καὶ ἡ *σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχὴ*, τῶν ὁποίων τὴν παράβασιν κολάζει; » Δὲν ἐμβαίνομεν εἰς τὴν περὶ καθηκόντων θεωρίαν· λέγομεν μόνον, ὅτι ὁ κανὼν ὑπάγει ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν καὶ τὴν ἐπιορκίαν, ὑφ' ἣν ὑπάγει καὶ τὴν πορνείαν καὶ τὴν κλοπὴν, καὶ ἐπίσης τιμωρεῖ τὸν παραβάτην καὶ τῶν τριῶν ἐντολῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω. Ἐὰν λοιπὸν ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχὴ ἦναι καθήκοντα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παράβασις αὐτῶν κολάζεται παρὰ τοῦ κανόνος, καθῆκον εἶναι καὶ ὁ ὅρκος· διότι καὶ αὐτοῦ ἡ παράβασις ἐπίσης κολάζεται παρὰ τοῦ κανόνος. Ὅθεν, καθὼς ἐκ τοῦ διότι ὁ κανὼν τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, ἕπεται, ὅτι διατάσσει τὸν ἀληθινὸν ὅρκον καὶ τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν αὐτοῦ τήρησιν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ διότι κολάζει τὴν ἐπιορκίαν, ἕπεται, ὅτι καὶ ὁ ὅρκος εἶναι καθῆκον, ἐὰν καθήκοντα εἶναι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχὴ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κανὼν κολάζει τὴν παράβασιν αὐτῶν. Δὲν κολάζει τὴν σωφροσύνην, δὲν κολάζει τὸ γάμον· ἀλλὰ τὴν πορνείαν· δὲν κολάζει τὸν ἔννομον, τὸν ἔντιμον, τὸν δίκαιον πορισμόν· ἀλλὰ τὴν κλοπήν· δὲν κολάζει τὸν ἔννομον, τὸν ἀληθινὸν ὅρκον· ἀλλὰ τὴν ἐπιορκίαν. Ἆρα τὰ μὴ κολαζόμενα εἶναι ἀρεταὶ, καὶ τὰ κολαζόμενα εἶναι κακίαι. Τὰς κακίας ἀπαγορεύουσι καὶ κολάζουσι καὶ οἱ κανόνες καὶ οἱ νόμοι, ὄχι τὰς ἀρετάς.

Ἀλλὰ περιεργώτατα εἶναι τὰ ἑπόμενα· διότι φανερόνουσιν ἄνθρωπον γινώσκοντα μὲν τὴν ἀλήθειαν, διαστρέφοντα δὲ αὐτὴν ἐπίτηδες. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαστροφὴ αὐτῆς εἶναι δύσκολος, προδίδεται ἡ τρομερὰ ἀγωνία, εἰς ἣν εὑρίσκετο ὁ διαστροφεύς. Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ! « Ὁ ὅρκος, λέγει ἑπομένως, ὑπῆρχεν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων· καὶ ὑπῆρχε διπλοῦς, καθὼς εἶναι καὶ τὴν σήμερον, ἢ μερικὸς καὶ ἰδιωτικὸς, ἢ δημόσιος, τεταγμένος ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων. Διχῶς λοιπὸν ἠδύναντο οἱ κληρι-

κοὶ νὰ γίνωνται ἐπίορκοι· πρῶτον κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἰδιωτικὰς συμπεριφοράς· ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, ὁ κληρικὸς ἢ ἔνορκον συμφωνίαν ἐποίει, ἢ ὑπέσχετο μεθ' ὅρκου τι πρὸς τοὺς πλησίον του, καὶ ἔπειτα ἐκωλύετο νὰ πληρώσῃ τὸ ὑποσχεθὲν, ἐξηλέγχετο ἐπίορκος. Καὶ τὴν τοιαύτην ἐπιορκίαν ὁ κανὼν τιμωρεῖ, πονηρὰν συνήθειαν ἐκκόπτων, εἰς τὴν ὁποίαν εὐκόλως ἕκαστος παρασύρεται καὶ ἐκ μικρᾶς πολλάκις ἀφορμῆς.— Πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὑπῆρχον ἐθνικὰ πάντως δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ κληρικοὶ πολλάκις ἐσύροντο, καὶ ἐβιάζοντο νὰ ὁρκισθῶσι, καὶ χριστιανοί τινες κακοήθεις ἐνῆγον χριστιανοὺς εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἐθνικῶν διὰ πράγματα βιωτικά. Εἰδὲ καὶ ὁ κληρικὸς ὁρκισθεὶς, ἐξηλέγχετο ἐπίορκος, καὶ αὐτὸς ἡμάρτανε βαρέως, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῶν χριστιανῶν, ὡς κακοποιῶν καὶ ἀπίστων, ἐβλασφημεῖτο παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεως εὕρισκον ἀφορμὴν εἰς καταδρομὴν τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ὁ κανὼν τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν τῶν κληρικῶν. Διὰ τοῦτο μάλιστα ὁ ἀπόστολος ἐπέπληττεν ἐκ τῶν Κορινθίων ἐκείνους, ὅσοι κατὰ τὰς βιωτικὰς διαφοράς των ἐκάλουν τοὺς ἀδελφοὺς χριστιανοὺς εἰς τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, καὶ δὲν ἐξισάζοντο κρινόμενοι κατ' ἰδίαν ὑπὸ τῶν ὁμοπίστων. «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων (τῶν ἐθνικῶν), καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; (τῶν χριστιανῶν. Ά Κορ. ϛ', 1.)» Εὖγε, καὶ ὑπέρευγε, σοφὲ οἰκονόμε ἐξ οἰκονόμων! Εἶπες, τέλος, καὶ εἶπες ἐν ὀλίγοις ὅλην τὴν ἀλήθειαν! Ἔλυσες σὺ αὐτὸς τὸ προκείμενον ζήτημα! Πᾶσα πλέον περὶ αὐτοῦ συζήτησις εἶναι περιττή! Ἰδοὺ πῶς δὲν διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια! Ἰδοὺ πῶς προδίδεται αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἄκοντος τοῦ λέγοντος! Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων διχῶς ὤμνυον, κατὰ τὸν διπλοῦν δηλαδὴ ὑπάρχοντα, ὡς ἀνωτέρω, ὅρκον, καὶ διχῶς ἐγίνοντο καὶ ἐπίορκοι ὄχι μόνον οἱ λαϊκοὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ, ποῦ ἡ κυριακὴ ἐντολή· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως ; » Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὤμνυον ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ

οἱ κληρικοὶ, καὶ ἐγίνοντο καί ἐπίορκοι, πῶς ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος; Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δικαστηρίων δικαζόμενοι καὶ οἱ κληρικοὶ, ὤμνυον, δὲν ὤμνυον ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν δικαστηρίων; Ποῦ λοιπὸν τό· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως; »

Μετὰ δὲ τὴν τρανωτάτην ταύτην ὁμολογίαν τῆς καθαρᾶς ἀληθείας λέγει ὁ αἰδεσιμώτατος· « Τί νομίζει ὁ Κ. Συντάκτης· μήπως καὶ εἰς ταῦτα τὰ μερικὰ τῶν χριστιανῶν δικαστήρια ὡρκίζοντο οἱ χριστιανοί; » Ἄπαγε! Τοιοῦτόν τι οὔτε εἴπομέν ποτε, οὔτε λέγομεν. Τὰ ὁποῖα συνιστᾷ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὁ Παῦλος δικαστήρια, ἦσαν δικαστήρια διαιτητικὰ, μὴ ἀναγνωριζόμενα παρὰ τῶν νόμων τῆς ἐπικρατείας· καὶ εἰς αὐτὰ ὁ ὅρκος ἦτον ἢ ἐδύνατο νὰ ἦναι περιττός. Οἱ χριστιανοὶ διαιτηταὶ, συμβιβάζοντες μᾶλλον ἢ κατὰ νόμους δικάζοντες τοὺς πρὸς ἀλήλλους διαφερομένους ἀδελφοὺς, ἐδύναντο ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον. Δὲν ἐδύναντο ὅμως ν ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον οἱ παρά τοῖς κατὰ νόμον συνεσταμένοις ἐθνικοῖς δικαστηρίοις δικαζόμενοι χριστιανοὶ, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ, ὡς ὁμολογεῖ ἀνωτέρω καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος.

Ἀποδιδοὺς δὲ εἰς ἡμᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ὅ,τι οὔτε ἐνομίσαμεν, οὔτε εἴπομεν, λέγει κατόπιν· « Τελευταῖον, ὅτι ὁ κανὼν τῶν ἀποστόλων δὲν συνεισάγει τὸν ὅρκον, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, μαρτυρεῖ ἄλλος ἀπόστολος, ὁ θεῖος Ἰάκωβος εἰς τὴν καθολικὴν πρὸς πάντας τοὺς χριστιανοὺς ἐπιστολήν του, λέγων· «*Πρὸ πάντων* δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν (δηλ. κατάκρισιν) πέσητε. (Ἰακ. Ε'.) » Ἐλησμόνησε λοιπὸν ὁ αἰδεσιμώτατος ὅ,τι εἶπεν ἀνωτέρω; Ἐλησμόνησεν ὅ,τι εἶπεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων παρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν γινόμενον; Ἂν ὁ κανὼν τῶν ἀποστόλων δὲν συνεισάγῃ τὸν ὅρκον, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιορκίαν, πῶς ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων; πῶς ἐγίνοντο καὶ ἐπίορκοι; Δὲν ἐγνώριζον ὅ,τι ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος; Κρίμα, ὅτι ἐπη-

νέσαμεν τὸν σοφὸν οἰκονόμον δι' ἣν εἶπε μεγάλην ἀλήθειαν! Ἰδοὺ εὐθὺς παραλογιζόμενος, καθιστάνεται ἀνάξιος ἐπαίνων! Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔφερε καὶ ὅ,τι λέγει ὁ Ἰάκωβος, παραπέμπομεν αὐτὸν εἰς τὸν ἱερὸν Αὐγουστῖνον, παρ' ᾧ θέλει ἀναγνώσει τὴν ἀληθινὴν ἑρμηνείαν τῶν ῥημάτων ἐκείνων (Φιλολογ. συνεκδ. φυλλάδ. Γ' καὶ Δ').

Ἐξετάσαμεν ἕως ὧδε ὅσα, ἀπαντῶν διὰ τοῦ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, εἶπεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος περὶ τοῦ ΚΕ' ἀποστολικοῦ κανόνος. Ἂς ἐξετάσωμεν ὅσα περὶ αὐτοῦ πάλιν λέγει καὶ εἰς τὸν ἀριθ. 911 τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἐν στήλῃ ιά. « Δεικνύει, λέγει περὶ ἡμῶν, συλλογιστικῶς, ὅτι, ἂν ἀπαγορεύηται ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος ἡ μοιχεία, καὶ ἡ κλοπή, καὶ ἡ ἐπιορκία, ἄρα *συγχωροῦνται* τὰ ἐναντία, ὁ ἔννομος γάμος, ὁ τίμιος πορισμός, καὶ ὁ ὅρκος. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ *συγχωροῦνται*, (καθὼς λέγει) συνεισάγει πάντως, ὅτι ταῦτα προϋπῆρχον ἀσυγχώρητα· (διότι τὰ ἀπηγορευμένα, ὅταν ἀφεθῶσι, λέγονται ὅτι συγχωροῦνται)· καὶ ὁ συλλογισμὸς δὲν εὐοδοῦται παραπολύ! » Συλλογιστικῶς τῳόντι ἀπεδείξαμεν ὅ,τι λέγει ὁ ἀρθρογράφος! Καὶ ὁ συλλογισμὸς εὐοδοῦται παραπολύ! Ἀλλ' ὁ αὐτὸν μὴ εὐοδούμενον λέγων, ἔχει παραπολὺ διεστραμμένην κεφαλήν. Ἐκτὸς τούτου ἔχει καὶ παραπολλὴν ἀναίδειαν. Ἂν δὲν εἶχε τὰ δύο ταῦτα, ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὸν ΚΕ' ἀποστολικὸν κανόνα μεθ' ἃ εἴπομεν περὶ τοῦ προκειμένου ἐν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς; Δὲν ἐπαναλαμβάνομεν ἐκεῖνα καὶ ἐνταῦθα. Ἐκεῖ παραπέμπομεν τὸν σοφὸν οἰκονόμον, πλὴν λογικώτερον γινόμενον, ἂν τοῦτο ἦναι δυνατόν, ἵνα καὶ λογικώτερον ἀναγνώσῃ καὶ κρίνῃ. Τοῦτο δὲ ποιῶν, θέλει εὑρεῖ εὐοδούμενον, καὶ παραπολὺ μάλιστα, τὸν συλλογισμόν.

« Ἡμεῖς νομίζομεν, λέγει κατόπιν, ὅτι πρῶτον ὑπῆρξε γάμος, καὶ δικαιοσύνης [δίκαιος] πορισμός, καὶ ὅρκος, καὶ ὕστερον ἐνομοθετήθη τό· « *Οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιορκήσεις.* » Ἀναντιῤῥήτως· οὐδεὶς εἶπεν ἢ λέγει τὸ ἐναντίον. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἢ δὲν εἰσήγετο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὁ

γάμος, δὲν ὑπῆρχε μοιχεία. Ἐὰν δὲν καθιεροῦτο καὶ δὲν ἠσφαλίζετο διὰ νόμων τὸ ἴδιον ἑνὸς ἑκάστου μέλους τῆς κοινωνίας, δὲν ἐλέγετο κλοπὴ ὁ σφετερισμὸς αὐτοῦ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν εἰσηγμένος ὁ ὅρκος, δὲν ὑπῆρχεν ἐπιορκία. Ὅτε ὁ θεὸς ἀπηγόρευσε διὰ τοῦ Μωσέως τὴν ἐπιορκίαν, ἦτον ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων συνήθης ὁ ὅρκος. Ὑπῆρχον ἄρα γάμος, ἔννομος καὶ ἔντιμος καὶ δίκαιος πορισμὸς, ἀληθινὸς ὅρκος, καὶ ὕστερον ἐνομοθετήθη τό· *Οὐ μοιχεύσεις· Οὐ κλέψεις· Οὐκ ἐπιορκήσεις*. Οἱ μοιχεύοντες, οἱ κλέπτοντες, οἱ ἐπιορκοῦντες κολάζονται παρά τε νόμων καὶ κανόνων, ὡς *παραβαίνοντες* νόμους θείους καὶ ἀνθρωπίνους· δὲν κολάζονται ὅμως καὶ οἱ κατὰ νόμον γαμοῦντας, καὶ οἱ νομίμως καὶ δικαίως καὶ τιμίωςποριζόμενοι, καὶ οἱ ἀληθῶς ὀμνύοντες καὶ ἀκριβῶς καὶ πιστῶς τηροῦντες τὸν ὅρκον· διότι δὲν παραβαίνουσιν οὔτε νόμους, οὔτε κανόνας ἀπαγορεύοντας ταῦτα. Ὅθεν· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ ἢ κλοπῇ ἁλοὺς, καθαιρείσθω· » ὄχι· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ νομίμῳ γάμῳ ἢ ἀληθινῷ ὅρκῳ ἢ ἐννόμῳ καὶ δικαίῳ πορισμῷ ἁλοὺς, καθαιρείσθω. »

« Καὶ ταῦτα, λέγει ἀκολούθως, ἀποβλέπει ὁ ἀποστολικὸς κανὼν, παραγγέλλων τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε, καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, ἐμπέσῃ ὁπωσδήποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός. » Καὶ πάλιν ἐν στήλῃ ιθ'· « Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκέλευσε τὸ *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*. Ὅθεν καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος εἶπε· «Πρὸ πάντων μὴ ὀμνύετε·» καὶ πάντες οἱ θεῖοι ἀπόστολοι ἐν ταῖς αὐτῶν Διαταγαῖς. Ἐὰν δέ τις περιπέσῃ εἰς ὅρκον, παραγγέλλουσι κἂν νὰ εὐορκῇ, τιμωροῦντες διὰ τοῦ ΚΕ' κανόνος αὐτῶν τὴν ἐπιορκίαν. » Ἔχει χρείαν ὁ ἀναγνώστης τῆς ἡμετέρας ὁδηγίας εἰς τὸ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀλογίαν καὶ ἀντίφασιν τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου; Ὄχι βέβαια. Ὁ ὅρκος εἶναι, κατὰ τὸν σοφὸν ἀρθρογράφον, ὅλως ἀπηγορευμένος. Καὶ ὅμως ὁ ἀποστολικὸς κανὼν παραγγέλλει τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε, καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, ἐμπέσῃ ὁπωσδήποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός!

Ὁ διδάσκαλος ἐντέλλεται *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, καὶ οἱ μαθηταὶ παραγγέλλουσι τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν ἐμπέσῃ ὁπωσδήποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός! «Ὥστε, κατὰ τὸν λόγον τοῦ σοφολογιωτάτου, *μάχεται ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου!*» Ὁποῖα παραλαλήματα! Ἐὰν ἡ ἐντολή, *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, σημαίνῃ τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὀμνύειν, τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε καὶ μετ' αὐτὴν ἐμπέσῃ ὁπωσδήποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός, ἔπρεπε νὰ παραγγείλωσιν οἱ ἀπόστολοι, ἢ νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ αὐτοὶ ὅ,τι ἐνετείλατο ὁ Χριστός, καὶ διὰ τοῦ ἑαυτῶν κανόνος ποινὴν νὰ ἐπιβάλωσιν, ὄχι εἰς τὸν ἐπιορκοῦντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ὁρκωμοτοῦντα, καίτοι εὐορκοῦντα; Δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος, ὅτι οἱ χριστιανοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, πάντοτε ὤμνυον· καὶ ἐπειδὴ ὀμνύοντες, ἐνέπιπτον συχνάκις καὶ εἰς τὴν ἐπιορκίαν, ἐτέθησαν κανόνες κατὰ ταύτης, καὶ ὄχι κατὰ τοῦ ὅρκου; Τοῦτο λέγων, ἤθελε δείξει, ὅτι ἔγραφε συλλογιζόμενος, καὶ μὴ παραλογιζόμενος.

Ἀκολουθῶν λέγει· «Εἶπε περὶ τούτου εἰς τὴν προτέραν ἀπάντησιν ὁ Αἰών, καὶ τὸν ὕβρισεν ὁ ἀρθρογράφος.» Ἄν, ὅσα εἴπομεν περὶ τούτου ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, ἦναι ὕβρεις ἢ λόγοι ὀρθοί, περὶ τούτου ἂς κρίνωσιν ἄλλοι. Ἡμεῖς δὲ συνάπτομεν τ' ἀκόλουθα τοῦ σοφοῦ ἀνδρός· «Ἀλλ' ἂς ἀκούσῃ πάλιν αὐτοὺς τοὺς ιβ' ἀποστόλους, πῶς ἐξηγοῦσι τὸν κανόνα εἰς τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος Διαταγὰς αὐτῶν, λέγοντες· «Οὐκ ἐπιορκήσεις· ἐῤῥέθη γάρ, μὴ ὀμόσαι ὅλως· εἰ δὲ μήγε, κἂν εὐορκήσεις κτλ. (Διατ. Ζ'. 3).» Παρατρέχοντες καὶ παραβλέποντες τὴν ἐσχάτην ἀκρισίαν τοῦ σοφοῦ ἀρθρογράφου, θέλοντος σύγγραμμα γνήσιον τῶν δώδεκα ἀποστόλων τὰς εἰς ὄνομα μὲν αὐτῶν φερομένας, διὰ Κλήμεντος δὲ τοῦ Ῥωμαίου τάχα ἐκδεδομένας Διαταγάς, ἐρωτῶμεν· Τί λέγουσι καὶ αἱ Διαταγαί; *Οὐκ ἐπιορκήσεις*, ὄχι Μὴ ὀμόσῃς! Καὶ τίς παραγγέλλει καὶ συνιστᾷ τὴν ἐπιορκίαν; Ὅλοι ὅμως παραγγέλλουσι καὶ συνιστῶσι τὴν εὐορκίαν. Τοῦτο παραγγέλλουσι καὶ συνιστῶσι καὶ

αὗται αἱ Διαταγαί· «*Οὐκ ἐπιορκήσεις*· ἐῤῥέθη γὰρ, μὴ ὀμόσαι ὅλως· εἰ δὲ μήγε, *κἂν εὐορκήσῃς*·» Ὅ ἐστι· Καλὸν μὲν τὸ *μὴ ὀμόσαι ὅλως*· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, *μὴ ἐπιορκήσεις*· ἢ, Ἐὰν τὸ *μὴ ὀμόσαι ὅλως* ἦναι ἀδύνατον, ὀφείλεις τοὐλάχιστον νὰ εὐορκῇς· ἢ, κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον, ὡς ἀνωτέρω, «Ἐὰν δέ τις περιπέσῃ εἰς ὅρκον, παραγγέλλουσι *κἂν νὰ εὐορκῇ*.» Ἄρα δὲν ἀπαγορεύουσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὴν ἐπιορκίαν, καὶ παραγγέλλουσι τὴν εὐορκίαν, ὄχι τὴν ἀνορκίαν. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ σοφὸς οἰκονόμος παρεσιώπησε τὸ μετὰ τὸ «κἂν εὐορκήσῃς» ἐκ τοῦ ξϐ' ψαλμοῦ· «Ὅτι ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ;» Διὰ τόσας ὀλίγας λέξεις ἥρμοζε νὰ εἴπῃ, Κτλ.; Καταλαμϐάνομεν πόθεν προῆλθεν ἡ παρασιώπησις! Ἀλλ' ὁπόθεν προῆλθεν αὐτοῦ ἡ παρασιώπησις, ἐκεῖθεν ἔπρεπε νὰ προέλθῃ καὶ ὅλης τῆς ἐκ τῶν Διαταγῶν φερομένης μαρτυρίας ἡ παρασιώπησις. Διότι ὅλη εἶναι κατ' αὐτοῦ, καὶ ὄχι ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς παρασιωπήσεως ταύτης λαμϐάνοντες ἀφορμὴν, εὔλογον κρίνομεν ν' ἀντιγράψωμεν ἐνταῦθα ὅ,τι λέγει ὁ ἀοίδιμος Θεοτόκης ἐν Σελ. 281. «Ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἐπιϐεϐαιοῖ, ὅτι ὁ » θεὸς ἐνομοθέτησεν, ἵνα ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμνύωμεν· διότι εἰς » μὲν τὸ Δευτερονόμιον ἀναγινώσκομεν ταῦτα· «Κύριον τὸν θεόν » σου φοϐηθήσῃ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι » αὐτοῦ ὀμῇ (Δευτερ. ϛ', 13.)·» εἰς δὲ τὸ ϐιϐλίον τῆς Ἐξόδου » ϐλέπομεν, ὅτι εἰς τὰς ἀμφιϐόλους καὶ ἀμαρτύρους ὑποθέσεις » ὥρισεν ὁ θεὸς φανερὰ, ἵνα ὁ ὅρκος διαλύῃ τὴν ἀμφιϐολίαν. «Ἐὰν δέ τις, λέγει, δῷ τῷ πλησίον ὑποζύγιον, ἢ μόσχον, ἢ » πρόϐατον, ἢ πᾶν κτῆνος φυλάξαι, καὶ συντριϐῇ, ἢ τελευτήσῃ, » ἢ αἰχμάλωτον γένηται, καὶ μηδεὶς γνῷ, ὅρκος ἔσται τοῦ θεοῦ » ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων (Ἐξοδ. ΚΒ', 10. 11).» Τὰ αὐτὰ δὲ » διδάσκουσι καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ θεοῦ προφῆται. Ὁ μὲν προφήτης » Ἡσαΐας ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγει· «Ἐμοὶ κάμψει πᾶν » γόνυ, καὶ ὀμεῖται πᾶσα γλῶσσα τὸν θεὸν (Ἡσ. Μέ, 23).» » Ἔπειτα ἐπιϐεϐαιοῖ, λέγων· «Οἱ ὀμνύοντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὀμοῦνται

» τὸν θεὸν τὸν ἀληθινὸν (Ἡσ. ΞΕ΄, 16). » Ὁ δὲ προφητάναξ Δαυὶδ » καὶ ἐπαίνου ἄξιον ἔκρινε τὸν ὀμνύοντα ἐπὶ τῷ θεῷ. « Καὶ ἐπαι- » νεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐπ' αὐτῷ (Ψαλμ. ΞΒ΄, 11). « Ὅσοι » ταῦτα ἀκούουσιν, ἐκεῖνοι πείθονται, ὅτι ὁ ὅρκος οὐ μόνον » οὐκ ἔστιν ἁμαρτία, ἀλλ' ἔστιν ἔργον ἐπαίνου ἄξιον, ὅπερ ἐστὶν, » ἀρετή. » Ὅ,τι λοιπὸν εἶπεν ὁ Δαυὶδ περὶ τοῦ κατὰ τὴν παλαιὰν Διαθήκην ὅρκου, ἐφαρμόζεται ἐν ταῖς Διαταγαῖς εἰς τὸν κατὰ τὴν Νέαν ὅρκον. Ἀπαγορεύεται λοιπὸν ἐκ τούτου ἡ ὁρκωμοσία ἢ ἐπιτρέπεται; Κατακρίνεται ἐκ τούτου ὁ ὀμνύων, ἢ ἐπαινεῖται, ἂν ὀμνύῃ ἐν τῷ θεῷ, καὶ δὲν διαβεβαιόνῃ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἂν ὁ ὀμνύων ἦναι ἱερεύς; Ἐπειδὴ ἄρα ὑπῆρχε πρότερον ὁ ὅρκος, ἦτον δηλαδὴ ἐπιτετραμμένος, δὲν ἦτον ἀπηγορευμένος, καὶ εἰς τοὺς κληρικούς· καὶ ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ παρ' αὐτοῖς συχνάκις ἐπιορκία, ἀπηγορεύθη αὕτη, καὶ ὑπὸ βαρεῖαν ποινὴν ἐβλήθη. Ὅθεν ὁ κανών· » Ἐπίσκοπος κ.τ.λ. »

Ἂν λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ πάντοτε ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ, δὲν εἶναι τίποτε παράξενον· διότι ὁ ὅρκος, εἰσηγμένος ὢν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, δὲν ἐδύνατο ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν χριστιανικήν. Εἶναι ὅμως λυπηρὸν τῷόντι νὰ βλέπῃ τις παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, καὶ ἔτι λυπηρότερον νὰ βλέπῃ τις παρ' αὐτοῖς τοῖς κληρικοῖς, τόσον ἐνωρὶς καὶ ἐπιορκίαν, καὶ κανόνας βαρέως αὐτὴν τιμωροῦντας. Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ὄχι μόνον ἐγίνετο ἐπιορκία, ἀλλ' ἐγίνετο καὶ συχνὴ, καὶ τοῦτο ἐπροκάλεσε τὸν κανόνα ὡς ἀντίφραγμα κατὰ τοῦ χειμάῤῥου τῆς ἐπιορκίας. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἡ χριστιανικὴ κοινωνία ἦτον καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, ὁποία ἦτον αὕτη καὶ κατὰ τὸν Δ΄ καὶ Ε΄. Ἂν συνίστατο ἐκ τελείων, καὶ ἐνέμενε πιστὴ εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἠθικὴν, δὲν εἶχε χρείαν ὅρκου εἰς πίστωσιν τῆς ἀληθείας, οὐδ' ἤθελεν ἐκπίπτει καὶ εἰς ἐπιορκίαν. Καὶ εἰς τοιαύτην κοινωνίαν ἤθελεν ἰσχύει ἡ κυριακὴ ἐντολή· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως. » Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρξέ ποτε εἰς

τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν ἐντελῶς καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἡ τοῦ εὐαγγελίου ἠθική, ὀλίγον ὅμως χρόνον ἔμεινεν, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς χριστιανούς. Διότι μόλις ἤρχισε νὰ ἐκτείνηται εἰς τὴν ἀπέραντον Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ὁ χριστιανισμός, καὶ ἀμέσως βλέπομεν παρεφθαρμένην καὶ τὴν οὐράνιον τοῦ εὐαγγελίου ἠθικήν, καὶ εἰσηγμένην καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν τῶν ἠθῶν διαφθοράν. Εἰς τοιαύτην κοινωνίαν ἦτον ἀναπόφευκτος καὶ ὁ ὅρκος· διότι ὅπου ψεῦδος, ἀπάτη, δόλος, ἐκεῖ καὶ ὅρκος. Ὅθεν ἐνωρὶς ἐλησμονήθη καὶ τό· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως!»

Βλέποντες λοιπὸν καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τοῦ χριστιανισμοῦ τὰς ἀρχὰς κανόνα λέγοντα· «Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ » πορνείᾳ ἢ ἐπιορκίᾳ ἢ κλοπῇ ἁλούς, καθαιρείσθω· » ὁποίαν ἰδέαν λαμβάνομεν περὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ἐν ᾗ πορνεύουσι, κλέπτουσιν, ἐπιορκοῦσιν ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι; Ὁποίαν ἠθικὴν διαφθορὰν ὑποθέτουσι τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καὶ εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν τάξιν, τὴν τάξιν τῶν ἐπισκόπων, ἥτις ἐτάχθη, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, νὰ ἦναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλος;

« Αἰσχρὸν μὲν εἰπεῖν, ὡς ἔχει, φράσω δ' ὅμως.
« Ταχθέντες εἶναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλοι,
« Κακῶν ἁπάντων ἐσμὲν ἐργαστήριον! »

Καὶ τῳόντι ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ καὶ τοῦ κλήρου καὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν ἦτον μεγάλη καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν Γ' αἰῶνα. Τὴν κακοήθειαν τοῦ κλήρου ζωγραφίζει ὁ Ὠριγένης. Τὴν κακοήθειαν ὅλων τῶν χριστιανῶν περιγράφει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Κυπριανός. Ὁ Ὠριγένης, ἑρμηνεύων τὸ Ματθ. ΚΑ', 12, λέγει (ἐν τόμῳ 1ς'. §. 21)· «Καὶ νῦν δὲ νομίζω ἱερὸν ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομηθὲν εἶναι » τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἶναι ἐν αὐτῇ τινας οὐχ ὡς ἐν ἐκκλησίᾳ » ζῶντας, ἀλλ' ὡς κατὰ σάρκα στρατευομένους, (Β' Κορ. Ι', 3.) » οἵτινες καὶ ποιοῦσι τὸν τῆς προσευχῆς ἐκ ζώντων λίθων οἶκον, » λῃστῶν διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν σπήλαιον. Τίς γὰρ κατανοήσας » τὰ ἔν τισιν ἐκκλησίαις ἁμαρτανόμενα ὑπὸ τῶν νομιζομένων » πορισμὸν εἶναι τὴν ἑτέρων εὐσέβειαν, καὶ δέον ἐκ τοῦ εὐαγγελίου » μόνον διαζῆν, τοῦτο μὲν μὴ ποιούντων, πλοῦτον δὲ καὶ πολλὴν

» κτῆσιν συναγόντων, οὐκ ἐρεῖ σπήλαιον λῃστῶν γεγονέναι τὸ » τηλικοῦτον τῆς ἐκκλησίας μυτήριον; .... Καὶ μᾶλλόν » γε, εἴπερ εὐλόγως ἔκλαυσεν ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, εὐλογώτερον » κλαύσεται ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, οἰκοδομηθεῖσαν μὲν, ἵνα οἶκος » προσευχῆς ᾖ, γενομένην δὲ διὰ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τρυ- » φήν τινων, *ἀλλ' εἴθε μὴ καὶ τῶν ἡγουμένων τοῦ λαοῦ*, σπή- » λαιον λῃστῶν! »

§ 22 « Καὶ νομίζω ἁρμόζειν τὸν περὶ τῶν πωλούντων τὰς » περιστερὰς λόγον τοῖς παραδιδοῦσι τὰς ἐκκλησίας αἰσχροκερ- » δέσι, καὶ τυραννικοῖς, καὶ ἀνεπιστήμοσι, καὶ ἀνευλαβέσιν ἐπι- » σκόποις, ἢ πρεσβυτέροις, ἢ διακόνοις· διόπερ μόνων τῶν πω- » λούντων τὰς περιστερὰς *καθέδρας* ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος, καὶ » ὁ Μάρκος, ἅς φασι κατεστράφθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὡς εἴθε » τούτων ἤκουον μετὰ τοῦ πρέποντος νοῦ τῇ θείᾳ γραφῇ οἱ ἐπὶ » τῆς καθέδρας Μωϋσέως αὐχοῦντες καθέζεσθαι, καὶ πωλοῦντες » ὅλας ἐκκλησίας περιστερῶν, καὶ παραδιδόντες αὐτὰς τοιούτοις » προεστηκόσι, περὶ ὧν λέγοιτ' ἂν τὸ ἐν Ἱερεμίᾳ ὑπὸ τοῦ Κυ- » ρίου λεγόμενον· « Οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεσαν· » υἱοὶ ἄφρονές εἰσὶ, καὶ οὐ συνετοὶ, σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, » τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν· » (Ἱερεμ. Δ', 22) καὶ τὸ » ἐν τῷ Μιχαίᾳ, οἶμαι, οὕτω λελεγμένον· « Οἱ ἡγούμενοι τοῦ » λαοῦ μου ἐκβληθήσονται ἐξ οἴκου τρυφῆς αὐτῶν (Μιχ. Β',9).» » Εἰ γὰρ ἤκουον, οὐκ ἂν ἐπώλησαν τὰς Χριστοῦ περιστερὰς, » ἀλλὰ κατέστησαν ἄρχοντας αὐτῶν φειδομένους τῶν περιστερῶν, » καὶ προνοουμένους τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ οὐ περιβλεπο- » μένους τίνα ὡς παχεῖαν περιστερὰν θύσαντες καταθοινήσονται. » Λέγει δὲ ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἐκβαλλομένοις, ὡς πωλοῦσι καὶ ἀγορά- » ζουσι, καὶ τοῖς κολλυβισταῖς, καὶ τοῖς πωλοῦσι τὰς περιστερὰς, » δυσωπῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς λεγομένων » προφητειῶν, ὅτι τὸ μὲν γεγραμμένον ἐστίν· « Ὁ οἶκός μου, » οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· » (Ματθ. ΚΑ', 13.) οὐδὲν γὰρ » ἄλλο δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ ἢ εὐχὴν πάσης ἁγίας πρά- » ξεως, καὶ προκαλουμένης τὴν τοῦ θεοῦ ἐπισκοπὴν εἰς εὐχὴν

» παρὰ θεῷ λογιζομένης, καθὸ καὶ τὸ « Ἀδιαλείπτως προσεύχε-
» σθε » δυνατόν ἐςίν· ὑμεῖς δὲ, ὦ οὗτοι, ταῖς ὑμετέραις κακίαις τὸν
» τῆς προσευχῆς οἶκον σπήλαιον ληστῶν πεποιήκατε· *καὶ εὑρεῖν*
» *ἐστι πολλαχοῦ κατὰ βραχὺ οὕτως εἰς διαστροφὴν ὁδεύσαντα*
» *τὰ τῆς νομιζομένης ἐκκλησίας πράγματα, ὡς μηδὲν σπη-*
» *λαίου λῃστῶν διαφέρειν τὸ ἄθροισμα συναγόμενον ἐν ὀνό-*
» *ματι Χριστοῦ*, ὥστ ἂν λέγεσθαι αὐτοῖς· « Δι' ὑμᾶς διὰ παντὸς
» τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. » Εἰ δὲ δεῖ τὰ εἴδη
» τρία τυγχάνοντα τῶν ἐνταῦθα κατειλεγμένων προσφιλονεική-
» σαντα τῇ σαφηνείᾳ τῆς γραφῆς ἐπιμελέςερον διηγήσασθαι, μή-
» ποτε οἱ μὲν ἐν τῷ λαῷ μηδενὶ ἢ τῷ κόσμῳ σχολάζοντες, καὶ περὶ
» τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν μόνον τὰς διατριβὰς ἔχοντες, καὶ
» σπανίως ταῖς προσευχαῖς προσκαρτεροῦντες, καὶ οἷς ἀπαιτεῖ
» ἔργοις ὁ θεῖος Λόγος, εἰσὶν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες
» ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ μὴ καλῶς διάκονοι διοικοῦντες
» τὰ τῆς ἐκκλησίας χρήματα, ἀλλ' ἀεὶ μὲν ταῦτα ψηλαφῶντες,
» οὐ καλῶς δὲ αὐτὰ οἰκονομοῦντες, ἀλλὰ σωρεύοντες τὸν νομι-
» ζόμενον πλοῦτον, καὶ χρήματα, ἵνα πλουτῶσιν ἀπὸ τῶν εἰς λό-
» γον πτωχῶν διδομένων, οὗτοι εἰσὶν οἱ κολλυβισταὶ, τραπέζας
» χρημάτων ἔχοντες, ἃς κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς· οἱ δὲ τὰς πρω-
» τοκαθεδρίας πεπιστευμένοι τοῦ λαοῦ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύ-
» τεροι, καὶ ὡσπερεὶ ἀποδιδόμενοι ὅλας ἐκκλησίας οἷς οὐ χρὴ,
» καὶ καθιστάντες οὓς οὐ δεῖ ἄρχοντας, οὗτοί εἰσιν οἱ πωλοῦντες
» τὰς περιστερὰς, ὧν τὰς καθέδρας κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς. Ἕκα-
» στος οὖν τῶν ἐπὶ καθέδρας καθεζομένων ἐκκλησιαστικῆς,
» καὶ ἀγαπώντων τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,
» προσεχέτω μήποτε οὕτω καθέζεται ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας,
» ὥστε ἐλθόντα τὸν Ἰησοῦν καταστρέψαι αὐτὴν, ὡς ἀξίαν κατα-
» στροφῆς. Ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν ἀπὸ διακονίας συναγόντων
» χρήματα, νοήσας τὴν προκειμένην γραφὴν, μηκέτι σωρευέτω
» εἰς τὰς τραπέζας ἀργύριον, ἵνα μὴ καταστρέψῃ αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς. »

Καὶ § 8 ἑρμηνεύων τὸ Λουκ. ΚΒ', 21—26, λέγει· « Καὶ
» ταῦτα μὲν ὁ τοῦ θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς Λόγος· ἡμεῖς δὲ, ἤτοι

» μὴ νοοῦντες τὸ βούλημα τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις Ἰησοῦ, » ἢ καταφρονοῦντες τῶν τηλικούτων ὑποθηκῶν τοῦ Σωτῆρος, » τοιοῦτοί ἐσμεν ὡς ἐνίοτε καὶ τὸν τῶν κακῶς ἀρχόντων ἐν τοῖς » ἔθνεσιν ὑπερβάλλειν τύφον, καὶ μονονουχὶ ζητεῖν ὡς οἱ βασι- » λεῖς δορυφόρους, καὶ φοβεροὺς ἑαυτοὺς καὶ δυσπροσίτους μά- » λιστα τοῖς πένησι κατασκευάζοντες, τοιοῦτοί ἐσμεν πρὸς αὐ- » τοὺς ἐντυγχάνοντας ἡμῖν, καὶ περί τινων ἀξιοῦντας, ὡς οὐδὲ » οἱ τύραννοι καὶ ὠμότεροι τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἱκέτας. » Καὶ ἔστι γε ἰδεῖν ἐν πολλαῖς νομιζομέναις ἐκκλησίαις, καὶ μά- » λιστα ταῖς τῶν μειζόνων πόλεων, τοὺς ἡγουμένους τοῦ λαοῦ » τοῦ θεοῦ μηδεμίαν ἰσολογίαν ἐπιτρέποντας, ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς » καλλίστοις τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν, εἶναι πρὸς αὐτούς. — Ἔστι δέ » τινας ἰδεῖν ὁμῶς ἀπειλοῦντας, ὁτὲ μὲν προφάσει ἁμαρτίας, » ὁτὲ δὲ τῷ καταφρονεῖν τῶν πτωχῶν. — Καὶ πάλιν τὴν πρὸς » τοὺς ὑποχειρίους ἰσότητα μηδὲ ἐννοοῦντας, μηδὲ φανταζομέ- » μένους, ὅτι καθήκει ἀτυφίαν καὶ ἰσότητα μάλιστα χριστια- » νοῖς ἐμπολιτεύεσθαι, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τοῖς ὑπεροχήν τινα ὀνό- » ματος ἐκκλησιαστικοῦ φοροῦσι. . . . Καὶ ταῦτα πάντα μοι » λέλεκται, βουλομένῳ κατὰ τὸν λόγον παραστῆσαι, ὅτι οὐ μι- » μητέον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐκκλησίας τὸν ἄρχοντα τῶν ἐθνῶν, » οὐδὲ ζηλωτέον τοὺς κατακυριεύοντας, καὶ κατεξουσιάζοντας, » καὶ βασιλεῖς· ἀλλ' ὅση δύναμις καὶ ἐν τούτοις Χριστὸν μι- » μητέον τὸν εὐεντευκτότατον, καὶ γυναιξὶν ὁμιλοῦντα, καὶ παι- » δίοις ἐπιτιθέντα χεῖρας. » Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ὠριγένης.

Ὁ δὲ Κυπριανός; « Dominus probari familiam suan vo- » luit, et quia traditam nobis divinitus disciplinam pax » longa corruperat, jacentem fidem et paene dixerim » dormientem censura coelestis erexit, cumque nos pec- » catis nostris amplius mereremur, clementissimus Do- » minus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne, quod » gestum est, exploratio potius quam persecutio vide- » retur.

« Studebant augendo patrimonio singuli et obliti, quid

» credentes aut sub apostolis ante fecissent, aut semper » facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampli» andis facultatibus incubabant. *Non in sacerdotibus » religio devota, non in ministeriis fides integra, non » in operibus misericordia, non in moribus disciplina.* » Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata, adul» terati post Dei manus oculi, capilli mendacio colo» rati. Ad decipienda corda simplicium callidae frau» des, circumveniendis fratribus subdolae voluntates. » *Iungere cum infidelibus vinculum matrimonii, pro» stituere gentilibus menbra Christi. Non jurare tan» tum temere, sed adhuc etiam pejerare*, praepositos » superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledi» cere, odiis pertinacibus invicem dissidere. *Episcopi » plurimi, quos et hortamento esse oportet caeteris et « exemplo, divina procuratione contemta procuratores » rerum saecularium fieri*, derelicta cathedra, plebe » deserta per alienas provincias oberrantes negotiationis » quaestuosae nundinas aucupari, esurientibus in eccle» sia fratribus habere argentum largiter velle, fundos in» sidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus foenus » augere. Quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi » mereremur? » (Cyprian. de Lapsis cap. V. VI.).

Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει τοιαύτη ἠθικὴ διαφθορὰ παρ' ἅπασι τοῖς χριστιανοῖς, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς κληρικοῖς, δύναται νὰ λείπῃ ὁ ὅρκος; Καὶ τοιοῦτοι ὄντες τότε οἱ χριστιανοὶ, ἀπέφευγον τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια; καὶ παρ' αὐτοῖς δικαζόμενοι, ἐδύναντο ν' ἀποφεύγωσι τὸν παρ' αὐτῶν, ὅπου ἀνάγκη, ἐπαγόμενον ὅρκον; Πλὴν ὁ ὅρκος δὲν ἦτον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, διότι ἐνωρὶς εἶχεν εἰσαχθῆ καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν μεγάλη ἠθικὴ διαφθορὰ, δι' ἣν καθιστάνετο τρόπον τινὰ ἄφευκτος ὁ ὅρκος· ἀλλὰ διότι δὲν ἦτον οὗτος ἀπηγορευμένος παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τῆς

ἐκκλησίας. Καὶ δὲν ἀπηγορεύθη παρ' αὐτοῖς ὁ ὅρκος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας· διότι δὲν ἀπαγορεύεται παρὰ τοῦ εὐαγγελίου· καὶ δὲν ἀπηγορεύθη παρὰ τούτου· διότι δὲν εἶναι κακόν· διότι ἐκρίθη καὶ παρ' αὐτοῖς ἀναγκαῖος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους; δι' οὓς εἰσήχθη ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν· καὶ διότι δὲν ἦτον δυνατὴ ἡ τελεία αὐτοῦ ἀπαγόρευσις διὰ τοὺς καθεστῶτας τῆς πολιτείας νόμους. Εἶναι ἀληθινὸν, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τινὲς τῶν κατ' αὐτοὺς ἀκμασάντων πατέρων κατεφέροντο κατὰ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως, καὶ ὅμως οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον, ὡς εἴδομεν, πάντοτε. Μὴ βλέπωμεν λοιπὸν, πῶς ἐδόξαζον καὶ πῶς ἔγραφον περὶ ὅρκου κατὰ μέρος οἱ πατέρες· ἀλλὰ τί ἐγίνετο κοινῶς. Ἡ κοινὴ πρᾶξις διέφερε πάντοτε τῶν λόγων τῶν πατέρων. Ὅτι δὲ οἱ χριστιανοὶ ὤμνυον ἐξ ἀρχῆς, δῆλον καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρκου καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἀνάβασιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Δὲν εἰσήχθη τότε ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ πρότερον συνήθης. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν εἰσηγμένος ἐπὶ τῶν προτητερινῶν χρόνων, δὲν εἰσήγετο βέβαια κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὅτε ὁ χριστιανισμὸς ἐκ διωκομένου ἐγένετο διώκτης.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μεταβαίνομεν εἰς τὸν Δ'. Ἡ κοινὴ τοῦ ὅρκου χρῆσις μετέβη καὶ εἰς αὐτὸν, καὶ ἔκτοτε διετηρήθη, καὶ διατηρεῖται ἕως σήμερον. Εὑρίσκομεν δὲ τὸν ὅρκον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὄχι μόνον ἐν κοινῇ χρήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν μεγίστῃ καταχρήσει. Ἡ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν μεγάλη ἠθικὴ διαφθορὰ, ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ἡ εὐαγγελικὴ ἠθικὴ ἐχαλάρωσε κατ' αὐτὸν ὁλοτελῶς. Ὥστε ὁ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀκμάσας Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μακαρίζει τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἐδιώκετο ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἡσυχίας καὶ εἰρήνης

κυριεύσασαν τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν κακίαν καὶ κακοήθειαν·
« Ὅσης μὲν, λέγει ἐν Βιβλ. Η' Κεφ. Α' τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησιαστι-
» κῆς ἱστορίας, ὅσης μὲν καὶ ὁποίας πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ
» δόξης ὁμοῦ καὶ παῤῥησίας ὁ διὰ Χριστοῦ τῷ βίῳ κατηγγελμένος
» τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας λόγος παρὰ πᾶσιν ἀν-
» θρώποις, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, ἠξίωτο, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς
» ἐπαξίως διηγήσασθαι. Τεκμήρια δ' ἂν γένοιτο τῶν κρατούντων
» αἱ περὶ τοὺς ἡμετέρους δεξιώσεις· οἷς καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἐνε-
» χείριζον ἡγεμονίας, τῆς περὶ τὸ θύειν ἀγωνίας κατὰ πολλὴν ἣν
« ἀπέσωζον περὶ τὸ δόγμα φιλίαν αὐτοὺς ἀπαλλάττοντες . . . .
» Οἵας τε καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἄρχοντας παρὰ πᾶσιν
» ἐπιτρόποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδοχῆς καὶ θεραπείας καὶ δεξιώσεως
» οὐ τῆς τυχούσης ἦν ὁρᾶν ἀξιουμένους. Πῶς δ' ἄν τις διαγράψειε
» τὰς μυριάνδρους ἐκείνας ἐπισυναγωγὰς, καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ
» πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων, τάς τε ἐπισήμους ἐν τοῖς προσευ-
» κτηρίοις συνδρομάς; ὧν δὴ ἕνεκα μηδαμῶς ἔτι τοῖς παλαιοῖς
» οἰκοδομήμασιν ἀρκούμενοι, εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πάσας τὰς
» πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνίστων ἐκκλησίας. Ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις
» προϊόντα, ὁσημέραι τε εἰς αὔξησιν καὶ μέγεθος ἐπιδιδόντα,
» οὐδεὶς ἀνεῖργε φθόνος, οὐδέ τις δαίμων πονηρὸς οἷος τε ἦν
» βασκαίνειν, οὐδ' ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς κωλύειν, ἐς ὅσον ἡ θεία
» καὶ οὐράνιος χεὶρ ἔσκεπέ τε καὶ ἐφρούρει, οἷα δὴ ἄξιον ὄντα
» τὸν ἑαυτῆς λαόν. Ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας, ἐπὶ χαυ-
» νότητα καὶ νωθρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλοις
» διαφθονουμένων καὶ διαλοιδορουμένων, καὶ μονονουχὶ ἡμῶν
» αὐτῶν ἑαυτοῖς προσπολεμούντων ὅπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δό-
» ρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρχόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων,
» καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων, τῆς τε ὑποκρίσεως
» ἀφάτου καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλεῖστον ὅσον κακίας προϊούσης,
» ἡ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφεισμένως, τῶν ἀθροι-
» σμάτων ἔτι συγκροτουμένων, ἠρέμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς
» ἐπισκοπὴν ἀνεκίνει, ἐκ τῶν ἐν στρατείαις ἀδελφῶν καταρχο-
» μένου τοῦ διωγμοῦ. *Ὡς δ' ἀνεπαισθήτως ἔχοντες, οὐχ ὅπως*

» εὐμενὲς καὶ ἵλεω καταστήσεσθαι τὸ θεῖον προὐθυμούμεθα,
» οἷα δέ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπίσκοπα τὰ καθ'
» ἡμᾶς ἡγούμενοι, ἄλλας ἐπ' ἄλλαις προσετίθεμεν κακίας·
» οἵ τε δοκοῦντες ἡμῶν ποιμένες, τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμὸν
» παρωσάμενοι, ταῖς πρὸς ἀλλήλους ἀνεφλέγοντο φιλονει-
» κίαις, αὐτὰ δὴ ταῦτα μόνα, τὰς ἔριδας καὶ τὰς ἀπειλὰς, τόν
» τε ζῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ἔχθος τε καὶ μῖσος ἐπαύξον-
» τες, οἷά τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως διεκδι-
» κοῦντες κ.τ.λ. »

Ὅ,τι δὲ λέγει ὁ Εὐσέβιος, λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐν Ὁμιλ. ΚϚ' εἰς Β' Κορινθ. « Ἂν τὰ ἡμέτερά τις ἐξετάσῃ τὰ νῦν, » ὄψεται ἡλίκον τῆς θλίψεως τὸ κέρδος. Νῦν μὲν γὰρ, εἰρήνης » ἀπολαύοντες, ἀναπεπτώκαμεν, καὶ διερῥύημεν, καὶ μυρίων » τὴν ἐκκλησίαν ἐνεπλήσαμεν κακῶν. Ὅτε δὲ ἠλαυνόμεθα, καὶ » σωφρονέστεροι, καὶ ἐπιεικέστεροι, καὶ σπουδαιότεροι, καὶ » περὶ τοὺς συλλόγους τούτους ἦμεν προθυμότεροι, καὶ περὶ τὴν » ἀκρόασιν. Ὅπερ γὰρ τῷ χρυσίῳ τὸ πῦρ, τοῦτο ἡ θλίψις » ταῖς ψυχαῖς κ.τ.λ. » Καὶ ὁ Ἱερώνυμος in vita Malchi init. « Scribere disposui — ab adventu Salvatoris usque at no» stram aetatem, — quomodo et per quos Christi eccle» sia nata sit, et adulta, persecutionibus creverit, et mar» tyriis coronata sit: et postquam ad christianos principes » venerit, *potentia quidem et divitiis major, sed virtu» tibus minor facta sit.* Verum haec alias.»

Μέγα δὲ κακὸν ἐπροξένησαν καὶ αἱ κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα ἀλλεπάλληλοι αἱρέσεις, ὁ ἀρειανισμὸς πρῶτος καὶ ἔπειτα αἱ παραφυάδες αὐτοῦ. Ὁ πονηρὸς δαίμων ἐφθόνησε τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἔῤῥιψεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας τὸν δαλὸν τῶν ἐρίδων καὶ διχονοιῶν, ἐξ ὧν προῆλθον μυρία κακά. « Φθόνος δ' ἄρα, λέγει ὁ Εὐσέβιος, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἐφήδρευε » καλοῖς, εἴσω μὲν εἰσδυόμενος, μέσος δ' ἐν αὐτοῖς χορεύων » τοῖς τῶν ἁγίων ὁμίλοις. Συμβάλλει δῆτα τοὺς ἐπισκόπους, » στάσιν ἐμβαλὼν καὶ ἐρεσχελίας, θείων προφάσει δογμάτων·

» κἄπειθ' ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθῆρος μέγα πῦρ ἐξεκάετο, ἄ-
» κρας μὲν ὥσπερ ἀπὸ κορυφῆς ἀρξάμενον τῆς Ἀλεξανδρέων
» ἐκκλησίας, διαδραμὸν δὲ τὴν σύμπασαν Αἴγυπτόν τε καὶ Λι-
» βύην, τήν τ' ἐπέκεινα Θηβαΐδα· ἤδη δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπε-
» νέμετο ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις, ὥστ' οὐ μόνους ἦν ἰδεῖν τοὺς
» τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους λόγοις διαπληκτιζομένους, ἀλλὰ καὶ
» τὰ πλήθη κατατεμνόμενα, τῶν μὲν ὡς τούσδε, τῶν δὲ θα-
» τέροις ἐπικλινομένων. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἐπήλαυνεν ἀτοπίας ἡ
» τῶν γινομένων θέα, *ὥστε ἤδη ἐν αὐτοῖς μέσοις τῶν ἀπίστων*
» *θεάτροις τὰ σεμνὰ τῆς ἐνθέου διδασκαλίας τὴν αἰσχίστην*
» *ὑπομένειν χλεύην* (Ἐν βίῳ Κωνσταντίνου Βιβλ. Β'. Κεφ. ξά).»

Καὶ δὲν ἤθελεν εἶναι ἴσως τόσον πιστευτὸς ὁ Εὐσέβιος, ἐὰν δὲν ἐπερίγραφον πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὴν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐλεεινὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἐξ ἧς ἐπῆλθε μεγίστη ἠθικὴ διαφθορὰ εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Ἀρκούμεθα εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν μόνον τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τοῦ Εὐσεβίου. «Ἔπειτα
» ποίμνης ἐπιστατεῖν πιστευθῆναι, καὶ ταῦτα ἐν καιροῖς τοιούτοις,
» ἐν οἷς ἀγαπητὸν ὁρῶντα τοὺς ἄλλους ἄνω καὶ κάτω φερομένους
» τε καὶ ταρασσομένους, φυγόντα φυγῇ ἐκ τοῦ μέσου, ὑπὸ σκέ-
» πην ἀναχωρήσαντα, λαθεῖν τοῦ πονηροῦ τὴν ζάλην καὶ τὴν
» σκοτόμαιναν· ἡνίκα πολεμεῖ μὲν ἀλλήλοις τὰ μέλη, *οἴχεται*
» *δὲ τῆς ἀγάπης εἰ καί τι ἦν λείψανον*· ὄνομα δὲ κενὸν ἄλ-
» λως ὁ ἱερεὺς, ἐκχυθείσης ἐπ' ἄρχοντας ἐξουδενώσεως, ὥσπερ
» εἴρηται. Καὶ εἴθε κενόν! Νῦν δὲ τρέποιτο εἰς κεφαλὰς ἀθέων
» ἡ βλασφημία. *Φόβος δὲ ἅπας ἐξώρισται τῶν ψυχῶν, ἀν-*
» *τεισῆκται δὲ ἀναίδεια*, τοῦ βουλομένου δὲ ἡ γνῶσις καὶ
» τὰ βάθη τοῦ πνεύματος· *πάντες δὲ ἐσμὲν εὐσεβεῖς ἐξ ἑνὸς*
» *μόνου, τοῦ καταγινώσκειν ἄλλων ἀσέβειαν*. Χρώμεθα δὲ
» δικασταῖς τοῖς ἀθέοις, καὶ ῥιπτοῦμεν τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, καὶ
» βάλλομεν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, βεβήλοις
» ἀκοαῖς καὶ ψυχαῖς τὰ θεῖα δημοσιεύοντες· καὶ τὰς τῶν ἐχ-
» θρῶν εὐχὰς ἐπιμελῶς ἐκπληροῦμεν, οἱ δείλαιοι! καὶ παρ-

5*

» νεύοντες ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἡμῶν, οὐκ αἰσχυνόμεθα. Μωα-
» βῖται δὲ καὶ Ἀμμωνῖται, οἷς οὐδὲ ἐξῆν περιέναι εἰς ἐκκλησίαν
» Κυρίου, τοῖς ἁγιωτάτοις ἡμῶν ἐμβατεύουσιν. Ἠνοίξαμεν δὲ
» πᾶσιν οὐ πύλας δικαιοσύνης, ἀλλὰ θύρας λοιδορίας τε καὶ τῆς
» κατ' ἀλλήλων θρασύτητος. Καὶ οὗτος ἄριστος· ἡμῖν, οὐχ ὃς
» μηδὲ ῥῆμα πρόηται ἀργὸν φόβῳ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἂν τύχῃ πλεῖστα
» τὸν πλησίον εἰπὼν κακῶς, ἢ διαῤῥήδην, ἢ ἐν αἰνίγμασι, καὶ ὑπὸ
» τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ στρέφων κόπον καὶ πόνον, ἢ ἰὸν ἀσπίδων,
» εἰπεῖν οἰκειότερον. Τηροῦμεν δὲ τὰς ἀλλήλων ἁμαρτίας, οὐχ
» ἵνα θρηνήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ὀνειδήσωμεν, οὐδ' ἵνα θεραπεύσωμεν,
» ἀλλ' ἵνα προσπλήξωμεν, καὶ ἀπολογίαν ἔχωμεν τῶν ἡμετέρων
» κακῶν τὰ τῶν πλησίων τραύματα. Κακοὺς δὲ καὶ ἀγαθοὺς,
» οὐχ ὁ τρόπος, ἀλλ' ἡ διάστασις καὶ ἡ φιλία χαρακτηρίζει· καὶ
» ἃ σήμερον ἐπαινοῦμεν, αὔριον ἐκακίσαμεν· καὶ ἃ παρ' ἄλλοις
κστηλιτεύεται, παρ' ἡμῖν θαυμάζεται· καὶ πάντα συγχωρεῖται
» προθύμως τῷ ἀσεβεῖν. Οὕτω δὴ κακίαν ἐσμὲν μεγαλόψυχοι!
» Γέγονε δὲ τὰ πάντα ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὔπω κόσμος ἦν,
» οὐδὲ ἡ νῦν εὐταξία καὶ μόρφωσις, ἀλλὰ συγκεχυμένον τὸ πᾶν
» καὶ ἀνώμαλον, ἐδεῖτο τῆς εἰδοποιοῦ χειρὸς καὶ δυνάμεως.——
» Ἀλλήλοις περιπίπτομεν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλισκόμεθα.
» Καὶ οὐχ ὁ λαὸς μὲν οὕτως, ὁ δὲ ἱερεὺς ἑτέρως· ἀλλά μοι νῦν
» ἐκεῖνο πληροῦσθαι δοκεῖ καθαρῶς, τό· «Γέγονεν ὁ ἱερεὺς, καθὼς
» ὁ λαός·» ἐν κατάρᾳ πάλαι λεγόμενον. Καὶ οὐχ οἱ πολλοὶ μὲν
» οὕτως, οἱ δὲ ἁδροὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς εἴρηται, καὶ προέχοντες,
» ἐναντίως· ἀλλ' οὗτοί γε καὶ φανερῶς πολεμοῦσι τοῖς ἱερεῦσιν,
» *ἐφόδιον ἔχοντες εἰς πειθὼ τὴν εὐσέβειαν*. Καὶ ὅσοι μὲν περὶ
» πίστεως τοῦτο πασχόντων, καὶ τῶν ἀνωτάτων ζητημάτων
» καὶ πρώτων, οὐδὲ ἐγὼ μέμφομαι, ἀλλ', εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν,
» καὶ προσεπαινῶ καὶ συνήδομαι, καὶ τούτων εἷς εἴην, τῶν ὑπὲρ
» ἀληθείας ἀγωνιζομένων καὶ ἀπεχθανομένων, μᾶλλον δὲ καὶ εἶναι
» καυχήσομαι. Κρείσσων γὰρ ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης
» θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο τὸν πραῢν μαχητὴν ὁπλίζει τὸ πνεῦμα,
» ὡς καλῶς πολεμεῖν δυνάμενον. Νῦν δὲ εἰσί τινες, οἵ καὶ περὶ

» μικρῶν πολεμοῦντες, καὶ εἰς οὐδὲν ὄφελος, καὶ κοινωνοὺς;
» ὅσους ἂν δύνωνται, τοῦ κακοῦ προσλαμβάνοντες, λίαν ἀμαθῶς
» καὶ θρασέως. *Εἶτα ἐπὶ πᾶσιν ἡ πίστις· καὶ τοῦτο τὸ σεμνὸν*
» *ὄνομα ταῖς ἰδίαις αὐτῶν φιλονεικίαις παρασυρόμενον*. Ἐκ
» δὲ τούτων, ὡς τὸ εἰκὸς, μισούμεθα μὲν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ;
» ὃ τούτου χαλεπώτερον, οὐδὲ εἰπεῖν ἔχομεν, *ὡς οὐ δικαίως*.
» Διαβεβλήμεθα δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων τοῖς ἐπιεικεστέροις. Οὐδὲν
» γὰρ θαυμαστὸν, εἰ τοῖς πλείοσιν, οἵ μόλις ἂν τι καὶ τῶν καλῶν
» ἀποδέχοιντο. Τεκταίνουσι δὲ ἐπὶ τῶν νώτων ἡμῶν οἱ ἁμαρ-
» τωλοί· καὶ ἃ κατ' ἀλλήλων ἐπινοοῦμεν, κατὰ πάντων ἔχουσι.
» *Καὶ γεγόναμεν θέατρον καινὸν*, οὐκ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις,
» οἷον ὁ γενναιότατος τῶν ἀθλητῶν Παῦλος, πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ
» τὰς ἐξουσίας ἀγωνιζόμενος· ἀλλὰ πᾶσι μικροῦ τῆς πονηροῖς,
» καὶ ἐπὶ παντὸς καιροῦ καὶ τόπου, ἐν ἀγοραῖς, ἐν πότοις, ἐν
» εὐφροσύναις, ἐν πένθεσιν. *Ἤδη δὲ προήλθομεν καὶ μέχρι*
» *τῆς σκηνῆς*· (ὃ μικροῦ καὶ δακρύων λέγων·) *καὶ μετὰ τῶν*
» *ἀσελγεστάτων γελώμεθα*, *καὶ οὐδὲν οὕτω τερπνὸν τῶν*
» *ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ὡς χριστιανὸς κωμῳδούμενος* !
» Ταῦτα ἡμῖν ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος. Ταῦτα οἱ λίαν ὑπὲρ τοῦ
» ἀγαθοῦ καὶ πρᾴου μαχόμενοι. *Ταῦτα οἱ πλέον ἀγαπῶντες*
» *τὸν θεὸν ἢ ὅσον συμφέρει* κ.τ.λ. (Ἐν λόγῳ Α'. Τομ. Α'. Σελ.
» 33—35.).» Τὰ αὐτὰ γράφει ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ συγγραμ-
» μάτων μέρεσιν ὁ θεῖος πατήρ.

Διὰ τὰς ἀδιακόπους ἐπὶ τῶν συνεχῶν συνόδων θεολογικὰς ἔριδας καὶ λογομαχίας, ὅλοι οἱ χριστιανοὶ, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ ἐπαίτου, μετεβλήθησαν διὰ μιᾶς εἰς θεολόγους· καὶ ἀσχολούμενοι εἰς τὸ θεολογεῖν, ἐλησμόνησαν ὁλοτελῶς τὴν οὐράνιον τοῦ εὐαγγελίου ἠθικήν. Ἄριστα περιγράφει τὴν τότε θεολογικὴν μανίαν Γρηγόριος ὁ Νύσσης.
« Ὅτι καὶ νῦν εἰσι κατ' ἐκείνους τοὺς Ἀθηναίους, εἰς οὐδὲν ἕτερον
» εὐκαιροῦντες, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, χθιζοί τινες
» καὶ πρώϊζοι ἐκ τῶν βαναύσων ἐπιτηδευμάτων ὁρμώμενοι, αὐτο-
» σχέδιοί τινες τῆς θεολογίας δογματισταί, τάχα τινὲς οἰκέται

» καὶ μαστιγίαι, καὶ τῶν δουλικῶν διακονημάτων δραπέται, σε-
» μνῶς ἡμῖν περὶ τῶν ἀλήπτων φιλοσοφοῦσιν. Οὐκ ἀγνοεῖτε
« πάντως, πρὸς τίνας ὁ λόγος βλέπει· πάντα γὰρ τὰ κατὰ τὴν
» πόλιν τῶν τοιούτων πεπλήρωται, οἱ στενωποὶ, αἱ ἀγοραὶ, αἱ
» πλατεῖαι, τὰ ἄμφοδα· οἱ τῶν ἱματίων κάπηλοι, οἱ ταῖς τρα-
» πέζαις ἐφεστηκότες, οἱ τὰ ἐδώδιμα ἡμῖν ἀπεμπολοῦντες. Ἐὰν
» περὶ τῶν ὀβολῶν ἐρωτήσῃς, ὁ δέ σοι, *Περὶ γεννητοῦ καὶ ἀγεν-*
» *νήτου*, ἐφιλοσόφησε· κἂν περὶ τιμήματος ἄρτου πύθοιο, *Μεί-*
» *ζων ὁ πατὴρ*, ἀποκρίνεται, *καὶ ὁ υἱὸς ὑποχείριος*· εἰ δὲ τὸ
» λουτρὸν ἐπιτήδειον ἐστὶν εἴποις, ὁ δὲ, *Ἐξ οὐκ ὄντων* τὸν υἱὸν
» εἶναι διωρίσατο. Οὐκ οἶδα τί χρὴ τὸ κακὸν τοῦτο ὀνομάσαι,
» φρενῖτιν, ἢ μανίαν, ἤ τι τοιοῦτον κακὸν ἐπιδήμιον, ὃ τῶν
» λογισμῶν τὴν παραφορὰν ἐξεργάζεται. » (Γρηγ. Νυσ. ἐγκώ-
μιον εἰς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ. Τομ. Γ'. Σελ. 466. Ἐκδ. Παρισ.
1638).

Ὥστε ἐκ τῶν αἰώνων τῶν διωγμῶν μετέβη ἡ ἐκκλησία εἰς τὸν αἰῶνα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, τῶν ἐσωτερικῶν σπαραγμῶν, τῶν ἐμφυλίων, οὕτως εἰπεῖν, πολέμων. Τὰ πάντα συνεχέθησαν. Οἱ κανόνες ἀπώλεσαν ὅλην αὐτῶν τὴν ἰσχύν. Ὅστις ἐπίσκοπος ἐπρολάμβανε, μετεπήδα ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς εἰς ἄλλην πλουσιωτέραν. Ἔλεγεν ὁ ΙΔ' ἀποστολικὸς κανών· « Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι, καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾷν κτλ· » ἀλλὰ τίς ἐπείθετο εἰς αὐτόν; Ὥστε ἡ Α' οἰκουμενικὴ σύνοδος εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ αὐστηρότερον τὴν αὐτὴν ἀπαγόρευσιν. « *Διὰ τὸν πολὺν*, *λέγει ἐν* τῷ ΙΕ' *κανόνι*, *τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας*, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι *τὴν συνήθειαν*, τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὑρεθεῖσαν ἔν τισι μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον κτλ.» Ἀλλ' ἐτηρεῖτο καὶ αὐτὸς ὁ κανών; Οἰκουμενικὴ σύνοδος παρέβη αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν καὶ παρ' ἄλλων παράβασιν αὐτοῦ. Ἡ Β' οἰκουμενικὴ σύνοδος μετεβίβασε τὸν θεολόγον Γρηγόριον ἐκ τῆς κατὰ τὴν Καππαδοκίαν ἐπισκοπῆς

Σασίμων εἰς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν πρᾶξιν ταύτην ὑπηγόρευσαν ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ δικαιοσύνη· πλὴν ἦτον παράβασις νόμου. Ἡ μετάθεσις ἐγένετο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συνόδου, ὅτε ὑπερίσχυον Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ ἐπίσκοποι. Ὁ Θεοδώρητος λέγει· « Τοῦτον (τὸν Γρηγόριον) ἰδὼν ὁ « θεῖος Μελέτιος, καὶ τῶν τὸν κανόνα γεγραφότων τὸν σκοπὸν » ἐπιστάμενος— τὰς γὰρ τῆς φιλαρχίας ἀφορμὰς περικόπτοντες, » ἐκώλυσαν τὴν μετάθεσιν — ἐβεβαίωσε τῷ θειοτάτῳ Γρηγορίῳ » τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεδρείαν (Θεοδωρ. ἐκκλ. ἱστορ. » Βιβλ. Ε'. Κεφ. Η'.). » Ἀλλὰ μόλις ἐγένετο ἡ μετάθεσις, καὶ ἐτελεύτησεν ὁ Μελέτιος· καὶ οἱ μὴ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες εὕρισκον παρὰ κανόνας τὴν μετάθεσιν. Ὥστε ἡ αὐτὴ σύνοδος, ζῶντος τοῦ Μελετίου, ἐνέκρινε τὴν μετάθεσιν, καὶ, αὐτοῦ ἀποθανόντος, κατέκρινεν αὐτήν! Διὰ τί; Διότι οἱ κατακρίνοντες αὐτὴν ἦσαν ἐναντίοι τοῦ Μελετίου, ὡς λέγει σαφῶς αὐτὸς ὁ Γρηγόριος.

Ἦλθον γὰρ, ἦλθον ἐξαπίνης κεκλημένοι
Αἰγύπτιοί τε καὶ Μακεδόνες ἐργάται
Τῶν τοῦ θεοῦ νόμων τε καὶ μυστηρίων,
Φυσῶντες ἡμῖν ἑσπέριόν τε καὶ τραχύ·
Τῆς δ' ἀντεπήει δῆμος ἡλιοφρόνων.

. . . .

Οὐ μὲν πρὸς ἔχθραν τὴν ἐμὴν, οὐδὲ θρόνον
Σπεύδοντες ἄλλοις· οὐδαμῶς· ὅσον πόνῳ
Τῶν ἐνθρονιστῶν τῶν ἐμῶν, ὡς γοῦν ἐμὲ
Σαφῶς ἔπειθον λαθρίοις δηλώμασι.

Ἀλλ' ὁ φανερὸς τῆς κατακρίσεως τῆς μεταθέσεως λόγος ἦτον ὁ ΙΕ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Καὶ πῶς ὀνομάζει τὸν κανόνα τοῦτον ὁ Γρηγόριος; *Πάλαι τεθνηκότα*!

Νόμους στρέφοντες τοὺς πάλαι τεθνηκότας,
Ὧν πλεῖστον ἦμεν καὶ σαφῶς ἐλεύθεροι.

Ὥστε κανὼν τεθεὶς ἐν ἔτει 325, ἐνομίζετο ἐν ἔτει 381 *πάλαι τεθνηκώς*! διότι δὲν ἐτηρεῖτο βεβαιότατα.

Ἀλλ' ἂν οἱ ἀπαγορεύοντες τὴν μετάθεσιν καὶ τὴν ἐπιπήδησιν ἀπὸ ἐπισκοπῆς εἰς ἐπισκοπὴν κανόνες δὲν ἐτηροῦντο, ἐφυ-

λάττετο ἆρά γε τάξις τις, ἢ ἐγίνετό τις ἐξέτασις καὶ δοκιμασία εἰς τοὺς ὀρεγομένους ἐπισκοπῆς; οὐδεμία! Ὅςτις καὶ ὁποιοςδήποτε χριστιανὸς ἤθελεν ἐπισκοπὴν, ἐλάμβανε· κἀμμία ἐξέτασις καὶ δοκιμασία δὲν ἐγίνετο· ἤρκει ἡ θρασύτης· ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ δὲν ἐζητοῦντο. Ὅλοι σχεδὸν οἱ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα ἀκμάσαντες πατέρες ἐλεεινολογοῦσι τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἄλλος ἐζωγράφησε τόσον φιλαλήθως καὶ εἰλικρινῶς τὴν κατάστασιν τῶν τότε ἐπισκόπων, ὅσον ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῷ εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων ποιήματι αὐτοῦ.

«Ὧν οἱ μὲν ὄντες ἔγκονοι φορογράφων,
Οὐδὲν φρονοῦντες τοῦ παρεγγράφειν πλέον·
Οἱ δ᾽ ἐκ τραπέζης, τῶν τε ἐκεῖσ᾽ ἀγαλμάτων·
Οἱ δ᾽ ἐξ ἀρότρων ἡλίῳ κεκαυμένοι·
Οἱ δ᾽ ἐκ δικέλλης καὶ σμινύης πανημέρου·
Ἄλλοι δὲ κώπην ἢ στρατὸν λελοιπότες,
Ἄντλον πνέοντες, ἢ τὸ σῶμ᾽ ἐστιγμένοι,
Λαοῦ κυβερνῆταί τε καὶ στρατηλάται
Πέφην᾽ οὐκ εἴξουσι καὶ μικρόν ποτε·
Ἄλλοι δὲ τεχνῶν ἐμπύρων τὴν ἀσβόλην
Οὔπω τελείως σαρκὸς ἐκνενιμμένοι·
Μαστιγίαι τε, καὶ μυλώνων ἄξιοι,
Πρὶν καὶ τὸ τίμημ᾽ εἰσενεγκεῖν δεσπόταις,
Μικράν τιν᾽ ἂν εὕρωσι παῦλαν τῶν πόνων,
Ἔπειθ᾽ ὑπερμαζῶσι, καὶ δήμου τινὰς
Κλέψαντες, ἢ πείσαντες, ἢ τυραννικῶς,
Ἄνω τρέχουσι κάνθαροι πρὸς οὐρανόν.

Ἄγνοια γὰρ κακὸν μὲν, ἀλλ᾽ ἧσσον κακόν.
Τί δ᾽ ἄν τις εἴποι καὶ κακῶν μεμνημένος;
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἀθλιώτεροί τινες,
Δύστην᾽, ἀπευκτὰ τοῦ βίου κυβεύματα,
Τὴν πίστιν ἀμφιδέξιοι, καιρῶν νόμους,
Οὐ τοὺς θεοῦ σέβοντες, εὔριποι λόγων,
Παλιρροοῦντες, ἢ κλάδων μετακλίσεις,
Θῶπες γυναικῶν, τερπνὰ δηλητήρια,
Μικροῖς λέοντες, τοῖς κρατοῦσι δ᾽ αὖ κύνες,

Πάσης τραπέζης εὐφυεῖς ἰχνεύμονες,
Θύρας κρατούντων ἐκτρίβοντες, οὐ σοφῶν. —
Αἰσχρὸν μὲν εἰπεῖν, ὡς ἔχει, φράσω δ' ὅμως·
Ταχθέντες εἶναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλος,
Κακῶν ἁπάντων ἐσμὲν ἐργαστήριον·
Σιγῇ βοῶντες, κἂν δοκῶμεν μὴ λέγειν.
Πρόεδρος ἡ κακία, πονείτω μηδὲ εἷς.
Κακὸν γίνεσθαι, τοῦτο συντομώτατον,
Καὶ λῷον. . . . .
Ἡμεῖς δὲ πάντας ῥαδίως καθίζομεν,
Ἐὰν μόνον θέλωσι, λαοῦ προστάτας,
Οὐδὲν σκοποῦντες τῶν νέων, ἢ τῶν πάλαι,
Οὐ πρᾶξιν, οὐ λόγον τιν', οὐ συνουσίαν. —
Εἰ γὰρ τόδ' ἴσμεν, ὡς τὸν ἐξειλεγμένον
Χείρω τίθησιν, ὡς τὰ πόλλ', ἐξουσία,
Τίς ἂν προβάλοιτ' εὖ φρονῶν, ὃν ἀγνοεῖ; —
Ὁ δὲ πρόεδρος ῥαδίως εὑρίσκεται,
Μηδὲν πονηθεὶς, πρόσφατος τὴν ἀξίαν.
Ὦ τῆς ταχείας τῶν τρόπων μεταστροφῆς! —
Χθὲς ἦσθα μίμων καὶ θεάτρων ἐν μέσῳ,
(Τὰ δ' ἐκ θεάτρων ἄλλος ἐξεταζέτω!)
Νῦν αὐτὸς ἡμῖν εἶ ξένη θεωρία.
Πρώην φίλιππος, καὶ θεῷ πέμπων κόνιν,
Ὡς ἄλλος εὐχὰς, ἢ νοήματ' εὐσεβῆ· —
Νῦν εὐσταλής τις, καὶ βλέπων αἰδῶ μόνην,
Πλὴν εἰ λαθών που πρὸς ἀρχαῖον δρόμοις. —
Χθὲς ῥητορεύων τὰς δίκας ἀπημπόλεις,
Στρέφων ἄνω τε καὶ κάτω τὰ τῶν νόμων· —
Νῦν μοι δικαστὴς, καὶ Δανιήλ τις ἀθρόως.
Χθές μοι δικάζων σὺν ξίφει γυμνουμένῳ
Τὸ βῆμ' ἐποίεις ἔννομον λῃστήριον,
Κλέπτων, τυραννῶν, καὶ πρὸ πάντων τοὺς νόμους·
Ὡς ἥμερός μοι σήμερον! Οὐδ' ἐσθῆτα τις
Οὕτως ἀμείβει ῥαδίως, ὡς σὺ τρόπον!
Χθὲς ἐν χορευταῖς ἐστρέφου θηλυδρίαις,
Γάμων δὲ κῆρυξ ἦσθα Λυδαῖς ἐν μέσαις,
Ὠδὰς λυγίζων, καὶ ποτοῖς γαυρούμενος·
Νῦν σωφρονιστὴς παρθένων καὶ συζύγων.
Ὡς σου τὸ καλὸν ὕποπτον ἐκ τοῦ πρὶν τρόπου!

Σίμων μάγος χθὲς, σήμερον Πέτρος Σίμων!
Φεῦ τοῦ τάχους! φεῦ, ἀντ' ἀλώπεκος λέων!»

Καὶ πάλιν ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιταφίῳ αὐτοῦ λόγῳ (Τομ. Α'. Σελ. 335) λέγει· «Ἐπαινῶ τὸν ναύτην νόμον» ὃς τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρίσας τῷ νῦν κυβερνήτῃ, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρῶραν ἀγαγὼν, καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν, » οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει μετὰ τὴν πολλὴν τυφθεῖσαν » θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκεψιν. Ὡς δὲ κἂν τοῖς » πολεμικοῖς ἔχει, στρατιώτης, ταξίαρχος, στρατηγὸς, αὕτη » ἡ τάξις ἀρίστη καὶ λυσιτελεστάτη τοῖς ἀρχομένοις. Τὸ δὲ » ἡμέτερον, πολλοῦ ἂν ἦν ἄξιον, εἰ οὕτως εἶχε. *Νῦν δὲ κινδυνεύει τὸ πάντων ἁγιώτατον τάγμα τῶν παρ' ἡμῖν πάντων εἶναι* » *καταγελαστότατον*. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κακουργίας » ἡ προεδρία, οὐδὲ τῶν ἀξιωτέρων, ἀλλὰ τῶν δυνατωτέρων οἱ » θρόνοι. — Καὶ ἰατρὸς μὲν οὐδεὶς, οὐδὲ ζωγράφος, ὅστις οὐ » φύσεις ἀῤῥωστημάτων ἐσκέψατο πρότερον, ἢ πολλὰ χρώματα » συνεκέρασεν, ἢ ἐμόρφωσεν· ὁ δὲ πρόεδρος εὑρίσκεται ῥᾳδίως, » μὴ πονηθεὶς, καὶ πρόσφατος τὴν ἀξίαν, ὁμοῦ τε παρεὶς καὶ » ἀναδοθεὶς, ὡς ὁ μῦθος ποιεῖ τοὺς γίγαντας. *Πλάττομεν* » *αὐθημερὸν τοὺς ἁγίους, καὶ σοφοὺς εἶναι κελεύομεν*, τοὺς » *οὐδὲν σοφισθέντας*, οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ προεισενεγκόντάς τι » πλὴν τοῦ βούλεσθαι. Καὶ ὁ μὲν στέργει τὴν κάτω χώραν, » καὶ ταπεινῶς ἕστηκεν, ὁ τῆς ὑψηλῆς ἄξιος, καὶ πολλὰ μὲν » τοῖς θείοις λόγοις ἐμμελετήσας, πολλὰ δὲ τῇ σαρκὶ νομο- » θετήσας εἰς ὑποταγὴν πνεύματος· ὁ δὲ, σοβαρὸς προκαθέ- » ζεται, καὶ τὴν ὀφρὺν αἴρει κατὰ τῶν βελτιόνων, καὶ οὐκ ἐπι- » τρέμει τοῖς θρόνοις, οὐδὲ φρίσσει τὴν ὄψιν, τὸν ἐγκρατῆ κάτω » βλέπων· ἀλλ' ὁμοῦ τῷ κράτει καὶ σοφώτερον ἑαυτὸν ὑπολαμ- » βάνει· κακῶς εἰδὼς, καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφῃ- » ρημένος.» (Ἰδ. καὶ λόγον εἰς τὸν Ἀθανάσιον Τομ. Α'. Σελ. 377.)

Διὰ τὴν τοιαύτην ἠθικὴν κατάστασιν καὶ αὐτῆς τῆς ἀνωτάτης τάξεως τοῦ κλήρου δυσφορῶν καὶ ἀγανακτῶν ὁ θειότατος πατὴρ, ἐκφωνεῖ· «*Ὡς ὄφελόν γε μηδὲ ἦν προεδρία*,

μηδέ τις τόπου προτίμησις καὶ τυραννικὴ προνομία, ἵν' ἐξ ἀρετῆς μόνης ἐγινωσκόμεθα! Νῦν δὲ τὸ δεξιὸν τοῦτο καὶ τὸ ἀριστερὸν, καὶ τὸ μέσον, καὶ τὸ ὑψηλότερον, καὶ τὸ χθαμαλώτερον, καὶ τὸ προβαδίζειν ἢ συμβαδίζειν, πολλὰ πεποίηκε τὰ συντρίμματα ἡμῶν διακενῆς, καὶ πολλοὺς εἰς βόθρον ὦσε, καὶ εἰς τὴν τῶν ἐρίφων χώραν ἀπήγαγεν, οὐ τῶν κάτω μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ποιμένων, οἵ διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ ὄντες, ταῦτα ἠγνόησαν.» (Ἐν λόγῳ εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα. Τομ. Α'. Σελ. 484).

Τοιούτων καὶ οὕτω χειροτονουμένων, καὶ τοιούτων ὄντων τῶν ἐπισκόπων, ὁποῖοι ἄρά γε ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι; Ὁ Γρηγόριος ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς ἄκων πρεσβύτερος. Ὅθεν δυσφορήσας διὰ τοῦτο, ἀνεχώρησεν ἐκ Ναζιανζοῦ εἴς τι μοναστήριον ἐν Πόντῳ. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκεῖθεν εἰς τὴν αὐτοῦ πατρίδα, καὶ ἀναλαβὼν τὰ τοῦ πρεσβυτέρου καθήκοντα, ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις·
« Ἠσχύνθην ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὅσοι μηδὲν τῶν πολλῶν ὄντες
» βελτίους, μέγα μὲν οὖν εἰ καὶ μὴ πολλῷ χείρους, *ἀνίπτοις*
» *χερσὶν*, ὃ δὴ λέγεται, *καὶ ἀμυήτοις ψυχαῖς*, τοῖς ἁγιωτάτοις
» ἑαυτοὺς ἐπεισάγουσι· καὶ πρὶν ἄξιοι γενέσθαι προσιέναι τοῖς
» ἱεροῖς, μεταποιοῦνται τοῦ βήματος, θλίβονταί τε καὶ ὠθοῦνται
» περὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς τύπον, ἀλλ' ἀφορ-
» μὴν βίου τὴν τάξιν ταύτην εἶναι νομίζοντες, οὐδὲ λειτουργίαν
» ὑπεύθυνον, ἀλλ' ἀρχὴν ἀνεξέταστον. Καὶ εἰσὶ σχεδόν τι πλείους
» κατ' ἀριθμὸν, ἢ ὁπόσων ἄρχουσι, δείλαιοι τῆς εὐσεβείας καὶ
» ἄθλιοι τῆς λαμπρότητος! Ὥστε ἔμοι γε δοκοῦσι, προϊόντος τοῦ
» χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ, μηδὲ ἔχειν λοιπὸν ὧν ἄρξουσι, πάντων
» διδασκόντων, ἀντὶ τοῦ διδακτοὺς εἶναι θεοῦ, (ὥς φησιν ἡ ἐπαγ-
» γελία), καὶ πάντων προφητευόντων, ὥστε εἶναι καὶ Σαοὺλ
» ἐν προφήταις, κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν καὶ παροιμίαν.
» Οὐδὲν γὰρ οὕτω πολὺ κατ' οὐδένα καιρὸν οὔτ' ἐστὶν, οὔτ' ἐγέ-
» νετο, ἄλλοτε ἄλλων ἀκμασάντων τε καὶ ληξάντων, ὡς νῦν
» χριστιανοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ ὀνείδη καὶ ἁμαρτήματα. κ.τ.λ.»
(Τομ. Α'. Σελ. 4).

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὄντων τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα, δὲν ὤμνυον οἱ χριστιανοί; Τοιοῦτοι ὄντες οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὤμνυον; Καὶ ὤμνυον, καὶ ἐπίορκοι ἐγίνοντο! Λέγει καὶ τοῦτο ὁ φιλαληθέστατος καὶ εἰλικρινέστατος Γρηγόριος.

« Τὸ σεπτὸν τοπάροιθε σοφῶν ἕδος, ἕρκος ἀρίστων,
» Βῆμα τάδε ἀγγελικῆσι χοροστασίῃσι τεθηλὸς,
» Κιγκλίδα τὴν μεμάτην κόσμων δύο, τοῦδε μένοντος,
» Τοῦ τε περιπταμένοιο, θεῶν ὅρον, ἠμερίων τε,
» Ἦν ὅτε ἦν! Νῦν αὖτε γελοῖον, ἡνίκα πᾶσιν
» Ἐντὸς ἀκληΐστοιο θύρης δρόμος, ὡς δοκέω μοι
» Κήρυκος βοῶντος ἐνὶ μεσάτοισιν ἀκούειν·
» Δεῦρ' ἴθι ὅσοι κακίης ἐπιβήτορες, αἴσχεα φώτων,
» Γάστορες, εὐρυτένοντες, ἀναιδέες, ὀφρυόεντες,
» Ζωροπόται, πλάγκται, φιλοκέρτομοι, ἀβροχίτωνες,
» Ψεῦσται θ', ὑβρισταί τε, ΘΟΩΣ ΕΠΙΟΡΚΟΝ ΟΜΟΥΝΤΕΣ.»

(Τόμ. Β΄. Σελ. 82).

Πλὴν εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πολλοὶ τῶν κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἀκμασάντων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ ἐπιστημοτέρων, ὄχι μόνον δὲν ἐγκρίνουσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ κατακρίνουσιν αὐτὸν αὐστηρότατα, ὡς ἀπηγορευμένον ὅλως ὄντα παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τῳόντι, ὅσα λέγει μόνος ὁ Χρυσόστομος κατά τε τοῦ ὅρκου καὶ τῶν ὀμνυόντων ἂν συνάξῃ τις καὶ συνάψῃ εἰς ἕν, συμπληρόνει ἐξ αὐτῶν βιβλίον ὀγκῶδες. Ἀλλὰ τί σημαίνουσιν ὅλα ταῦτα; Ὅτι ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος ἀπολύτως; ὄχι· ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἐκπέσει κατ' ἐκεῖνον τὸν ἠθικῶς διεφθαρμένον αἰῶνα εἰς φρικτὴν τῳόντι κατάχρησιν, ὡς δῆλον καὶ ἐκ μόνων τῶν πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ἂν ἐγίνετο πανταχοῦ ὅ,τι ἐγίνετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Πλὴν, ἵνα μάθῃ καὶ ὅστις, τυχὸν, ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας δὲν ἦσαν ἐναντίοι παντὸς ὅρκου ἀπολύτως, καὶ αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ ἀναγκαίου, ἀλλὰ μόνον τοῦ κατὰ κακὴν συνήθειαν προπετῶς καὶ ἀκρίτως κατὰ πᾶσαν περίστασιν, καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ περὶ παντὸς πράγματος, καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐτελεστάτου, ἐν τῷ κοινῷ βίῳ γενομένου, φέ-

ρομεν τούτου μάρτυρας δύο ἐξ αὐτῶν, τὸν χρυσοῤῥήμονα Ἰωάννην καὶ τὸν φιλόσοφον Αὐγουστῖνον. Θέλομεν δὲ περιορισθῆ κατὰ τὸν πρῶτον εἰς τὰς πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ Ἀντιοχεῖς ὁμιλίας. . . . . .

Ἀρχόμενος τῶν ἐλέγχων ἀπὸ τῆς Δ' ὁμιλίας ὁ Χρυσόστομος, λέγει· « Τὴν παροῦσαν ἑβδομάδα [πρώτην τῆς τεσσαρακοστῆς] » ἅπασαν περὶ τῶν ὅρκων ὑμῖν ἐροῦμεν, ἀπὸ τῆς εὐκολωτέρας » ἐντολῆς ποιούμενοι τὴν ἀρχήν. Οὐδὲ γὰρ πόνος οὐδεὶς περι- » γενέσθαι τῆς τῶν ὅρκων συνηθείας, ἐὰν θελήσωμεν μικρὰν γοῦν » ἐπενεγκεῖν σπουδὴν, ἀλλήλους ὑπομιμνήσκοντες, νουθετοῦν- » τες, τηροῦντες, δίκην ἀπαιτοῦντες καὶ εὐθύνας τοὺς ἐπιλανθα- » νομένους κ.τ.λ.» Τομ. Β'. Σελ. 57. 58 Εἰς τὴν Ε' ὁμιλίαν λέγει· « Τί εὐκολώτερον τοῦ μὴ ὀμνύναι; Συνηθείας ἐστὶ τὸ κατόρ- » θωμα μόνον· οὐκ ἔστι πόνος σώματος, οὐκ ἔστι δαπάνη χρη- » μάτων. Βούλει μαθεῖν, πῶς δυνατὸν περιγενέσθαι τοῦ νοσή- » ματος; πῶς δυνατὸν ἀπαλλαγῆναι τῆς πονηρᾶς συνηθείας; » Ἐγώ σε διδάξω τρόπον τινὰ, ὃν ἂν ποιήσῃς, περιέσῃ πάντως. » Ὅταν ἴδῃς ἢ σαυτὸν ἢ ἕτερόν τινα ἢ τῶν οἰκετῶν, ἢ τῶν παίδων, » ἢ τὴν γυναῖκα, ἁλόντας τῷ κακῷ, συνεχῶς ὑπομνησθέντας » καὶ οὐ διορθωθέντας, κέλευσον μὴ δειπνήσαντας καθευδῆσαι, » καὶ ταύτην καὶ σαυτῷ κἀκείνοις τὴν καταδίκην ἐπίθες, κατα- » δίκην, οὐχὶ ζημίαν, ἀλλὰ κέρδος φέρουσαν . . . . . Καὶ μή » μοι λέγε· Τί δὲ, ἐὰν ἀνάγκην ὅρκων τις ἡμῖν ἐπιθῇ; τί δὲ, ἐὰν » μὴ πιστεύῃ; Μάλιστα μὲν γάρ· ὅπου παραβαίνεται νόμος, ἀνάγ- » κης μεμνῆσθαι οὐ χρή. Μία γάρ ἐστιν ἀνάγκη ἀπαραίτητος, » τὸ μὴ προσκροῦσαι θεῷ. Πλὴν ἀλλὰ ἐκεῖνο λέγω, τέως τοὺς » *περιττοὺς περίκοψον ὅρκους*, τοὺς ἁπλῶς, καὶ χωρὶς ἀνάγκης, » τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας, τοὺς ἐπὶ τῶν φίλων, τοὺς ἐπὶ τῶν οἰκε- » τῶν. Κἂν τούτους ἀνέλῃς, ἐν ἐκείνοις οὐδὲν ἐμοῦ δεήσῃ λοι- » πόν. Αὐτὸ γὰρ τὸ στόμα μελετῆσαν δεδοικέναι καὶ φεύγειν » τὰς πολυορκίας, οὐδ' ἂν μυριάκις τις ἀναγκάσῃ, καταδέξεται » λοιπὸν εἰς ἐκείνην ἐμπεσεῖν τὴν συνήθειαν. » Σελ. 70. 71. Ἐν τῇ ϛ'. ὁμιλίᾳ· « Ὥρα δὴ λοιπὸν ἡμῖν διαβῆναι ἐπὶ τὴν

» παραίνεσιν τῆς τῶν ὅρκων φυγῆς, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἔτι παραμυθίαν τοῖς ὀμνύουσιν ἀνελεῖν, τὴν ψυχρὰν καὶ ἀνόητον. » Καὶ γὰρ, ἐπειδὰν αὐτοῖς ἐγκαλῶμεν, ἑτέρους ἡμῖν προβάλλονται αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντας, καὶ λέγουσιν· Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ὀμνύουσιν. Εἴπωμεν τοίνυν πρὸς αὐτούς· Ἀλλ' ὁ δεῖνα » καὶ ὁ δεῖνα οὐκ ὄμνυσιν· ὁ δὲ θεὸς ἀπὸ τῶν κατορθωκότων σοι φέρει τὴν ψῆφον. . . . . . Ἀλλὰ δυσκατόρθωτον ἡ » συνήθεια! Οἶδα κἀγὼ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπείγομαι εἰς ἑτέραν » ὑμᾶς συνήθειαν ἐμβαλεῖν, χρηστὴν καὶ κέρδος ἔχουσαν. Ὅταν » γὰρ εἴπῃς, ὅτι δυσκόλως ἀφίσταμαι τῆς συνηθείας, δι' αὐτὸ » τοῦτο σπούδασον ἀποστῆναι, σαφῶς εἰδὼς, ὅτι, ἐὰν ἑτέραν » σαυτῷ ποιήσῃς συνήθειαν, τὴν τοῦ μὴ ὀμνύειν, οὐδενὸς δεήσῃ » πόνου λοιπόν. . . . . Κἂν ἴδω τινὰ ὀμνύοντα, ἅπασιν αὐτὸν » τοῖς κατορθωκόσι ποιήσω φανερὸν, ἵνα ἐπιτιμῶντες, ἐλέγχοντες, » διορθοῦντες, ταχέως αὐτὸν τῆς πονηρᾶς ἀπαλλάξωμεν συνηθείας.»

Σελ. 82—84. Ἐν τῇ Ζ' ὁμιλίᾳ· «Πῶς οὐκ ἄτοπον οἰκέτην μὲν » μὴ τολμᾷν ἐξ ὀνόματος τὸν δεσπότην ἑαυτοῦ καλεῖν, μηδὲ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε· τὸν δὲ τῶν ἀγγέλων δεσπότην ἁπλῶς καὶ » μετὰ πολλῆς καταφρονήσεως πανταχοῦ περιφέρειν; Κἂν » μὲν εὐαγγέλιον κατασχεῖν δέῃ, τὰς χεῖρας ἀπονιψάμενος, » μετὰ πολλῆς τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς εὐλαβείας φρίττων καὶ δεδοικὼς κατέχεις· τὸν δὲ τοῦ εὐαγγελίου δεσπότην ἁπλῶς ἐπὶ » τῆς γλώττης πανταχοῦ περιφέρεις; . . . . Ἐν ὅρκοις δὲ, ὅτε » οὐδ' ὅλως τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ὄνομα παράγειν ἐχρῆν, ποικίλους » τινὰς καὶ ἐπαλλήλους ὅρκους συνείρεις· καὶ ποία συγγνώμη; » τίς δ' ὑμῖν ἔσται ἀπολογία, κἂν μυριάκις συνήθειαν προβαλλώμεθα; Λέγεταί τις τῶν ἔξωθεν ῥητόρων ὑπό τινος συνηθείας ἀλόγου τὸν δεξιὸν συνεχῶς ὦμον κινεῖν βαδίζων· ἀλλ' » ὅμως περιεγένετο τῆς συνηθείας, καὶ μαχαίρας ἀκονήσας ἑκατέρωθεν ἐπέθηκε τοῖς ὤμοις, ὥστε τῷ φόβῳ τῆς τομῆς σωφρονίσαι τὸ μέλος, ἀκαίρως κινούμενον. Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον ἐπὶ τῆς γλώττης· καὶ ἀντὶ μαχαίρας, ἐπίθες αὐτῇ » τὸν φόβον τῆς τοῦ θεοῦ κολάσεως, καὶ περιέσῃ πάντως κ.τ.λ.»

Σελ. 90. Ἐν τῇ Η' ὁμιλίᾳ· «Πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἥξω
» παραίνεσιν. Πόνος μὲν οὖν μέγιστος τὸ ὀμόσαι· πολλάκις
» γοῦν ὑπὸ ὀργῆς καὶ θυμοῦ κατεχόμενοι διωμοσάμεθα, μη-
» δέποτε διαλλάττεσθαι τοῖς λελυπηκόσιν· εἶτα, τῆς ὀργῆς
» σβεσθείσης, καὶ τοῦ θυμοῦ χαλασθέντος, βουληθέντες καταλ-
» λαγῆναι, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης κατεχόμενοι τῶν ὅρκων,
» ἠλγήσαμεν ὥσπερ τινὶ παγίδι κατεχόμενοι, καὶ δεσμοῖς ἀλύ-
» τοις συνδεδεμένοι. Ὅπερ καὶ ὁ διάβολος εἰδὼς, καὶ ἀκριβῶς
» ἐπιστάμενος, ὅτι πῦρ ἐστιν ὁ θυμὸς, καὶ ῥᾳδίως σβέννυται,
» καὶ, τοῦ θυμοῦ σβεσθέντος, καταλλαγὴ γίνεται καὶ φιλία,
» βουλόμενος τὸ πῦρ τοῦτο μένειν ἄσβεστον, ὅρκῳ πολλάκις
» ἡμᾶς κατέδησεν, ἵνα, κἂν ἡ ὀργὴ λήξῃ, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὅρκου
» μένουσα διατηρῇ τὴν πυρὰν ἐν ἡμῖν· καὶ δυοῖν θάτερον γέ-
» νηται, ἢ καταλλαγέντες ἐπιορκήσωμεν, ἢ μὴ καταλλαγέν-
» τες τοῖς τῆς μνησικακίας ἐπιτιμίοις ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κα-
» ταστήσωμεν. Ταῦτα οὖν εἰδότες, φύγωμεν τοὺς ὅρκους, καὶ
» μελετάτω τὸ στόμα ἡμῶν λέγειν συνεχῶς· Πίστευσον· καὶ
» ἔσται τοῦτο πάσης εὐλαβείας ὑπόθεσις ὑμῖν. Γλῶττα γὰρ
» παιδευθεῖσα τοῦτο λέγειν τὸ ἓν ῥῆμα, αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ
» ῥήματα ἐξενεγκεῖν αἰσχρὰ καὶ ἄτοπα· κἂν ἀπὸ συνηθείας
» προαχθῇ ποτε, πολλοὺς ἔχουσα τοὺς κατηγόρους, ἀναστα-
» λήσεται. Ὅταν γάρ τις ἴδῃ τὸν μὴ ὀμνύοντα αἰσχρὰ φθεγ-
» γόμενον, ἐπεμβήσεται ῥᾳδίως αὐτῷ, καὶ καταγελάσεται, καὶ
» κωμῳδῶν ἐρεῖ· Σὺ ὁ τὸ Πίστευσον λέγων, οὐκ ἀνέχῃ ὅρκον
» προέσθαι, καὶ ῥήμασιν αἰσχροῖς καταισχύνεις σου τὴν γλῶτταν;
» Ὥστε καὶ ἄκοντες, ὑπὸ τῶν παρόντων συνελαυνόμενοι πρὸς εὐλά-
» βειαν ἐπανήξομεν. Τί οὖν, ἐὰν ἀνάγκη, φησὶν, ὀμόσαι; Ὅπου νό-
» μου παράβασίς ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἀνάγκη. Καὶ δυνατόν, φησι, κα-
» θόλου μὴ ὀμνύναι; Τί λέγεις; Ὁ θεὸς ἐκέλευσε, καὶ τολμᾷς ἐρω-
» τῆσαι, εἰ δυνατὸν φυλάξαι τὸν νόμον; Ἀδύνατον μὲν οὖν τὸ μὴ
» φυλάξαι· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς πεῖσαι βούλομαι,
» ὅτι οὐ τὸ μὴ ὀμνύναι, ἀλλὰ τὸ ὀμνύναι ἀδύνατον.» Σελ. 95. 96.
Ἐν τῇ Θ'· «Λαμψάτω γὰρ ὑμῶν τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-

» πων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα
» ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὅταν γὰρ ὁ ἄπιστος ἴδῃ σε τὸν
» πιστὸν κατεσταλμένον, σωφρονοῦντα, κόσμιον ὄντα, ἐκπλαγή-
» σεται καὶ ἐρεῖ· « Ἀληθῶς μέγας ὁ τῶν χριστιανῶν θεός! Οἵους
» κατέστησεν ἀνθρώπους! οἵους ἐξ οἵων ἐποίησεν! ἀγγέλους
» αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων εἰργάσατο! Ἂν ὑβρίσῃ τις, οὐ λοιδοροῦν-
» ται· ἂν τυπτήσῃ τις, οὐκ ἀγανακτοῦσιν· ἂν ἀδικήσῃ τις, ὑπερ-
» εύχονται τοῦ λελυπηκότος· ἐχθρὸν οὐκ ἔχουσι, μνησικακεῖν
» οὐκ ἐπίστανται, φλυαρεῖν οὐκ ἴσασιν, οὐκ ἔμαθον ψεύδεσθαι,
» ἐπιορκεῖν οὐκ ἀνέχονται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὀμνύειν· ἀλλὰ τὴν
» γλῶτταν ἐκτμηθῆναι ἂν ἕλοιντο πρότερον, ἢ ὅρκον τινὰ ἀπὸ
» τοῦ στόματος προέσθαι.» Ταῦτα δῶμεν αὐτοῖς περὶ ἡμῶν λέγειν,
» καὶ τὴν πονηρὰν τῶν ὅρκων συνήθειαν ἀπελάσωμεν, καὶ τοσαύτην
» δῶμεν τῷ θεῷ τιμὴν, ὅσην τοῖς ἱματίοις ὑμῶν τοῖς πολυτε-
» λεστέροις. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἱμάτιον μὲν ἔχοντας τῶν λοι-
» πῶν βέλτιον, μὴ ἀνέχεσθαι συνεχῶς αὐτῷ καταχρᾶσθαι· τὸ
» δὲ τοῦ θεοῦ ὄνομα πανταχοῦ περισύρειν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε;
κ.τ.λ. » Σελ. **104**. Ἐν τῇ Ι'· « Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι ἐπαχθὴς
» εἶναι δοκῶ λοιπὸν καὶ φορτικὸς, τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως
» δοκῶν ἐνοχλεῖν. Ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίσταμαι, ἵνα κἂν τὴν ἀναι-
» σχυντίαν αἰδεσθέντες τὴν ἐμὴν, ἀποστῆτε τῆς πονηρᾶς τῶν
» ὅρκων συνηθείας.» Σελ. **113**. **114**. Ἐν τῇ ΙΑ'· « Ἀλλ' ἐπειδὴ
» καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος οὐκ ἂν εὐκόλως αὐτὸ κατορθώσειε, ποιη-
» σώμεθα φρατρίας καὶ συμμορίας· καὶ, ὅπερ ἐπὶ τῶν συμποσίων
» οἱ πένητες ποιοῦσιν, ἐπειδὰν αὐτὸς ἕκαστος ἑστιάτωρ ὁλόκλη-
» ρος γενέσθαι μὴ δύνηται, συνελθόντες ἅπαντες ἐξ ἐράνου τὴν
» εὐωχίαν εἰσφέρουσι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. Ἐπειδὴ καθ'
» ἑαυτοὺς ἐσμὲν ῥᾴθυμοι, συμμορίας ποιήσαντες, ἀλλήλοις παρεγ-
» γυῶμεν εἰσφέρειν συμβουλὴν, καὶ παραγγελίαν, καὶ παράκλη-
» σιν, καὶ ἐπιτίμησιν, καὶ ὑπόμνησιν, καὶ ἀπειλήν· ἵνα ἐκ τῆς
» ἑκάστου σπουδῆς ἅπαντες κατορθώσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ τῶν
» πλησίον ὀξύτερον βλέπομεν ἢ τὰ ἡμέτερα, ἡμεῖς ἑτέρους φυλάτ-
» τωμεν, καὶ τὴν ἡμετέραν φυλακὴν ἐπιτρέψωμεν ἐκείνοις, καὶ

» τὴν καλὴν ἅμιλλαν ταύτην ποιησώμεθα, ἵνα οὕτως περιγενώ-
» μεθα τῆς πονηρᾶς ταύτης συνηθείας, μετὰ παῤῥησίας ἐπὶ τὴν
» ἁγίαν ταύτην ἔλθωμεν ἑορτήν. κτλ.» Σελ. 122. Ἐν τῇ ΙΒ΄· «Ἔτι
» θερμῆς οὔσης τῆς ἀκροάσεως ἐν ὑμῖν, ἐξελθόντες παρακελεύεσθε
» ἀλλήλοις· καὶ καθάπερ ἕκαστος μετὰ προσηγορίας διαλύεσθε,
» οὕτω μετὰ παραγγελίας ἕκαστος οἴκαδε ἀναχωρείτω, καὶ τῷ
» πλησίον λεγέτω· Σκόπει καὶ μέμνησο, ὅπως φυλάξῃς τὴν ἐντολήν·
» καὶ πάντως περιεσόμεθα. Ὅταν γὰρ φίλοι παραπέμπωσι μετὰ
» τοιαύτης συμβουλῆς, καὶ οἴκοι γενόμενον ἡ γυνὴ τὰ αὐτὰ
» ἀναμιμνήσκῃ, καὶ μόνους ὄντας ὁ λόγος ὁ ἡμέτερος κατέχῃ,
« ταχέως ἀποκρουσόμεθα τὴν πονηρὰν συνήθειαν ταύτην. » Σελ.
132. Ἐν τῇ ΙΓ΄· « Πολλοὶ ἑτέρους ἰδόντες τὴν πονηρὰν ἀπο-
» θεμένους τῶν ὅρκων συνήθειαν, ἐμιμήσαντο τὴν σπουδὴν, περι-
» εγένοντο τῆς ἁμαρτίας· διὸ καὶ ἡμεῖς προθυμότερον τῆς αὐτῆς
» ἁπτόμεθα παραινέσεως. Μὴ γάρ μοι λεγέτω τις, ὅτι πολλοὶ
« κατώρθωσαν· οὐ τοῦτο ἐστὶ τὸ ζητούμενον· ἀλλ' ἵνα πάντες.
» Ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο ἴδω, οὐ δύναμαι ἀναπνεῦσαι. κ.τ.λ. » Σελ.
139. Ἐν τῇ ΙΔ΄· « Πάλιν γὰρ ὑμῖν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως
» διαλεχθῆναι βούλομαι, ὥστε πρόῤῥιζον ἀπὸ τῆς διανοίας ἡμῶν
» ἀνασπᾶσαι τὴν πονηρὰν τῶν ὅρκων συνήθειαν. » Σελ. 141.
« Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον τὸ δεινὸν ἔχει ὁ ὅρκος, ὅτι καὶ παρα-
» βαινόμενος καὶ φυλαττόμενος κολάζει τοὺς ἁλισκομένους, ὅπερ
» ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων συμβαῖνον ἴδῃ τις ἄν·
» ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου κακόν. Τί δὲ τοῦτο
» ἐστί; τὸ μηδὲ βουλομένοις, μηδὲ σπουδάζουσι δυνατὸν εἶναι
» εὐορκῆσαι πολλάκις. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ διηνεκῶς ὀμνὺς, καὶ
» ἑκὼν, καὶ ἄκων, καὶ ἀγνοῶν, καὶ εἰδὼς, καὶ σπουδάζων, καὶ
» παίζων, καὶ ὑπὸ θυμοῦ πολλάκις ἐκφερόμενος, καὶ ὑπὸ ἑτέ-
» ρων πολλῶν, ἐπιορκήσει πάντως. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ἀν-
» τερεῖ· οὕτως ἐστὶν ὡμολογημένον καὶ δῆλον, ὅτι τὸν πολύορ-
» κον ἀνάγκη καὶ ἐπίορκον εἶναι. Δεύτερον, ὅτι κἂν μὴ συναρ-
» πασθεὶς, μηδὲ ἄκων, μηδὲ ἀγνοῶν τοῦτο πάθῃ, ὑπ' αὐτῆς
» τοῦ πράγματος τῆς φύσεως, καὶ εἰδὼς, καὶ ἑκὼν ἀναγκασθή-

» σεται ἐπιορκῆσαι πάντως. Πολλάκις γοῦν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀρι-
» στοποιουμένων ἡμῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν τινὸς διαμαρτόντος,
» ὤμοσε μαστιγώσειν ἡ γυνή· εἶτα ἀντώμοσεν ὁ ἀνήρ, τὰ ἐναν-
» τία ἐπιφιλονεικῶν, καὶ οὐκ ἐκτρέπων. Ἐνταῦθα κἂν ὅ,τι ἂν
» ποιήσωσιν, ἀνάγκη πάντως ἐπιορκίαν συστῆναι· οὐδὲ γὰρ βου-
» λομένοις αὐτοῖς, οὐδὲ σπουδάζουσι φυλάξαι δυνατὸν τὸν ὅρκον
» λοιπόν· ἀλλ' ὅπερ ἂν γένηται, θάτερος αὐτῶν ἐπιορκίᾳ ἁλώσε-
» ται· μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι πάντως· καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω· τοῦτο
» γάρ ἐστι τὸ παράδοξον. Ὁ ὀμόσας μαστιγώσειν τὸν οἰκέτην,
» ἢ τὴν θεραπαινίδα, εἶτα κωλυθεὶς, αὐτός τε ἐπιώρκησε, μὴ
» ποιήσας ὅπερ ὤμοσε, καὶ τῷ κωλύσαντι πάλιν καὶ διακόψαντι
» τὴν εὐορκίαν τὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιορκίας περιέστησεν. Οὐ γὰρ
» οἱ ἐπιορκοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑτέροις τὴν ἀνάγκην ταύ-
» την ἐφιστῶντες ὑπεύθυνοι τῶν αὐτῶν ἐγκλημάτων εἰσίν. Οὐκ
» ἐν οἰκίαις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἴδοι τις ἂν τοῦ-
» το γινόμενον, καὶ ἐν ταῖς μάχαις μάλιστα, ὅταν πρὸς ἀλ-
» λήλους πυκτεύοντες ἀντομνύωσιν, ὁ μὲν τυπτήσειν, ὁ δὲ μὴ
» τυπτήσεσθαι· ὁ μὲν ἀφαιρήσειν τὸ ἱμάτιον, ὁ δὲ οὐκ ἐπιτρέ-
» ψειν· ὁ μὲν ἀπαιτήσειν τὸ ἀργύριον, ὁ δὲ οὐκ ἀποδώσειν· καὶ
» πολλὰ δὲ ἕτερα ἐναντία τοιαῦτα φιλονεικοῦντες ὀμνύουσι. Καὶ
» ἐν ἐργαστηρίοις δὲ, καὶ ἐν διδασκαλείοις ἴδοι τις ἂν τοῦτο
» συμβαῖνον. Πολλάκις γοῦν τεχνίτης διωμόσατο τῷ μαθητῇ
» μὴ πρότερον αὐτὸν ἀφήσειν φαγεῖν, ἕως ἂν τὸ δοθὲν ἔργον
» ἅπαν ἀνύσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ παιδαγωγὸς πολλάκις πρὸς νέον,
» καὶ πρὸς θεράπαιναν ἐποίησε δέσποινα, καὶ ἀνάγκη, τῆς ἑσπέ-
» ρας καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἔργου μὴ πληρωθέντος, ἢ λιμῷ
» διαφθαρῆναι τοὺς οὐκ ἀνύσαντας, ἢ ἐπιορκῆσαι τοὺς ὀμόσαντας
» πάντως κ. τ. λ. » Σελ. **142.** « Διὸ δὴ παρακαλῶ πάντας, τὴν
» ὀλέθριον ταύτην καὶ πονηρὰν συνήθειαν ἀποθεμένους τῆς ψυ-
» χῆς, ἕτερον στέφανον ἀναδήσασθαι. Καὶ ὥσπερ πανταχοῦ τῆς
» πόλεως ᾄδουσι τῆς ἡμετέρας, ὅτι πρώτη τῶν κατὰ τὴν οἰκου-
» μένην ἁπασῶν τὸ χριστιανῶν ὄνομα ἐνεδύσατο· οὕτω δότε πᾶσι
» λέγειν, ὅτι μόνη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁπασῶν Ἀντιόχεια

» τοὺς ὅρκους τῶν οἰκείων ὅρων ἀπήλασε κτλ. » Σελ. 150. 151. Ἐν τῇ ΙΕ'· «Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; ἐπὶ τραπέζης ὁρκίζεις » ἱερᾶς, καὶ ἔνθα ὁ Χριστὸς κεῖται τεθυμένος, ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸν » καταθύεις τὸν σόν;—Μὴ γὰρ ἐκκλησία διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα » ὀμνύωμεν; διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα εὐχώμεθα. Μὴ γὰρ τρά- » πεζα διὰ τοῦτο ἕστηκεν, ἵνα ὁρκίζωμεν; διὰ τοῦτο ἕστηκεν, ἵνα » τὰ ἁμαρτήματα λύωμεν, οὐχ ἵνα δεσμῶμεν. Σὺ δὲ εἰ μηδὲν » ἕτερον, αὐτὸ γοῦν τὸ βιβλίον αἰδέσθητι, ὃ προτείνεις εἰς ὅρκον, » καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὃ μετὰ χεῖρας λαμβάνων κελεύεις ὀμνύ- » ναι, ἀνάπτυξον, καὶ ἀκούσας τί περὶ ὅρκων ὁ Χριστὸς ἐκεῖ » διαλέγεται, φρίξον καὶ ἀπόστηθι. Τί οὖν ἐκεῖ περὶ ὅρκων φη- » σίν; «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως.» Σὺ δὲ τὸν νόμον » τὸν κωλύοντα ὀμνύναι, τοῦτον ὅρκον ποιεῖς; ὢ τῆς ὕβρεως! ὢ » τῆς παροινίας! Ταὐτὸν γὰρ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν νο- » μοθέτην τὸν κωλύοντα φονεύειν, αὐτὸν σύμμαχον κελεύοι γε- » νέσθαι πρὸς τὴν σφαγήν. Οὐχ οὕτω στένω, καὶ δακρύω, σφα- » ζομένους ἀκούων τινὰς ἐν ταῖς ὁδοῖς, ὡς στένω, καὶ δακρύω, » καὶ φρίττω, ἐπειδὰν ἴδω τινὰ πλησίον τῆς τραπέζης ταύτης » ἐλθόντα, καὶ τὰς χεῖρας θέντα, καὶ τῶν εὐαγγελίων ἁψάμενον, » καὶ ὀμνύοντα, κ. τ. λ. » Σελ. 158. 159. Ἐν τῇ ΙϚ'· «Ἔθος » ἅπασιν ἐρωτᾷν κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν· Πόσας ἕκαστος ἑβδο- » μάδας ἐνήστευσε· καὶ ἔστιν ἀκοῦσαι λεγόντων, τῶν μὲν, ὅτι » δύο, τῶν δὲ, ὅτι τρεῖς, τῶν δὲ, ὅτι πάσας ἐνήστευσαν τὰς » ἑβδομάδας. Καὶ τί τὸ κέρδος, ἐὰν ἔρημοι κατορθωμάτων πα- » ρέλθωμεν τὴν νηστείαν; Ἐὰν ἕτερος λέγῃ, ὅτι Πᾶσαν ἐνήστευσα » τὴν τεσσαρακοστὴν, σὺ εἰπὲ, ὅτι ἐχθρὸν εἶχον, καὶ κατηλλά- » γην· ἔθος εἶχον κακηγορεῖν, καὶ ἐπαυσάμην· ἔθος εἶχον ὀμνύ- » ναι, καὶ ἔλυσα τὸ πονηρὸν ἔθος.» Σελ. 168. «Οὕτω δὴ καὶ » τὸ φεύγειν ὅρκον ἐὰν κατορθώσωμεν, καὶ πείσωμεν τὴν γλῶτ- » ταν τὴν ἡμετέραν ἀπέχεσθαι τῆς ὀλεθρίου συνηθείας ταύτης, » τὸ μὲν κατόρθωμα ἔσται ἐν βραχεῖ καιρῷ, ἡ δὲ εὐφροσύνη τοῦ » κατορθώματος διηνεκῶς καὶ ἀδιαλείπτως. » Σελ. 169. Ἐν τῇ » ΙΘ'· «Μή μοί τις λοιπὸν συνήθειαν προβαλέσθω· διὰ γὰρ τοῦτο

» ἀγανακτῶ καὶ ὀργίζομαι, ὅτι συνηθείας περιγενέσθαι οὐ δυ-
» νάμεθα. Καὶ εἰ συνηθείας μὴ περιγενώμεθα, πῶς περιεσόμεθα
» ἐπιθυμίας; ἐκείνης ἡ ῥίζα ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν ἀρχήν. Τὸ
» μὲν γὰρ ἐπιθυμεῖν φυσικόν· τὸ δὲ κακῶς ἐπιθυμεῖν, τῆς προαι-
» ρέσεως λοιπόν· τὸ μέν τοι ὀμνύναι οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς
» προαιρέσεως ἔλαβεν, ἀλλ' ἐκ ῥαθυμίας μόνης. Καὶ ἵνα μάθῃς,
» ὅτι οὐκ ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ἀλλὰ παρὰ τὴν
» ὀλιγωρίαν τὴν ἡμετέραν μέχρι τοσούτου τὸ ἁμάρτημα προὔβη
» τοῦτο, ἐννοήσωμεν πόσα πολλῷ τούτων χαλεπώτερα κατορ-
» θοῦσιν ἄνθρωποι, καὶ ταῦτα μηδεμίαν ἀμοιβὴν προσδοκῶντες
» ἐκεῖθεν κ. τ. λ. » Σελ. 196. « Ἀνιστάμενος τοίνυν ἀπὸ τῆς
» κλίνης, καὶ τὴν οἰκίαν ἐκβαίνων τὴν σεαυτοῦ, τὸν νόμον ἐπί-
» λεγε τοῦτον· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » καὶ ἔσται
» σοι διδασκαλία τὸ ῥῆμα· οὐδὲ γὰρ πολλοῦ δεῖ πόνου, ἀλλὰ
» μικρᾶς προσοχῆς μόνον. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, εὔδηλον
» ἐκεῖθεν. Τὸν υἱόν σου καλέσας φόβησον, καὶ ἀπείλησον αὐτῷ
» ἐπιθήσειν πληγὰς ὀλίγας, εἰ μὴ κατορθώσειε τὸν νόμον τοῦτον,
» καὶ ὄψει ὡς εὐθέως ἀποστήσεται τῆς συνηθείας. Πῶς οὖν οὐκ
» ἄτοπον, εἰ τὰ μὲν μικρὰ παιδία τὸν παρ' ἡμῶν δεδοικότα φό-
» βον περιγίνοιτο τῆς ἐντολῆς· ἡμεῖς δὲ μηδὲ οὕτω φοβώμεθα
» τὸν θεόν, ὡς ἡμᾶς οἱ υἱοὶ δεδοίκασιν; Ὅπερ οὖν καὶ πρώην εἶ-
» πον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω· Νόμον ἑαυτοῖς θῶμεν, μὴ πρότερον
» δημοσίων, μὴ ἰδιωτικῶν ἅψασθαι πραγμάτων, ἕως ἂν τοῦτον
» ἐκπληρώσωμεν τὸν νόμον· καὶ πάντως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης συν-
» ωθούμενοι, περιεσόμεθα ῥᾳδίως, καὶ κοσμήσομεν μὲν ἑαυτούς,
» κοσμήσομεν δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἐστὶ
» πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ταῦτα ἀκούειν, ὡς ἐν Ἀντιοχείᾳ κε-
» κράτηκεν ἔθος χριστιανοῖς πρέπον, καὶ οὐδενὸς ἀκούσῃ, κἂν
» μεγίστη ἀνάγκη ἐπίκειται, ὅρκον προϊεμένου. Πάντως ἀκού-
» σονται ταῦτα αἱ γείτονες πόλεις· μᾶλλον δὲ οὐχ αἱ γείτονες
» μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς ὁ λόγος ἀφί-
» ξεται· καὶ γὰρ εἰκός, καὶ ὑμῖν ἐπιμιγνυμένους ἐμπόρους, καὶ
» ἐντεῦθεν ἑτέρους ἀφικνουμένους, ταῦτα ἀπαγγέλλειν ἅπαντα.

» Ὅταν οὖν ἄλλας πόλεις ἐγκωμιάζοντες πολλοὶ, λιμένας λέγωσι, » καὶ ἀγορὰν, καὶ ἀφθονίαν ὠνίων, δότε τοῖς ἐντεῦθεν ἀφικνου» μένοις λέγειν, ὅτι, ὅπερ ἐστὶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, τοῦτο οὐδαμοῦ » τῶν ἄλλων πόλεων ἐστὶν ἰδεῖν· ἕλοιντο γὰρ ἂν οἱ ἄνθρωποι, » οἱ τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκοῦντες, τὴν γλῶτταν ἐκκοπῆναι πρό» τερον, ἢ ὅρκον ἀπὸ τοῦ στόματος προέσθαι κ. τ. λ. » Σελ. 198. Ἐν τῇ Κ΄· « Τοὺς δὲ μήπω κατορθώσαντας, ἀλλὰ τὸν » μακρὸν χρόνον ἡμῖν προβαλλομένους, καθ' ὃν ὤμνυον ἔμπρο» σθεν, καὶ λέγοντας, ὡς ἀδύνατον ἐν βραχεῖ καιρῷ τὸ πολλοῖς » ἔτεσι ῥιζωθὲν ἀνασπάσαι, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι κ. τ. λ. Καὶ ἵνα » μὴ νομίσητε, ὅτι ἁπλῶς ταῦτα λέγω, ὃν νομίζετε εἶναι πο» λύορκον ἄνθρωπον, καὶ *πλείονα ὀμνύοντα μᾶλλον ἢ φθεγ» γόμενον*, τοῦτον ἐμοὶ παράδοτε δέκα μόνον ἡμέρας, καὶ εἰ » μὴ πᾶσαν ἐξέλω τὴν συνήθειαν ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις ἡμέ» ραις, καταγνῶτέ μου τὴν ἐσχάτην ταύτην κατάγνωσιν.» Σελ. 211. « Καὶ μή μοι λέγε, ὅτι τοὺς πλείονας τῶν ὅρκων ἀπη» λάσαμεν, ὀλιγάκις δὲ ἁλισκόμεθα· ἀλλὰ καὶ τὸ ὀλιγάκις » τοῦτο ἄνελε. κ. τ. λ.» Σελ. 212. Ἐν τῇ Α΄ Κατηχήσει (Τομ. Β΄. Σελ. 232) » Ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα ἀθρόον τήμερον ὑμῖν » λέγοντες καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ἕνα τέως τίθεμεν » ὑμῖν νόμον, τὸν περὶ τῆς τῶν ὅρκων φυλακῆς, ἐκεῖνο προλέγοντες; » ὅτι, εἰ μὴ φύγητε τοὺς ὅρκους, οὐ λέγω τὰς ἐπιορκίας μόνον, » ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ἐπὶ τῷ δικαίῳ γινομένους εἰ μὴ » φύγητε, οὐκ ἔτι περὶ ἑτέρας ὑποθέσεως ὑμῖν διαλεξόμεθα. Καὶ » γὰρ ἄτοπον τοὺς μὲν τῶν γραμμάτων διδασκάλους μὴ δεύ» τερον τοῖς παιδίοις διδόναι μάθημα, ἕως ἂν τὸ πρότερον εἰ» δῶσι καλῶς ἐμπαγὲν αὐτῶν τῇ μνήμῃ· ὑμᾶς δὲ τὰ πρότερον » μαθήματα μὴ δυναμένους ἀπαγγεῖλαι μετὰ ἀκριβείας, ἕτερα » προεμβαλεῖν πάλιν. Οὐδὲ γὰρ ἕτερον τοῦτο, ἀλλ' ἢ εἰς πίθον » τετρημένον ἀντλεῖν κτλ.» Καὶ σελ. 233· «Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις » οἰκέτην, ἔχεις παιδία, καὶ φίλον, καὶ συγγενῆ, καὶ γείτονα, » πᾶσι τούτοις τὴν ἐπὶ τούτων ἐπίτρεψον φυλακήν. Χαλεπὸν ἡ » συνήθεια, καὶ δεινὸν ὑποσκελίσαι, καὶ δυσφύλακτον, καὶ ἄκον-

» τας ἡμᾶς πολλάκις καὶ οὐκ εἰδότας ἐμβάλλει. Οὐκοῦν ὅσῳ
» τῆς συνηθείας οἶδας τὴν δύναμιν, τοσούτῳ τῆς μὲν πονηρᾶς
» συνηθείας ἀπαλλαγῆναι σπούδασον, πρὸς δὲ τὴν ἑτέραν τὴν
» χρησιμωτάτην σεαυτὸν μετάστησον. Ὥσπερ γὰρ νῦν σπουδά-
» ζοντά σε, καὶ φυλαττόμενον, καὶ μεριμνῶντα, καὶ φροντίζοντα
» ἴσχυσε πολλάκις ὑποσκελίσαι ἐκείνη, οὕτως ἂν εἰς τὴν ἀγα-
» θὴν σαυτὸν συνήθειαν μεταστήσῃς τὴν τοῦ μὴ ὀμνύναι, οὐδὲ
» ἄκων, οὐδὲ ῥᾳθυμῶν ἐμπεσεῖν δυνήσῃ ποτὲ πρὸς τὰ τοῦ ὅρκου
» πτώματα. Μέγα γὰρ ὄντως συνήθεια, καὶ φύσεως ἔχει δύνα-
» μιν. Ἵν' οὖν μὴ πονῶμεν συνεχῶς, ἑαυτοὺς εἰς συνήθειαν μετα-
» στήσωμεν ἑτέραν, καὶ ἕκαστον τῶν σοι συγγινομένων καὶ συν-
» νόντων ταύτην αἴτησον τὴν χάριν, ἵνα συμβουλεύῃ καὶ παραινῇ
» φεύγειν τοὺς ὅρκους, καὶ ἁλισκόμενον ἐλέγχῃ. Ἡ γὰρ παρ'
» αὐτῶν εἰς σὲ γινομένη φυλακὴ, καὶ αὐτοῖς ἐστὶ συμβουλὴ καὶ
» παραίνεσις τοῦ κατορθώματος. Ὁ γὰρ ἐγκαλῶν ἑτέρῳ περὶ
» ὅρκων, οὐ ῥᾳδίως αὐτὸς εἰς τὸ βάραθρον ἐμπεσεῖται. Βάρα-
» θρον γὰρ οὐ τὸ τυχὸν ἡ πολυορκία, οὐχ ὅταν περὶ τῶν ἐλα-
» χίστων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν περὶ μεγίστων γίνηται πραγ-
» μάτων. Ἡμεῖς δὲ καὶ λάχανα ὠνούμενοι, καὶ ὑπὲρ ὀβολῶν
» δύο φιλονεικοῦντες, καὶ πρὸς οἰκέτας ὀργιζόμενοι, καὶ ἀπει-
» λοῦντες, τὸν θεὸν πανταχοῦ καλοῦμεν μάρτυρα. Καὶ ἄνθρω-
» πον μὲν ἐλεύθερον, ἀξίας τινὸς μετασχόντα ψιλῆς, οὐκ ἂν ἐτόλ-
» μησας ὑπὲρ τοιούτων καλέσαι μάρτυρα ἐπ' ἀγορᾶς· ἀλλὰ κἂν
» ἐπιχειρήσῃς, δίκην δώσεις τῆς ὕβρεως· τὸν δὲ τῶν οὐρανῶν βα-
» σιλέα, τὸν τῶν ἀγγέλων δεσπότην, καὶ περὶ ὠνίων, καὶ περὶ
» χρημάτων, καὶ περὶ τῶν τυχόντων διαλεγόμενος, ἕλκεις εἰς
» μαρτυρίαν, καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; Πόθεν οὖν ἀπαλλαγείημεν
» ἐκ τῆς πονηρᾶς ταύτης συνηθείας; κ. τ. λ. »

Εἰς μυρία μέρη τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλ' ἀρκοῦσιν ὅσα ἐφέρομεν ἐξ αὐτοῦ παράδείγματα, ἵνα πείσωσι πάντα φρόνιμον ἄνθρωπον, κατὰ ποίων ὅρκων καταφέρεται τόσον αὐστηρῶς ὁ ἅγιος πατήρ. Τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὅρκου εἶναι τῳόντι ἀξιοκατάκριτος. Τοιαύτη

πολυορκία γεννᾷ τῳόντι τὴν ἐπιορκίαν. Ὅταν τις καὶ περὶ ἐλαχίστου πράγματος ὀμνύῃ, ὅταν τις καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ πωλῶν, καὶ ὠνούμενος ὀμνύῃ, ὅταν ὀμνύῃ διὰ πράγματα φὐτιδανὰ καὶ μάταια, καὶ χωρίς τινος ἀνάγκης, ἢ ὀμνύῃ καὶ διὰ ἕνα ὀβολὸν, ὡς λέγει ὁ μακαρίτης Θεοτόκης, καὶ διὰ ἓν μῆλον, καὶ διὰ ἓν λάχανον, ὅταν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας θυμούμενος ὀμνύῃ πρὸς τὸ κακῶσαι τινὰ, μὴ δυνάμενος νὰ φυλάξῃ τοιούτους παραλόγους ὅρκους, γίνεται ἐξ ἀνάγκης ἐπίορκος. Πλὴν δὲν εἶναι λόγος περὶ τοιούτου ὅρκου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κατὰ νόμον ἐν δικαστηρίοις εἰθιζομένου, περὶ τοῦ ἐπακτοῦ ὅρκου. Καὶ κατὰ τούτου δὲν καταφέρονται οἱ πατέρες· διότι δὲν καταφέρονται κατὰ τῶν νόμων τῆς πολιτείας. Ἐὰν δέ τις αὐτῶν ἐξέφερέ ποτε λόγον καὶ κατὰ τοῦ ἐν δικαστηρίοις νενομοθετημένου ὅρκου, ἐποίησε τοῦτο ἐκ πολλῆς ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς συχνῆς καὶ παραλόγου ὁρκωμοσίας, καὶ ὄχι ὡς θεωρῶν τὸν ὅρκον ἀπολύτως ἀπηγορευμένον.

Ὁ φιλόσοφος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστῖνος εἰς μυρία τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων μέρη ὁμιλεῖ, ἢ μᾶλλον φιλοσοφεῖ περὶ ὅρκου. Κατακρίνει καὶ αὐτὸς αὐστηρῶς τὴν ἐκ κακῆς συνηθείας πρὸς τὴν ὁρκωμοσίαν κλίσιν — καὶ τίς ἐδύνατο ἢ δύναται νὰ ἐπαινέσῃ τὸ κακῶς ἔχον; — δὲν κατακρίνει ὅμως τὸν ὅρκον ἀπολύτως, ὃ ἐστὶ καὶ αὐτὸν τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἄφευκτον, οὐδὲ θεωρεῖ αὐτὸν ὅλως ἀπηγορευμένον. Δίκαιον εἶναι ν' ἀκούσωμεν καὶ τοῦτον.

Ἑρμηνεύων ὁ ἅγιος τὸ Ματθ. Ἑ, 33—37, φέρει πρῶτον τοὺς ὅρκους τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὡς ἀνωτέρω Σελ. 24, καὶ συμπεραίνων ἐκ τούτων, ὅτι ὁ Χριστὸς σκοπὸν δὲν εἶχε τὴν ἀπαγόρευσιν παντὸς ὅρκου ἀπολύτως, ἐπιφέρει· « Ita ergo intelligitur praecipisse Dominum ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, et assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea

utatur, nisi necessitate: cum videt pignos esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi juratione firmentur. Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur, Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non. Hoc bonum est, et appetendum, quod autem amplius est, a malo est: id est, si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades. Quae infirmitas utique malum est, unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus: Libera nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est. Tu autem non malum facis qui bene uteris juratione, quae et si non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quos utiliter persuades, sed a malo est illius, cujus infirmitate jurare cogeris. Sed nemo novit nisi qui expertus est, quam sit difficile et consuetudinem jurandi extinguere, et nunquam temere facere quod non nunquam facere necessitas cogit. (Augustin. De sermone Domini in monte. Tom. IV. pag. 339).

Ἑρμηνεύων δὲ καὶ τὸ Ἰακ. Ε', 12, λέγει· « Prima lectio quae nobis hodie recitata est apostoli Iacobi. . . . intentos vos fecit, admonens Ante omnia, ne juretis. Difficilis quaestio est. Hoc peccatum quem non reum teneat, si jurare peccatum est? Nam perjurium peccatum esse, et grande peccatum, nemo dubitat; sed non ait Apostolus, de cujus lectione tractamus, Ante omnia, fratres mei, nolite perjurare, sed nolite jurare. Praecessit etiam ipsius Domini Iesu Christi in evangelio similis admonitio (Matth. V, 33—37).—— Invenimus enim jurasse sanctos, jurasse primitus ipsum Dominum, in quo non est omnino peccatum (Psal. 109. Genes 22.)——Quomodo homo per Deum, sic Deus per se ipsum. Non est ergo peccatum jurare? Durum est hoc dicere: Et quoniam diximus Deum jurasse, quam blasphemum est hoc dicere.

Iurat Deus qui peccatum non habet: Non ergo est peccatum, jurare: sed magis peccatum est, pejerare.—— Quid tibi dicturus sum, homo, verum jura? Ecce verum jura, non peccas: si verum jures, non peccas.— Vis autem longe esse a perjurio? Iurare noli. Qui enim jurat, aliquando verum jurare potest; qui autem non jurat, mendacium jurare nunquam potest.—— Peccat et graviter, qui falsum jurat: non peccat, qui verum jurat; sed nec ille peccat, qui omnino non jurat. Sed qui non jurat, et non peccat, longe est a peccato: qui autem verum jurat, non peccat, sed prope est ad peccatum.

Si peccatum esset juratio, nec in veteri lege diceretur, Non perjurabis: reddes autem Domino jusjurantum tuum (Levit. 19). Non enim peccatum praeciperedur nobis. Sed ait tibi Deus tuus, Si juraveris, non damnabo: si verum juraveris, non damnabo. Sed nunquid si non juraveris, damnabo? Duo sunt, inquit, quae non damno unquam, veram jurationem, et nullam jurationem: damno autem falsam jurationem. Falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est. Scio esse difficilem quaestionem, et charitati vestrae, fateor, semper illam vitavi. Nunc autem cum — divinitus mihi inspiratum esse credidi, ut inde tractarem.—— Ut noveritis, verum jurare non esse pecccatum, invenimus et apostolum Paulum jurasse κ.τ.λ. ὡς ἐν Σελ. 23.

Juravimus et nos, passim habuimus istam teterrimam consuetudinem et mortiferam. Dico charitati vestrae, ex quo Deo servire coepimus, et quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, et veternosissimam consuetudinem timore frenavimus.— Denique non vobis dicimus, nos non jurare. Si enim hoc dicimus,

mentimur. Quantum ad me pertinet, juro: sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi, nisi faciam, et ei, qui mihi non credit non expedire quod non credit, hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno timore dico, *Coram Deo*, aut, *Testis est Deus*, aut, *Scit Christus sic esse in animo meo*: et video quia plus est, id est, quia amplius est quam Est est, Non non: sed quod amplius est, a malo est, et si non a malo jurantis, a malo est non credentis.— Ergo noli dicere, Non juro, si forte exigitur. A malo est enim quod facis: sed illius qui exigit. Nam tu quomodo te purges, non habes, quomodo satisfacias negotio quod instat, non invenis. Sed aliud est, cum exigitur juratio: aliud, cum offertur.—

Ἡ παρὰ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου γινομένη σοφὴ τῷόντι ἑρμηνεία καὶ ἐξήγησις τῶν ῥημάτων τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου ὑπάρχει μεταφρασμένη, καὶ ἐκδεδομένη ἐν τῷ Γ′ φυλλαδίῳ τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεκδήμου, καὶ εἶναι ὅλη ἀναγνώσεως καὶ σπουδαίας μελέτης ἀξία· διότι δὲν ὁμιλεῖ ἁπλοῦς πατὴρ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ φιλόσοφος. Ἀλλ' ἐξ ὧν ἐφέρομεν ἐκ τοῦ πατρὸς τούτου μαρτυριῶν τί συμπεραίνεται; ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος; ὄχι· ἀλλ' ὅτι ὁ ἀναγκαῖος ὅρκος εἶναι συγκεχωρημένος, καὶ μόνη ἡ κατάχρησις αὐτοῦ ἀπαγορεύεται. Ἂν καὶ ὁ Χρυσόστομος ἤθελε φιλοσοφήσει περὶ τοῦ ὅρκου, ὡς ἐφιλοσόφησε περὶ αὐτοῦ ὁ Αὐγουστῖνος, δὲν ἤθελε καταφέρεσθαι τόσον αὐστηρῶς κατὰ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως· ἀλλ' ἤθελε κατακρίνει μὲν καὶ ἀποδοκιμάζει τὴν κατάχρησιν, συνιστᾷ δὲ τὴν εὐσυνείδητον αὐτοῦ χρῆσιν.

Εἰς συστολὴν λοιπὸν καὶ περιστολὴν τῆς καταχρήσεως τοῦ ὅρκου κατεφέροντο τόσον αὐστηρῶς οἱ πατέρες κατ' αὐτοῦ. Ἂν ἔλειπεν ἡ κατάχρησις, καὶ ἔμενε καθαρὰ ἡ χρῆσις, κἀνεὶς, νομίζομεν, δὲν ἤθελεν ἀντείπει εἰς τὸν ὅρκον. Ἀλλ' εἶναι δίκαιον διὰ τὴν κατάχρησιν τοῦ οἴνου καὶ τὴν ἐκ τῆς καταχρήσεως

αὐτοῦ βλάβην νὰ ἐμποδισθῇ καθόλου ἡ τοῦ οἴνου χρῆσις; «Οὐ γὰρ ἡ χρῆσις, ἀλλ' ἡ ἀμετρία τὴν μέθην ποιεῖ, » λέγει ὁ Χρυσόστομος (Ὁμ. Α' πρὸς Ἀντιοχεῖς. Τομ. Β'. Σελ. 7). Ἂν διὰ τὴν κατάχρησιν πρέπει νὰ ἐμποδίζηται ἡ χρῆσις, πόσα καὶ πόσα καλὰ πρέπει νὰ ἐμποδισθῶσι, διότι μεταπίπτοντα εἰς κατάχρησιν, γίνονται κακά! Πλὴν ὅσα καὶ ἂν ἔγραφον οἱ πατέρες κατὰ τοῦ ὅρκου, οὐδὲν ἐτελεσφόρουν· διότι ἡ μὲν ἐν τοῖς δικαστηρίοις χρῆσις αὐτοῦ διετάσσετο παρὰ νόμου τῆς πολιτείας, καὶ ὁ νόμος τῆς πολιτείας ἦτον καὶ νόμος τῆς ἐκκλησίας· καὶ τὴν χρῆσιν ταύτην δὲν ἐδύναντο πατέρες κατὰ μέρος νὰ ἐμποδίσωσιν· ἡ δὲ κατάχρησις αὐτοῦ εἶχε ῥιζωθῆ τόσον βαθέως, ὥστε δὲν ἐξεῤῥιζόνετο πλέον. Διὰ τοῦτο ὅστις καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν δὲν ὤμνυε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς μεγάλη ἀρετὴ, ὡς μέγα κατόρθωμα, καὶ ἐθαυμάζετο παραπολύ. Περὶ τοῦ Νεοκαισαρείας Γρηγορίου λέγει ὁ μέγας Βασίλειος (Ἐπιστ. σζ'), ὅτι « ἔφευγε τοὺς ὅρκους ἡ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἀξία » τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ Ναὶ καὶ τῷ Οὔ». Καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς κομπάζων ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ· *Εἰμ' ἀνώμοτος*! Τόσον σπάνιον πρᾶγμα ἦτον τὸ εἶναί τινα καὶ αὐτῶν τῶν σημαντικωτέρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἀνώμοτον!

Αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὤμοσε· διότι ἐνόμισεν ἀναγκαῖον τὸν ὅρκον. Καὶ τί ἄλλο εἶναι αἱ φράσεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ ἅγιος πατὴρ πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον ἀπολογούμενος, εἰμὴ προφανεῖς ὅρκοι; « Τῇ δὲ σῇ εὐλαβείᾳ μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ » τῇ φωνῇ ἀπολογοῦμαι, καὶ τὴν χεῖρα ἐκτείνας, ὃ μεμάθηκα » παρὰ τοῦ ἀποστόλου (Β' Κορ. Α', 23), *μάρτυρα τὸν θεὸν* » *ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχήν*· καὶ, ὡς γέγραπται » ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἱστορίαις· *Μάρτυς Κύριος, καὶ μάρτυς* » ὁ *Χριστὸς αὐτοῦ*· κἀμοὶ συγχώρησον εἰπεῖν.» Καί· «Ὅτι μὲν » οὖν μήτε ἔγραψά ποτε ἐκείνῳ, μήτε ἐδεξάμην ποτὲ παρ' αὐτοῦ, » *μάρτυρα τὸν θεὸν καὶ τὸν τούτου Λόγον*, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ » υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, *ἐπεκαλεσάμην*. » (Τομ. Α' Σελ. 525. 526. 529). Μόνος ὁ σοφολογιώτατος

οἰκονόμος δὲν ἔχει ὅρκους ταῦτα. « Μηδὲ πίστευε, λέγει περὶ » ἡμῶν, ξένους τινὰς φιλόρκους σοφοὺς, οἵτινες καὶ τὸ τοῦ Μ. » Ἀθανασίου « *Μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι*, » καὶ αὐτοῦ » τοῦ θείου Παύλου τοιαύτας ῥήσεις, τὰς λέγουσιν ὅρκους. » Τοσαύτην καὶ τοιαύτην γνῶσιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὅρκου! Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἔχει αὐτὸς ὅρκον, ἔχει ὅρκον ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ τοῦτο εἶναι ἰσχυρώτατον.

Οἱ ἐν Ἀφρικῇ διὰ μηδαμινὴν αἰτίαν ἀποσχισθέντες ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Δονατισταὶ συνείθιζον νὰ ὀμνύωσιν εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἐπισκόπους. Διὰ τοῦτο δικαίως ἐλέγχονται αὐστηρῶς παρ' Ὀπτάτου, τῆς ἐν Νουμιδίᾳ πόλεως Μιλεύου (Milevitanae) ἐπισκόπου, ἐν Lib. II. Cap. XXI et XXII. adv. Parmenianum· « Et ut in errorem vos vester populus mittat, » laudando felices appellant, et bene nominant, et *per* » *vos jurant*, et personas vestras jam pro Deo habere « noscuntur.

« Solet Deus ad probandam fidem in juratione ab ho» minibus nominari: sed cum *per vos juratur*, jam » apud vestros de Deo et Christo silentium est. Si ad » vos divina migravit de coelo religio, quia *per vos ju*» *ratur*, nemo vestrum aut vestrorum langueat: nolite » mori: imperate nubibus, pluite si potestis; ut *per vos* » *plenius juretur*, et de Deo sileatur. Nam et prioribus » saeculis, ut templa fabricarentur et idola fierent, quid » a vestro populo diabolus potuit amplius facere? Nihil » aliud, nisi ut de Deo taceretur, dum per errorem ho» mines de solo diabolo loquebantur. » Ἰδοὺ κατάχρησις!

Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας ἦσαν δύο ἐπίσκοποι ταυτοχρόνως, ὁ Μελέτιος καὶ ὁ Παυλῖνος. Ἐκ τούτου ἐσχίσθησαν εἰς δύο καὶ οἱ χριστιανοί. Τέλος « εἰς ὁμόνοιαν ἦλθον οἱ λαοὶ ἐπὶ τοι» αύταις συνθήκαις· Συναγαγόντες τοὺς ὑποψηφίους εἰς ἐπισκοπὴν, « εὑρίσκουσι τοὺς πάντας τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ἐν οἷς ἦν καὶ Φλα» βιανός· *ὅρκῳ τε τούτους ἠσφαλίσαντο*, τὰ μηδένα παρελθεῖν

» εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἑνὸς τῶν ἐπισκόπων προτελευτήσαντος,
» ἀλλὰ συγχωρεῖν τὸν ὑποληφθέντα κατέχειν τοῦ προαπελ-
» θόντος τὸν θρόνον. Οὕτω, *δοθέντων τῶν ὅρκων*, ὁ λαὸς εἶχεν
» ὁμόνοιαν, καὶ οὐκ ἔτι πρὸς ἀλλήλους διεκρίνοντο. » (Σωκρατ. ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. Ε. Κεφ. Ε.)

Ἀλλὰ πρὸς τὶ τὰ πολλὰ παραδείγματα; Ὅτι ὁ ὅρκος ἦτον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα συνηθέστατος καὶ κοινότατος, τρανωτάτη ἀπόδειξις τούτου εἶναι αὗται αἱ κατ' αὐτοῦ βοαὶ καὶ κραυγαὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀκμασάντων πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὄχι μόνον ἡ καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν νόμιμος αὐτοῦ χρῆσις ἦτον μεγίστη, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάχρησις ὄχι μικροτέρα. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς γράφει πρὸς πολυόρκους (Τομ. Β'. Σελ. 224).

Ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς ἐφέρομεν παράδειγμα καὶ ὅρκου καθ' ὕπνους. Εἰς τοῦτον ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν· πόθεν δὲ ἡ ἀνάγκη αὕτη; τοῦτο θέλει γενῇ δῆλον ἐξ ὧν θέλομεν εἰπεῖ. Ὁ καθ' ὕπνους ὀμόσας ὀνομάζεται *Εὐάγριος*. Ἦτον ἄνθρωπος πολλῆς παιδείας καὶ μεγάλης ἀρετῆς (Σωκρ. ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Ζ'. Βιβλ. Δ'. Κεφ. ΚΓ'. Σωζομ. Βιβλ. ς'. Κεφ. Λ'. Νικηφ. Καλλιστ. Βιβλ. ΙΑ'. Κεφ. ΜΒ'.) «Ἀστεῖον
» δὲ ὄντα τῇ ὄψει, κατὰ τὸν Σωζόμενον, καὶ περὶ τὴν ἐσθῆτα
» φιλόκαλον, μαθών τις τῶν ἐν τέλει ζηλότυπος γνώριμον εἶναι
» τῇ γαμετῇ, θάνατον αὐτῷ ἐμηχανᾶτο. Εἰς ἔργον δὲ προβήσε-
» σθαι μελλούσης τῆς ἐπιβουλῆς, καθεύδοντι αὐτῷ φοβεράν τινα
» καὶ σωτήριον ὀνείρατος ὄψιν *ἐπιπέμπει τὸ θεῖον*. Ἔδοξε γὰρ
» ὡς ἐπὶ ἐγκλήματι συλληφθείς, σιδήρῳ δεδέσθαι πόδας καὶ
» χεῖρας· μέλλοντι δὲ αὐτῷ εἰς δικαστήριον ἄγεσθαι καὶ τιμω-
» ρίαν ὑπέχειν, προσελθών τις ὑπέδειξε τὴν ἱερὰν τῶν εὐαγγελίων
» βίβλον, καὶ ὑπιχνεῖτο, εἰ τῆς πόλεως ἐξέλθοι, τῶν δεσμῶν
» αὐτὸν ἀπαλλάξειν· καὶ ὅτι τοῦτο ποιήσει, ὅρκον ἀπῄτει. *Ὁ
» δέ, τῆς βίβλου ἐφαψάμενος, ἦμην ὧδε πράξειν ἐπωμόσατο.*»
Τὸ ἱστόρημα τοῦτο φέροντες ἐκ τοῦ Σωζομένου ἐν τῇ Ἀθηνᾷ, εἴπομεν· « Καὶ καθεύδων λοιπὸν ὁ ἀξιόλογος Εὐάγριος, τῶν

» *ἱερῶν βιβλίων ἐφαψάμενος, ἐπωμόσατο*! Καὶ κατὰ τὸν Παλ-
» λάδιον εἰς τὸν ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ βίον τοῦ Εὐαγρίου, ὁ τίμιος
» οὗτος ἄνθρωπος ἐπέμεινε καὶ ἔξυπνος εἰς ὃν κοιμώμενος ὤμοσεν
» ὅρκον, καὶ οὕτως ἐπεκύρωσεν αὐτόν. Διότι, ὅ,τι ἔπραξε κατ'
» ὄναρ, ἤθελε πράξει καὶ καθ' ὕπαρ, ἂν δι' ὃ ἐσυκοφαντεῖτο ἔγκλη-
» μα, ἐνήγετο καὶ εἰς τὸ δικαστήριον, εἴτε τὸ πολιτικὸν, εἴτε
» τὸ ἐκκλησιαστικόν· διότι αὐτὸς ἦτον ὁ τύπος τοῦ ὅρκου. »
Ἐκ τούτων δὲ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, γράφει πολλὰ καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ, πρὸς δυστυχίαν του, νομίζων, ὅτι γράφει καθ' ἡμῶν, ἔγραφε καθ' ἑαυτοῦ! Τοῦτό ἐστι σοφία! Τοῦτό ἐστι τέχνη! Τοῖς ἑαυτοῦ πτεροῖς ἑάλω, ὁ ἀνόητος! Τοῦτο νομίζεται ἀπίθανον καὶ ἄπιστον, καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέστατον! Τοιαῦτα παθαίνουσιν ὅσοι ἐκ τοῦ προχείρου χειροτονοῦνται ξυγγραφεῖς περὶ ὧν οὔτε κἂν εἰς νοῦν ἔφερον πρότερον πραγμάτων!

Ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. **1533** τῆς 'Αθηνᾶς τὸ περὶ τὸν Εὐάγριον ἱστόρημα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Σωζομένου *ἱστορίας*· καὶ, παραλειπόντες ὅ,τι λέγει οὗτος ἐν τῷ τέλει· « Διαφεθεὶς
» τε τῶν δεσμῶν, αὐτίκα ἐξηγέρθη· καὶ, τῷ θείῳ ὀνείρῳ πεισθεὶς,
» διέφυγε τὸν κίνδυνον. Εἰς νοῦν τε λαβὼν χρῆναι μετιέναι τὸν
» ἀσκητικὸν βίον, ἐξεδήμησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱερο-
» σόλυμα κ. τ. λ· » ἀνεφέρομεν ἄλλαις λέξεσιν ὅ,τι λέγει ὁ Παλλάδιος ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου· (διότι ὁ Παλλάδιος ἐγνώριζε κάλλιον τὰ περὶ τοῦ Εὐαγρίου καὶ ὡς φίλος αὐτοῦ·) χωρὶς κἂν νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἡ ἄγνοια καὶ ἀμάθεια τοῦ ἐπὶ μεγάλῃ σοφίᾳ κλεϊζομένου οἰκονόμου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τοῦ ἐξ οἰκονόμων φθάνει εἰς ὅσον ἔφθασεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἂν ἐφανταζόμεθα τοιοῦτόν τι, συμπαθείᾳ κινούμενοι, ἠθέλομεν φέρει αὐταῖς λέξεσιν ὅ,τι λέγει ὁ Παλλάδιος, ἵνα μὴ ἐκθέσωμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς τόσην καταισχύνην. 'Εσφάλομεν κατὰ τοῦτο, καὶ ζητοῦμεν συγγνώμην. Καὶ τί λέγει ὁ Παλλάδιος; « Ὁ δὲ Εὐάγριος ὤμνυεν αὐτῷ κατὰ
» τοῦ εὐαγγελίου . . . Τοῦ ὅρκου οὖν προχωρήσαντος, ἐναγώ-
» νιος ὢν, ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ

» ἐν τῇ νυκτί· καὶ ἀναστὰς, *ἐλογίσατο, ὅτι, εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει* » *γέγονεν ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὅμως ὤμοσα*. Βαλὼν οὖν πάντα, ἃ » εἶχεν, εἰς πλοῖον, ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα κτλ.» Τοῦτο δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ ὅτι· «Ὅπως καὶ ἂν ὤμοσα, ὤμοσα ὅμως, » καὶ ὡς τίμιος ἄνθρωπος, ὀφείλω νὰ ἐμμείνω πιστῶς εἰς τὸν » ὅρκον μου. Καθ' ὕπνους καὶ ἐν ὀνείρῳ ὤμοσα· ἀλλ' ὅμως ὤμο- » σα· και τὸν ὅρκον αὐτὸν παραβαίνων, γίνομαι ἐπίορκος, καὶ » διὰ τοῦτο ποινῆς ἄξιος. Ἐπικυρῶν λοιπὸν καὶ ἐγρηγορὼς τὸν » ἐν ὀνείρῳ γεγενημένον ὅρκον, πράττω ὅπως ὤμοσα.» Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου.

Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος διηγεῖται ἰδίαις αὐτοῦ λέξεσιν ὅ,τι, ὡς ἀνωτέρω, γράφει ὁ Σωζόμενος περὶ τοῦ Εὐαγρίου. Ἀλλά, καθ' ὃ ἔχει σύστημα, παραλείπει ὅ,τι δὲν τῷ συμφέρει. Παρέλιπε τό· «Καθεύδοντι αὐτῷ, φοβεράν τινα καὶ σωτήριον ὀνείρατος ὄψιν ΕΠΙΠΕΜΠΕΙ ΤΟ ΘΕΙΟΝ·» διότι δὲν συνέφερεν αὐτῷ τοῦτο. Τὸ θεῖον γίνεται εἰς τὸν κοιμώμενον Εὐάγριον ὄργανον ὅρκου ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων! Τὸ θεῖον ἄρα ἐγκρίνει καὶ τὸν ὅρκον καὶ τὸν τύπον τοῦ ὅρκου! Ἐδύνατο νὰ γράψῃ τοῦτο ὁ εὐσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος; Παρασιωπᾷ λοιπὸν τοῦτο, λησμονῶν, ὅτι αἱ τοιαῦται παρασιωπήσεις φανερόνουσι κακὴν πίστιν, καὶ δὲν ἁρμόζουσιν εἰς ἄνθρωπον διαβεβαιοῦντα τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως.

Μετὰ δὲ τὴν διήγησιν τοῦ ἱστορήματος λέγει· «Ὄνειρον τφόντι παράδοξον, εἰς τὸ ὁποῖον βλέπει τις τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν » βιάζουσαν τὸν θεοφιλῆ Εὐάγριον νὰ ἀναχωρήσῃ χωρὶς ἀναβο- » λῆς διὰ τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον· καὶ τοῦτο ἤθελε σαφῶς » νὰ σημάνῃ ἡ ἔνορκος ὀνειρευθεῖσα ὑπόσχεσις, καθ' ὃν ἔβλεπεν » ἔξυπνος συνειθισμένον τότε ἐν τοῖς δικαστηρίοις πολιτικὸν τοῦ » ὁρκίζεσθαι τύπον εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀγράφως ὑπεσχημένων, » (ἢ μήπως οἱ ἄγγελοι, ὁποῖός τις ἦτο καὶ ὁ φανεὶς καθ' ὕπνους » εἰς τὸν Εὐάγριον, ἀποστέλλονται παρὰ τοῦ θεοῦ νὰ ὁρκίζωσι τοὺς » ἐναρέτους καὶ ἀξιοπίστους ἄνδρας εἰς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τού- » τους κοιμωμένους;)» Εἰς ποίαν ἀγωνίαν εὑρίσκετο ὁ ἄνθρωπος,

ὅτε ἔγραφε ταῦτα ! Προσφεύγει καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν φίλην του σοφιστείαν. Ἀλλὰ δὲν χωρεῖ ἡ σοφιστεία ὅπου χωρεῖ ἡ λογική. Παράδοξον ἦτον τῳόντι τὸ ὄνειρον τοῦ Εὐαγρίου· διότι παραδόξως ἐνεργεῖ τὸ θεῖον εἰς τοὺς θεοφιλεῖς ἀνθρώπους, καὶ παραδόξως ῥύεται αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Τῷ μὲν ἐπιπέμπει ὄνειρον· τῷ δὲ ἐνεργεῖ καὶ ὕπαρ τὴν σωτηρίαν. Ὅπως δόξει τῇ θείᾳ πανσοφίᾳ, οὕτω καὶ γίνεται. Θέλον τὸ θεῖον τοῦ ἀθώου Εὐαγρίου τὴν σωτηρίαν ἐκ τοῦ ἐπικρεμαμένου αὐτῷ κινδύνου, ἐπέπεμψεν αὐτῷ καθεύδοντι φοβερὰν καὶ σωτήριον ὀνείρατος ὄψιν, ᾗ πεισθεὶς, καὶ πράξας ὅπως ἐδιδάχθη, διεσώθη. Πᾶν τὸ περὶ τὸν Εὐάγριον ἦτον ἐκ θεοῦ. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστατον. Θεῖον ἔργον παριστάνει ὁ ἱστορικὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ χρηστοτάτου ἀνθρώπου. Ἀλλ' εἰς τοῦτο παρεμπίπτει καὶ ὅρκος ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων. Καὶ τὸ φόβητρον τοῦτο καθιστάνει τὸν σοφὸν οἰκονόμον μᾶλλον ἐναγώνιον ἔξυπνον ἢ τὸ ὄνειρον τὸν Εὐάγριον κοιμώμενον. Πῶς δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Εὐάγριος ὤμοσεν ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων κατὰ ὄνειρον παρὰ τοῦ θείου αὐτῷ ἐπιπεμφθέν ; Τοῦτο εἶναι ἀλήθεια. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἐμποδισμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς ; Μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὅρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς ; Καὶ ὅμως πόσον ἀγῶνα μεταχειρίζεται εἰς διαστροφὴν καὶ καταστροφὴν αὐτῆς ! Ἄγγελος, λέγει, ἦτον ὁ φανεὶς καθ' ὕπνους εἰς τὸν Εὐάγριον. Ἄγγελος ἄρα παρὰ θεοῦ ἀποσταλεὶς ὥρκισεν αὐτὸν κοιμώμενον. Καὶ ὅ,τι ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖ, θέλων νὰ διαστρέψῃ, λέγει· « Ἢ » μήπως οἱ ἄγγελοι, ὁποῖος τις ἦτο καὶ ὁ φανεὶς εἰς τὸν Εὐά» γριον, ἀποστέλλονται παρὰ τοῦ θεοῦ νὰ ὁρκίζωσι τοὺς ἐνα» ρέτους καὶ ἀξιοπίστους ἄνδρας εἰς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τού» τους κοιμωμένους ; » Τί πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τοιούτου ἀνθρώπου, ὁμολογοῦντος καὶ ἀναιροῦντος, κτίζοντος καὶ κρημνίζοντος κατὰ τὰ μωρὰ παιδία ;

« Καὶ λέγει λοιπὸν ὁ Σωζόμενος συμπεραίνων τὰ περὶ τοῦ » Εὐαγρίου, ὅτι *πεισθεὶς τῷ [θείῳ] ὀνείρῳ*, (τὸ ὁποῖον τὸν » κατέπειγε νὰ ἀναχωρήσῃ), *ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον κ.τ.λ.* Ὅτι » δὲ ὁ Εὐάγριος ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν ὅρκον, οὔτε » τὸ λέγει, οὔτε τὸ ἐννοεῖ, οὔτε ἠδύνατο νὰ τὸ νοήσῃ ὁ ἱστο- » ρικός. » Πόσην κλίσιν ἔχει πρὸς τὸ παραλογίζεσθαι ὁ σοφὸς οἰκονόμος! « Ὅτι ὁ Εὐάγριος ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ » τὸν ὅρκον, οὔτε τὸ λέγει, οὔτε τὸ ἐννοεῖ, οὔτε ἠδύνατο νὰ τὸ » νοήσῃ ὁ ἱστορικός! » Καὶ τί μᾶς μέλει; Ἡμεῖς ἐξεθέσαμεν μὲν τὸ ἱστόρημα κατὰ τὸν Σωζόμενον μέχρι τοῦ «ἐπωμόσατο,» ὡς ἀνωτέρω, πλὴν ἀπεκόψαμεν ἐξ αὐτοῦ τὰ κατόπιν, ὡς λέγει καὶ αὐτός· ὅθεν ἀδιαφοροῦμεν ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃ ὁ ἱστορικός. Ἀλλὰ μήπως εἴπομεν ἡμεῖς, εἴτε ἐκ τοῦ Σωζομένου, εἴτε ἐκ τοῦ Παλλαδίου, ὅτι ὁ Εὐάγριος ἀνεχώρησε, *διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν ὅρκον*; Ἐπέμεινεν, εἴπομεν, ὁ τίμιος ἄνθρωπος καὶ ἔξυπνος εἰς ὃν κοιμώμενος ὤμοσεν ὅρκον, καὶ οὕτω; *ἐπεκύρωσεν αὐτόν*. Οὐδεὶς λόγος περὶ ἀναχωρήσεως! Πόθεν λοιπὸν ἐσυμπέρανεν ὁ ἄσοφος σοφός ὅ,τι οὐδεὶς εἶπε; Πόθεν! Ὅθεν συμπεραίνουσιν οἱ μωροί, ὅ,τι οἱ φρόνιμοι δὲν συμπεραίνουσιν!

« Ὅλον μάλιστα, λέγει κατόπιν, ἕπεται τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγ- » κης, ὅτι *πεισθεὶς τῷ [θείῳ] ὀνείρῳ* διέφυγε καὶ τὸν κίνδυνον » καὶ τὸν ὅρκον, εἰς ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν » ἐκαλεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον.» Ὅ,τι καὶ ἂν ἕπηται, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς! Πλὴν τί σημαίνει τό· « *διέφυγε καὶ τὸν κίνδυνον καὶ » τὸν ὅρκον*; » Ὅτι ὁ Εὐάγριος, *τῷ θείῳ ὀνείρῳ πεισθείς*, διέφυγε τὸν κίνδυνον, καταλαμβάνομεν· δὲν καταλαμβάνομεν ὅμως πῶς, *τῷ θείῳ ὀνείρῳ πεισθείς*, διέφυγε καὶ τὸν ὅρκον, εἰς ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν ἐκαλεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον. Καὶ τίς εἶναι ἱκανὸς νὰ καταλάβῃ παραληρήματα; Διὰ τοῦτο ὥρκισε κοιμώμενον τὸν Εὐάγριον ὁ καθ' ὕπνους φανεὶς αὐτῷ ἄγγελος, καὶ διὰ τοῦτο ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Εὐάγριος κοιμώμενος, καὶ ἐνέμεινεν εἰς τὸν ὅρκον ἔξυπνος, *ἵνα διαφύγῃ τὸν ὅρκον*, εἰς ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν ἐκα-

λεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον; Ὅρκος καθ' ὕπνους κατὰ τοῦ θείου εὐαγγελίου ἐκ θεοῦ πρὸς ἀποφυγὴν ὅρκου κατὰ τοῦ θείου εὐαγγελίου ἐπὶ δικαστηρίου! Ἄλλος βέβαια παρὰ τὸν ἄσοφον σοφὸν οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων ἦτον ἀδύνατον νὰ παραλαλήσῃ τοιουτοτρόπως!

Ἕπονται ἄλλα παραλαλήματα. « Ὁ δὲ ἀρθρογράφος ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς· « *Καὶ κοιμώμενος* λοιπὸν ὁ *ἀξιόλογος* Εὐάγριος, » τῶν ἱερῶν βιβλίων ἐφαψάμενος, ἐπώμοσε·» (πόσῳ μᾶλλον » ἔξυπνος ἐπαλάμιζε τὸ εὐαγγέλιον, *ἐσθίων τοὺς ὅρκους ὡς » λάχανα* !).» Ὁ μὲν ἀρθρογράφος ἐπιφέρει ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Εὐάγριος κατὰ τὴν ἱστορίαν· ὁ δὲ ἄσοφος σοφὸς παραλαλεῖ προφανέστατα. Νομίζει οὗτος, ὅτι ὁ Εὐάγριος, ὅστις ὤμοσε καθ' ὕπνους κατὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, καὶ ἔξυπνος γενόμενος ἐνέμεινε πιστῶς ὡς τίμιος ἄνθρωπος εἰς ὃν καθ' ὕπνους ὤμοσεν ὅρκον, δὲν ἤθελεν ὁμόσει κατὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἂν ἤγετο εἰς τὸ δικαστήριον; Καὶ διότι ὁ ὅρκος διετάσσετο παρὰ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, καὶ διότι δὲν ἀπηγορεύετο παρὰ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας, ὁ Εὐάγριος ἤθελεν ὁμόσει, ἂν ἤγετο εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον τοῦ ὅρκου· ἀλλ' ἤθελεν ὁμόσει ἐν ἀληθείᾳ, ὡς ἄνθρωπος τίμιος. Ὀμνύων δὲ, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον *ἐπαλάμιζεν*, ὡς εὐσχήμως ἐκφράζεται ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος, οὔτε *τοὺς ὅρκους ἤσθιεν ὡς λάχανα*. Ἐκεῖνος παλαμίζει τῳόντι τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἐκεῖνος ἐσθίει τοὺς ὅρκους ὡς λάχανα, ὅστις οὔτε θεὸν φοβούμενος, οὔτε ἀνθρώπους ἐντρεπόμενος, ἐπιορκεῖ ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συνειδότος. Τοιοῦτος δὲν ἦτον ὁ Εὐάγριος, ἄνθρωπος ἀληθῶς πεπαιδευμένος, ἀληθῶς εὐσυνείδητος, ἀληθῶς ἐνάρετος.

Κατωτέρω δὲ λέγει· « 'Αλλ' ἂν ὁ περί τινος πράξεως ὀνειρευό» μενος ὅρκος θεωρεῖται ὡς κύριος καὶ πραγματικὸς, ὅταν ὁ ὀνει» ρευθεὶς ἐξυπνήσας ἐνεργήσῃ τὴν πρᾶξιν χωρὶς ὅρκου πραγμα» τικοῦ καὶ ἀληθινοῦ, ὅταν λοιπὸν δὲν θελήσῃ νὰ τὴν ἐνεργήσῃ, » πρέπει νὰ καταδικασθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας » κανόνας, ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς νόμους ὡς *ἐπίορκος*! 'Αλλὰ

» περὶ τούτου ἂς σκεφθῇ πάλιν αὐτὸς καὶ ὡς θεολόγος καὶ ὡς » νομικός. » Ἀφίνοντες τὴν περὶ τούτου βαθεῖαν σκέψιν εἰς τὸν δεινότερον ἡμῶν θεολόγον, ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι δὲν ἠξεύρομεν ὁποῖος πρέπει νὰ θεωρῆται ὁ περί τινος πράξεως *ὀνειρευόμενος*, ἤτοι ὁ ἐν ὀνείρῳ γινόμενος, ὅρκος, καὶ ὁποῖος ὁ τοιουτοτρόπως ὀμνύων· ἠξεύρομεν ὅμως, ὅτι ὁ χρηστὸς, ὁ τίμιος, ὁ εὐσυνείδητος Εὐάγριος καὶ τὸν καθ' ὕπνους γεγονότα ὅρκον παραβαίνων, ἤθελε θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐπίορκον· διότι καὶ ἔξυπνος γενόμενος, ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς κύριον καὶ πραγματικὸν, καὶ διὰ τοῦτο τιμίου ἀνθρώπου ἴδιον ἐνόμισε τὴν τήρησιν, καὶ ὄχι τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου. « Εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει, εἶπε καθ' ἑαυτὸν, γέγονεν ὁ ὅρ-» κος· ἀλλ' ὅμως ὤμοσα! » Ἀλλὰ περὶ ὅλης τῆς πράξεως τοῦ Εὐαγρίου ἂς σκεφθῇ πάλιν αὐτὸς ὀρθότερον,—ἂν δηλαδὴ μάθῃ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ σκέπτηται—καὶ ἂς ἐκφρασθῇ ἄλλοτε φρονιμώτερον.

« Ὁ δὲ Αἰὼν, λέγει ἐχομένως, δὲν τὸ πιστεύει, διὰ τοῦτο » ἤνοιξε τοῦ Παλλαδίου τὸ Λαυσαϊκὸν νὰ φωτισθῇ, πῶς ἐπέμεινε » καὶ ἐπεκύρωσε καὶ ἔξυπνος ὁ *τίμιος* Εὐάγριος εἰς ὃν κοιμώμενος » ὤμοσεν ὅρκον. Ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν τί εὕρομεν; οὔτε » κατ' ὄναρ, οὔτε καθ' ὕπαρ ὅρκον τοῦ μακαρίου Εὐαγρίου, οὔτε » βίον τούτου ὅλως ἰδιαίτερον περιέχει τὸ Λαυσαϊκὸν, κατὰ τὴν » Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν (τοῦ Μεουρσίου). Τετράκις μόνον ἐν πα-» ρόδῳ εἰς ἄλλων βίους τὸν ἀναφέρει (Κεφ. ιέ. Σελ. **29**. Κεφ. » κθ'. Σελ. **75**. Κεφ. λϐ'. Σελ. **81**. Κεφ. μέ. Σελ· **98**). Ἐξ » ὅσων δὲ λέγει ὁ ἀρθραγράφος δὲν ἀναφέρει τὸ Λαυσαϊκὸν οὐδὲ » γρύ. » Ἐξ ὅσων λέγει ὁ ἀρθρογράφος δὲν ἀναφέρει τὸ Λαυσαϊκὸν οὐδὲ γρύ!!! Ἐδῶ δὰ ἔπαθεν ὁ πολυμαθέστατος ἀμαθὴς ὅ,τι ὑποπτεύομεν ὅτι ἤθελε πάθει! Τοιαῦτα παθαίνουσιν ὅσοι ἐκ τοῦ προχείρου χειροτονοῦνται ξυγγραφεῖς περὶ ὧν οὔτε κἂν ἔφερον πρότερον εἰς νοῦν πραγμάτων! Ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκάθητο, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ γραφεῖον του, καὶ ἐκεῖθεν διέταττε τὸν υἱόν του εἰς τὸ νὰ τρέχῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ἀλλ' ἂν ὁ πατὴρ δὲν ἤξευρεν ὅ,τι διέταττεν, ἤξευρεν ὁ υἱὸς ὅ,τι ἐνήργει; Τυφλὸς τυφλὸν ὡδήγει, καὶ διὰ τοῦτο ἐνέπεσον ἀμφότεροι εἰς τὸν βόθυνον!

Καὶ τυφλοὶ τῳόντι ἀποδεικνύονται ἐνταῦθα καὶ οἱ δύο! Καὶ ὁ μὲν υἱὸς ἔχει κἂν εὐσχημον ἀπολογίαν, ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἰατρικὴν ὑπερβαίνῃ ἴσως καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα τῆς ἰατρικῆς Ἱπποκράτην, κατὰ τὴν θεολογίαν ὅμως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν εἶναι πάντῃ πεζός. Ἐκτὸς δὲ τούτου αὐτὸς ἦτον πρὸς τὸν πατέρα του ὅ,τι ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὸν Δία, ἁπλοῦς δηλαδὴ ὑπηρέτης. Ὁ δὲ πατὴρ, ὁ τόσος καὶ τόσος ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ τῶν ἀσόφων κλεϊζόμενος, τί θέλει εἰπεῖ πρὸς ἀπολογίαν του; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, ἐν ᾧ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπίασεν ἡμᾶς, ἐπιάσθη αὐτὸς ἀπὸ τὰ τέσσαρα, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ὡς τὰ πονηρὰ πτηνά! Θέλει γελάσει ἐπ' αὐτῷ ὁ κόσμος· ἀλλὰ τάχα θέλει ἐντραπῇ αὐτὸς διὰ τοῦτο; Ἀμφιβάλλομεν περὶ αὐτοῦ· φρονοῦμεν μάλιστα καὶ ὅτι θέλει προσδράμει πάλιν εἰς τὴν φίλην του σοφιστείαν πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν γραφομένων προξενηθησομένης αὐτῷ καταισχύνης· ἀλλ' εἰς μάτην! Πλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. **1533** τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐαγρίου ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Σωζομένου Βιβλ. ς'. Κεφ. Λ'· καὶ ὅτι, παραλιπόντες ὅ,τι λέγει ἐν τῷ τέλει αὐτῆς ὁ Σωζόμενος, ἀνεφέρομεν ἀντ' αὐτοῦ ὅ,τι λέγει ὁ Παλλάδιος εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου. Ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἀναγνοὺς ταῦτα, ἠθέλησε, φαίνεται, νὰ πληροφορηθῇ καὶ αὐτὸς ἐξ ἰδίας αὐτοψίας περὶ αὐτῶν· ἔπεμψεν ἴσως τὸν υἱόν του εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην· καὶ οὗτος ἐν μὲν τῷ Σωζομένῳ εὕρηκεν ὅ,τι ἐξ αὐτοῦ ἐφέρομεν· ἐν δὲ τῷ Παλλαδίῳ *οὔτε κἂν βίον τοῦ Εὐαγρίου*! Ἀς φαντασθῇ καθεὶς τὴν διὰ τοῦτο χαράν! Πετῶν ἴσως, καὶ ὄχι προβατῶν, ἔδραμεν πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ μακρόθεν ἴσως ἐβόα· «Βάλε, πάτερ, βάλε τὸν κατάρατον ἀφθόνοις τοῖς λίθοις. Ὄχι μόνον ὅ,τι λέγει ὡς παρὰ τοῦ Παλλαδίου εἰρημένον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν βίος τοῦ Εὐαγρίου!» Ὁ Ζεὺς, ἀναπεταννύσας τὸν πώγωνα, ἥρπασεν ἀμέσως τοὺς κεραυνοὺς, καὶ ἀπεσφενδόνησεν αὐτοὺς καθ' ἡμῶν. Πλὴν ἀφυῶς αὐτοὺς

ἀποσφενδονήσαντος, ἔβαλον οὗτοι αὐτὴν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν !
Εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην ὑπάρχει ἰδιαιτέρα ἔκδοσις τοῦ Λαυσαϊκοῦ τοῦ Παλλαδίου ὑπὸ Μεουρσίου ἐν ἔτει **1616**, ἐν Λουγδούνῳ τῶν Παταυῶν γεγενημένη· ἀλλ' εἶναι ἀτελής· διότι λείπουσιν ἐξ αὐτῆς πολλοὶ βίοι, καθὼς καὶ ὁ τοῦ Εὐαγρίου. Ὁ Φρόντων Δουκαῖος ἐξέδωκε τὸ Λαυσαϊκὸν πληρέστερον ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Auctarii Bibliothecae Patrum ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει **1624**, καὶ ἔτι πληρέστερον ὁ Ι. Β. Κοτελέριος ἐν τοῖς Monumentis ecclesiae grecae ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει **1686**. Ἂν ὁ σοφὸς νομιζόμενος οἰκονόμος ἤνοιγε τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φαβρικίου, ἤθελεν ἰδεῖ ἐν αὐτῇ τὴν φιλολογίαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδύνατο νὰ πράξῃ ὁ Κύριος Ἀ. Στούρτζας, ἂν ὁ οἰκονόμος, ὑποπτεύων τὰ γινόμενα, ἀνέθετε καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἰς ἐκεῖνον, ὄχι αὐτός. Ἀλλ' ἂν τὸ Λαυσαϊκὸν τοῦ Παλλαδίου ὑπάρχῃ ἀτελῶς ἐκδεδομένον ἰδιαιτέρως παρὰ τοῦ Μεουρσίου, ὑπάρχει ὅμως πληρέστερον ἐκδεδομένον εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Μεουρσίου, ἐκδεδομένα ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν ἔτει **1746**, καὶ ταῦτα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ. Ἀλλ' ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολία καὶ σπουδὴ δὲν εἶναι τῶν ἐξ οἰκονόμων γενεαλογουμένων οἰκονόμων ἴδιον ! Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐγνώριζε τὸ σύγγραμμα, καὶ ἄνοιγεν ὁ εὐλογημένος τὸν ή τόμον, ἤθελεν εὑρεῖ ἐν αὐτῷ καὶ τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου, καὶ ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς· « Ὁ δὲ Εὐάγριος ὤμνυεν αὐτῷ » κατὰ τοῦ εὐαγγελίου—— Τοῦ ὅρκου οὖν προχωρήσαντος, ἐνα» γώνιος ὤν, ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ » ἐν τῇ νυκτί· καὶ ἀναστάς, *ἐλογίσατο, ὅτι, εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει* » *γέγονεν ὁ ὅρκος· ἀλλ'* *ὅμως ὤμοσα*. Βαλὼν οὖν πάντα, ἃ » εἶχεν, εἰς πλοῖον, ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα κ.τ.λ. » *Οὔτε κατ' ὄναρ* λοιπόν, *οὔτε καθ'* ὕπαρ *ὅρκον* τοῦ *μακαρίου Εὐαγρίου, οὔτε βίον τούτου ὅλως ἰδιαίτερον περιέχει* τὸ *Λαυσαϊκὸν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν* τοῦ Μεουρσίου; *Οὐδὲ γρὺ* λοιπὸν ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ ἐξ *ὅσων λέγει* ὁ *ἀρθρογράφος*; Ὅλα περιέχονται ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ· ἀλλὰ περιέχονται τοῖς εἰδόσιν, οὐχὶ

τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ ἀμαθέσιν. Ἐντρέπεται ἄρά γε ὁ αἰδεσιμώτατος διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦτον; Ποῦ αἰδώς! ποῦ ἐντροπή εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον! Δὲν ἐξηλέγχθη καὶ ἄλλοτε ἀμαθής; Ἀλλὰ τί ἐκ τούτου; Ἰδοὺ πάλιν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν κόσμον! Θέλει εἰπεῖ πάλιν περὶ ἡμῶν· «Ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν·» διότι ἐξελέγχομεν σκληρῶς μὲν ἴσως, πλὴν δικαίως τὴν ἀμάθειάν του;

«Μόνον, λέγει κατόπιν, ἡ χυδαία τούτου [τοῦ Λαυσαϊκοῦ] » μετάφρασις, ἐξ ἄλλης ἐκδόσεως μεταφρασθεῖσα, ἔχει τὸν βίον » τοῦ Εὐαγρίου· ἀλλὰ πάντῃ διάφορον.» Αὐτὴ μόνη περιέχει τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου ; Ὢ τῆς παχυλῆς ἀμαθείας τοῦ πολυμαθεστάτου ! Ἀλλ' ἔστω· αὐτὴ μόνη ἔχει τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου! Δὲν περιέχει ὅμως καὶ αὐτὴ ὅ,τι καὶ τὸ πρωτότυπον; Ἰδοὺ τοῦτο· «Εὑρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὸν ὅρκον, ἦλθεν εἰς τὸν ἑαυ» τόν του, καὶ ἐγνώρισε τὸ πρᾶγμα ὅτι εἶναι ἔκστασις· ὅμως » εἶπεν εἰς τὴν γνώμην του· Ἂν καλὰ (λέγει) ἡ ὑπόθεσις ἦτον » ἔκστασις, καὶ ὅραμα, ὅμως ἐγὼ πλέον ὤμοσα, καὶ ἔκαμα τὸν » ὅρκον, καὶ πρέπει νὰ μισεύσω ἀπ' ἐδῶ. Καὶ μετὰ τὸν λό» γον, ἐμίσευσεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.» Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ κατ' αὐτὴν ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς.!

Ἀναφέροντες δὲ τὸν Εὐάγριον ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς, εἴχομεν εἰπεῖ· «Καὶ σημειούσθω, ὅτι ὁ χρηστὸς οὗτος » Εὐάγριος ἐπαιδεύθη ὑπὸ Γρηγορίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ναζιανζοῦ » τοὺς ἱεροὺς λόγους· ὃς (Γρηγόριος) ὅρον ἔθεσεν ἑαυτῷ, ὡς λέ» γει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ πρεσβύτερος, μήποτε » ὀμόσειν μέχρις ἂν τῷ βίῳ τούτῳ ἐμπολιτεύηται, ὃν καὶ εἰς » τέλος ἐφύλαξε, καὶ ἔλεγε· Καὶ γὰρ εἰμ' *ἀνώμοτος* ἐξ οὗ λέ» λουμαι πνεύματος χαρίσματι.» Ἐκακοφάνη τῷ αἰδεσιμωτάτῳ διὰ ταῦτα· ὅθεν λέγει κατόπιν αὐτῶν· «Ἀλλ' ἐδῶ συμβαίνει » ἀπορία. Ὁ ἀρθρογράφος πιστεύει τὸν Γρηγόριον, ὅτι δὲν ὤμο» σέ ποτε· καὶ ὅμως ἀλλοῦ πάλιν αὐτὸς ὁ Γρηγόριος λέγει, ὅτι » ὤμοσεν· «*Ὤμοσα τὸν Λόγον, ὅ μοι θεός ἐστι μέγιστος.* » *Ὤμοσα* κ.τ.λ.» (Τομ. Β'. Σελ. 93). Τοῦτο βέβαια δὲν ἀνέ-

» γνωσεν ὁ Σημειωτὴς, καὶ ἡμεῖς ἀποροῦμεν τί συνέβη. Ἆρά » γε ὁ διδάσκαλος ὁ Γρηγόριος ὕστερον ἔμαθε τὸ ἀληθέστερον » ἀπὸ τὸν μαθητὴν Εὐάγριον, ἢ εἶδε καὶ αὐτὸς ὄνειρον ὁρκω- » τικόν, καί, ὡς *τίμιος ἄνθρωπος*, καὶ ἔξυπνος τὸ ἐκύρωσεν ; » Εἰς τοῦτο ἀφίνοντες τὸν Σημειωτὴν ὀλίγα λεπτὰ νὰ συλλογι- » σθῇ, ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν Παλλάδιον.» Ὢ χάρις ! ὢ αστειοσύνη ! Ἵνα ἀποδείξῃ ἡμᾶς ψευδομένους, καὶ ἐνταυτῷ ἀμαθεῖς, διότι δὲν ἀνέγνωμεν, ὅτι ὁ Γρηγόριος ὤμοσε, περιπαίζει τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὁ τόσον πολὺ σεβόμενος τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας ! Καὶ ὄχι μόνον περιπαίζει αὐτόν· ἀλλ' ἀποδεικνύει καὶ αὐτὸν καὶ τὸν βιογράφον αὐτοῦ ψεύστας ! Εἰς μάτην λοιπὸν ἔλεγεν ὁ ἅγιος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας·

Ὅρκον μὲν οὐδ' ὥς· (καὶ γὰρ εἰμ' ἀνώμοτος,
Ἵν' ἐν θεῷ κἀγώ τι κομπάσω μικρόν,
Ἐξ οὗ λέλουμαι πνεύματος χαρίσματι·),
Λόγον δ' ἔδωκα τῷ τρόπῳ πιστούμενον.

Ἰδοὺ ὤμοσε καὶ αὐτός! Ἀλλὰ δὲν φέρει αὐτὸς ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἐν τῷ ἀριθ. **905** τοῦ Αἰῶνος, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ **911**, καὶ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὡς ἐχθρὸν τοῦ ὅρκου ; Πῶς ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου ὁ ὀμνύων ; Καὶ ὀμνύων δὲν εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ κατ' αὐτοῦ ; Ἀλλ' ἆρά γε ἐσυλλογίσθη τοῦτο ; Οἰκονόμος καὶ συλλογισμὸς εἶναι πράγματα ἀντιφατικώτατα ! Ἡμεῖς, τιμῶντες ταμέγιστα τὸν Γρηγόριον, εἴπομεν αὐτὸν ἀνώμοτον· διότι λέγει τοῦτο αὐτὸς ὁ ἴδιος, λέγει αὐτὸ καὶ ὁ βιογράφος αὐτοῦ· ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος, θέλων νὰ ὑβρίσῃ ἡμᾶς, ὑβρίζει ἐκεῖνον, ἀποδεικνύων αὐτὸν ψευδῶς κομπάζοντα, ὅτι εἶναι ἀνώμοτος· διότι ὤμοσεν. Ἰδοὺ πῶς σέβεται τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας ! Ἀλλὰ χάρις αὐτῷ μεγάλη· διότι ἐξ ἀνοησίας του μᾶς ἔδωκε καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σύμμαχον ὑπὲρ τοῦ ὅρκου.

Ἀλλ' εἰς τοῦτον ἐξ ἀνάγκης ἐλθόντες, λέγομεν καί τι πλέον. Ὁ κατὰ πάντα λόγον τοῦ μεγίστου σεβασμοῦ ἄξιος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Γρηγόριος κομπάζων ἔλεγεν· *Εἰμ' ἀνώμοτος*· καὶ τοῖς ἄλλοις συνεβούλευεν ὅρκον ἐκ παντὸς τρόπου φεύγειν, μάλιστα

τὸν εἰς Θεοῦ ὄνομα (Ἐν τῇ μεταφράσει εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· (Τομ. Α'. Σελ. 760)· καὶ ἐν τῷ πρὸς πολυόρκους διαλόγῳ (Τομ. Β'. Σελ. 225) λέγει· « ὅρκους δὲ δὴ μάλιστα φευκτέον·». καὶ ἐν λόγῳ Γ'· (Τομ. Α'. Σελ. 108.) « Ἐπίορκον δὲ (χωρῆσαι ἢ) ὀμόσαι οὕτω δεινὸν καὶ ὑπέρογκον, ὥστε καὶ τὸν ὅρκον μόνοις ἡμῖν τυγχάνειν ἀπώμοτον· » καὶ ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (Τομ. Ά. Σελ. 688.) « Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἐκεῖνος [ὁ νόμος]· σὺ δὲ οὐδὲ ὀμῇ τὴν ἀρχὴν, οὐ μικρὸν, οὐ μεῖζον, ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιορκίαν τίκτοντος.» Καὶ ὅμως εὕρηται καὶ αὐτὸς ὀμνύων ! «*Ὤμοσα τὸν Λόγον* αὐτὸν, ὅ μοι θεός ἐστι μέγιστος, ἐξ ἀρχῆς ἀρχὴ, πατρὸς ἀπ' ἀθανάτου κ.τ.λ.» (Τομ. Β'. Σελ. 92.) καί· « Ἐπόθουν ὑμᾶς, ὦ τέκνα, καὶ ἀντεπα-» θούμην τοῖς ἴσοις μέτροις· πείθομαι γὰρ, εἰ δεῖ καὶ πίστιν » προσθεῖναι τῷ λόγῳ *Νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν*, ἀδελφοὶ, » *ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν* (Α' Κορ. ΙΕ, 31.).» Καὶ ἐπειδὴ τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ Γρηγόριος εἰς βεβαίωσιν λέξεις ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, προστίθησι· «*Τοῦτον γάρ μοι πεποίηκε τὸν ὅρκον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.* » (Εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα. Τομ. Α'. Σελ. 472). καί· «Λέγω δὲ ὡς *ὑπὸ θεῷ μάρτυρι*·» (Ἐπιστ. κϐ'. Τομ. Α'. Σελ. 786.) καὶ «———*τοῦτο μαρτύρει, Λόγε.* Τί τοῦτο; Τ' ἀληθὲς γὰρ οὐ κρύπτειν θέμις.» (Τομ. Β'. Σελ. 24.) Ὁ Γρηγόριος λοιπὸν κατακρίνει τὸν ὅρκον, καὶ ὅμως ὀμνύει ! Λυπούμεθα, διότι ἤλθομεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἂς ὄψεται ὁ αἴτιος !

« Κρίμα, λέγει κατόπιν, ὅτι δὲν ἀνέγνωσεν ὁ ὁρκωτὴς τὸ » Λαυσαϊκόν ! διότι εἶχε καὶ ἄλλα παραδείγματα νὰ μᾶς φέρῃ.» Κρίμα τῳόντι ! διότι ἠθέλομεν φέρει ἐξ αὐτοῦ, ἂν ὄχι ἄλλα παραδείγματα· διότι ταῦτα ἦσαν περιττά· τοὐλάχιστον τὴν εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐλογίου Σελ. 427 μικρὰν σημείωσιν τοῦ Μεουρσίου· « *Observandus mos antiquus per proposita evangelia jurandi*·» τὴν ὁποίαν ὁ κοιμώμενος ἀναγνοὺς τὸ Λαυσαϊκὸν δὲν παρετήρησεν.

Παρατρέχοντες δὲ ὅσα κατόπιν τῶν ἀνωτέρω φλυαρεῖ τῳόντι

ὁ σοφολογιώτατος, συνάπτομεν μόνον τ' ἀκόλουθα. « Καὶ ἄλ-
» λα δὲ παραδείγματα τοιαῦτα δύναται καὶ αὐτὴ ἡ πολυμάθεια
» τοῦ ἀρθρογράφου νὰ ἀνθολογήσῃ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγ-
» γραμμάτων. Πλὴν μᾶς κακοφαίνεται, διότι δὲν τὸν ὠφελοῦσι·
» καθότι καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους μερικοὺς ὅρκους, ἢ ἐξ ἀπλό-
» τητος, ἢ δι' ἄκριτον εὐλάβειαν, ἢ καὶ δι' ἕξιν κακὴν, ἢ
» καὶ ἐξ ἀνάγκης ἔκπαλαι γινομένους, καὶ πολλάκις παραβαι-
» νομένους ἀποβλέπων ὁ ἀποστολικὸς κανὼν, ἐτιμώρησε τὴν
» ἐπιορκίαν· ὄχι συνεισάγων τὸν ὅρκον, ὡς νομοθετημένον (κα-
» τὰ τὸν ἀρθρογράφον). Αὐτὸς ὁ ἀπόστολος Πέτρος, καὶ ἀφοῦ
» ἤκουσε παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐντολήν· « Ἐγὼ δὲ λέγω
» ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως, » ἠναγκάσθη ὅμως ἐκ τοῦ φόβου « ὀ-
» μνύειν καὶ καταναθεματίζεσθαι, ὅτι οὐκ οἶδε τὸν ἄνθρωπον, »
» δύο παραβάσεις παθὼν, καὶ ὀμόσας καὶ ψευδορκήσας, ἐπὶ
» τῆς ἀρνήσεως! Εἶχε λοιπὸν τὴν πεῖραν καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ κο-
» ρυφαῖος τῶν ἀποστόλων, ὅτι ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐκπίπτει
» εἰς ὅρκους· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον μετὰ
» τῶν λοιπῶν ἁγίων ἀποστόλων διέταττεν, ἐτιμώρησε τὴν ἐπιορ-
» κίαν, κἂν εἰς ὅρκον ἐμπέσῃ ὁ χριστιανὸς, τοὐλάχιστον νὰ
» τὸν φυλάττῃ.» Ὅτι ὅλη ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀνόητος, εἶ-
ναι περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν ἡμεῖς· διότι ἡ ἀνοησία γίνεται ἀφ' ἑαυτῆς δήλη. Πρὸς ὁποιουσδήποτε ὅρκους καὶ ἂν ἀποβλέπῃ ὁ ἀποστολικὸς κανὼν, ὅταν τιμωρῇ τὴν ἐπιορκίαν, συνεισάγει τὸν ὅρκον, ὡς νενομοθετημένον. Ἀλλὰ περὶ τοῦ κανόνος τούτου εἴπομεν ἤδη τὰ δέοντα. Τ' ἀσυνάρτητα δὲ συναρτῶν ὁ σοφὸς ξυγγραφεὺς, ἔρχεται καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον. Διὰ τί δὲ τοῦτο, δῆλον ἐξ ὧν φλυαρεῖ ὁ σοφός. Ἀλλὰ πόσον ἐπιτυχὲς εἶναι τὸ ἐκ τῆς ἀξιοκαταχρίτου πράξεως τοῦ Πέτρου συμπέρασμα! « Εἶχε *λοιπὸν* τὴν πεῖραν——τοὐλάχιστον νὰ τὸν φυλάττῃ!» Παρασιωπῶμεν, ὅτι ὁ Πέτρος μετὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων ἀποστόλων διέταξε κανόνα κατὰ ἐπιορκίας, καὶ διὰ τὸν λόγον
» *κἂν εἰς ὅρκον ἐμπέσῃ ὁ χριστιανὸς, τοὐλάχιστον νὰ τὸν*
» *φυλάττῃ.*» Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος εἶναι ὁ τὰ τοιαῦτα

γράφων, καὶ διὰ τοῦτο τίποτε δὲν εἶναι ξένον, οὐδὲ ξενάκουστον. — Ἐδῶ τελειόνουσιν ὅσα ἡ πολυμαθὴς ἀμάθεια τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου εὔλογον ἔκρινε νὰ εἴπῃ, ἐκ τοῦ ὅρκου τοῦ Εὐαγρίου λαβοῦσα ἀφορμήν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ὅρκος ἐγίνετο πάντοτε καὶ παρὰ κληρικῶν, τοῦτο εἶναι τρανωτάτη ἀπόδειξις, ὅτι δὲν ἀπηγορεύθη ποτὲ παρὰ τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ὑπάρχει ἀπαγορεύων τὸν ὅρκον εἴς τε τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς. Οὐδεὶς κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ὑπάρχει ἐπιβάλλων ποινὴν εἰς τὸν ὀμνύοντα. Καὶ τοῦτο εἶναι πλέον ἢ βέβαιον. Ἐξεναντίας ὑπάρχουσιν ἀρχαιότατοι κανόνες τιμωροῦντες τὴν ἐπιορκίαν, καὶ εἴδομεν ἀνωτέρω ὅ,τι λέγει ὁ ΚΕ´ ἀποστολικός. Ἂς ἴδῃ ὅστις θέλει καὶ τί λέγει ὁ ΞΔ´ καὶ ΠΒ´ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Τί συμπεραίνεται ἐκ τούτου κατὰ τὴν ὀρθὴν λογικήν; Ὅτι δὲν εἶναι ὁ ὅρκος ἀπηγορευμένος, ἀλλ' ἡ ἐπιορκία· διὸ καὶ αὕτη τιμωρεῖται, ὄχι ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὁ ἐκ φήμης, ὡς φαίνεται, γνωρίζων τὴν λογικὴν μέγας οἰκονόμος συμπεραίνει ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐναντίον! Θεωρεῖ πάντῃ περιττὸν τὸν ἀπαγορεύοντα τὸν ὅρκον κανόνα· διότι κανὼν, λέγει, κατὰ τοῦ ὅρκου ὑπάρχει τὸ, Μὴ ὀμόσαι ὅλως. Ἀλλ' ὁ εἰπών· Μὴ ὀμόσαι ὅλως· εἶπε καί· Μὴ μοιχεύσεις· καὶ ὅμως ἔθεσε καὶ ἡ ἐκκλησία κανόνας κατὰ τῆς μοιχείας. Ὁ εἰπών· Μὴ ὀμόσαι ὅλως· εἶπε καί· Μὴ κλέψεις· καὶ ὅμως ἔθεσε καὶ ἡ ἐκκλησία κανόνας κατὰ τῆς κλοπῆς. Διὰ τί; Διότι ἡ μοιχεία καὶ ἡ κλοπὴ ἐθεωρήθησαν καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας κακίαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐτέθησαν καὶ παρ' αὐτῆς νόμοι καὶ κατ' αὐτῶν τῶν κακιῶν. Ἂν ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῆς κακία καὶ ὁ ὅρκος, ἤθελε τεθῇ καὶ κατ' αὐτοῦ νόμος· ἐξεναντίας ἐτέθη νόμος κατὰ τῆς ἐπιορκίας· διότι αὕτη ἐθεωρήθη κακία, καὶ ὄχι ὁ ὅρκος.

Καὶ ἠξεύρετε, ἀναγνῶσται, διὰ τί οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, καὶ ἄλλοι, ἐσυμβούλευον τοὺς χριστιανοὺς, νὰ φεύγωσι τὸν ὅρκον; *Διότι ὁ ὅρκος γεννᾷ τὴν ἐπιορκίαν*! Τοῦτο λέγει ὁ μέγας οἰκονόμος ἐν στήλῃ δ'. Ἰσχυρώτατος λόγος πρὸς κώλυσιν τοῦ ὅρκου

καθόλου, καὶ αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ ἐπακτοῦ! Ἀλλὰ διὰ τί δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς ἐν ταὐτῷ, νὰ φεύγωσι καὶ τὸν γάμον καθόλου· διότι ὁ γάμος γεννᾷ τὴν μοιχείαν; Διὰ τὶ δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς, νὰ φεύγωσι καὶ τὸν πορισμὸν περιουσίας· διότι οὗτος γεννᾷ τὴν κλοπήν; Διὰ τί δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς, νὰ φεύγωσιν ὅλως καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου· διότι ὁ οἶνος γεννᾷ τὴν μέθην; Γεννᾷ ὁ ὅρκος τὴν ἐπιορκίαν! Ἀλλὰ ποῖος ὅρκος; ὁ ἄκριτος, ὁ ἀδιάκριτος, ὁ παράλογος, ὁ προπετῶς καὶ ἀκρίτως περὶ παντὸς πράγματος ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἐκ κακῆς συνηθείας γινόμενος. Καὶ εἴδομεν ἀνωτέρω ἔκ τε τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, τίνα ὅρκον ἐσυμβούλευον οἱ πατέρες τοὺς χριστιανοὺς, ν' ἀποφεύγωσιν, ἀπὸ τίνος ὅρκου ἀπέτρεπον αὐτούς. Ἐκεῖνος ὁ ὅρκος ἐγέννα τῷόντι τὴν ἐπιορκίαν· διότι δυσκόλως ἐφυλάττετο. Ὁ ἐπακτὸς ὅρκος, περὶ οὗ ἡμῖν κυρίως ὁ λόγος, δὲν γεννᾷ τὴν ἐπιορκίαν. Καὶ ποσάκις ὁ ἄνθρωπος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον θέλει εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ νὰ ὁρκισθῇ ἐπὶ δικαστηρίου; Ὁ ὅρκος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι κακόν. Ἂν ὁ ὅρκος ἦτον κακὸν, δὲν ἤθελε παραγγείλει καὶ διατάξει αὐτὸν ὁ θεός. Si peccatum esset juratio, λέγει καὶ ὁ φιλόσοφος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστῖνος, nec in veteri lege diceretur· Non perjurabis: reddes autem Domino jusjurandum tuum. Non enim peccatum praeciperetur nobis. Δὲν εἶναι ὁ ὅρκος κακὸν, ἵνα εἴπῃ τις, ὅτι ὁ ὀμνύων συνειθίζει εἰς τὸ κακόν. Ὅταν τις ἅπαξ κλέψῃ, κλέπτει καὶ πολλάκις. Ὅταν τις ἅπαξ ὀμόσῃ, ὀμνύει καὶ πολλάκις. Ἀλλ' ὁ κλέπτης καὶ ἅπαξ κλέπων, πράττει κακόν· ὁ δὲ ὀμνύων, καὶ μυριάκις ἂν ὀμόσῃ, δὲν πράττει κακὸν, ἐὰν εὐορκῇ. Καὶ διὰ τὶ νὰ μὴν εὐορκῇ; Τὶς ἀναγκάζει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐπιορκῇ;

Δὲν γεννᾷ λοιπὸν ὁ ὅρκος ἀπολύτως τὴν ἐπιορκίαν· ἀλλ' ὁ προπετῶς καὶ ἀκρίτως ἐκ κακῆς συνηθείας περὶ παντὸς πράγματος γινόμενος. Ἀλλὰ τίς ἐπαινεῖ, ἢ τίς συνιστᾷ τὸν ὅρκον τοῦτον; Ἐὰν δὲ καὶ ὁ τὸν ἐπακτὸν ὅρκον ὀμνύων περιπίπτῃ εἰς τὴν ἐπιορκίαν, αἴτιον τούτου εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθι-

κῆς ἀγωγῆς, ἡ ἔλλειψις τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν. Ἐκεῖνος ἐπιορκεῖ ἐν δικαστηρίοις, ὅστις δὲν φοβεῖται τὸν θεὸν, δὲν ἐντρέπεται τοὺς ἀνθρώπους, καταφρονεῖ καὶ περιπαίζει καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, θεωρεῖ τὰ πάντα θεμιτὰ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, δὲν ἐλέγχεται παντελῶς ὑπὸ τοῦ συνειδότος. Ὅστις ἀληθῶς σέβεται τὸν θεὸν, ποτὲ δὲν ἐπιορκεῖ. Ὅστις γνωρίζει τὴν ἱερότητα τοῦ ὅρκου, ποτὲ δὲν ἐπιορκεῖ. Πῶς δύναται νὰ ἐπιορκήσῃ, ὅστις, ὁρκιζόμενος, καθ' ὁποιονδήποτε τύπον καὶ ἂν ὁρκίζηται, ἐπικαλεῖται μάρτυρα τὸν θεὸν, ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν, καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν; Πῶς δύναται νὰ ἐπιορκήσῃ, ὅστις τρέμει τὸν ἔλεγχον τοῦ συνειδότος; Πῶς δύναται νὰ ἐπιορκήσῃ, ὅστις καὶ μόλις εἰς νοῦν θέμενος τοιοῦτόν τι, νομίζει, ὅτι ὁ οὐρανὸς τὸν κεραυνοβολεῖ ἄνωθεν, ἡ γῆ σχίζεται καὶ τὸν καταπίνει κάτωθεν, οἱ ἄνθρωποι καταπτύουσιν αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον; Δὲν γεννᾷ λοιπὸν ὁ ὅρκος τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλ' ἡ παντελὴς ἀσέβεια, ἡ ἐσχάτη κακοήθεια, ἡ τελεία ἀσυνειδησία. Ἂς σκεφθῇ ὀλίγον περὶ τούτου ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι εἰς τέλος θέλει συνομολογήσει μεθ' ἡμῶν.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Ε' αἰῶνα, καθ' ὃν συνεκροτήθησαν δύο οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἐν ἔτει **431** ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἐν ἔτει **451** ἐπὶ Μαρκιανοῦ αὐτοκράτορος.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι, ἂν καὶ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ μέρος κατέκρινον τὸν ὅρκον διὰ τὸ εὐαγγελικόν· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως·» ἡ ἐκκλησία ὅμως δὲν ἀπηγόρευσεν αὐτὸν ποτὲ οὔτε εἰς τοὺς λαϊκοὺς, οὔτε εἰς τοὺς κληρικούς· διὰ τοῦτο, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι κανόνες κατὰ τῆς ἐπιορκίας, καὶ κατὰ τῶν ὀμνυόντων ὅρκους ἐθνικοὺς, οὐδεὶς κανὼν ὑπάρχει κατὰ τοῦ ὅρκου.

Ἐξ ἐναντίας ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπάρχουσι κανόνες ἐπισημότατοι, *αὐτὴ ἡ πρᾶξις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων*, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι βουλευομένων, ὁριζουσῶν καὶ ἀποφασιζουσῶν. Ὅτι δὲ ὥρκιζον αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ μοναχούς, τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόκρυφον· εἶναι πασίγνωστον· μαρτυροῦσι τρανῇ τῇ φωνῇ αὐτὰ τὰ συνοδικὰ πρακτικά, καὶ αὐτὰ πρόκεινται παντὶ ἀνθρώπῳ εἰς ἀνάγνωσιν. Μόνος ὁ μέγας οἰκονόμος καὶ καθολικὸς ἱεροκήρυξ δὲν πείθεται εἰς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Τί τὸν ὠφελοῦσι λοιπὸν αἱ μερικαὶ τῶν πατέρων γνῶμαι, ὅταν ἔχῃ ἐναντίον αὐτοῦ οἰκουμενικὰς συνόδους; Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶναι ἀνωτέρα καὶ ὑπερτέρα πάντων τῶν κατὰ μέρος πατέρων, εἶναι τὸ ἀνέκκλητον δικαστήριον. Ὁ Χρυσόστομος ἔγραφε καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν, καθὼς ἔγραφε καὶ κατὰ τοῦ ὅρκου· καὶ ὅμως αἱ σύνοδοι ἀνεθεμάτιζον· καὶ οὐ μόνον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τεθνηκότας. Ὁ Χρυσόστομος λοιπὸν εἶναι εἰσακουστέος, ἢ αἱ σύνοδοι; Τὸ ἔθνος ὅλον συνηγμένον δι' ἀντιπροσώπων του εἰς ἐθνικὴν συνέλευσιν εἶναι εἰσακουστέον, ἢ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος; Κατὰ μὲν τὴν ὀρθὴν λογικὴν εἰσακούονται αἱ σύνοδοι· κατὰ δὲ τὴν λογικὴν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου εἰσακούονται οἱ κατὰ μέρος πατέρες.

Ὅτι δὲ αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπέβαλλον ὅρκον καὶ εἰς ἐπισκόπους, καὶ εἰς πρεσβυτέρους, καὶ εἰς διακόνους, καὶ εἰς μοναχούς, ὁμολογοῦσιν αὗται αἱ ἴδιαι.

Α'. *ἡ ἐν ἔτει* **431** *ἐν Ἐφέσῳ συγκροτηθεῖσα Γ' οἰκουμενικὴ σύνοδος.*

Ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐδικάζετο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριος. Προσκληθεὶς δὲ οὗτος τρὶς παρὰ τῆς συνόδου, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην τάξιν, εἰς τὸ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον αὐτῆς, δὲν ὑπήκουσε. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην πρόσκλησιν, Φεῖδος ὁ ἐπίσκοπος Ἰόππης εἶπεν· « Ὅτι καὶ ἐπιμένει [ὁ Νεστό-
» ριος] ἕως σήμερον τῇ αὐτῇ διδασκαλίᾳ, δύνανται λέγειν καὶ
» οἱ παρόντες θεοσεβέστατοι ἐπίσκοποι, Ἀκάκιος καὶ ὁ Κύριος

» Θεόδοτος· οἳ καὶ διαλέξεις πρὸς αὐτὸν ἐποιήσαντο, ὥστε καὶ » κινδυνεῦσαί τινα ἀπ' αὐτῶν· οὓς καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ *ὁρ-* » *κίζομεν κατὰ τῶν προκειμένων ἁγίων εὐαγγελίων*, ἐπὶ τῆς » πίστεως τῶν ὑπομνημάτων εἰπεῖν, τί ἤκουσαν πρὸ τριῶν τούτων » ἡμερῶν παρ' αὐτοῦ Νεστορίου.» — Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς συνόδου, εἶπεν· «Ἐπειδὴ οὐ περὶ τῶν τυ- » χόντων ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ πάντων κεφαλαιωδεστέρου » πράγματος, φημὶ δὴ τῆς ὀρθῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀκόλουθόν » ἐστι τοὺς εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Θεόδοτον καὶ Ἀκάκιον, » κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φείδου, » *καὶ τοὺς ὁρκισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας*, φιλαλήθεις ὄντας καὶ » ἁγίους, εἰπεῖν ἅπερ ἀκηκόασι λέγοντος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων » πόλει, διάλεξιν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως κινήσαντες.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Α'. Σελ. 82). Τί λέγεις εἰς ταῦτα, αἰδεσιμώτατε *μέγα* οἰκονόμε; Ὁ Κύριλλος λέγει τοὺς δύο ἐπισκόπους *φιλαλήθεις καὶ ἁγίους*· καὶ ὅμως οὔτε ἡ φιλαλήθεια αὐτῶν καὶ ἁγιοσύνη, οὔτε ὁ ἐπισκοπικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ, οὔτε ἡ ἀρχιερατικὴ αὐτῶν συνείδησις ἦσαν ἱκανὰ εἰς κατάπεισιν, καὶ ἦτον χρεία καὶ ὅρκου *κατὰ τῶν προκειμέων ἁγίων εὐαγγελίων*! Τί λέγεις εἰς ταῦτα, ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμε; Ὁ Κύριλλος, εἷς, κατὰ σὲ, τῶν ἐναντίων τοῦ ὅρκου πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀκούει τὸν ἐπίσκοπον Ἰόππης Φεῖδον ἐπάγοντα εἰς *φιλαλήθεις καὶ ἁγίους* ἐπισκόπους ὅρκον *κατὰ τῶν προκειμένων ἁγίων εὐαγγελίων*, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπιπλήττει αὐτὸν ὡς πρόεδρος διὰ τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ὕβριν εἰς φιλαλήθεις καὶ ἁγίους ἐπισκόπους ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς, *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*· ἀλλὰ καὶ ἐγκρίνει τὴν πρότασιν ἐκείνου, λέγων· «Ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Θεόδοτον καὶ Ἀκάκιον, κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φείδου καὶ *τοὺς ὁρκισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας* κ.τ.λ! » Πρόσδραμε εἰς τὴν ἀγαπητήν σου σοφιστείαν, καὶ ζήτει παρ' αὐτῆς βοήθειαν καὶ κατὰ τοῦ παραδείγματος τούτου. Ἀλλ' ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃς καὶ κατ' αὐτοῦ, θέλει εἶναι κατὰ τῆς κακῆς κεφαλῆς σου. Καὶ τὸ φρονι-

μώτερον εἶναι ἡ ἄκρα σιωπὴ, ἵνα μὴ γενῇς πάλιν γελοῖος εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Φείσθητι, ἂν ὄχι ἄλλου, κἂν τοῦ λευκοῦ σου πώγωνος!

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου Κύριλλος, γράφων πρὸς τὸν Νεστόριον, ἔλεγεν αὐτῷ· « Ἀλλὰ γὰρ ἀκόλουθον ἐγγράφως καὶ *ἐνωμότως* » ὁμολογῆσαι, ὅτι ἀναθεματίζεις τὰ σαυτοῦ μιαρὰ καὶ βέβηλα » δόγματα.» Δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὴν ἔγγραφον ὁμολογίαν τοῦ Νεστορίου ὁ Κύριλλος· ἀλλ' ἤθελε καὶ ὅρκον, καὶ ἐπίσκοπος παρ' ἐπισκόπου! (Τομ. Α'. Σελ. **457**).

Μοναστής τις Βίκτωρ ὀνομαζόμενος, φίλος ἀγαπητὸς τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ὅρκου Κυρίλλου, κατηγορούμενος παρά τινων, ὅτι καὶ αὐτὸς τῶν ἐκτόπων τινὰ πεφλυάρηκε κατ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίλλου, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστράφησαν αὐτὸν πάντες, ὡς ἕνα τῶν ἀνοσίων μεμισηκότες· « τοῦτο γνοὺς ὁ πρεσβύτης, πλείστων ὅσων αὐτὸν » περιεστηκότων ἁγίων ἐπισκόπων, ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐ» ρανὸν, ὀμώμοκεν *ἀσυνήθως* κατά τε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ » τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι » τοιοῦτον.» (Τομ. Α'. Σελ. **608**.) Ἐπαραξενεύθη ὁ Κύριλλος ὄχι ὅτι ὀμώμοκεν ὁ πρεσβύτης· διότι τοῦτο δὲν ἦτόν τι ἀσύνηθες· ἀλλ' ὅτι ὀμώμοκεν *ἀσυνήθως*, δηλαδὴ ὄχι κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ὅστις ἦτον ὁ συνήθης ὅρκος, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Ἀναφέρει τοῦτο καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος. Πλὴν, ἂν ἤξευρεν ὅ,τι ἔγραφε, καλήτερον ἤθελε πράξει, ἐὰν δὲν τὸ ἀνέφερεν. Ἃς μᾶς συγχωρηθῇ δὲ ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ μία μικρὰ παρατήρησις, ἡ ἑξῆς· Ἂν ὁ Σελ. **608** Βίκτωρ ἦναι ὁ αὐτὸς, ὅστις Σελ· **441** λέγεται *Οὐΐκτωρ*, εἶναι ἄπορον, πῶς ὁ Κύριλλος ὀνομάζει αὐτὸν *ἀγαπητὸν*, καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ Σελ. **608**, ὃν ὑβρίζει Σελ. **441**, λέγων· « Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν, εἰ » κακῶς ἡμᾶς λέγουσιν αἱ κοπρίαι τῆς πόλεως, Χαιρήμων, *Οὐΐ*» *κτωρ*, Σωφρονᾶς, καὶ τὸ τοῦ φυρατοῦ Φλαβιανοῦ παιδαρύλλιον. » Ἀεὶ γὰρ γεγόνασι καὶ περὶ ἑαυτοὺς καὶ περὶ πάντας κακοί. »

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς Συνόδου, τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ὅρκου Κυ-

ρίλλου προεδρευομένης, ἀναγινώσκεται διαμαρτυρία τῶν κληρικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχομένη οὕτως· « *Ὁρκίζω* τὸν λαμβάνοντα τόδε τὸ χαρτίον *κατὰ τῆς ἁγίας Τριάδος*, ὥστε φανερὸν αὐτὸ ποιῆσαι κ.τ.λ.» Καὶ εἴκοσι καὶ εἷς λαϊκοί, τὸ πλεῖστον μέρος Φιλαδελφεῖς, οἱ μὲν Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ δὲ Ναυατιανοί, ἀναφέρονται ἐγγράφως πρὸς τὴν Σύνοδον, καὶ ἀπαρνούμενοι τὰς αἱρέσεις προσέρχονται τῇ ἁγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἕκαστος αὐτῶν ὑπογράφεται, καὶ ἀναθεματίζων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ αἵρεσιν, ἐπιφέρει καὶ τό· « Ἐπομνύμενος τὴν » ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ νίκην τῶν » δεσποτῶν τῆς οἰκουμένης, Φλαυΐου Θεοδοσίου καὶ Φλαυΐου Οὐα-» λεντινιανοῦ, τῶν αἰωνίων Αὐγούστων.» Καὶ ἄλλος· « Ἐπωμο-» σάμην τὸν σεβάσμιον ὅρκον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὴν νίκην » καὶ σωτηρίαν τῶν δεσποτῶν τῆς οἰκουμένης. » Καὶ ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου, ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου Κύριλλος, δέχεται τοιαύτας ἐκθέσεις!

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου Κύριλλος ἔπραξε καὶ ἄλλο τι, καὶ ἂς ἀκούσῃ τοῦτο ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀθανασίου, υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κυρίλλου, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον δοθέντος παρ' αὐτοῦ λιβέλλου. « Οὗτος [ὁ Κύριλλος], μέλλων τελευτᾷν, διαθήκας θέ-» μενος, ἐτίμησε τὸν μετ' αὐτὸν γενόμενον ἐπίσκοπον, ὅστις ἐὰν » ᾖ, πλείστοις καὶ μεγάλοις λεγάτοις ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑπο-» στάσεως, *ὁρκώσας τοῦτον ἐγγράφως κατὰ τῶν σεπτῶν καὶ* » *φρικτῶν μυστηρίων*, ὥστε θάλψαι τὸ αὐτοῦ γένος, καὶ ἐν μη-» δενὶ κάματον αὐτῷ παρασχεῖν. Ἀλλ' ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος » Διόσκορος, ἐπὶ κακῷ οὐ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐκείνης » τῆς διοικήσεως, διαδεξάμενος τὸν θρόνον, ἀπεχθανόμενος πρὸς » τὴν ὀρθὴν ἐκείνου πίστιν, αἱρετικὸς τυγχάνων, οὐ μόνον οὐ » θάλπει, ἀλλὰ καὶ παρ' οὐδὲν θέμενος *τοὺς φρικτοὺς ὅρκους*, » τὰ ἐναντία εἰς ἡμᾶς διεπράξατο, πᾶσαν ἐπινοῶν καθ' ἡμῶν » ἐπιβουλήν. » (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 121). Τί λέγεις περὶ τούτων, αἰδεσιμώτατε ἀρθρογράφε; Δὲν ἐπάγουσιν ὅρκον αἱ

οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἰς κληρικούς; Ἐναντίος τοῦ ὅρκου εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, ἐν ᾧ καὶ ὅρκους ἐπάγει εἰς κληρικούς, καὶ ὅρκους δέχεται, καὶ ὅρκους ἐγκρίνει; Μόνον εἰς τὸν δυσσεβῆ καὶ μιαρὸν Νεστόριον διέταξεν ὅρκον ὁ Κύριλλος; Συμβίβασε ταῦτα σὺ πρὸς ὅσα γράφεις κατὰ τοῦ ὅρκου, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένου!

Β'. *Ἡ Δ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ ἐν Χαλκηδόνι.*

Ἐπὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς συνόδου καθῃρέθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, ὡς ὁμόφρων τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτυχοῦς, τοῦ παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου καθαιρεθέντος, καὶ ὡς ἀπειθὴς εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς συνόδου. Μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν ταύτην προέβη ἡ σύνοδος εἰς τὸ σπουδαιότατον καὶ κυριώτατον ὑποκείμενον—τὰ περὶ πίστεως. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς ταύτην εἶχεν ἄμεσον σχέσιν ἡ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Φλαυϊανὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Λέοντος, ἐζητήθη ἡ περὶ αὐτῆς γνώμη τῆς συνόδου. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος, εἶπον· «Ἐπειδὴ » τὰ θεῖα εὐαγγέλια παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας προτεθέντα » ὁρῶμεν, ἕκαστος τῶν συνελθόντων ἐπισκόπων διδαξάτω, εἴ γε » ἡ ἔκθεσις τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ » συνελθόντων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἑκατὸν πεντήκοντα ἐν τῇ » βασιλευούσῃ πόλει συναθροισθέντων, συμφωνεῖ τῇ ἐπιστολῇ » τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος. » (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 132). Καὶ σημειούσθω ἐνταῦθα τό· «Ἐπειδὴ » *τὰ θεῖα εὐαγγέλια* παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας *προτεθέντα* » ὁρῶμεν, ἕκαστος κ.τ.λ.» ὡς ἂν εἰ ἔλεγον οἱ ἄρχοντες πρὸς τοὺς ἐπισκόπους· «Ἕκαστος ὑμῶν, ἐπὶ τῶν *προκειμένων θείων* » *εὐαγγελίων ὀμνύων*, διδαξάτω, εἴ γε κ.τ.λ.» Ἂν τοῦτο δὲν ἐννόουν οἱ ἄρχοντες, πρὸς τί ἔλεγον· «Ἐπειδὴ τὰ θεῖα εὐαγγέ» λια παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας προτεθέντα ὁρῶμεν, » ἐν ᾧ ταῦτα ἦσαν τακτικῶς ἐφ' ὅλων τῶν συνεδριάσεων προκείμενα;

Καθ' ὃ δὲ εἶπον οἱ ἄρχοντές, ἤρξαντο οἱ ἐπίσκοποι συγκατατίθεσθαι καὶ ὑποσημαίνεσθαι τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος,

ὡς ὀρθῶς ἐχούσῃ. Καὶ ἀφ' οὗ συγκατετέθη καὶ ὑπέγραψε τὸ πλεῖστον τῶν ἐπισκόπων μέρος, εἶπον οἱ ἄρχοντες· « Εἰ καὶ οἱ » λοιποὶ πάντες, οἱ μὴ ἰδικῶς κατατιθέμενοι εὐλαβέστατοι ἐπί- » σκοποι, συντίθενται τοῖς εἰρημένοις παρὰ τῶν καταθεμένων » ὁσιωτάτων πατέρων, οἰκείᾳ φωνῇ διδασκέτωσαν.» Τότε πάντες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Πάντες συντιθέμεθα· πάντες συναινοῦμεν· πάντες ὁμοίως πιστεύομεν κ.τ.λ., ὡς ἐν Σελ. **142.**» Ἀλλ' οἱ παρόντες εἰς τὴν σύνοδον Αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι ἀνηνέχθησαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν σύνοδον, ὁμολογοῦντες μὲν, ὅτι πιστεύσουσι καὶ αὐτοὶ, ὡς πιστεύουσι καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἀναθεματίζουσι πᾶσαν αἵρεσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀνεθεμάτιζον ὀνομαστὶ καὶ τὸν Εὐτυχέα, δὲν ἔλεγον δὲ καὶ ῥητῶς, ὅτι συγκατετίθεντο τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος, ἡ σύνοδος, ὑποπτεύουσα ὑποκεκρυμμένην πονηρίαν, ἐπέμενεν ἀπαιτοῦσα παρ' αὐτῶν καὶ τὰ δύο. Εἰς μάτην οἱ Αἰγύπτιοι ἐβόων, ὅτι δὲν συγκατετίθεντο τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος, ὄχι ὅτι ἀπεδοκίμαζον καὶ δὲν παραδέχοντο αὐτὴν ὡς ἐναντίαν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀλλὰ διότι κατ' ἀρχαῖον ἔθος δὲν ἐδύναντο νὰ πράξωσι τοιοῦτόν τι οἱ τῆς Αἰγύπτου ἐπίσκοποι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Διοσκόρου τοιοῦτος δὲν ὑπῆρχεν, ἤθελον ν' ἀναμείνωσι τὴν χειροτονίαν ἑτέρου. Ἡ σύνοδος ἐξελάμβανεν ὅλα ταῦτα προφάσεις. Ἡ περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου συζήτησις εἶναι θορυβωδεστάτη. Ἐν δὲ τῷ θορύβῳ τούτῳ εἶπέ τις τῶν ἐπισκόπων περὶ τῶν Αἰγυπτίων· « Ὁ σκοπὸς αὐτοῖς ἐστὶν, ὥσπερ » ἐν Ἐφέσῳ τὰ πάντα συνέχεον, καὶ σκανδάλων ἐπλήρωσαν τὴν » οἰκουμένην, καὶ νῦν ταράξαι τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ μεγάλην » σύνοδον. Δεόμεθα οὖν, μὴ προχωρῆσαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ συνθέσθαι » αὐτοὺς τῇ ἐπιστολῇ, ἢ δέξασθαι τὰ ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτί- » μια, καὶ εἰδέναι, ὅτι ἀκοινώνητοί εἰσι·» καὶ ἐπανέλαβεν ἕτερος· « Εἰ φρονοῦσιν ὀρθῶς, δειξάτωσαν τὸν ἑαυτῶν σκοπὸν τὸν περὶ » τὴν πίστιν, καὶ δεξάσθωσαν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου » Λέοντος· εἰ δὲ μὴ βούλονται, ἀκοινώνητοί εἰσιν.» Τότε οἱ

εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Τοῦτο πάντες λέγομεν· πάντες οὕτω φρονοῦμεν. » Καὶ ἰδοὺ ἡ περὶ τῶν Αἰγυπτίων γνώμη, ἢ μᾶλλον ἀπόφασις τῆς συνόδου. Κατ' αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι ἦσαν *ἀκοινώνητοι*, ὅ ἐστιν, ἀφωρισμένοι τῆς τῶν ὀρθοδόξων κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας! Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην διαρκεῖ καὶ ἡ συζήτησις καὶ ὁ θόρυβος. Τέλος ἠπιώτερον καὶ φιλανθρωπότερον φρονοῦντες οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος, εἶπον· « Ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς » Αἰγυπτίων, οὐχ ὡς μαχόμενοι τῇ καθολικῇ πίστει, ὑπογράψαι » τῇ ἐπιστολῇ τοῦ θειοτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἐπὶ τοῦ πα» ρόντος ἀνεβάλλοντο, ἀλλὰ φάσκοντες ἔθος εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ » διοικήσει, παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου » μηδὲν τοιοῦτον ποιεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἄχρι » τῆς χειροτονίας τοῦ ἐσομένου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπό» λεως ἐπισκόπου, εὔλογον ἡμῖν ἐφάνη καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε » αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχήματος ἐν τῇ βασιλευούσῃ » πόλει, ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκο» πος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. » Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄρχοντες εἶπον· « Ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχή» ματος ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις » ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως· » Πασχασῖνος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, εἶπεν· « Εἰ προστάττει ἡ ὑμετέρα ἐξου» σία, καὶ κελεύετέ τί ποτε αὐτοῖς παρασχεθῆναι φιλανθρω» πίας ἐχόμενον, *ἐγγύας δότωσαν*, ὅτι οὐκ ἐξέρχονται ταύ» της τῆς πόλεως, ἕως οὗ ἡ Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπον δέξηται.» Εἶπεν ὁ Πασχασῖνος « *ἐγγύας δότωσαν* ». Ἀλλ' ἦτον τάχα δυνατὸν τοῦτο εἰς ἀνθρώπους μακρὰν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ὄντας; Τοῦτο προϊδόντες βέβαια οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος, εἶπον· « Ἡ τοῦ » ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Πασχασίνου ψῆφος βεβαία ἔστω. Ὅθεν » μένοντες ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι

8*

» τῶν Αἰγυπτίων ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, *εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατὸν*, » ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται, ἀναμένοντες τὴν χειροτο- » νίαν τοῦ ἐσομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπό- » λεως.» Καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ἡ συζήτησις καὶ ὁ πολὺς θό- ρυβος. (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β΄. Σελ. **143** καὶ **144**).

Ἐκ τῆς πιστῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐκθέσεως ταύτης δῆλον γίνεται, ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν ἐπρότειναν οὔτε *ἐγγύας*, οὔτε *ἐξωμοσίαν*· ἀλλὰ θέλοντες καὶ τὸν πολὺν θόρυβον νὰ παύσωσι καὶ τὸ πρᾶγμα εὐσχημότερον νὰ οἰκονομήσωσιν, εἶπον· «Εὔλογον ἡμῖν ἐφάνη » καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχήμα- » τος ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις » ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως.» Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Πασχασῖνος εἶπεν· «*ἐγγύας δότωσαν*·» ἐπανέλαβον τότε αὐτοί· «Ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, *εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατόν*, ἢ *ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται.*» Ὅ ἐστιν, ἐπειδὴ ἡ σύνοδος δὲν πιστεύει οὔτε εἰς τὸν λόγον αὐτῶν, οὔτε εἰς τὸν χαρακτῆρα, ἓν τῶν δύο ὀφείλουσι νὰ πράξωσιν, ἢ ἐγγυητὰς νὰ δώσωσιν, *ἂν τοῦτο ἦναι εἰς αὐτοὺς δυνατόν*, ὅτι δὲν ἀναχωροῦσιν εἰς Αἴγυπτον, ἢ, ἂν τὸ δοῦναι αὐτοὺς ἐγγυητὰς ἦναι ἀδύνατον, νὰ ὀμόσωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν· διότι τοῦτο εἶναι *ἐξωμοσία*. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Βαλσαμών. «Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἢ ἐγγυη- » τὰς δοῦναι παραστάσεως, ἤ, ἐὰν μὴ δύνωνται δοῦναι ἐγγυητὰς, » ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι.» Ἓν ἄρα τῶν δύο ἔπρεπε νὰ πράξωσιν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι. Ποῖον δὲ ἔπραξαν, ἄδηλον· διότι τὰ πρακτικὰ σιωπῶσι περὶ τούτου. Τί δὲ θέλει ὁ ὀρθὸς λόγος; τὸ δεύτερον. Διότι, ἂν ἑξακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι δὲν ἔδιδον αὐτοῖς πίστιν, καὶ, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, ἀπήτουν παρ' αὐτῶν καί τι πλέον πρὸς ἀσφάλειαν· ἂν ἑξακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι ἐβόων· «χλευάσαι ἡμᾶς θέλουσι, καὶ ἀπελθεῖν·» ἂν ἑξακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι ἐζωγράφιζον τοὺς δέκα ἢ δεκατρεῖς Αἰγυπτίους ὡς ἀνθρώπους ταραχοποιοὺς, ποῖοι ἄλλοι ἐν Χαλκηδόνι, ἢ ἐν Κων-

σταντινουπόλει, ἐν ἀλλοδαπῇ δηλαδὴ, ἐγίνοντο ὑπὲρ αὐτῶν ἐγγυηταί; Τὸ ἀδύνατον τούτου προβλέποντες βέβαια οἱ ἄρχοντες, ἐπρότειναν τὴν ἐξωμοσίαν, ὡς μᾶλλον δυνατήν· καὶ ὡς τοιαύτην παρεδέχθη βέβαια αὐτὴν καὶ ἡ σύνοδος· διότι δὲν ἦτον οὔτε τι ἀσύνηθες, οὔτε τι ἐναντίον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς πρακτικοῖς δὲν φέρεται ῥητῶς, ὅτι ἡ σύνοδος παρεδέχθη τὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων προταθεῖσαν ἐξωμοσίαν, λαμβάνει ἐκ τούτου ἀφορμὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ πλάττει ὅ, τι μόνη ἡ ἐσχάτη ἀλογία δύναται νὰ πλάσῃ! Καὶ εἶναι παράξενον, πῶς ἄνθρωπος, νομιζόμενος πεπαιδευμένος καὶ σοφὸς, ἀκολουθῶν τυφλῶς τῷ μακαρίτῃ Νικοδήμῳ τῷ Ἁγιορείτῃ, λέγοντι ἐν τῷ ἱερῷ Πηδαλίῳ· « Ὅθεν » ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι τριακοστῷ κανόνι, βλέποντες, πῶς ὁ μὲν » τοποτηρητὴς τοῦ Πάπα Πασχασῖνος, τ' αὐτὸν εἰπεῖν, πῶς *ἡ* » *σύνοδος ὅλη* δι' αὐτοῦ, ἔστερξεν εἰς τὸ νὰ διώσουν μόνον ἐγγυη» τὰς ἄλλους διὰ λόγου των οἱ δέκα τῶν Αἰγυπτίων ἐπίσκοποι, » ὅτι δὲν φεύγουν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἂν δὲν ὑπογρά» ψουν· οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ ἄρχοντες τοῦ βασιλέως, ἀπὸ τὸν πολι» τικὸν νόμον κινούμενοι, ἐπρόσθεσαν, ὅτι, ἂν δὲν δώσουν ἐγγυη» τὰς, νὰ κάμουν ἐξωμοσίαν, ὅτι δὲν θέλουν φύγει. Ταῦτα, » λέγω, ἡμεῖς βλέποντες, τὰς μὲν ἐγγύας ὁποῦ ἡ ἱερὰ σύνοδος » διὰ τοῦ Πασχασίνου ἐδιώρισεν, εἰς τὸν κανόνα συνετάξαμεν, τὴν » δὲ ἐξωμοσίαν ἀφήκαμεν ἔξω, ὡς μὴ τῆς συνόδου ὄντα διορι» σμὸν, ἀλλὰ τῶν βασιλικῶν ἀρχόντων, καὶ ἁπλῶς τοῦ πολι» τικοῦ νόμου διορισμὸν, καὶ ὄχι τῶν θείων κανόνων· (οὐδαμοῦ » γὰρ οἱ θεῖοι κανόνες διορίζουσι νὰ ὀμνύῃ τινὰς, εἴτε εἰς τὴν » θεὸν, εἴτε εἰς τὸν βασιλέα, ὡς ἐναντίον εἰς τὰ ἅγια εὐαγγέλια)· » ἂν καὶ ἡ σύνοδος πρὸς τὸ παρὸν ἘΣΙΏΠΗΣΕ, καὶ δὲν ἠθέ» λησε νὰ ἀντείπῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἵνα μὴ προξενήσῃ αὐτοῖς » σύγχυσιν. » Ἀκολουθῶν, λέγομεν, τυφλῶς τῷ Νικοδήμῳ, στηρίζεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σιωπὴν τῆς συνόδου, καὶ συμπεραίνει ἐξ αὐτῆς ὅ, τι, ὀρθῶς συλλογιζόμενος, δὲν ἐδύνατο νὰ συμπεράνῃ. Ἂν ἐσυλλογίζετο λογικῶς, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐσιώπησεν ἡ σύνοδος, ὄχι δι' ὃν λόγον φέρει ὁ Νικόδημος, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχεν

ἀφορμὴν εἰς τὸ λαλῆσαι ἢ ἀντειπεῖν. Ἀλλὰ τίς πταίει, ἂν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ θέλῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνηται γελοῖος;

Θέλετε, ἢ ἔχετε ὑπομονὴν, ἀναγνῶσται, ν' ἀκούσητε ὅ,τι λέγει περὶ τοῦ ἁπλουστάτου τούτου πράγματος καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος; Θέλετε γελάσει βέβαια· ἀλλὰ θέλετε γελάσει μετ' ἀγανακτήσεως, ἀναγινώσκοντες φρικτοὺς παραλογισμοὺς καὶ φρικτοτέρας μωρολογίας.

Μὴ θέλων ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος τὴν Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον ἁγιάζουσαν, ἂν ὄχι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὴν ἐξωμοσίαν, ὡς θέλομεν ἡμεῖς αὐτήν· (διότι λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ ιδ'· « Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστήθη εἰς τὴν ϛ', θέλει καὶ τὴν » Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον ἁγιάζουσαν, ἂν ὄχι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ » τὴν ἐξωμοσίαν)·» ἐπιμένει λέγων· « Ἡ σύνοδος ἀπεφάνθη διὰ » τοῦ τοποτηρητοῦ Ῥώμης Πασχασίνου, « *δότωσαν ἐγγύας* » » (καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς Ζωναρᾶς)· οἱ δὲ ἄρ- » χοντες τί εἶπον; « Ἡ τοῦ ὁσιωτάτου Πασχασίνου ψῆφος *βε-* » *βαία ἔστω*. Ὅθεν ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, ἢ *ἐξωμοσίᾳ κατα-* » *πιστευθήσονται*.» Καὶ ἡ σύνοδος τί πρὸς ταύτην τὴν προσθή- » κην τῶν ἀρχόντων; *Ἐσιώπησεν*! «Ὅθεν (λέγει ὁ ἀρθρογρά- » φος) παρεδέχθη τοῦτο· διότι δὲν ἀντεῖπε, καὶ διὰ τῆς σιω- » πῆς της ἐδήλωσε τὸ παραδεκτὸν τῆς ἐξωμοσίας.» Πόσον ἐπι- » πόλαια διῆλθε καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν πρακτικῶν! » Ἂν ἡμεῖς διήλθομεν ἐπιπολαίως καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν πρακτικῶν, καὶ ἐπιπολαίως διελθόντες αὐτὸ, ἐγράψαμεν καὶ εἴπομεν ὅ,τι εἴπομεν καὶ ἐγράψαμεν ἐν τῷ ἀριθ. **1535** τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ αὐτὸς παρελάλησε καὶ ἐν τῷ ἀριθ. **905** τοῦ Αἰῶνος, καὶ τώρα παραληρῇ, περὶ τούτου ἂς κρίνωσιν οἱ δίκαιοι ἀναγνῶσται. Οἱ αὐτοὶ ἂς κρίνωσι καὶ περὶ τοῦ ἂν, ὅ,τι ἡμεῖς ἐσυμπεράναμεν καὶ συμπεραίνομεν ἐκ τῆς νομιζομένης σιωπῆς τῆς συνόδου, ἦναι ὀρθὸν, ἢ ὅ,τι αὐτός. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς διήλθομεν ἐπιπόλαια τὰ συνοδικὰ πρακτικὰ, αὐτὸς δὲ διῆλθεν ὄχι μόνον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μέρος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὰ μετ' αὐτὸ μέρη μετὰ πολλῆς καὶ βαθείας προσο-

χῆς, ἀνέγνωσε βέβαια τί συμπεραίνουσιν οἱ φρόνιμοι ἄρχοντες ἐκ τῆς σιωπῆς τῆς συνόδου ἐπὶ ἄλλης τινὸς περιστάσεως πρὸ τῆς περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος.

Ἀφ᾽ οὗ ἐτελείωσεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 448 ἐπὶ Φλαυϊανοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης συγκροτηθεῖσα σύνοδος, καὶ καθῃρέθη ἐν αὐτῇ ὁ Εὐτυχὴς, οὗτος, λέγων τὰ πρακτικά τῆς συνόδου ἐκείνης νενοθευμένα, ἐζήτησεν ἀντεξέτασιν αὐτῶν καὶ ἀντιπαραβολὴν παρ᾽ αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου. Ἀναγινώσκονται λοιπὸν ταῦτα. Καὶ μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν πρώτην καὶ δευτέραν πρᾶξιν, καὶ πληρωθῆναι τὰς καταθέσεις τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, Ἀέτιος διάκονος καὶ νοτάριος εἶπεν· «Ἀξιοῦμεν τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ἐρωτηθῆναι, » ἐπακούσασαν τῶν ἰδίων φωνῶν καὶ τῆς πράξεως τῶν ὑπο» μνημάτων, μή τι παραπεποίηται, ἢ παρέφθαρται.» Τί εἶπε περὶ τούτου ὁ μεγαλοπρεπέστατος πατρίκιος Φλωρέντιος; «*Ἐν » ὅσῳ σιωπῶσι, συγκατατίθεσθαι φέρονται* [ἢ φαίνονται]. » Ὅθεν δὴ καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγινωσκέσθω (Τομ. Β΄. Σελ. 84).» Ἀκούει τοῦτο ἡ σύνοδος, καὶ δὲν ἀντιλέγει εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστατον πατρίκιον, οὐδ᾽ ἀποδοκιμάζει ὅ,τι αὐτὸς συμπεραίνει ἐκ τῆς σιωπῆς αὐτῆς. Τί λέγει περὶ τούτου ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος; Ἠξεύρομεν τί θέλει εἰπεῖ· Ἡ σύνοδος σιωπῶσα, ἀπεδοκίμαζε τὸ ἐκ τῆς σιωπῆς αὐτῆς συμπέρασμα τοῦ πατρικίου! Ἂν δὲν ἐντρέπηται, τοῦτο ἂς εἴπῃ! Ὁ πατρίκιος λοιπὸν, λέγων· «*Ἐν ὅσῳ σιωπῶσι, συγκατατίθεσθαι φαίνονται*·» λέγει ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ διὰ ποῖον ἄλλον λόγον ἤθελε σιωπήσει ἡ σύνοδος, ἂν εἶχεν αἰτίαν νὰ λαλήσῃ, ὅτε ἐπροτάθη τὸ «ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται;» *Ἵνα μὴ προξενήσῃ τοῖς ἄρχουσι σύγχυσιν*, ὡς λέγει ὁ Ἁγιορείτης Νικόδημος; Ἀνοησία! Διὰ φόβον ἢ βίαν; Οὐδέτερον τούτων ὑπῆρχε. Καὶ ὅτι μὲν βία δὲν ὑπῆρχεν, ὁμολογοῦσιν αὐτοὶ οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἐπὶ ἄλλης ὑποθέσεως. Ἐδυσαρεστήθησαν διὰ τὸν ΚΗ΄ κανόνα τῆς συνόδου οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Ῥώμης ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἤθελον ν᾽ ἀποδώσωσι τὴν

σύνταξιν καὶ παραδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, ἐβόησαν· «*Οὐδεὶς ἠναγκάσθη!*» Καὶ ἄλλος λέγει· «Ἀπὸ γνώμης ὑπέγραψα, ὡς ἐνώπιον θεοῦ.» Ἄλλος· «*Οὐδεμία μοι ἀνάγκη ἐπήχθη*, ἀλλ' ἑκουσίως ὑπέγραψα, μὴ ἀναγκασθείς.» κ.τ.λ. ὡς ἐν Σελ. 208 καὶ 209. Ὅτι δὲ οὐδὲ φόβος ὑπῆρχε, προδηλότατον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες εἶπον· «Ἕκαστος τῶν εὐλα-» βεστάτων ἐπισκόπων τῆς παρούσης ἁγίας συνόδου, ὅπως πι-» στεύει, ἐγγράφως *ἄνευ τινὸς δέους*, τὸν τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλ-» μῶν τιθέμενος φόβον, ἐκθέσθαι σπουδασάτω.» Σελ. 132. Ὥστε καὶ εἰς τὰ τῆς πίστεως καὶ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως, χωρὶς φόβου, χωρὶς ἀνάγκης καὶ βίας καὶ ἐλάλουν καὶ τὰς ἑαυτῶν γνώμας ἀπεφαίνοντο οἱ πατέρες. Διὰ τί λοιπὸν νὰ σιωπήσωσιν, ἂν ἐφρόνουν, ὅτι τὸ παρὰ τῶν ἀρχόντων προτεινόμενον «ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται» ἦτον ἐναντίον τοῦ εὐαγγελίου; Σιωπήσαντες ἄρα, συνήνεσαν καὶ συγκατετέθησαν εἰς αὐτὸ, καὶ ἑπομένως αὐτοὶ, καὶ ὄχι οἱ ἄρχοντες, ἐπέβαλον τὴν ἐξωμοσίαν εἰς ἐπισκόπους· διότι αὐτοὶ, καὶ ὄχι ἐκεῖνοι, ἦσαν οἱ ἁρμόδιοι δικασταί. Ὅτι δὲ ἡ σιωπὴ ἐσήμαινεν ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων συναίνεσιν καὶ συγκατάθεσιν, ἢ ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, λέγει καὶ αὐτὸς ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος· καὶ τοῦτο εἶναι ἰσχυρώτατον κατ' αὐτοῦ ἐπιχείρημα. Ἐν τῷ τέλει τῆς ιέ στήλης λέγει περὶ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου· «Δι' ὅλης τῆς πρά-» ξεως ἡ σύνοδος ἀκροᾶται ὅλα τὰ πρὸς ἕκαστον μέρος τοῦ » ὅρου τῶν αἱρετικῶν ἐπιφερόμενα μέρη τῆς ἀνατροπῆς *σιω-» πῶσα*, ὡς *ἐγκρίνουσα καὶ ἐπικυροῦσα*.» Καὶ ἕως ὧδε λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος λογικῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκ τε φύσεως καὶ ἕξεως ἀγαπᾷ τὴν ἀλογίαν μᾶλλον ἢ τὸν λόγον, συνάπτει ἀμέσως κατόπιν ἐκείνου· «Καὶ ἐδῶ δὲν ἦτον μία λέξις, ἡ *ἐξωμοσία*, » τῆς ὁποίας τὸ κῦρος ἐγέννησεν ὁ ἀρθρογράφος ἐκ τῆς σιωπῆς » τῆς συνόδου κ.τ.λ.» Ἄς εἴπῃ πᾶς σεβόμενος τὸν λόγον, ἂν ταῦτα δὲν ἦναι προφανὴς παραλογισμὸς, ἢ μᾶλλον ἀλογία! Ὅθεν ἂν ἡ σιωπὴ ἐκφράζῃ συγκατάθεσιν, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω

ὁ πατρίκιος, ἢ ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, ὡς λέγει ὁ πρεσβύτερος, ἡ σύνοδος, σιωπήσασα; ὅτε οἱ ἄρχοντες εἶπον τὴν ἐξωμοσίαν, ἐνέκρινε καὶ ἐπικύρωσεν αὐτήν. Ἦτον λοιπὸν προκριτοτέρα εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀρθρογράφον ἡ *σιωπὴ*, ἢ ἡ τόση μωρολογία περὶ τῆς νομιζομένης σιωπῆς τῆς συνόδου.

Ἀλλὰ τὰ ἑπόμενα ὁποῖα εἶναι; « Ἡ σύνοδος ἐζήτει πάν» τοτε καὶ τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας τὴν συγκατά» θεσιν καὶ ἐπικύρωσιν, καὶ μάλιστα περὶ πραγμάτων ἀφορών» των εἰς νόμους πολιτικούς, ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ ἐγγύα. » Ὅτι μὲν παραλαλεῖ ἐνταῦθα ὁ σοφὸς ξυγγραφεὺς, καταλαμβάνομεν· τί δὲ θέλων νὰ εἴπῃ παραλαλεῖ, τοῦτο δὲν καταλαμβάνομεν. Τί σημαίνει τό· «Ἡ σύνοδος ἐζήτει——εἰς νόμους πολιτικούς;» Καὶ ποίαν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας ἐζήτησεν ἡ σύνοδος εἰς τὸ παρὰ τοῦ Πασχασίνου προταθὲν « ἐγγύας δότωσαν; » Καὶ ποίαν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἔδωκεν αὕτη εἰς τοῦτο; Οἱ ἄρχοντες, ἰδόντες, ὅτι ἡ σύνοδος ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ σκληρῶς τοὺς Αἰγυπτίους δι' ἣν ἐδείκνυον ἄλογον ἀντίστασιν, εὔλογον καὶ φιλάνθρωπον ἔκριναν τὸ νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς νὰ μένωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἐπίσκοποι, καὶ ὄχι ὡς ἀκοινώνητοι ἢ καθῃρημένοι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, καὶ τότε νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐζήτει παρ' αὐτῶν ἡ σύνοδος. Γνώμην λοιπὸν ἁπλῆν ἔδωκαν οἱ ἄρχοντες· διότι δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἁρμόδιοι δικασταί· ἁρμόδιος δικαστὴς καὶ κυρίαρχος ἦτον ἡ σύνοδος· καὶ ἂν αὕτη ἐπέμενεν εἰς ἣν ἐπὶ τῆς θορυβώδους συζητήσεως ἀπεφήνατο γνώμην, οἱ ἄρχοντες δὲν ἤθελον ἐπιμένει πλέον εἰς ὅ,τι ἐπρότειναν *εὔλογον* καὶ *φιλάνθρωπον*. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄρχοντες εἶπον, ὅτι ἐφάνη αὐτοῖς *εὔλογον* καὶ *φιλάνθρωπον*, εἶπε καὶ ὁ Πασχασῖνος· «Εἰ προστάττει ἡ ὑμετέρα ἐξουσία, καὶ κελεύει τί» ποτε αὐτοῖς παρασχεθῆναι *φιλανθρωπίας ἐχόμενον*, ἐγγύας » δότωσαν κ.τ.λ. » Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες οὔτε ἐπρόσταξαν, οὔτε ἐκέλευσαν. Ὅθεν οὔτε οἱ ἄρχοντες, δόντες ἁπλῆν γνώμην, ἐζήτησαν τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συνόδου εἰς αὐτήν,

οὔτε ἡ σύνοδος, προτείνασα τὸ «ἐγγύας δότωσαν,» ἐζήτησεν εἰς τοῦτο τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ σύνοδος δὲν συνεκροτήθη περὶ πραγμάτων ἀφορώντων εἰς νόμους πολιτικούς, οὐδ' εἰς τοιαῦτα ἠσχολεῖτο, οὐδὲ νόμους περὶ ἐγγύης ἔθετεν, ἵνα ζητῇ καὶ τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν. Οὔτε οἱ ἄρχοντες ἦσαν παρόντες, ἵνα συμπράττωσι μετὰ τῆς συνόδου εἰς ἀφορῶντα εἰς νόμους πολιτικοὺς πράγματα, ἵνα ζητῆται *πάντοτε* καὶ αὐτῶν ἡ συγκατάθεσις καὶ ἐπικύρωσις εἰς ταῦτα. Δηλαδὴ ἡ σύνοδος καὶ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν ὑπέρτατον κύριον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἄρχοντες δὲν συνῆλθον, ἵνα συμπράττωσιν ὁμοῦ εἰς πολιτικὰ ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἵν' ἀπαιτῆται καὶ τῶν δύο ἐξουσιῶν ἡ συγκατάθεσις καὶ ἐπικύρωσις εἰς τὰ παρ' ἀμφοτέρων νομοθετούμενα. Μόνη ἡ σύνοδος ἐνήργει· οἱ δὲ ἄρχοντες ἦσαν παρόντες πρὸς διατήρησιν τῆς εὐταξίας· καὶ ἂν ἐξέφραζον καὶ αὐτοὶ πολλάκις γνώμην, ἡ σύνοδος ἦτον κυρία τοῦ νὰ δεχθῇ ἢ νὰ μὴ δεχθῇ τὴν γνώμην αὐτῶν. Ὅθεν ὅ,τι λέγει ὁ σοφολογιώτατος ἀρθρογράφος εἶναι ἀληθινὸν παραλάλημα. Ἀλλὰ μήπως εἶναι ἄλλο τι καὶ τὸ ἀμέσως ἀκολουθοῦν;

« Ἐγγύας, λέγει, ἐπρόβαλε· καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπεδέξαντο τὴν » πρότασιν· «ἢ *ἐγγύας παρέξουσιν.*» Οἱ ἄρχοντες ἐπρόσθεσαν καὶ » τὸ « ἢ *ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται·* » ἡ δὲ σύνοδος πρὸς » τοῦτο *ἐσιώπησεν·* οὐδ' ἐκύρωσεν, οὐδὲ παρεδέξατο διὰ τῆς » σιωπῆς τὴν προσθήκην τῶν ἀρχόντων. » Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν πάλιν τὰ αὐτὰ εἰς ἀπόδειξιν καὶ ταύτης τῆς μωρολογίας; Δὲν εἶναι αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς κατάδηλος; Τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τοῦ Ἁγιορείτου Νικοδήμου, τοῦ διδάξαντος τὸν αἰδεσιμώτατον ἀρθρογράφον τὴν σιωπὴν τῆς συνόδου! Ἂν παρ' ἐκείνῳ δὲν εὕρισκεν οὗτος ταύτην, δὲν ἤθελε φλυαρεῖ τόσον περὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς συμπερασμάτων.

« Καὶ τοῦτο, λέγει κατόπιν, βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐπικρα» τούσης τάξεως εἰς τὰς ἁγίας συνόδους. Ὁσάκις τι ἐπρόβαλλον

» οἱ ἄρχοντες πρῶτοι εἰς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ σύνοδος συναινοῦσε, » πάντοτε ἐξέφραζε τὴν συναίνεσιν προφορικῶς, καθὼς φαίνε» ται εἰς ὅλα τῶν ἁγίων συνόδων τὰ πρακτικά.» Ἄρα, ἐπειδὴ ἡ σύνοδος δὲν ἐξέφρασε τὴν ἑαυτῆς συναίνεσιν προφορικῶς εἰς τὸ «ἡ *ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται*» τῶν ἀρχόντων, δὲν συνήνεσεν εἰς τοῦτο· διότι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις εἰς τὰς ἁγίας συνόδους ἦτον κ. τ. λ.! Γίνεταί τι τούτου μωρότερον; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος γράφει τὰ μωρὰ ταῦτα ἢ κἀνὲν μωρὸν παιδίον λαλεῖ; Μήπως ἐγένετό τις συζήτησις περὶ τῆς λέξεως *ἐξωμοσία*; Μήπως ἦτον χρεία συζητήσεως περὶ τοιούτου πράγματος; Μήπως ἀπαιτεῖτο ἡ συναίνεσις τῆς συνόδου, καὶ δὲν ἐδόθη αὕτη; Εἶπόν τι οἱ ἄρχοντες περὶ οὗ κυρίως ἐγίνετο ἡ συζήτησις καὶ ὁ θόρυβος. Εἶπεν ἄλλο τι ὁ Πασχασῖνος ἢ ἡ σύνοδος. Ἐπρόσθεσαν εἰς τοῦτο καὶ ἑτέραν εὐκολίαν οἱ ἄρχοντες. Ἐδέχθη τοῦτο καὶ ἡ σύνοδος. Ἐτελείωσεν οὕτω καὶ ἡ συζήτησις καὶ ὁ θόρυβος περὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Αἰγυπτίων ἐπισκόπων. Τὸ πρᾶγμα ἦτον ἁπλούστατον καὶ ἀδιάφορον. Ἀλλ' εἰς ποίων συνόδων πρακτικὰ φαίνεται ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς οἰκονόμος; Εἰς τὰ τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου; Ὄχι! Εἰς τὰ τῆς Β'; Ὄχι! Εἰς τὰ τῆς Γ'; Ὄχι! Εἰς ποίας λοιπὸν οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸ τῆς Δ' τὰ πρακτικὰ φαίνεται, ὅτι «ὁσάκις τι ἐπρόβαλλον οἱ ἄρχοντες πρῶτοι εἰς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ σύνοδος συναινοῦσε, πάντοτε ἐξέφραζε τὴν συναίνεσιν προφορικῶς;» Εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν κατὰ φαντασίαν οἰκονομικὴν μόνον συγκεκροτημένων συνόδων!!!

Ἄλλη μωρία! «Ἡ *ἐξωμοσία* (εἶδος τοῦτο ὅρκου ἐλαφρότε» ρον) ὑπῆρχεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν συνειθισμένη· εἰς δὲ » τὰ πρακτικὰ τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα » εἶναι ἀνήκουστον. Μόνον τὸν βαρὺν καὶ μέγαν ὅρκον τὸν ἐπὶ » τῶν εὐαγγελίων *ὥρκιζον αἱ σύνοδοι τοὺς κληρικοὺς*, κατὰ » τὸν ἀρθρογράφον!!» Συνειθισμένη ὑπῆρχεν ἡ ἐξωμοσία εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ διότι εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀνήκουστον, ἕπεται

ἐκ τούτου, ὅτι δὲν ἐπήγετο εἰς κληρικοὺς καὶ ὁ ὅρκος αὐτός; Παρὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νενομοθετημένος ἦτον καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας παραδεδεγμένος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπήγετο καὶ παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. « Μόνον τὸν βαρὺν καὶ μέγαν » ὅρκον, τὸν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, *ὥρκιζον αἱ σύνοδοι τοὺς κλη-* » *ρικούς.* » Τῳόντι! πλὴν ὄχι κατὰ τὸν *ἀρθρογράφον*, ὡς φλυαρεῖ ὁ ἀρθρογράφος, ἀλλὰ κατ' αὐτὰς ταύτας τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, ὡς καὶ τυφλῷ δῆλον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος λέγει τὴν ἐξωμοσίαν συνειθισμένην εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, φέρομεν ἐνταῦθα νόμον τινά, εἰς ταύτην ἀφορῶντα. « Ὁ ἐγχειριζόμενος δημοσίας ἢ ἰδιωτικὰς χρείας παρὰ » βασιλέως ἢ παρά τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων, ὑπομι- » μνησκέτω μὲν τὸν ἐναγόμενον, καὶ πρὶν ἐμφανίσαι αὐτῷ τὰς » τοιαύτας κελεύσεις (ἐσθ' ὅτε γὰρ χρὴ ἀγνοεῖσθαι αὐτάς), μήτε » δὲ συνηθείας λαμβανέτω παρ' αὐτοῦ, μήτε ἐκβιβαζέτω αὐτόν· » εἰ μὴ τὸ ἴσον τῆς θείας ἢ μεγίστης κελεύσεως ἐκδῷ αὐτῷ, ἐξ » ἧς ὑπέμνησεν αὐτόν. Εἰ δὲ ἄλλου τινὸς ἄρχοντος δημοσίαν ἢ » ἰδιωτικὴν πρόσταξιν ἔχει, ἢ τοῦ κατὰ χώραν ἄρχοντος, μὴ » ἐκβιβαζέτω τὸν ἐναγόμενον, μηδὲ συνηθείας κομιζέσθω, εἰ μὴ » ἐμφανίσει πρότερον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ὥστε δύνασθαι » ἐκεῖθεν ἐκλαβεῖν τοὺς αἰτιαθέντας, καὶ βιβλίον αὐτοῖς ἐπιδο- » θείη, ἢ γραφὴ ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν. Εἰ δὲ μὴ γενομένων » τούτων ὑπόμνησιν προσφέρει ἢ συνηθείας ἀπαιτεῖ ὁ ἐκβιβαστής, » ἐξέστω τῷ ἐναγομένῳ ἀπωθεῖσθαι αὐτόν. Μήτε δὲ προφάσει » ἐγγυῶν ἀλόγως ζημιούσθωσαν οἱ ὑποτελεῖς παρὰ τῶν πρα- » κτήρων, ἢ ὑπὲρ στάσεως ἐντολέως. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀκίνητον κτῆ- » σιν ἔχουσιν, ἐξωμοσίας ἐκτιθέσθωσαν γραμματεῖον· εἰ δ' οὐκ » ἔχουσιν, ἐγγυητὴν ἕως πεντήκοντα χρυσίου λιτρῶν παρεχέτω- » σαν ἀζήμιον. Ἀμφιβολίας δὲ γενομένης περὶ τοῦ προσώπου » τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ περὶ τοῦ ὕφεος τῆς ἐξωμοσίας, παρὰ τῷ ἐπι- » σκόπῳ τῆς πόλεως καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἐκδίκῳ τὰ περὶ τού- » του κρινέσθω, ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ πρακτῆρος δέχεσθαι τὸν » κρινόμενον ἀξιόπιστον ἐγγυητήν, μηδὲν ὑπὲρ τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ

» τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Ἐὰν δὲ ἐκ θείας κελεύσεως ἢ με-» γίστης προστάξεως ἐπιτραπείη πάντως τὸ πρόσωπον ἀναγαγεῖν, » καὶ μὴ καταπιστεῦσαι αὐτῷ ἐγγυητῇ, τότε ἐξέστω αὐτῷ μὴ » λαμβάνειν ἐγγυητὴν, ἀλλὰ διάγειν τὸ πρόσωπον ἀζημίως καὶ » μετὰ πάσης φειδοῦς. Ὁ δὲ θεοφιλὴς τῶν τόπων ἐπίσκοπος, » ἐὰν συγχωρήσῃ παραβαθῆναι τὸν νόμον, ἢ μὴ μηνύσῃ κατὰ » τοῦ παραβαίνοντος, καὶ τῷ θεῷ προσκρούει, καὶ βασιλικῆς » πειραθήσεται κινήσεως κ. τ. λ. » (Βασιλικ. Βιβλ. Ζ'. Τιτλ. ς'. Κεφ. Κ'.) Παρακαλεῖται δὲ εὐσεβάστως ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος νὰ μελετήσῃ καλῶς τὸν νόμον.

Καὶ πρὸς τί ὅλη ἡ φλυαρία καὶ μωρολογία τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου; Πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οἰκουμενικὴ σύνοδος δὲν ἐπάγει ὅρκον εἰς κληρικούς! Ἀλλ' ἂν αὐτῆς μόνης τῆς Δ' συνόδου τὰ πρακτικὰ ἀνεγίνωσκε προσεκτικώτερον, πόσους ὅρκους ἤθελεν ἰδεῖ ἐν αὐτοῖς! Ἂς ἴδῃ π. χ. Σελ. 52. 60. 75. 85. 87. 117. 121 κ. λ. Εἷς καὶ μόνος εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκ τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ταύτην τὴν Δ' σύνοδον; περὶ οὗ κατωτέρω, ἐπέβαλεν ὅρκον εἰς ὅλους τοὺς παρόντας καὶ ἀπόντας ἐπισκόπους, καὶ τοῦτο πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ἀθώωσιν, καὶ κἀνεὶς τῶν παρόντων, οὐδ' αὐτὸς ὁ πρόεδρος ἢ οἱ ἄρχοντες, ἐπέταξαν αὐτῷ σιωπὴν, ἢ ἐπέπληξαν αὐτὸν διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὄχι μόνον τὴν ἐξωμοσίαν δὲν παραδέχεται παρὰ τῆς συνόδου εἰς ἐπισκόπους ἐπαγομένην, διότι ἐπρότειναν αὐτὴν οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἡ δὲ σύνοδος *ἐσιώπησεν*, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Α' κανόνα τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου θέλει χωρὶς τοῦ « ἢ *ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται*· » διότι νομίζει, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ στηρίζομεν ὅλον ἡμῶν τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ἂν αὐτὸς ὑποσαλευθῇ, κρημνίζεται ἐκεῖνο, ἡμεῖς ἐκ γενναιότητος παραιτούμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς μαρτυρίας. Ἂς ἴδωμεν τὸ ἐκ τούτου μέγα κέρδος τοῦ μεγάλου οἰκονόμου. Φέρομεν λοιπὸν ἄλλην μαρτυρίαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐγένετό τις δίκη περίεργος. Ἐδικά-

σθησαν παρ' αὐτῆς δύο ταυτοχρόνως ὑπάρχοντες ἐπίσκοποι Ἐφέσου! Σκανδαλώδης δίκη! Κατὰ τοὺς κανόνας, ζῶντος τοῦ ἐπισκόπου ἐπισκοπῆς τινος, ἄλλος δὲν χειροτονεῖται, ἐὰν ὁ πρῶτος δὲν καθαιρεθῇ. Τότε ὅμως ὑπῆρχον δύο, καὶ ὅςτις ἔχει περιέργειαν νὰ μάθῃ, πῶς ἐγένετο τοῦτο, ἂς ἀναγνώσῃ τὰ πρακτικὰ Τόμ. Β'. Σελ. **183—188**. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ληστρικῶς ἥρπασαν τὴν ἐπισκοπὴν, ὡς δῆλον ἐκ τῆς κατηγορίας ἀμφοτέρων. Ὁ μὲν λέγει· « Τινὲς τῶν ἐν τῷ τάγματι τῆς ἱερατείας . . . περι» φρονήσαντες τὸν φόβον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τῶν ἀχράντων μυστη» ρίων δύναμιν, ἥν τινα ἐκ τῶν ἐλέῳ θεοῦ ταπεινῶν χειρῶν μου » ἐδέξαντο, μετὰ τὸ τὴν τῶν ἀχράντων μυστηρίων τελέσαι ἡμᾶς » λειτουργίαν, παρ' αὐτὰ χειρωσάμενοί με, ἁρπάσαντες ἀπὸ τῆς » ἁγίας ἐκκλησίας, πληγαῖς ᾐκίζοντό με, ἄγοντες καὶ φέροντες » ἐν τῇ ἀγορᾷ· ποτὲ δὲ καὶ ἐγκατάκλειστον ποιοῦντες, ξίφει με » κατέβαλον. Ἐν τούτοις τοίνυν, εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν κινδυνεύοντός » μου, μανιῶντες ἐνθρονίζουσιν, ἁρπάσαντες τὸ περιβόλαιον τῆς » ἐμῆς ἱερωσύνης, ἕνα τινὰ, καὶ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν τῶν τολμησάν» των τὰ εἰς ἐμὲ γεγενημένα ἀτοπήματα, εἰς τὸν τόπον τὸν » ἐμόν. Καὶ λοιπὸν καὶ ὅσαπερ ὑπῆρχέ μοι πράγματα, ἔν τε κι» νητοῖς καὶ ἀκινήτοις, ἀφείλοντο, καὶ, ὡς ἠβουλήθησαν, εἰς » ἑαυτοὺς κατεμερίσαντο. » Ὁ δὲ ἀπολογούμενος, λέγει· « Οὗτος » οὔτε ἐχειροτονήθη ἐν Ἐφέσῳ [εἶχε προχειροτονηθῇ ἐπίσκοπος » Εὐάζων,] ἀλλὰ, σχολαζούσης τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, συναγαγὼν » ὄχλον ἄτακτον μετὰ ξιφῶν, καὶ ἄλλων τινῶν ἀρηναρίων, ἐπεισ» ῆλθε, καὶ ἐκαθέσθη ἐν αὐτῇ. » Ἡ Ἔφεσος ἦτον ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἐπισκοπῶν, καὶ τοῦτο ἦτον ἱκανὸν ἐρέθισμα εἰς τοιαύτας ἁρπαγάς. Ἡ σύνοδος ἔμελλε νὰ δικάσῃ τίς τῶν δύο ἦτον κανονικὸς ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Ὁ εἷς αὐτῶν ὠνομάζετο Βασσιανὸς καὶ ὁ ἕτερος Στέφανος. Τοῦτον δὲ ὁ μὴ ἐπιπολαίως ἀναγνοὺς τὰ πρακτικὰ σοφὸς οἰκονόμος καλεῖ *Στέφανόν τινα*, ἐν ᾧ, ὡς ἐπίσκοπος Ἐφέσου, ἦτον καὶ αὐτὸς μέλος τῆς συνόδου.

Παρίσταται ἐπὶ τῆς δίκης μάρτυς τῆς ἐπενεχθείσης τῷ Βασσιανῷ βίας καί τις πρεσβύτερος, Κασσιανὸς ὀνομαζόμενος, ὡς

συνὼν ἐκείνῳ, καὶ λέγει· « Τῇ μέσῃ ἑβδομάδι [τῇ μεγάλῃ] κα-
» τηνάγκασαν ἡμᾶς, καὶ εἰσήνεγκαν ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ, Στέφα-
» νος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος, καὶ Μαιόνιος· καὶ ἐπέδωκάν μοι
» τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὥρκωσάν με, καὶ λέγουσί μοι· Δεῦρο, ὄμο-
» σον μὴ ἀναχωρῆσαι ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ζῆν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀπο-
» θανεῖν μετ' αὐτοῦ, καὶ μὴ προδοῦναι αὐτόν. Λέγω· Σήμερον
» εἰκοσιπέντε ἔτη ἤμην κοινωνικός, εἰς Κωνσταντινούπολιν πραγ-
» ματευόμενος· καὶ, θεός ἐστιν ὁ εἰδὼς, οὐδέποτε ὤμοσά τινι·
» καὶ νῦν, πρεσβυτέρου μου ὄντος, καταναγκάζετέ με ὀμόσαι;
» Λαβόντες τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ἔδωκάν μοι, καὶ ὤμοσα αὐ-
» τοῖς . . . . . Ἵνα οὖν μὴ ἐπιορκήσω, σήμερον τέσσαρα ἔτη πλα-
» νώμενος ἐπαιτῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα μὴ ἐπιορκήσω τὸ
» ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. » Ἰδοὺ λοιπὸν ἐπίσκοποι ἐπιβάλλου-
σιν εἰς πρεσβυτέρους ὅρκον ἐπὶ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου! Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ὁ δυστυχὴς Κασσιανὸς ὤμοσε διὰ τῆς βίας· ἀλλ' εἶναι καὶ ἀληθὲς, ὅτι καὶ τοῦ οὕτως ἐπενεχθέντος αὐτῷ ὅρκου τὴν παράβασιν ἐθεώρει ἐπιορκίαν, καὶ ἐπέμενεν εἰς τὸν ὅρκον. Εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς, ὅτι σύνοδος οἰκουμενικὴ ἀκούει ὅρκον ἐπαγόμενον παρ' ἐπισκόπων εἰς πρεσβύτερον, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀγανακτεῖ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἀκούει αὐτὸ καὶ μετ' ἄκρας ἀδιαφορίας· διότι δὲν ἤκουέ τι κακὸν, οὐδ' ἀηθες. Τί λέγει περὶ τούτου ὁ σοφὸς οἰκονόμος; Δὲν πρέπει νὰ συμπεράνῃ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ὅ,τι συμπεραίνομεν ἡμεῖς; Μία εἶναι ἡ λογική! Ἂν ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος, ἂν ὁ ὅρκος ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἦτον ἀσέβεια, ἐπήγετο παρ' ἐπισκόπων, καὶ αὐτῶν ἐκ τῶν συγκροτούντων τὴν ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴν σύνοδον ὄντων, εἰς πρεσβύτερον; Καὶ ἀνείχετο ἡ σύνοδος τοιαύτην ἀσέβειαν; Δὲν συμπεραίνει καὶ ὁ μέγας οἰκονόμος ἐκ τῆς βαθείας ταύτης σιωπῆς τῆς συνόδου ὅ,τι συμπεραίνομεν καὶ ἡμεῖς; Ἂς δικάσωσιν ἄλλοι περὶ τούτου.

Ἀκολουθεῖ ἡ δίκη τῶν δύο ἐπισκόπων. Καὶ οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες θέλουσι νὰ μάθωσι, τί παρίσταται τῇ συνόδῳ περὶ αὐτῶν. Οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Τὸ δίκαιον Βασ-

σιανὸν καλεῖ· οἱ κανόνες κρατείτωσαν.» Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες εἶπον· «Ἡμῖν μὲν φαίνεται, οὔτε Βασσιανὸς ὁ εὐλαβέστατος » ἄξιος ὢν ἐπίσκοπος εἶναι τῆς Ἐφεσίων πόλεως, ἐπειδήπερ ἐξ » ἐφόδου βιαίας ἑαυτῷ ταύτην ἐξεδίκησεν· οὔτε Στέφανος ὁ » εὐλαβέστατος, ἐκ συνωμοσιῶν καὶ τοιαύτης περινοίας τὴν ἐπι- » σκοπὴν ἑαυτῷ περιποιήσας. Δίκαιον δὲ εἶναι ἐπιλεχθῆναι ἕτερον, » τήν τε πίστιν ἀκριβῶς ἐπιστάμενον, καὶ βίῳ κεκοσμημένον, τὸν » ἐπίσκοπον εἶναι ὀφείλοντα. Τὸ πᾶν δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ συνόδῳ » καταλιμπάνομεν, ὥστε δοῦναι τὸν παριστάμενον αὐτῇ τύπον » ἐν τῷ πράγματι.» Ἡ ἁγία σύνοδος ἐβόησεν· «Αὕτη δικαία « κρίσις· αὕτη θεοῦ κρίσις· ὁ Χριστὸς ἐδίκασε τῇ ὑποθέσει· ὁ » θεὸς δι' ὑμῶν δικάζει· αὕτη ἡ ἀπόφασις τοῦ θεοῦ ἐστι· τοὺς » κανόνας καὶ τοὺς νόμους ὑμεῖς φυλάττετε. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν » βασιλέων· πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς » συνόδου.» Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὰ τοιαῦτα ψῆφος διακεκριμένη δὲν εἶχεν ἐκφρασθῇ παρὰ τῆς συνόδου περὶ τοῦ προκειμένου, ἐν τῇ ἑπομένῃ συνεδριάσει, τῇ δωδεκάτῃ, οἱ ἄρχοντες εἶπον· «Ἐπειδὴ πολλάκις ἡμῶν διαλαλησάντων, καὶ ἐξαιτησάντων ψῆφον ἐξενεχθῆναι περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς κατ' Ἔφε- » σον ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, τελεία ἀπόκρισις παρὰ πάντων οὐκ » ἐδόθη, τὸ σεπτὸν καὶ ἄχραντον εὐαγγέλιον μέσον κομιζέσθω.» Καὶ ἐνεχθέντος τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου, οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· «Τὴν ὁμοίαν αἴτησιν προσάγομεν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, » *προκειμένων τῶν σεβασμίων εὐαγγελίων*, προτρέποντες » αὐτήν, μήτε τῶν δύο τινὰ βλάψαι, εἴγε ἄξιός ἐστί τις αὐ- » τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἀντέχεσθαι, μήτε τὴν μνημονευθεῖσαν ἐκ- » κλησίαν, εἴγε ἑκάτερος ἀνάξιός ἐστιν· ἀλλὰ κατὰ θεόν, καὶ » κατὰ τὸ ἄξιον καὶ πρέπον καὶ συμφέρον τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλη- » σίᾳ, τὰ δοκοῦντα ψηφίσασθαι.» Διὰ τί διέταξαν οἱ ἄρχοντες, νὰ κομισθῶσιν εἰς μέσον τὰ ἅγια εὐαγγέλια. Ὄχι βέβαια εἰς ἁπλῆν παράταξιν ἢ εἰς στολισμόν· ἀλλ' ἵνα, ὡς ἐπ' αὐτῶν ὀμνύων ἕκαστος τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, ἀποφήνῃ τελευταῖον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην. Καὶ τοῦτο ἐγένετο. Ἀπεβλήθησαν ἀμ-

φότεροι τῆς ἐπισκοπῆς· ἀλλ' ἔσωζον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἐλάμβανεν ἕκαστος αὐτῶν ἀπὸ τῶν προσόδων τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ἐφέσου καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀνὰ διακοσίους χρυσίνους.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς δίκης, Βασσιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπε· «Τὰ ἀφαρπασθέντα μοι ἀποκατασταθῆναι κελεύσατε.» Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες ἀπεκρίθησαν εἰς τοῦτο· «Εἴ τι Βασ» σιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκ τῶν αὐτῷ διαφερόντων » ἀφῃρέθη, εἴτε παρὰ Στεφάνου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου, » εἴτε παρ' ἑτέρων οἱωνδήποτε προσώπων, τοῦτο αὐτῷ μετὰ τοὺς » ἐν δικαστηρίοις ἐλέγχους παρὰ τῶν ὀφειλομένων ἢ αἰτίων τῆς » βλάβης γενομένων ἀποκατασταθήσεται.» Παραπέμπονται λοιπὸν δύο ἐπίσκοποι εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια! Ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπὶ δικαστηρίων δικαζομένους ἐπάγεται καὶ ὅρκος, καὶ ὅρκος ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου κατὰ τοὺς νόμους. Λοιπόν; — Ἀφίνομεν τὸ συμπέρασμα εἰς τὸν σοφολογιώτατον μέγαν οἰκονόμον!

Κατόπιν τῆς δίκης ταύτης ἐξιστοροῦμεν καὶ ἄλλο τι περίεργον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς αὐτῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ μέγας οἰκονόμος μετὰ τὸ ἀνωτέρω· ἀλλ' ἀναφέρει αὐτὸ κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὅ ἐστι τὸ διαστρέφει.

Εἷς τῶν ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα πατέρων, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο ἡ ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἦτον καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σελευκείας Ἰσαυρίας Βασίλειος. Εἰς τοῦτον δίδει ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος εὐλαβείας χάριν τὸ ἐπίθετον ἹΕΡΌΣ. Ἀλλ' ὅστις ἀνέγνωσε τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου οἰκονόμου, γινώσκει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν φείδεται οὔτε τῶν ἐγκωμίων, οὔτε τῶν ψεγμάτων· γινώσκει ὅμως ἐν ταυτῷ καὶ ὅτι καὶ τὰ ἐγκώμια καὶ τὰ ψέγματα δίδονται παρ' αὐτοῦ κατὰ χάριν, καὶ ὄχι κατὰ δικαιοσύνην. Εἶναί τις ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτοῦ; ὑπερεγκωμιάζεται παρ' αὐτοῦ, ἂς ἦναι καὶ ἀγχόνης ἄξιος κατὰ τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Εἶναί τις κατὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ; ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν! εἰς τὰ καταχθόνια κρημνίζεται, ἔστω καὶ μυρίων ἐπαίνων ἄξιος. Φέρομεν ἐκ τοῦ προχείρου ἓν παράδειγ-

μα. Ἄγγλος τις, William Whiston ὀνομαζόμενος, ἐγκωμιάζεται ἐν τῇ διαβοήτῳ ἐπιστολιμαίᾳ Διατριβῇ Σελ. 245 ὡς « *ἀνὴρ καλός τε κἀγαθὸς, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησι τίμιος.* » Καὶ διὰ τί; Διότι ἐκφράζει γνώμην σύμφωνον τῇ αὐτοῦ! Καὶ ὅμως παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν εἶναι ὁ Whiston διττῶς αἱρετικὸς, ὡς Καλουϊνιστὴς δηλαδὴ καὶ ὡς παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἄγγλοις Ἀρειανός! Ἐδόξαζεν, ὅτι ἡ πρωτότυπος διδαχὴ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῶν χριστιανῶν μέχρι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου ἦτον ὁ ἀρειανισμός. Ἀπεκάλει τὴν ἁγίαν Τριάδα παχυλὴν πλάνην, καὶ διὰ τοῦτο ἀπόβλητον δόγμα, καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ὠνόμαζεν ἀπατεῶνα! Τοιοῦτος ἦτον ὁ, κατὰ τὸν εὐσεβέστατον καὶ πολυμαθέστατον μέγαν οἰκονόμον, *καλὸς κἀγαθὸς, καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησι μάλιστα τίμιος* Whiston!!! Πῶς δὲν μετεπλάσθη παρ' αὐτοῦ καὶ εἰς ἅγιον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας! Ὁ δὲ δεινότατος περὶ τὴν γνῶσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ κριτικώτατος Ἱερώνυμος, καίτοι πατὴρ τῆς ἐκκλησίας, ἐπειδὴ φρονεῖ ἄλλως, ἢ ὡς φρονεῖ αὐτὸς, περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', καταφρονεῖται παρ' αὐτοῦ! Πολλάκις δὲ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ ἐγκωμιάζεται καὶ ψέγεται παρὰ τοῦ δικαιοτάτου οἰκονόμου! Παράδειγμα ὁ ἀοίδιμος, ὁ καὶ μετὰ θάνατον αἰωνίως ζῶν, Ἀ. Κοραῆς. Οὗτος ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται ἐν τῇ ἐν ἔτει 1835 ἐκδοθείσῃ ἐπιστολιμαίᾳ Διατριβῇ Σελ. 299, καὶ ψέγεται καὶ ὑβρίζεται κακοήθως ἐν τῇ ἐν ἔτει 1839 ἐκδοθείσῃ Ἐπικρίσει! Ποίας πίστεως ἄξιοι εἶναι οἱ τοιοῦτοι χαρακτῆρες; Ἔμαθε λοιπὸν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος τό· « Ἕνα σε δεῖ ἄνθρωπον ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακὸν εἶναι; » — Ἀλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸν *ἱερὸν* Βασίλειον.

Ἐν ἔτει 448 συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, προεδρευομένη παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Φλαυϊανοῦ, ἐφ' ἧς ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη ὁ αἱρετικὸς Εὐτυχής. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν, δυσαρεστούμενος διὰ τοῦτο ὁ Εὐτυχής, ἔδωκε δέησιν τῷ αὐτοκράτορι, ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὅτι ἀνέγνω τὸ συ-

νοδικὸν ὑπόμνημα, καὶ εὗρεν αὐτὸ σκαιωρημένον παρὰ τοῦ Φλαυϊανοῦ· διότι εὗρεν ἐναντία τῶν πεπραγμένων κείμενα ἐν τῷ χάρτῃ· ἐπειδὴ οὔτε ἃ πρὸς αὐτὸν εἴρηκεν ὁ Φλαυϊανὸς, ἔκειντο ἐν αὐτῷ, οὔτε ἃ αὐτὸς ἐλάλησεν, ἐτάχθησαν ἐν τῷ αὐτῷ ὑπομνήματι. Καὶ ἐδέετο διὰ τοῦτο τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα διατάξῃ ἐξέτασιν τοῦ πράγματος παρ' αὐτῆς τῆς συνόδου· ἐδέετο προσέτι, ἵνα γενῇ ἡ ἐξέτασις, παρόντων παρ' αὐτοῦ ἀπεσταλμένων πρὸς τὴν σύνοδον μοναχῶν. Ἡ δέησις ἐπέμφθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν σύνοδον, παρ' ἧς καὶ ἐγένετο δεκτή. Καὶ ὁπότε εἰσῆλθον εἰς τὴν σύνοδον οἱ ἀπεσταλμένοι μοναχοὶ, καὶ εἰς τὸ μέσον ἔστησαν, Μακεδόνιος ὁ λαμπρότατος τριβοῦνος, τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον προσφέρων, εἶπε· «Χρὴ πάντα τὰ κελευσθέντα » παρὰ τῆς Αὐτῶν εὐσεβείας εἰπεῖν με. Ἐκέλευσε τοίνυν, τοὺς » τηνικαῦτα παρόντας ἁγιωτάτους ἐπισκόπους μεθ' ὅρκου εἰπεῖν, » εἰ ἀληθεῖς εἰσι, τῶν ὑπομνημάτων ἀναγινωσκομένων, αἱ κα» ταθέσεις, αἱ παρὰ ἑκατέρου τοῦ μέρους προσενεχθεῖσαι.» Τότε ὁ ἱερὸς τοῦ αἰδεσιμωτάτου οἰκονόμου Βασίλειος εἶπε μετὰ πολλῆς γενναιότητος ἐξ ἁπάντων τῶν παρόντων ἐπισκόπων· » Μέχρι νῦν ὅρκον οὐκ ἴσμεν προσενεχθέντα ἐπισκόποις. Ἀλλὰ » καὶ ἐντέταλται ἡμῖν παρὰ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, μὴ ὀμόσαι, » μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, » ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ θεοῦ· μήτε εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυ» τοῦ τινα ὀμόσαι, ὅτι οὐδεὶς δύναται τρίχα τῶν ὑπὸ θεοῦ δη» μιουργηθεισῶν αὐτὸς ποιῆσαι. Ἕκαστος δὲ, ὡς θυσιαστηρίῳ » παρεστὼς, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ » ἑαυτοῦ συνειδὸς φυλάττων καθαρὸν τῷ θεῷ, τῶν ὄντων αὐτῷ » ἐν μνήμῃ οὐδὲν ἔχει παραλεῖψαι.» (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 82—83.) Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινεν εἰς τοῦτο. Ἡ γενναία αὕτη ἀπάντησις φέρει τιμὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Σελευκείας Ἰσαυρίας Βασιλείου. Ἀλλ' ὅ,τι ἔπραξεν ἐνταῦθα εἷς μόνος ἄνθρωπος, πῶς δὲν ἔπραξαν 630, ὅτε, κατὰ τὸν ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμον, οἱ ἄρχοντες ἐπρότειναν τὸ «ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται,» ἂν εὕρισκον τοῦτο

ἀντιβαῖνον εἰς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἐσιώπησαν; Διότι ἦσαν σύμφωνοι τῇ προτάσει τῶν ἀρχόντων! Φέρει δὲ τιμὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Βασιλείου καὶ ἄλλη πρᾶξις αὐτοῦ· ἦτον καὶ αὐτὸς σύμψηφος ὑπὲρ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς, καὶ συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Φλαυϊανοῦ.

Καθηρέθη μὲν ὁ Εὐτυχὴς παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Φλαυϊανοῦ συγκροτηθείσης συνόδου. Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν καταδίκην ταύτην, καὶ ἐπεκαλέσθη οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς νέαν ἀνάκρισιν καὶ ἐξέτασιν τῆς δίκης· καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἰσχυροὺς φίλους ἐν τοῖς ἀνακτόροις, κατώρθωσεν ὅ,τι ἐζήτει. Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐσυγκαλέσθη ἐν Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 449. Ἐν αὐτῇ προέδρευεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, καὶ αὐτὸς ἐκίνει καὶ ἐνήργει τὰ πάντα. Κηρυχθέντος δὲ τούτου ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὅλη ἡ σύνοδος· καὶ αὕτη ἀπέλυσε τοῦτον καὶ τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ποινῆς· καὶ κατεδίκασε τὸν Φλαυϊανὸν, καὶ τὸν πρῶτον κατήγορον τοῦ Εὐτυχοῦς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Δορυλαίου. Ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἦτον παρὼν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον· καὶ ἐπιλαθόμενος, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεψήφισε καὶ συνυπέγραψε κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, συνεψήφισε καὶ συνυπέγραψεν ἐν Ἐφέσῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τοῦ Φλαυϊανοῦ καὶ τοῦ Εὐσεβίου! Ἡ σύνοδος ἐκείνη ἔλαβε κακὸν τέλος. Διὰ τὰς βιαίας αὐτῆς πράξεις ἐπονομάζεται *Λῃστρική*. Ὁ δὲ ἱερὸς Βασίλειος, καὶ ὅσοι ὁμόφρονες αὐτῷ ἐπί τε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτε ἥλαττον χαρακτῆρα καὶ φρόνημα, ὅτι αἱ πράξεις αὐτῶν θέλουσι γενῇ γνωσταὶ ἐπὶ ἄλλης οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἐν ἔτει 451 ἐσυγκαλέσθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος. Ἐπ' αὐτῆς ἀναγινώσκονται τὰ πρακτικὰ τῆς τε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου· καὶ παρόντες ὅ,τε ἱερὸς Βασίλειος καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ, ἀκούουσι ταῦτα, καὶ καταισχύνονται· δὲν ἠξεύρουσι πῶς νὰ δικαιώσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ καταφεύγουσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν

ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον παρὰ τοῦ Διοσκόρου ἐπενεχθεῖσαν βίαν καὶ δυναστείαν, ὡς ἂν ἦναι ἱκανὴ ἡ βία καὶ δυναστεία νὰ μεταβάλῃ τὸν τίμιον εἰς ἄτιμον καὶ τὸν εὐσεβῆ εἰς ἀσεβῆ. Ἀναγινωσκομένων δὲ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ἀκούει ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἣν ἀπέφηνεν ἐκεῖ κακόδοξον γνώμην, καὶ θέλων νὰ δικαιώσῃ ἑαυτὸν, ἀποδίδει ταύτην εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὴν κακὴν αὑτοῦ διάθεσιν, καὶ σπουδάζει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐν Ἐφέσῳ ὀρθοδόξως. Ἀλλ' ἤκουσε παρὰ τῶν παρόντων λαϊκῶν ἀρχόντων· «Καὶ οὕτως ὀρθοδόξως διδάξας, διὰ τί τῇ καθαιρέσει Φλαυϊανοῦ, τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης, ὑπέγραψας;» Τί ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ὁ ἱερὸς Βασίλειος; «Ἐπειδὴ εἰς κρίσιν ἑκατὸν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα » παραδοθεὶς ἐπισκόπων, ἀνάγκην εἶχον πείθεσθαι τοῖς ὑπ' » ἐκείνων τυπουμένοις!» Ἰδοὺ ἀπολογία! Ἀλλ' ὁ παρὼν Διόσκορος, ἀκούσας τὴν ἀπολογίαν ταύτην, εἶπε μετ' ἀγανακτήσεως· «Νῦν πεπλήρωται τὸ γεγραμμένον· «Ἐκ τοῦ » στόματός σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τοῦ στόματός σου κατακριθήσῃ (Ματθ. ΙΒ'. 37.)» *Αἰδούμενος ἀνθρώπους, παρέβης » τὸ εὔλογον καὶ τὴν πίστιν ἠθέτησας!* Οὐκ ἤκουσας· «Καὶ » μὴ ἐντραπῇς εἰς πτῶσιν σου;» (Σιράχ. Δ', 23.) Τί ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ὁ ἱερὸς Βασίλειος; «Εἰ πρὸς ἄρχοντας εἶχον, ἐμαρ- » τύρουν. Καὶ γὰρ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεδειξάμην παῤῥησίαν. » Παρὰ πατρὸς δὲ ὁ κρινόμενος, δικαίοις οὐ κέχρηται. Παῖς » γὰρ πατρὶ δίκαια λέγων, τεθνάτω.» Ὁποία ταραχή! Ὁποία σύγχυσις κατέλαβε μετὰ ταῦτα τοὺς ἱεροὺς ὁμόφρονας τῷ ἱερῷ Βασιλείῳ! Πάντες ἡμάρτομεν, ἐβόων, πάντες συγγνώμην αἰτοῦμεν! Οὕτω τιμωροῦνται οἱ ἄστατοι, οἱ ἀκατάστατοι, οἱ παλίμβουλοι! (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 57.)

Παρουσιάζεται σκηνὴ ὡραιοτέρα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου. Ἐν Σελ. 95 ἀναγινώσκονται τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου· καὶ τί ἀκούει ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος; «Βασίλειος ἐπίσκοπος » Σελευκείας Ἰσαυρίας εἶπε· Συμφέρομαι τῇ πίστει τῶν ἁγίων πατέ- » ρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἐκείνην πάλιν βεβαιωσάντων, καὶ

» τοὺς ἐναντία φρονοῦντας κατά τι ἢ τοῖς ἐν Νικαίᾳ ἢ ἐν Ἐφέσῳ » τετυπωμένοις, ἀποστρέφομαι, ἀναθεματίζων τοὺς διαιροῦντας » μετὰ τὴν ἕνωσιν εἰς δύο φύσεις, ἢ ὑποστάσεις, ἢ πρόσωπα, τὸν » ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· *μεμφόμενος καὶ ἐπιλαμβα-» νόμενος τῆς φωνῆς τῆς ἐμαυτοῦ, ἣν περὶ τῶν δύο φύσεων » κατεθέμην ἐν τοῖς πραχθεῖσιν ὑπομνήμασιν ἐν τῇ βασι-» λευούσῃ πόλει· καὶ προσκυνῶ τὴν μίαν φύσιν τῆς θεότη-» τητος τοῦ μονογενοῦς ἐνανθρωπήσαντος καὶ σεσαρκωμένου».* Ἰδοὺ ἱερὸς χαρακτήρ! Ἄλλος ἐξ ἄλλου ἐγένετο ὁ ἱερὸς Βασίλειος! Θέλει νὰ δικαιωθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Καλεῖ μάρτυρας. Καὶ ὁ ἀρετὴν ἐπιδειξάμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰπών· «Μέχρι νῦν ὅρκον οὐκ ἴσμεν προσενεχθέντα ἐπισκόποις κ. τ. λ.» ἐπάγει ὅρκον εἰς ὅλον τὸν κόσμον! Ἀλλ' ὅστις δὲν ὀμνύει αὐτὸς, δὲν ἐπάγει καὶ ἑτέρῳ ὅρκον. Διότι, ἂν δι' αὐτὸν ἦναι ἀπηγορευμένος ὁ ὅρκος, εἶναι ἀπηγορευμένος εἰς ὅλους. Ἀλλ' ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἐβόα ὡς ἔξω φρενῶν· «Οὐ κέχρημαι ἄλλοις μάρτυσι. » Διὰ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου παρεκάλεσα διορθώ-» σασθαι τὴν διαλαλιάν μου, δεδοικὼς σὲ τὸν εὐλαβέστατον » Διόσκορον, καὶ φοβούμενος· πολλὴν γὰρ ἐπέστησας ἡμῖν τότε » ἀνάγκην, τὴν μὲν ἔξωθεν, τὴν δὲ ἔσωθεν, τὴν δὲ ἀπὸ τῆς » γλώσσης σου. Εἰσέτρεχον γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρατιῶται » μετὰ ὅπλων, καὶ εἱστήκεισαν οἱ μονάζοντες μετὰ Βαρσουμᾶ, » καὶ οἱ παραβαλανεῖς, καὶ πλῆθος ἄλλο πολύ. *Ὁρκωθῶσι πάν-»τες· ὁρκωθῇ* Αὐξόνιος ὁ ἐπίσκοπος ὁ Αἰγύπτιος· *ὁρκωθῇ* Ἀθα-» νάσιος, εἰ μὴ ἔλεγον· Μή, Κύρι, μὴ καθέλῃς τὴν ὑπόληψιν » πάσης τῆς οἰκουμένης.» Διόσκορος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, εἶπεν· «Ἐγώ σε ἠνάγκασα;» Καὶ ἴδομεν ἀνωτέρω τί εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Διόσκορος περὶ ἧς λέγει καὶ ἐνταῦθα ἀνάγκης καὶ βίας ὁ ἱερὸς Βασίλειος. Ἂν ὁ *ἱερὸς* Βασίλειος ἦτον τῷόντι *ἱερὸς*, δὲν ἠναγκάζετο παρ' οὐδενὸς εἰς τὰ τῆς πίστεως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκήρυττεν ἄλλα, καὶ ἄλλα ἐν Ἐφέσῳ! Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔδειξε γενναιότητα, εἰπὼν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὀμνύουσι· καὶ ἐπειδὴ ἐν Ἐφέσῳ ἐπρόδωκε τὴν πίστιν,

καὶ ἤθελε νὰ δικαιωθῇ διὰ τοῦτο ἐν Χαλκηδόνι, ἐπάγει ὅρκον εἰς ἐπισκόπους! Καὶ ὄχι μόνον πρὸς τὴν σύνοδον ἀποτεινόμενος, βοᾷ· «Ὁρκωθῶσι πάντες· ὁρκωθῇ Αὐξόνιος ὁ ἐπίσκοπος· ὁρκωθῇ ὁ Ἀθανάσιος·» ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας· «Ἀξιῶ, λέ» γει, τὴν μεγαλοπρέπειαν ὑμῶν, ἕκαστον τῶν μητροπολιτῶν » ἐπισκόπων, καὶ τὸν Λυκαονίας, καὶ τὸν Φρυγίας, καὶ τὸν Πέρ» γης, καὶ τοὺς ἄλλους, ἐλθεῖν ὧδε, *καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων » εἰπεῖν* κ. τ. λ. *Ὁρκωθῇ* ὁ κύρις Εὐσέβιος, εἰ μὴ ἐκινδύνευε » καθαιρεθῆναι, πρὸς ὀλίγον ἀναβαλλόμενος τὴν φωνήν.» Τοιαύτας ἀρχὰς θρησκευτικάς, τοιαύτας ἀρχὰς ἠθικὰς πρεσβεύουσιν οἱ τοιούτου χαρακτῆρος ἄνθρωποι! Ἀγνοοῦντες τό· «Ἕνα δεῖ εἶναι τὸν ἄνθρωπον·» ἀλλάσσουσι χαρακτῆρας κατὰ τοὺς καιρούς! Ἐν Κωνσταντινουπόλει ψηφίζουσι κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐν Ἐφέσῳ ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ κατὰ τοῦ Φλαυϊανοῦ, ἐν Χαλκηδόνι ὑπὲρ τοῦ Φλαυϊανοῦ καὶ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, καὶ ἀλλαχοῦ Κύριος οἶδεν ὑπὲρ τίνος καὶ κατὰ τίνος!

Ἀλλὰ παράδοξος σύμπτωσις ἱερῶν χαρακτήρων! Ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος διϊσχυρίζετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὁρκίζονται· διότι ἔμελλε νὰ ὁρκωθῇ καὶ αὐτός· καὶ ἐν Χαλκηδόνι, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, ἐπέβαλλεν ὅρκον εἰς πάντας τοὺς ἐπισκόπους! Ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος ἐν μὲν τῇ ἑαυτοῦ Κατηχήσει ἔγραφεν· «Ἐκ τῶν ῥηθέντων συμπεραίνε» ται, ὅτι ὁ νόμιμος ὅρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμέ» νος μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν μετεχει» ρίσθη κ. τ. λ.» διότι ἔγραφε πρὸς ἄλλους. Νῦν δέ, ἐπειδὴ μέλλει αὐτὸς νὰ ὁρκωθῇ, κραυγάζει, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος κατὰ τό, Μὴ ὀμόσαι ὅλως, τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου! Παράδοξος σύμπτωσις!

Ἀλλ' ὁ ἱερὸς Βασίλειος ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ ἐν Χαλκηδόνι ὅ,τι ἔπραξεν ἐν Ἐφέσῳ εἰς τὸν Φλαυϊανὸν καὶ Εὐσέβιον τὸν Δορυλαίου. Συνυπέγραψε τῇ ἀδίκῳ ἐκείνων καθαιρέσει; Δίκαιον ἦτον νὰ καθαιρεθῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος εἶπον·

« Ἐπειδὴ Φλαυϊανὸς ὁ τῆς εὐλαβοῦς [αἰωνίας] μνήμης, καὶ Εὐ-
» σέβιος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος, ἐκ τῆς τῶν πεπραγμένων
» καὶ διαγνωσθέντων ἐρεύνης, καὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς τινων τῶν
» ἐξάρχων γενομένων τῆς τότε συνόδου, ὁμολογησάντων ἐσφάλ-
» θαι, καὶ μάτην αὐτοὺς καθῃρηκέναι, οὐδὲν περὶ τὴν πίστιν
» σφαλέντας, δείκνυνται ἀδίκως καθῃρημένοι, καταφαίνεται
» ἡμῖν κατὰ τὸ τῷ θεῷ ἀρέσκον, δίκαιον εἶναι, εἰ παρασταίη
» τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ αὐτῷ ἐπι-
» τιμίῳ Διόσκορον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας,
» καὶ Ἰουβενάλιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων, καὶ
» Θαλάσσιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδο-
» κίας, καὶ Εὐσέβιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἀγκύρας, καὶ
» Εὐστάθιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Βηρυτοῦ, καὶ Βασί-
» λειον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Σελευκείας Ἰσαυρίας, τοὺς
» ἐξουσίαν εἰληφότας, καὶ ἐξάρχοντας τῆς τότε συνόδου, ὑποπε-
» σεῖν παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου κατὰ τοὺς κανόνας, τοῦ ἐπισκο-
» πικοῦ ἀξιώματος ἀλλοτρίους γενησομένους.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 103 καὶ 132.) Καὶ ἂν τότε δὲν καθῃρέθησαν, ἐχρεώστουν τοῦτο εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ συγκατάβασιν τῆς συνόδου καὶ εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς ὃν ἡ σύνοδος ἐμεσίτευσε διὰ τῶν ἀρχόντων. (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β. Σελ. 142.) Ὅθεν συγχωρηθέντες, διότι μετημελήθησαν καὶ ὡμολόγησαν τὸ, Ἡμάρτομεν, συνυπέγραψαν πᾶσι τοῖς δεδογμένοις τῇ συνόδῳ. Συνυπέγραψαν δὲ καὶ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥώμης Λέοντος, τὴν ὁποίαν ἐν Ἐφέσῳ δὲν κατεδέχθησαν οὔτε κἂν ν' ἀναγνώσωσιν.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἔκθεσις κατ' αὐτὰ τὰ συνοδικὰ πρακτικά. Ἂν ἀνεγίνωσκεν αὐτὰ προσεκτικώτερον καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος, δὲν ἤθελε λέγει ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ἐν στήλῃ ιδ' καὶ ιέ. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἐνταῦθα σημειώσεως ἄξιον ὅ,τι συμπεραίνει πανταχοῦ ἐκ τῆς σιωπῆς ὁ λογιώτατος. Ὅτε ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἐβόα ὡς ἔξω φρενῶν· «*Ὀρκωθῶσι πάντες* κ. τ. λ.» διότι ἐκινδύνευεν αὐτός· οὔτε ἡ σύνοδος, οὔτε οἱ ἄρχοντες ἔδωκαν προσοχὴν

τινα εἰς τὰς βοάς του· διότι, πεπεισμένοι ὄντες, ὅτι, ὅσα ἔλεγεν, ἦσαν προφάσεις, δὲν ἠθέλησαν νὰ διατάξωσιν ἀνάκρισιν, ἵνα ἐπιβάλωσι καὶ ὅρκον εἰς τοὺς ἀνακρινομένους πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ εὕρεσιν τῆς ἀληθείας· Λέγοντες αὐτῷ κατὰ πρόσωπον οἱ ἄρχοντες· « Καὶ οὕτως ὀρθοδόξως διδάξας ἐν Ἐφέσῳ, διὰ τί τῇ καθαιρέσει Φλαυϊανοῦ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ὑπέγραψας; » καὶ μὴ δόντες οὐδεμίαν ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀνόητον ἀπολογίαν του· « Ἐπειδὴ εἰς κρίσιν ἑκατὸν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα παραδοθεὶς ἐπισκόπων, ἀνάγκην εἶχον πείθεσθαι τοῖς ὑπ' ἐκείνων τυπουμένοις· » ἀμφέβαλλον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ψεύδεται; Οὕτω δὲ φρονοῦντες καὶ ἡ σύνοδος καὶ οἱ ἄρχοντες περὶ αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλωσιν ὅρκον εἰς τόσους ἐπισκόπους πρὸς χάριν ἀνθρώπου προφανῶς ψευδομένου; Διὰ τοῦτο λοιπὸν αἱ βοαὶ καὶ αἱ κραυγαὶ τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου ἔλαβον παρά τε τῇ συνόδῳ καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐκείνην τὴν ἀποδοχὴν, τῆς ὁποίας ἦσαν ἄξιαι—κατεφρονήθησαν ὁλοτελῶς. Πλὴν ὁ λογικώτατος οἰκονόμος λέγει· « Πρὸς » ταῦτα καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ σύνοδος *ἐσιώπησαν*. » Τί δὲ σημαίνει παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τὸ « *ἐσιώπησαν* » τοῦτο, ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ δὲν ἔχει χρείαν ἄλλης ἐξηγήσεως. Πλὴν πόσον γελοῖον εἶναι καὶ ὅ,τι λέγει ἀμέσως! « Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Σελευκείας ἔλεγε μέχρι λόγου, δυσφορῶν! » Δηλαδὴ, ὄχι ὅτι τῳόντι ἐπέβαλεν ὅρκον εἰς ἐπισκόπους πρὸς ἀθώωσιν ἑαυτοῦ· ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ταραχῇ, δι' ἣν ἀναξίως δῆθεν ὑπέφερεν ἀδικίαν, ἐπρόφερεν ἐξ ἀγανακτήσεως τὸν ὅρκον! Ἄθλιον σόφισμα! Μόνος ὅστις καταφρονεῖ τὸν λόγον, προσφεύγει εἰς τοιαῦτα ἐπιχειρήματα!

Πόσον δὲ πιστῶς ἐκθέτει ὅλην τὴν πρᾶξιν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, δῆλον ἐξ ὧν ἐπιφέρει ἀμέσως. « Ἀλλ' ὅτε, κατὰ τὴν προ-» κειμένην ἀνάκρισιν τῶν κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς πρακτικῶν τῆς » ἐπὶ Φλαυϊανοῦ συνόδου, ὁ λαμπρότατος ἄρχων τριβοῦνος Μα-» κεδόνιος (προστάτης τοῦ Εὐτυχοῦς) « τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον » προσφέρων (κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν), ἐκέλευσε τοὺς » παρόντας ἐπισκόπους μεθ' ὅρκου εἰπεῖν » κτλ., αὐτὸς οὗτος ὁ

» Σελευκείας Βασίλειος, ἱεροπρεπῶς καὶ ἀταράχως τότε ὁμιλῶν,
» ἀπήντησεν ὡς ἐξ ἁπάσης τῆς συνόδου· « Μέχρι νῦν ὅρκον οὐκ
» ἴσμεν κ.τ.λ. ὡς ἀνωτέρω. » ὅτι τοῦτο εἶναι πρωθύστερον,
δῆλον ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀληθινῆς ἐκθέσεως.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Ἐρχόμεθα εἰς τὴν ϛ' οἰκουμενικὴν σύνοδον.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων παρὰ κληρικοῦ κατ' ἐπιταγὴν οἰκουμενικῆς συνόδου γεγονὼς ὅρκος, τὸν ὁποῖον ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1583 τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου ταύτης, τόσον ἐτάραξε τὸν μέγαν οἰκονόμον, ὥστε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠξεύρει τῳόντι οὔτε τί γράφει, οὔτε τί λέγει. Καταφεύγει εἰς μυρία σοφίσματα πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια· διότι ἐκ σοφισμάτων δὲν μεταβάλλεται ποτὲ εἰς ψεῦδος. Μόνον ὁ σοφιστὴς ἐδείχθη κατὰ τοῦτο ἀνοητότερος, παραλογώτερος, ἀλογικώτερος ἑαυτοῦ, ὡς θέλει γενῆ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν θέλομεν εἰπεῖ. Καὶ ἀντὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἀφ' ἡμῶν ὅπλα, αὐτὸς μᾶς ἔδωκε καὶ ἄλλα· καὶ τῷ ὁμολογοῦμεν χάριτας διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

« Ἔρχεται, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν τῇ ἡ στήλῃ, ἔρχεται τελευ-
» ταῖον εἰς τὸ φοβερὸν καὶ ἀναντίῤῥητον ἐπιχείρημα, τὴν περὶ
» τοῦ ὅρκου τῶν κληρικῶν *νομοθεσίαν* τῆς ϛ' οἰκουμενικῆς
» συνόδου, διὰ τοῦ ὁποίου *ἔλυσε τὸ ζήτημα* ! Ἀλλὰ κάλλιον
» μὴ τὸ ἔλυε ! διότι περιέπλεξεν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν βαρύτατον
» δεσμόν. » Καὶ τῳόντι φοβερὸν καὶ ἀναντίῤῥητον ἐπιχείρημα ὑπάρχει ἡ πρᾶξις τῆς ϛ' οἰκουμ. συνόδου ! Καὶ τοιοῦτον εὕρηκαν αὐτὸ ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, ὅλοι, ὅσοι ἔμαθον νὰ σκέπτωνται καὶ κρίνωσι λογικῶς. Τοιοῦτον εὕρηκεν αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας οἰκονόμος· καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὑπεμειδία, ὅτε ἔγραφε πρὸς ἐξασθένισιν τῆς βαρύτητος αὐτοῦ. Καὶ πολλὴν βέβαια ἐπέφερεν εἰς τὸ συνειδὸς αὐτοῦ βίαν, γράφων

ἐναντίον τῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου λαμπροτέρας ἀληθείας. Πᾶς ἄλλος δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ γράψῃ τι κατὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιχειρήματος, αἰδούμενος ἑαυτόν· διότι, ὅ,τι καὶ ἂν ἤθελε γράψει, ἤθελεν εἶναι φλυαρία, καθιστάνουσα κατάπτυστον αὐτὸν τὸν γράφοντα. Μόνος ὁ οἰκονόμος δὲν ᾐδέσθη ἑαυτὸν, καὶ ἔγραψε τρεῖς στήλας ἐναντίον τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ἂν αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ἐξυβρίσῃ ἑαυτὸν εἰς τόσον, τί μᾶς μέλει; Ἡμεῖς γελῶμεν, ὡς ἐγέλασαν καὶ ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἀναγνῶσται. Ἐὰν δὲ ἡμεῖς περιεπλέξαμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς βαρύτατον δεσμὸν, τοῦτο θέλει γενῆ δῆλον ἐκ τῆς ἐκθέσεως. Παρατρέχοντες δὲ ὅ,τι λέγει περὶ ἡμῶν, ὅτι δηλαδὴ ὡς κακοὶ νομισμάτων περικόπται περιεκείραμεν καὶ ἀπεψαλιδίσαμεν τῆς θείας συνόδου τὰ πρακτικὰ, διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν θεοσύλλεκτον σύνοδον νομοθετοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ καθολικῶς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱερωμένους, ἐναντίον τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ἐντολῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν τὸ ἀκόλουθον· « Οὐδ' ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν του, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἀντέγραψεν *ἀπὸ ξένους.* » . . . .

Καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ, τῷ ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ἔλεγε περὶ ἡμῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὅτι μεταγράφομεν καὶ ἀντιγράφομεν ἐξ ἄλλων, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτά· θέλει δηλαδὴ πλαγίως νὰ μᾶς παραστήσῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι, ὅσα ἐγράψαμεν καὶ γράφομεν, εἶναι ξένα, ὅτι εἴμεθα ἁπλοῖ *πλαγιάριοι.* Σφάλλει ὅμως μεγάλως κατὰ τοῦτο, καὶ δὲν ἐντρεπόμεθα νὰ τὸν ὀνομάσωμεν καὶ διὰ τοῦτο ἀναίσχυντον ψεύστην. Τίποτε δὲν ἐλάβομεν ἀπ' ἄλλου· καὶ οὔτε ἐδυνάμεθα νὰ λάβωμέν τι ἀπ' ἄλλου περὶ οὗ πραγματευόμεθα ὑποκειμένου. Τὸ σφετερίζεσθαι ξένους πόνους εἶναι ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἀρχαῖον προτέρημα. Ξένοι πόνοι εἶναι καὶ ἡ Κατήχησις, καὶ ἡ Ῥητορικὴ, καὶ τὰ Γραμματικὰ τοῦ νῦν ἐξ οἰκονόμων γενεαλογουμένου. Ἡ δὲ διαβόητος ἐπιστολιμαία Διατριβὴ εἶναι τοῦ Α. Στούρτζα, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς οὐρᾶς· αὐτὰ μόνα εἶναι ἴδιος αὐτοῦ πόνος. Τοῦ

Στούρτζα πόνος εἶναι καὶ ἡ Ἐπίκρισις κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Τούτου αὐτοῦ πόνος εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν Ο΄ ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς τετράτομον σύνταγμα. Διαδίδουσιν οἱ θαυμασταὶ τῆς μεγάλης σοφίας τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, ὅτι ὁ Στούρτζας γράφει πρὸς τοῦτον, ὅτι ἀπορεῖ πῶς τινες ἐν Ἀθήναις ἠθέλησαν ν' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸ σύγγραμμα ἐκείνου. Ἀλλὰ καὶ χίλια τοιαῦτα γράμματα ἂν γράψῃ ὁ Κύριος Στούρτζας, δὲν δύναται νὰ μᾶς μεταπείσῃ. Τίς ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ εἰς τὸν εἰς τὸν ἀοίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον ἐπιτάφιον λόγον ἔκλεψεν ὁ οἰκονόμος ἐξ ἄλλων; Τίς ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ τὸ εἰς τὸ Κτιτορικὸν ἢ Προσκυνητάριον τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου Σελ. 88—89 ἐγκώμιον τῆς Θεοτόκου εἶναι Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου; (Τομ. Β΄. Σελ. 408. 411. 413) Ἠλέγχθη ἄλλοτε ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὅτι ἔκλεψε καὶ αὐτὸν τὸν ἔνδοξον Γάλλον ποιητὴν Λαμαρτῖνον· ἀλλ' ἐντράπη; Μήπως εἶναι ἴδιαι αὐτοῦ αἱ μαρτυρίαι, τὰς ὁποίας ἔφερε καὶ φέρει ἐκ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον του; Μήπως ἤξευρε κἂν ν' ἀντιγράψῃ ἢ νὰ μεταφράσῃ ὀρθῶς καὶ ὅσα ἔλαβεν ἐκ τοῦ Δουκαγγίου, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω; Σοὶ ἀρέσκουσι ταῦτα, αἰδεσιμώτατε ἀρθρογράφε; Μὴ κινῇς τὸν ἀνάγυρον! Κλέψε· ἀλλὰ μὴ λέγῃς ἄλλον κλέπτην! Κλέψε, ἀλλὰ μὴ φωνάζῃς ὁ κλέπτης, ἵνα φύγῃ ὁ οἰκοκύριος!

Λέγει δὲ κατόπιν τοῦ ἀνωτέρω· « Ὤφειλεν αὐτὸς ὁ εὐσεβέστα» τος ἱερομόναχος νὰ ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἀναγινώσκει θείας συνόδου » πρακτικά, καὶ νὰ τὰ μελετήσῃ μὲ πλειοτέραν προσοχήν· ἀλλ' » αὐτὸς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων ὁμό» φρονά του καὶ αὐτὴν τὴν ϛ΄ οἰκουμενικὴν σύνοδον. » Ἂν ὁ ταῦτα γράφων ᾐδεῖτο ἑαυτόν, δὲν ἤθελε τὰ γράψει. Πλὴν αὐτὸ δείξει τὸ πρᾶγμα, ἂν ἡμεῖς ὠφείλομεν νὰ μελετήσωμεν μὲ πλειοτέραν προσοχὴν τὰ πρακτικὰ τῆς ϛ΄ συνόδου, ἢ αὐτός, καὶ νὰ σκέπτηται καὶ γράφῃ λογικῶς. Αὐτὸ δείξει τὸ πρᾶγμα, ἂν ἡμεῖς ἠθελήσαμεν, νὰ παραστήσωμεν εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων ὁμόφρονα ἡμῶν τὴν ϛ΄ οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἢ αὐτὴ ἑαυτὴν

παριστάνει τοιαύτην εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τῶν αὐτῆς πρακτικῶν.

Ὁ μέγας οἰκονόμος καὶ ἀναιδὴς σοφιστὴς, νομίζων, ὅτι διὰ τῆς φλυαρίας θέλει πνίξει τὴν ἀλήθειαν, μᾶς ἐκθέτει τὸν σκοπὸν τῆς συγκροτήσεως τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ διατρέχει ὅλας τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς. Φθάνει τελευταῖον ἀσθμαίνων εἰς τὴν Η' αὐτῆς πρᾶξιν ἢ συνεδρίασιν, καὶ νομίζων, ὅτι ἐν αὐτῇ εὗρηκε θησαυρὸν, ἐπεκάθισεν εἰς αὐτὴν ὡς γὺψ εἰς τὸ θνησιμαῖον πτῶμα! Ἐν συνειδότι ὁμολογοῦμεν, ὅτι τοιαῦτα πράγματα ποτὲ δὲν προσεδοκῶμεν παρὰ τοιούτου ἀνδρός· διότι τῷ φέρουσι τῳόντι πολὺ αἶσχος. Ἂν νομίζῃ, ὅτι δὲν ἐγινώσκομεν τὴν παρά τινος ἀγροίκου καὶ κακοήθους ἀνθρώπου, τοῦ ἐπισκόπου Μελιτηνῆς Θεοδώρου, ὅστις αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει *ἄνθρωπον χωρικὸν*, καὶ εἰς ἄλλους καὶ εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Γεώργιον γενομένην αἰσχρὰν συκοφαντίαν, ἔχει μέγα λάθος, καὶ κατὰ τοῦτο ἂς ἦναι ὑπερβέβαιος· ἂς ἦναι δὲ ὑπερβέβαιος καὶ ὅτι δὲν παρεδράμομεν τὴν διήγησιν αὐτῆς ἐπί τινι δολίῳ σκοπῷ· διότι ὁ δόλος δὲν μᾶς ὠφελεῖ κατ' οὐδέν· ἀλλὰ διότι ἡ συκοφαντία ἀπεδείχθη παρευθὺς αὐτὸ τοῦτο, οἱ συκοφαντηθέντες ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς ἀμέσως πάντῃ ἀμετόχους τῆς παρὰ τοῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου προστριβείσης εἰς αὐτοὺς κηλίδος, ἔδωκαν τὰς ὁμολογίας τῆς πίστεώς των, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐτελείωσεν. Ἔπειτα τί κοινὸν μεταξὺ τῆς πρὸς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον γενομένης συκοφαντίας καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπὶ ἄλλης ὑποθέσεως κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου δὶς δοθέντος ὅρκου; Διὰ τί ὁ ἅγιος οἰκονόμος ἑνόνει δύο πράγματα πάντῃ διάφορα, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα; Διὰ τί συγχέει τὰ ἀσύγχυτα; Νομίζει, ὅτι κερδαίνει ἄλλο τι ἐκ τούτου, εἰμὴ αἶσχος; Ἀλλ' ἂς διηγηθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν συντόμῳ τὸ πρᾶγμα, ἵνα πληροφορηθῶσι καὶ ἐκ τούτου οἱ ἀναγνῶσται περὶ τῆς ἐσχάτης ἀναιδείας καὶ κακῆς πίστεως τοῦ σεβασμιωτάτου οἰκονόμου, καὶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης ἀσεβοῦς καταφρονήσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Ἐπὶ τῆς Η' συνεδριάσεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον ὁ ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς Θεόδωρος, καὶ εἶπε πρὸς τὸν ἐκεῖ παρόντα αὐτοκράτορα· «Ἐγώ, δέσποτα, ἄνθρωπος εἰμι χωρικός, καὶ αἰ» τῶ τὸ χαρτίον τοῦτο ἀναγνωσθῆναι· » ὅπερ ἐπιδοθὲν, ἀνεγνώσθη. Τί δὲ διελάμβανε τὸ χαρτίον ἐκεῖνο, ἂς μάθῃ ὅστις ἔχει περιέργειαν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου Τομ. Β'. Σελ. 568. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, θέλων νὰ μάθῃ, ἂν ἦναι καὶ ἄλλοι ὁμόφρονες τῷ χωρικῷ ἐπισκόπῳ, εἶπε· «Λεγέτω Θεόδωρος ὁ θεοφιλέ» στατος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς· Τίνες εἰσὶν οἱ ἅμα αὐτῷ πεποιη» κότες τὸν ἐπιδοθέντα ἡμῖν παρ' αὐτοῦ, καὶ νῦν ἀναγνωσθέντα » χάρτην ;» Καὶ ὁ πονηρὸς χωρικὸς ὠνόμασε τὸν ἐπίσκοπον Νικομηδείας Πέτρον, τὸν ἐπίσκοπον Κλανέου Σολομῶντα, τὸν ἐπίσκοπον Ὑπαίπων Ἀντώνιον, καὶ ἐπρόσθεσεν ἔπειτα, ὅτι εἰσὶ « καί τινες τοῦ σεκρέτου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταν» τινουπόλεως, τουτέστι Γεώργιος διάκονος καὶ χαρτ[illegible], » Ἀναστάσιος διάκονος καὶ νοτάριος ὁ πλοιέκδικος, Στέφανος » διάκονος καὶ καγκελλάριος, Διονύσιος διάκονος καὶ καγκελλά» ριος, Ἀναστάσιος πρεσβύτερος καὶ μοναχὸς, καὶ Στέφανος πρε» σβύτερος καὶ μοναχὸς ὁ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.» Ὁ αὐτοκράτωρ ἠρώτησε τὸν ἐπίσκοπον· « Τίς ἐπιδέδωκέ σοι τὸν χάρτην » τοῦτον αὐτὸν, ὃν προεκόμισας ;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· « Οὗ» τος ὁ ἀββᾶς Στέφανος, ὁ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.» Καὶ ὑπέδειξεν αὐτὸν ἑστῶτα ὄπισθεν τοῦ θρόνου, οὗπερ ἐκάθητο ὁ αὐτὸς ὁσιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας Μακάριος. Μετὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· « Εἰ παρίσταται τῇ εὐσεβείᾳ Ὑμῶν, » Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς ἅμα τοῖς ἐπι» μνησθεῖσιν αὐτῷ προσώποις, τουτέστι Πέτρῳ κλ., ἀναστὰς εἰς » μέσον στηκέτω, καὶ ἀνενδοιάστως τὸ δοκοῦν αὐτῷ σὺν αὐτοῖς » ἀποκρινέσθω. » Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη· « Τὸ συνεωραθὲν παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου γινέσθω. » Καὶ ἀναστάντες οἱ προειρημένοι ἐπίσκοποί τε καὶ κληρικοὶ [ἤτοι ὅλοι οἱ συκοφαντούμενοι], καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἑστηκότες, ἄνευ Στεφάνου μοναχοῦ, τοῦ μαθητοῦ Μακαρίου τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεουπόλεως

Ἀντιοχείας, εἶπον· « Ἐψεύσατο καθ' ἡμῶν οὗτος Θεόδωρος ὁ ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς. Οὔτε γὰρ εἰδήσει ἡμῶν ὁ ἐπιδοθεὶς τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἀγαθῷ παρ' αὐτοῦ χάρτης ἐγένετο· ἀλλὰ καὶ *ἕτοιμοι ἐσμὲν τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον ὁμολογῆσαι πίστιν.* »

Θέλετε νὰ μάθητε, ἀναγνῶσται, πῶς ἐκθέτει τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ εἰλικρινέστατος, ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν; Ἀκούσατε! « Εἰς δὲ τὴν Η´ » πρᾶξιν Θεόδωρος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, εἰσελθὼν ἐν μέσῳ τῆς » ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπέδωκε πρὸς τὸν αὐτοκρά- » τορα χαρτίον, ζητῶν ν' ἀναγνωσθῇ. — Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ » αὐτοκράτορος· « Τίνες ἦσαν οἱ ἅμα αὐτῷ πεποιηκότες τὸν » ἀναγνωσθέντα χάρτην; » ὠνόμασεν ὁ Μελιτηνῆς καὶ ἄλλους » τέσσαρας ἐπισκόπους. « *Καί τινες*, λέγει, *τοῦ σεκρέτου τοῦ* » *ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως*, » ὀνομαστὶ » καὶ τούτους ἀριθμήσας, ἕνα ἱερομόναχον καὶ τέσσαρας δια- » κόνους, καὶ πάντων κορυφαῖον αὐτὸν τὸν *θεοσεβέστατον διά-* » *κονον Γεώργιον τὸν Χαρτοφύλακα* (τοῦ ὁποίου τὸ ἀξίωμα » διέγραψεν ἐκ τοῦ Βαλσαμῶνος ὁ ἀρθρογράφος τόσον λαμπρόν, » ὥστε νὰ προκάθηται καὶ πρὸ τῶν ἀρχιερέων ἐναντίον τοῦ ιή » κανόνος τῆς Α´, καὶ τοῦ ζ´ αὐτῆς τῆς ϛ´ οἰκουμενικῆς). » Ἐννοεῖ καθεὶς πόσον παράδοξον ἄκουσμα προσέπεσεν εἰς τοῦ » αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνόδου τὰς ἀκοάς, ὅτι ὁ μέγας χαρ- » τοφύλαξ τῶν ἀρχείων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὅπου » καὶ τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τῶν τοπικῶν συνόδων τὰ πρακτι- » κὰ διετηροῦντο, διαλαλεῖται ἐνώπιον πάντων, ὡς αἱρετικὸς » καὶ συμμέτοχος τῶν πλαστογράφων. Τὸ ἔγκλημα ἀνῆκεν οὐ » μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. Ἡ σύνο- » δος ἐταράχθη· καί, ἐπινεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος, διέταξε » νὰ σταθῶσιν εἰς τὸ μέσον οἱ ὀνοματισθέντες ἐγκληματίαι· καὶ » ἀνέστησαν (πλὴν δύω μόνων) οἱ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ χαρτοφύ- » λαξ, λέγοντες· ὅτι « Ἐψεύσατο ὁ Μελιτηνῆς ἐπίσκοπος οὗ- » τος· » καὶ ἠρνήθησαν μέν, ὅτι δὲν εἶχον οὐδεμίαν εἴδησιν » τοῦ χαρτίου· εἶπον δὲ καὶ ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νὰ ὁμολογήσωσι

» τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν.» Ἂς παραβληθῶσι ταῦτα πρὸς τ' ἀνωτέρω. Πόσην δὲ κακοήθειαν ὑποδηλοῖ τό· «*Πάντων κορυφαῖον* κ.τ.λ. !» Ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος ἐξ αὐτοῦ τῷ τὰ τοιαῦτα γράφοντι ! Καὶ πόσην ἄνοιαν φανερόνει τό· «Τοῦ ὁποίου τὸ ἀξίωμα διέγραψε κ.τ.λ. !» Μόνον, ὅστις δὲν αἰδεῖται οὔτε ἑαυτόν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, δύναται νὰ γράφῃ οὕτω ! Παραπέμπομεν πάλιν τὸν αἰδεσιμώτατον ἀρθρογράφον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος, τὴν εἰς τὸν Καν. ΙΗ' τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου, τὴν εἰς τὸν Καν. Ζ' τῆς Ϛ', καὶ τὴν εἰς τὸν Καν. Θ' τῆς Ζ', καὶ εἰς τὸν περὶ τούτου νόμον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ ἂν δὲν πείθηται, καὶ θέλῃ νὰ μωρολογῇ, ἂς μωρολογῇ. Ἐξ ἧς δὲ ἐποιήσαμεν ἀληθινῆς ἐκθέσεως ἴδετε, ἀναγνῶσται, ὅτι καὶ ὅσα λέγει κατόπιν ὁ αἰδεσιμώτατος, εἶναι ἀναιδῆ ψεύδη.

Εἰπόντες δὲ οἱ συκοφαντούμενοι ὅ,τι εἶπον, ὡς ἀνωτέρω, τότε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ΕΙΠΟΝ· «Ἐπείπερ ὑπόνοια » ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς προφάσει τοῦ ἐπιδοθέντος χάρτου » Θεοδώρου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, οὐκ ἄλ» λως ἡμᾶς πληροφορεῖτε, εἰ μήπως ἐγγράφους λιβέλλους τῆς » πίστεως ὑμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, ὀφείλοντες ἐπὶ τῶν ἁγίων » καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους ἐπιδοῦναι.» Σελ. 569.

Ἐπὶ τῆς Θ' συνεδριάσεως καθῃρέθησαν ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ Στέφανος ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς καθαιρέσεως λέγει ἡ ἁγία σύνοδος· «Τοὺς δὲ ἤδη μεταμεληθέντας » καὶ προανηνεγμένους ἐπισκόπους τε καὶ κληρικούς, τοὺς καὶ » ἐπὶ τοῦ παρόντος ἑστῶτας ἐν μέσῳ, καὶ ὀρθοδόξως σὺν ἡμῖν » ὁμολογοῦντας, συνορῶμεν, εἰς τοὺς ἰδίους μὲν καθεσθῆναι τό» πους· τοὺς δὲ παρ' αὐτῶν ὑποσχεθέντας τῆς οἰκείας αὐτῶν » πίστεως ἐνωμότους λιβέλλους καθ' ἑτέραν ἡμῖν παρασχέσθαι.» Σελ. 581. Καὶ ἀφοῦ ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς συνόδου ὠθούμενοι οἱ καθαιρεθέντες, εἶπον ἀφ' ἑαυτῶν οἱ συκοφαντούμενοι· «Ἑτοίμους ἔχομεν καθ' ἑτέραν τοὺς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐνωμότως ἐπιδοῦναι λιβέλλους.» Καὶ ἡ ἁγία Σύνοδος εἶπε· «Τὸ παρ'

αὐτῶν αἰτηθὲν γενέσθω.» Ἀλλὰ δὲν ἔγεινε τοῦτο τότε. Ἐν δὲ τῇ ἑπομένῃ Ι′ συνεδριάσει πάλιν ὑπέσχοντο οἱ συκοφαντούμενοι τοὺς τῆς οἰκείας αὐτῶν ὀρθοδόξου πίστεως ἐνωμότως τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐπιδοῦναι λιβέλλους Σελ. 582. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν· « — .— ἐπὶ μνήμης ἔχομεν, ὡς— ἕπονται τὰ » ὀνόματα τῶν συκοφαντουμένων— ὑπέσχοντο τοὺς περὶ τῆς » ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐνωμότους λιβέλλους εἰς ἑτέραν τῇ » ἁγίᾳ ταύτῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐπιδοῦναι.» Σελ. 583. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἄλλη ὑπόθεσις, λαβούσης καὶ ταύτης πέρας περὶ τὸ τέλος τῆς αὐτῆς Ι′ συνεδριάσεως, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ΕΙΠΟΝ, ὄχι ΕΙΠΕΝ, ὡς γράφει ὁ εὐσυνείδητος οἰκονόμος· « Οἱ ἀνωτέρω ἐπιμνησθέντες Πέτρος, καὶ Θεόδωρος, » καὶ Σολομὼν, καὶ Ἀντώνιος, οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, Γεώρ-» γιός τε καὶ Διονύσιος, Ἀναστάσιός τε καὶ Στέφανος, οἱ θεοσε-» [illegible]ροι διάκονοι, καὶ Ἀναστάσιος καὶ Γεώργιος οἱ εὐλαβέ-» στατοι μοναχοὶ, τοὺς ὑποσχεθέντας παρ' αὐτῶν τῆς οἰκείας » πίστεως λιβέλλους ὀμνῦντες ἐπιδιδότωσαν.» Καὶ τὸν σωματικὸν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγελίων καταβαλλόμενοι ὅρκον, οἱ αὐτοὶ θεοφιλεῖς ἐπίσκοποι καὶ εὐλαβέστατοι κληρικοί τε καὶ μοναχοὶ, ἐπιδεδώκασιν ἰσοτύπους λιβέλλους, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἔχοντες ἐπὶ λέξεως οὕτως κ.τ.λ.» Σελ. 599.

Οὕτως ἤρξατο ἡ κατὰ τιμίων ἀνθρώπων ἄτιμος συκοφαντία τοῦ πονηροῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου, καὶ οὕτως ἐτελείωσεν! Οἱ συκοφαντηθέντες, ἔχοντες καθαρὸν τὸ συνειδὸς αὐτῶν, δὲν ἐδίστασαν παντελῶς εἰς τὸ νὰ πράξωσιν ὡς τίμιοι ἄνθρωποι ὅ,τι ἐζητήθη παρ' αὐτῶν παρά τε τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς πληροφορίαν. Ὁ δὲ συκοφάντης αὐτῶν καὶ οἱ δολίως αὐτὸν ὑποκινήσαντες, οἱ περὶ τὸν Ἀντιοχείας ἴσως Μακάριον, ἔμειναν κατῃσχυμένοι, ἂν γνωρίζωσι καταισχύνην οἱ τοιούτου χαρακτῆρος ἄνθρωποι.—Καὶ ἐδῶ τελειόνει ἡ πάντῃ ἄσχετος πρὸς τὸν παρὰ τῆς συνόδου δὶς ἐπαχθέντα κατόπιν τῷ διακόνῳ καὶ χαρτοφύλακι Γεωργίῳ δι' ἄλλα πάντῃ διάφορα αἴτια ὅρκον ὑπόθεσις. Καὶ ὅμως ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδή-

σεως διαβεβαιῶν οἰκονόμος, ἀσυνειδήτως συνάπτων τὰς δύο ὑποθέσεις εἰς μίαν συνεχῆ, νομίζει, ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου θέλει συγχύσει καὶ πνίξει τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ᾽ εἰς μάτην! Ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια, ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ κατ᾽ αὐτῆς ὁ εὐσυνείδητος πρεσβύτερος!

Ἀνέγνωσαν οἱ φρόνιμοι καὶ δίκαιοι καὶ τίμιοι ἄνθρωποι τὴν ἐν τῷ Αἰῶνι παρὰ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἐν στήλῃ ή καὶ θ′ γενομένην ἔκθεσιν. Ἀναγινώσκουσιν ἤδη καὶ τὴν ἡμετέραν· καὶ ἂς ἐπιφέρωσιν αὐτοὶ εὐσυνειδότως τὰς ψήφους αὐτῶν κατὰ τοῦ δολοῦντος τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ πρὸς τί ἤρξατο τόσον μακρὰν τῆς ἐκθέσεως ὁ εὐσυνείδητος ἀρθρογράφος; Πρὸς τί ὁ τόσος περίδρομος; Ἵνα δείξῃ, ὅτι ὁ κατὰ τὴν ΙΓ′ καὶ ΙΔ′ συνεδρίασιν παρὰ τῆς συνόδου ΑΜΕΣΩΣ τῷ χαρτοφύλακι Γεωργίῳ ἐπαχθεὶς ὅρκος καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ εἶχε προδιαταχθῇ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος· διότι αὐτὸς πρῶτος εἶχε διατάξει καὶ τὸν ὅρκον τῶν συκοφαντηθέντων, ὡς ἀνωτέρω. Ἀλλ᾽ ἐξ ἧς ἐποιήσαμεν ἡμεῖς εἰλικρινοῦς ἐκθέσεως δῆλον γίνεται, ὅτι ὄχι ὁ αὐτοκράτωρ *πρῶτος καὶ μόνος*· ἀλλ᾽ αὐτὸς καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος ὁμοῦ ἐπήγαγον τὸν ὅρκον εἰς τοὺς συκοφαντηθέντας· διότι «Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ΕΙΠΟΝ,» λέγουσι τὰ πρακτικὰ Σελ. 569 καὶ 599, καὶ ὄχι ΕΙΠΕ. Καὶ λοιπὸν λέγομεν, ὅτι ἔπραξεν ἐπὶ τῆς πρώτης ὑποθέσεως ἡ ἁγία σύνοδος μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὅ,τι ἔπραξεν ἐπὶ τῶν δύω ἄλλων κατόπιν αὐτὴ μόνη. Ἐκέρδησε λοιπὸν ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκ τῆς παραλόγου φλυαρίας, ἢ ἐζημιώθη; Καὶ ἰδοὺ ἔπαθεν ὅ,τι λέγει ἡ κοινὴ παροιμία· Ἡ ὄρνιθα σκαλίζουσα, ἐκβάλλει τὰ ὀμμάτιά της! Οὕτω τιμωρεῖται ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἡ ἀλογία καὶ ἀκρισία! Ἡμεῖς ἠρκέσθημεν ἄλλοτε εἰς τὸ ν᾽ ἀναφέρωμεν ὅ,τι ἐπισήμως καὶ λαμπρῶς ἔπραξεν αὐτὴ ἡ ἁγία σύνοδος· αὐτὸς ἠθέλησε ν᾽ ἀναφέρῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς του καὶ ὅ,τι ἔπραξαν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος. Ἂς ἦναι καλά! Ἀντὶ ἑνὸς ἐπιχειρήματος ἔχομεν ἤδη δύο! Τόσῳ καλήτερα!

Ἀλλ᾽ ἐνόμισεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὅτι δύναται νὰ

ἐξασθενίσῃ τὸ νέον ἐπιχείρημα, ἐὰν εἴπῃ ἐν στήλῃ θ΄· «Πρῶτον « λοιπὸν ἐν τῇ ἡ πράξει αὐτὸς πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησε, » νὰ δώσωσιν ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων τοὺς λιβέλλους (τὴν » ὁμολογίαν) τῆς πίστεώς των οἱ ἐγκληματισθέντες, καὶ ὕπο- » πτοι φανέντες, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Χαρτοφύλαξ. Ἐνέδωκε δὲ » καὶ ἡ σύνοδος. Ὅτι δὲ πρῶτος αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέλευσε » φανερόν· διότι αὐτὸς προκαθήμενος, ὡμίλει (ἡ μήπως καὶ ἡ » σύνοδος ὅλη ὁμοθυμαδὸν τοὺς λόγους συνεξεφώνουν ;) Καὶ αὐ- » τὸς δὲ ὁ τύπος ὁ ἐν τοῖς συνόδοις τηρούμενος· « *Ὁ εὐσεβέστα-* » *τος Βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε·* » τί ποτ᾽ ἄλλο δὲν » σημαίνει, εἰμὴ, ὁ *Βασιλεὺς εἶπε, συναινούσης καὶ τῆς συνό-* » *δου.* » Πρὸς ποίους λέγεις ταῦτα, *μέγα* οἰκονόμε ; πρὸς ἀν- θρώπους λογικῶς ἀναγινώσκοντας καὶ κρίνοντας, ἢ ἀλογικεύτως κατὰ σέ ; Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ΕΙΠΟΝ, ὄχι ΕΙΠΕ. Καὶ τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ λεγόμενον, λέγεται ἐξ ἀμφοτέρων, ὅτι εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνα καὶ τὰ δύο μέρη. Ἂν ὁ Βασιλεὺς παρευρίσκετο εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς· καὶ περὶ οὗ ἦσαν κατὰ πάντα σύμφωνοι αὐτός τε καὶ ἡ Βουλὴ, καὶ δὲν διεφώνουν κατ᾽ οὐδὲν, ἐγράφετο ἐν τοῖς πρακτικοῖς· « Ὁ μεγαλειότατος Βασιλεὺς [πρῶτος αὐτὸς, ὡς ὑπέρτατος ἄρχων, ὡς κεφαλὴ τοῦ ἔθνους] καὶ ἡ Βουλὴ ΕΙΠΟΝ·» καὶ αὐτὰ τὰ μωρὰ παιδία ἀνα- γινώσκοντα τοῦτο, δὲν ἤθελον ἐκλάβει ἄλλο ἐξ αὐτοῦ, εἰμὴ ὅ,τι λέγουσιν αὐτὰ ταῦτα τὰ ῥήματα. Τόσον μικρὸν πρᾶγμα δὲν καταλαμβάνει ἡ μεγάλη σου σοφία, *μέγα* οἰκονόμε ; Ἐντρο- πή ! Εἶναι λοιπὸν μωρολογία ἄντικρυς τὸ, *ἐνέδωκε δὲ καὶ ἡ σύνοδος*, καὶ τὸ, *συναινούσης καὶ τῆς συνόδου*. Ἀλλὰ δῶμεν, ὅτι δὲν εἶναι μωρολογία. Τί ἐκ τούτου ; Ὅστις *ἐνδίδωσι* καὶ *συναινεῖ* εἴς τι, ἐγκρίνει καὶ ἀποδέχεται αὐτό. Ἀλλ᾽ ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ προκειμένων τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων σκεπτομένη καὶ ἀποφασίζουσα καὶ ὁρίζουσα, δὲν ἤθελεν ἐγκρίνει καὶ ἀπο- δεχθῇ πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, ἐὰν ἐθεώρει τὸν ὅρκον, καὶ πολλῷ περισσότερον τὸν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, ἀπηγο- ρευμένον εἰς τοὺς κληρικούς.

Ὅθεν, ἂν ἄλλοτε ἠρκέσθημεν εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν τὸν εἰς διάκονον μόνον ἐπαχθέντα παρὰ τῆς συνόδου ὅρκον, τώρα ἀναφέρομεν καὶ τὸν εἰς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους παρ' αὐτῆς ἐπαχθέντα. Τοῖς σαυτοῦ πτεροῖς ἑάλως, *μέγα οἰκονόμε* ! Ἀλλὰ ποῦ εὕρηκεν ὁ σοφολογιώτατος τὸν τύπον τὸν *ἐν ταῖς συνόδοις* διατηρούμενον· «*Ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος* ΕΙ̃ΠΕΝ;» Ἐπὶ τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου; Ἐπὶ τῆς Β' ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου; Ἐπὶ τῆς Γ' ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ; Ἐπὶ τῆς Δ' ἐπὶ Μαρκιανοῦ; Ποῖαι εἶναι αἱ σύνοδοι, ἐν αἷς διετηρεῖτο ὁ τύπος τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου; Ὄχι ἄλλη, εἰμὴ αὐτὴ ἡ Ϛ'· διότι ἐν αὐτῇ παρὼν μέχρι τῆς ΙΑ συνεδριάσεως ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ἐλάλει πρῶτος· διότι καὶ πρῶτος ἦτον, ὡς αὐτοκράτωρ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπικρατείας, καθ' οὗ διαταγὴν συνεκροτήθη καὶ ἡ σύνοδος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν λέγεται *τύπος διατηρούμενος ἐν ταῖς συνόδοις*. Διότι τὸ ἅπαξ γεγονὸς, δὲν εἶναι τύπος. Πλὴν οὐδέποτε φέρεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς· Ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος ΕΙ̃ΠΕΝ, ἀλλ' ΕΙ̃ΠΟΝ πάντοτε· καὶ τοῦτο ἄλλο δὲν σημαίνει, εἰμὴ ὅ,τι ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ, τὸ αὐτὸ ἔλεγε καὶ ἡ σύνοδος. Ὅθεν ὅ,τι ἐκ τοῦ πρῶτον λαλεῖν τὸν αὐτοκράτορα συμπεραίνει ὁ λογιώτατος ἀρθρογράφος, εἶναι ἀλογώτατον.

Κατόπιν μᾶς λέγει ὁ αἰδεσιμώτατος, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, δὲν ἐδύνατο νὰ παρευρίσκηται αὐτοπροσώπως εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου, ἀφῆκεν εἰς αὐτὴν ἀντιπροσώπους του. Ἦτον ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν καὶ τοῦτο· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμέλησεν οὐδ' αὐτοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος.

Ἔρχεται ἔπειτα εἰς τὰς συνεδριάσεις ΙΓ' καὶ ΙΔ', καθ' ἃς ἐπήγαγε δὶς ἡ σύνοδος τὸν ὅρκον εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον· καὶ ἀπορῶν καὶ ἀγωνιῶν, δὲν ἠξεύρει πῶς νὰ διαστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν. Φανταζόμεθα μόνον τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν εἰς ἑαυτὸν βίαν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸν οἰκτείρομεν! Πλὴν

δὲν διαστρέφεται δι' ἀνισχύρων σοφισμάτων ἡ ἀλήθεια, ἅγιε οἰκονόμε, ὄχι, καὶ εἰς μάτην οἱ κόποι σου! Ἀλλ' ἂς σοῦ κτενίσωμεν καὶ ἐδῶ τὸν ταώνιον πώγωνα.

Ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος συνεκροτήθη κατὰ τῶν αἱρετικῶν μονοθελητῶν. Καὶ ἀφ' οὗ ἐδίκασε καὶ καθήρεσε τὸν παρόντα ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Μακάριον καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Στέφανον, προέβη εἰς τὴν δίκην ἄλλων, διαπαντὸς ἀπόντων ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς, οἷον τοῦ Σεργίου, τοῦ Πύῤῥου, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Ὀνωρίου κ.λ. Μετὰ δὲ τὸν μονοθελητὴν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Πέτρον ἐγένοντο τρεῖς ἀρχιεπίσκοποι αὐτῆς, ὁ Θωμᾶς, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. Οὗτοι δὲν ἦσαν γνωστοὶ ὡς αἱρετικοί· πλὴν, ἐπειδὴ ἦτον δυνατὸν νὰ ἦναι μὲν τοιοῦτοι, νὰ μὴν ἦναι ὅμως ἀποδεδειγμένοι, ἡ σύνοδος ἠθέλησε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς πίστεως αὐτῶν. Καὶ πόθεν ἐδύνατο ἀσφαλέστερον νὰ λάβῃ περὶ τούτου πληροφορίας, εἰμὴ ἐξ ὧν ἔγραψαν αὐτοὶ πρὸς ἄλλους, ἢ ἄλλοι πρὸς αὐτούς; Τὰ ἔγγραφα ἐσώζοντο ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· « Εἰ οἱ μετὰ Πέτρον ἐπισκοπήσαντες ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως, τουτέστι Θωμᾶς, Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος, φαίνονται εἴτε ἐπιστολὰς γράψαντες, εἴτε λόγους συντεθεικότες περὶ τῆς νῦν ἀσεβῶς εἰσαχθείσης καινοφωνίας εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, τὰ τούτων ἴσα, ἤτοι ῥέγιστρα, ἢ καὶ αὐθεντικὰ εἰς μέσον ἀγαγέτω Γεώργιος ὁ θεοσεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ πρὸς τὸ καὶ τὴν τούτων εἴδησιν λαμβάνουσαν τὴν ἁγίαν ἡμῶν σύνοδον τὰ τῷ καλῶς ἔχοντι συμβαίνοντα ἀποφήνασθαι. » Καὶ ὁ χαρτοφύλαξ ἐκόμισεν ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀρχειοφυλακείου πρὸς τὴν σύνοδον ὅλα τὰ ἀφορῶντα τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος τρεῖς ἀρχιεπισκόπους Κωνσταντινουπόλεως ἔγγραφα. Οὗτος καὶ ὑπὸ τῇ συκοφαντίᾳ ὢν ἔτι, ἐνήργει τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα, Σελ. 574, καὶ ἀθωωθεὶς ἐνήργει τὰ αὐτὰ, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρακτικῶν. Καὶ τίς ἄλλος ἔπρεπε νὰ κομίσῃ ταῦτα παρὰ τὸν ἀποδεδειγ-

μένον φύλακα τῶν ἀρχείων; Ἀλλ' ὁ θανάσιμος τούτου ἐχθρὸς, εὑρίσκει καὶ τοῦτο ἀξιοκατάκριτον. « Καὶ φέρει, λέγει, καὶ ἀναγινώσκει ταῦτα τίς; αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ κατηγορηθεὶς ὡς συνένοχος τῶν αἱρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν *χαρτοφύλαξ καὶ διάκονος Γεώργιος!* » Καὶ τίς ἤθελεν ὁ μέγας οἰκονόμος, νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ τὰ ἔγγραφα; Αὐτὸς ἦτον χαρτοφύλαξ, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ φέρῃ καὶ τὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ χαρτοφυλακείου· διότι αὐτὸς μόνος ἦτον ὑπεύθυνος. Ἂν κατὰ τὴν λογικὴν τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου, τὴν δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ ταῦτα ἕτερος παρὰ τὸν χαρτοφύλακα, ἔπραξαν κακῶς ἡ σύνοδος καὶ οἱ ἄρχοντες· διότι ἐπροσκάλεσαν ἢ διέταξαν τὸν πρὸ μικροῦ κατηγορηθέντα ὡς *συνένοχον τῶν αἱρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν*, νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ ταῦτα. Ὅθεν τὴν σύνοδον καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔπρεπε νὰ κατακρίνῃ ὁ ἅγιος οἰκονόμος, καὶ ὄχι τὸν κατὰ διαταγὴν ἀνωτέραν ἐνεργοῦντα χαρτοφύλακα. Ἀλλ' *ἐκατηγορήθη* ὁ χαρτοφύλαξ ὡς *συνένοχος τῶν αἱρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν*, ἢ ἐσυκοφαντήθη; Καὶ δὲν διαφέρει κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον ἡ κατηγορία τῆς συκοφαντίας; Καὶ πόθεν ὁρμώμενος ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ πιστευόμενος πρεσβύτερος, ἀποκαλεῖ καὶ *παραχαράκτην* τὸν χαρτοφύλακα; Εὕρηκε τοιοῦτόν τι ἐν τῷ παρὰ τοῦ χωρικοῦ μὲν ἀνθρώπου, ἐπισκόπου δὲ Μελιτηνῆς ἐπιδοθέντι τῷ αὐτοκράτορι χαρτίῳ; Οὐδαμῶς! Τὸ χαρτίον τοῦ ἀγροίκου ἐπισκόπου σώζεται ἕως σήμερον καταχωρισμένον ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ϛ' συνόδου (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 568), καὶ πρόκειται παντὶ ἀνθρώπῳ εἰς ἀνάγνωσιν. Καὶ τί εἶπον ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἁγία σύνοδος, ὅτε, ἀναστάντες οἱ συκοφαντούμενοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνόδου, ἀπεκάλεσαν *ψεύστην* τὸν εὐλαβέστατον μὲν ἐπίσκοπον, αἰσχρὸν δὲ συκοφάντην; « Ἐπείπερ ὑπόνοια » ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς προφάσει τοῦ ἐπιδοθέντος χάρτου » παρὰ Θεοδώρου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, » οὐκ ἄλλως ἡμᾶς πληροφορεῖτε, ἢ μήπως ἐγγράφους λιβέλλους

» τῆς πίστεως ἡμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, ὀφείλοντες ἐπὶ τῶν » ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους ἐπιδοῦναι. » Περὶ πίστεως λοιπὸν ὁ λόγος ἐν τῇ συκοφαντίᾳ, καὶ ὄχι περὶ παραχαραγῆς. Ἀλλ' ὅστις πλάττει ὅ,τι δὲν ὑπάρχει, ὅστις παραχαράσσει τῳόντι τὴν ἀλήθειαν, πῶς ὀνομάζεται ;—Ἀς ἀποκριθῇ ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος.

Ὁ καλὸς κἀγαθὸς οὗτος ἄνθρωπος ἀποκαλεῖ καὶ *πλαστογράφον* τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον! Ἐν τῷ τέλει τῆς ι' στήλης λέγει περὶ ἡμῶν· « Ἀλλ' ἂς ἐφύλαττε κἂν τὴν » φίλορκον ὄρεξίν του, ὅταν πάλιν κατὰ τύχην συγκροτηθῇ διὰ « τὰς αὐτὰς περιστάσεις οἰκουμενικὴ σύνοδος, τότε νὰ ἀπαιτήσῃ » παρὰ τοῦ ὑποπτευθέντος ὡς αἱρετικοῦ καὶ *πλαστογράφου* » χαρτοφύλακος τοῦ πατριαρχείου τὸν ἐπὶ τῆς ϛ' συνόδου » διαταχθέντα ὅρκον. » Καὶ πάλιν ἐν στήλῃ ιζ'· « Καὶ » πάλιν ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ ὡς ἁπλῆν *πληροφορίαν* ἐξέλαβε » τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξ ἀνάγκης εἰσενεχθέντα ἐπὶ τῶν » εὐαγγελίων ὅρκον (καὶ μόνον *ἐπὶ τῶν αἱρετικῶν καὶ πλαστογράφων* κατηγορηθέντων.)» Ἐκεῖ εὕρηκεν ὁ αἰδεσιμώτατος καὶ τὴν πλαστογραφίαν τοῦ χαρτοφύλακος, ὅπου καὶ τὴν παραχαραγὴν—εἰς τὴν ἑαυτοῦ κακοήθη διάθεσιν! Καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ῥούβλια ἂν ἤθελεν ἀφαιρέσει ὁ χαρτοφύλαξ ἀπὸ τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, πάλιν τόσον σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως δὲν ἤθελε καταδιώκεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁπωςδήποτε καὶ ἂν ἐσυκοφαντήθη ὁ ἄνθρωπος,—καὶ μόνον ἐσυκοφαντήθη,—ἀπέδειξεν ἑαυτὸν ἀθῷον, καὶ ὁ ἀθῷος δὲν ἐξυβρίζεται πλέον ὡς ἔνοχος. Βλάσφημος ἐφωράθη ποτὲ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος· καὶ δικασθεὶς, καὶ καταδικασθεὶς, καὶ τιμωρηθεὶς διὰ τὰς βλασφημίας του παρὰ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ συγχωρηθεὶς παρ' αὐτῆς, θέλει νὰ θεωρῆται καὶ νὰ λέγηται βλάσφημος καὶ ἀσεβὴς καὶ μετὰ τὴν συγχώρησιν; Ἀλλ' ὅ,τι δὲν θέλει ν' ἀκούῃ αὐτὸς, καίτοι ἀποδεδειγμένος ποτὲ βλάσφημος, διὰ τί λέγει περὶ ἄλλου, μόνον συκοφαντηθέντος; Τοιαῦτα διδάσκει ὁ χριστιανισμός ;

Τὰ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος κομισθέντα ἔγγραφα ἀνεγνώ-
σθησαν παρὰ τῆς συνόδου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀπαραλεί-
πτως. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν·
« Ἐν ἀκροάσει γενόμενοι τῶν γραφεισῶν συνοδικῶν ἐπιστολῶν
» παρά τε Θωμᾶ, Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου, τῶν γενομένων
» πατριαρχῶν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ εὑρηκότες μη-
» δὲν ἐναντίον αὐτοὺς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως φρονήσαντας ἢ
» γράψαντας, συνείδομεν, Γεώργιον τὸν θεοσεβέστατον διάκονον
» καὶ χαρτοφύλακα τῆς ἐνταῦθα ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας
» ἐπ' ὄψεσιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λο-
» γίων πληροφορῆσαι ἡμᾶς, ὡς διὰ πάσης ἐρεύνης ἐλθὼν, οὐχ
» ηὗρε λιβέλλους γραφῆναι ἀπό τινων καὶ προσδοθῆναι τοῖς
» εἰρημένοις τρισὶ πατριάρχαις Θωμᾷ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ,
» ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δειλοῦντας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου
» οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
» Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν.» Καὶ, ἀψάμενος τῶν προ-
κειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων Γεώργιος ὁ θεοσεβέστα-
τος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ, ὤμοσεν οὕτως· «Μὰ τὰς ἁγίας
» γραφὰς ταύτας καὶ τὸν θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, διὰ
» πάσης ἐρεύνης ἐλθὼν, οὐχ' εὗρον λιβέλλους γενομένους ἀπό
» τινων, καὶ προσδοθέντας τοῖς εἰρημένοις τρισὶν ἁγιωτάτοις
» πατριάρχαις Θωμᾷ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ περὶ ἑνὸς θελή-
» ματος καὶ μιᾶς ἐνεργείας.» Μετὰ δὲ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε·
« Τοῦ σωματικοῦ λόγου εἰς ἐπήκοον ἡμῶν καὶ τῶν συμπαρόν-
» των ἡμῖν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων καταβληθέντος παρὰ Γεωρ-
» γίου τοῦ θεοσεβεστάτου διακόνου, καὶ χαρτοφύλακος τῆς
» ἐνταῦθα ἁγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ πληρο-
» φορίαν ἡμῖν τελείαν διὰ τοῦ τοιούτου παρασχόντος σωματικοῦ
» λόγου, ὡς οὐδαμῶς οἱ αὐτοὶ ἐν ἁγίᾳ τῇ μνήμῃ, Θωμᾶς, Ἰωάν-
» νης καὶ Κωνσταντῖνος, τινὰς εἰσέπραξαν λιβέλλους περὶ ἐνερ-
» γείας καὶ θελήματος· τοὺς τοιούτους ἐν ἁγίᾳ τῇ μνήμῃ τρεῖς
» ἄνδρας, τουτέστι Θωμᾶν, Ἰωάννην καὶ Κωνσταντῖνον, συνείδο-
» μεν, ἐν τῇ αὐτότητι μεῖναι, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀνα-

» φέρεσθαι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὡς οἷα ἐν πᾶσιν ἀμωμή-» των αὐτῶν καὶ ἀνεπιλήπτων εὑρεθέντων περὶ τὴν ὀρθόδοξον » ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστιν.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 631 καὶ 635.) Ἡ σύνοδος λοιπὸν, πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῶν τριῶν ὑπόπτων νομιζομένων ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, ἐδικαίωσεν αὐτοὺς, ὡς ἐν πᾶσιν ἀνεπιλήπτους περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὑρεθέντας, καὶ κατέταξεν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις. Ἡ αὐτὴ, πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ συκοφαντηθέντων, ἐδικαίωσεν αὐτοὺς, ὡς ἐν πᾶσιν ἀνεπιλήπτους περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὑρεθέντας· ἀλλ' ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἐπιμένει καὶ ἐναντίον τῆς παρ' αὐτῆς κηρυχθείσης ἀθωότητος αὐτῶν εἰς τὸ νὰ θεωρῇ καὶ σήμερον ἔνοχον αἱρέσει τὸν ἀθῶον χαρτοφύλακα! Τόσον σέβεται τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις ὁ εὐσεβέστατος!

Ἐγνωρίσατε, ἀναγνῶσται, τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀκριβοῦς καὶ πιστῆς ἐκθέσεως. Ἀκούσατε νῦν τί λέγει ἐν στήλῃ θ' καὶ ὁ φιλαληθέστατος οἰκονόμος πρὸς διαστροφὴν αὐτῆς. « Ὁ δὲ λόγος ἐπρόκειτο ἤδη περὶ ἀθωώσεως τριῶν ἀποθανόντων » πατριαρχῶν τῆς βασιλευούσης. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἄρ-» χοντες ὤφειλον νὰ δώσωσι πληροφορίαν πρὸς πάντας, ὅτι δὲν » ὑπερασπίζονται τοὺς οἰκουμενικοὺς πατριάρχας τῆς Κωνσταν-» τινουπόλεως κατὰ χάριν. Ὁ δὲ πολιτικὸς τύπος τῆς ἐπὶ τῶν » προκειμένων εὐαγγελίων ὁμώσεως εἶχεν ἤδη διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ » αὐτοκράτορος παρόντος ἐπὶ τῆς Η' πράξεως (καθὼς προείπο-» μεν), ἐνδούσης καὶ τῆς συνόδου. Τότε λοιπὸν οἱ μὲν ἄρχοντες » σιωπῶσι, καὶ περιμένουσιν· αὐτὴ δὲ ἡ σύνοδος εἶπεν· « Ἐν » ἀκροάσει γενόμενοι κτλ., ὡς ἀνωτέρω.» Γελᾶτε βέβαια ἀναγινώσκοντες ταῦτα. Καὶ ἠμπορεῖ τις νὰ μὴ γελᾷ διὰ τοιαῦτα παραλαλήματα; Τί πολιτικὸν ὅρκον λέγει; Καὶ τί διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Η' πράξεως, ἐνδούσης καὶ τῆς συνόδου; Τί κοινὸν τῇ Η' καὶ τῇ ΙΓ' συνεδριάσει; Ἄλλη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν ἐκείνῃ ὑπόθεσις, καὶ ἄλλη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῇ

ΙΓ' συνεδριάσει. Ἐκείνη ἔλαβε πέρας ἐν τῇ Ι' συνεδριάσει, καὶ οὐδὲ λόγος πλέον περὶ αὐτῆς ἐν ταῖς ἑπομέναις. Πῶς παραλόγως συγχέει τὰ ἀσύγχυτα ὁ μηδένα αἰδούμενος αἰδεσιμώτατος! Πόσον ἀσεβῶς καταφρονεῖ τὸν λόγον! Ἐπὶ τῆς πρώτης ὑποθέσεως ἐπήγαγον εἰς τοὺς συκοφαντουμένους τὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὅρκον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος· ἐπὶ τῆς δευτέρας, ἐνεργοῦσα ἡ σύνοδος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐπάγει αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τοῦτον εἰς τὸν χαρτοφύλακα. Αὐτὴ λέγει· «Ἐν ἀκροάσει γενόμενοι κ. π. λ.» καὶ ὄχι ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἁγία σύνοδος. *Πολιτικὸν δὲ τύπον* λέγει ὁ πολυμαθὴς οἰκονόμος τὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὅρκον! Ἀλλ' ἂν ὁ τύπος οὗτος ἦτον μόνον πολιτικὸς, καὶ ὄχι ἐνταυτῷ καὶ ἐκκλησιαστικὸς, πῶς ἐμεταχειρίζοντο αὐτὸν καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι; Καὶ ἂν ὁ τύπος αὐτὸς εἶχε διαταχθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπὶ τῆς Γ' καὶ Δ' παρὰ τίνος εἶχε διαταχθῆ; Ἦτον παρὼν ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον, καὶ διέταττεν ὅρκον, ὅτε ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Ἰόππης Φεῖδος· «Οὓς καὶ παρακαλοῦμεν καὶ *ὁρκίζομεν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἁγίων εὐαγγελίων*;» Ὅτε ἔλεγεν ὁ Κύριλλος· «Κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ «εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φείδου καὶ *τοὺς ὁρκισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας*, φιλαλήθεις ὄντας καὶ ἁγίους, εἰπεῖν ἅπερ ἀκηκόασιν;» Ἦτον παρὼν εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανός; Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦτον ὁ τύπος τοῦ ὅρκου καὶ παρὰ τῇ πολιτείᾳ καὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατ' αὐτὸν τὸν τύπον ἐπήγαγεν ὅρκον εἰς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, τοὺς συκοφαντηθέντας παρὰ τοῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ αὐτὸ ἔπραξεν εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον. Εἶναι ἄρα φλυαρία καὶ μωρολογία προφανεστάτη ὅ,τι λέγει ἀνωτέρω ὁ σοφὸς οἰκονόμος.

Κατόπιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, περὶ ἧς ἐπήχθη ΑΜΕΣΩΣ

παρὰ τῆς Ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου ὅρκος ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον, ἔρχεται ἄλλη, καὶ γίνεται καὶ ἐπ' αὐτῆς ὅ,τι καὶ ἐπ' ἐκείνης. Πάλιν ὅρκος ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων ἐπάγεται ΑΜΕΣΩΣ παρ' αὐτῆς καὶ εἰς τὸν αὐτόν! Φρυάττει βέβαια καθ' ἡμῶν ὁ ἅγιος οἰκονόμος διὰ ταῦτα! Ἀλλ' ἀδίκως! Ἂς φρυάττῃ κατ' αὐτῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, διότι ἐπάγουσιν ὅρκον, καὶ ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, εἰς κληρικούς. Τί πταίομεν ἡμεῖς, ἂν λέγωμεν ὅ,τι γίνεται; Ἀνέγνωσαν βέβαια καὶ ἄλλοι πολλοὶ πρὸ ἡμῶν, καὶ πολλῷ σοφώτεροι ἡμῶν, τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων. Ἀλλ' ἂν δὲν παρετήρησαν ἐκεῖνοι ἐν αὐτοῖς ὅ,τι παρετηρήσαμεν ἡμεῖς, ἢ ἂν παρετήρησαν μὲν καὶ αὐτοὶ ὅ,τι παρετηρήσαμεν καὶ ἡμεῖς, δὲν εἶχον ὅμως ἀφορμὴν καὶ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ, εἴμεθα διὰ τοῦτο ἀξιοκατάκριτοι; Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄλογον ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐν στήλῃ ιη'; «Τόσαι μυριάδες χριστιανῶν καὶ » ἐκκλησιαστικῶν ἀνέγνωσαν πρότερόν σου τὰ πρακτικά. Τόσοι » ἱεροὶ συγγραφεῖς, συγγράψαντες καὶ μετὰ τὴν Ϛ' σύνοδον (τὴν » ὁποίαν φέρεις νομοθετήσασαν ἐπὶ τῶν κληρικῶν καὶ τὸν ὅρκον » καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ,) συμβουλεύουσι τὴν τοῦ ὅρκου ἀποφυ- » γήν, καὶ σὺ πρῶτος ἀνέστης νὰ ἀποδείξῃς πάντας τοὺς ἐκκλη- » σιαστικοὺς πατέρας σου πλανωμένους;» Φέρομεν τὴν Ϛ' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὄχι νομοθετοῦσαν αὐτήν, ἀλλὰ μεταχειριζομένην τὸν πρὸ πολλοῦ παρὰ τῆς πολιτείας νενομοθετημένον καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας παραδεδεγμένον ὅρκον καὶ τύπον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν κληρικῶν; ὡς ἴδομεν, καὶ ἰδοὺ πάλιν βλέπομεν.

Καθὼς ἐπὶ τῆς ΙΓ' συνεδριάσεως, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ΙΔ' προσεκλήθη ἢ διετάχθη ὁ χαρτοφύλαξ, νὰ κομίσῃ εἰς τὴν σύνοδον ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ πατριαρχείου· καὶ ἐκόμισε ταῦτα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ε' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης ἔλεγον αὐτὰ *φαλσευμένα*, νενοθευμένα, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἀνεγνώσθησαν ἐπὶ τῆς Γ' συνεδριάσεως. Λαβοῦσα δὲ τὰ κομισθέντα ἔγγραφα ἡ σύνοδος, καὶ θέλουσα νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς γνη-

σιότητος αὐτῶν, εἶπε· «Παρελθέτω εἰς μέσον Γεώργιος ὁ θεο-
» σεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ, καὶ, τῶν προκειμένων
» ἀχράντων τοῦ θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων ἐφαπτόμενος, πληροφο-
» ρησάτω ἡμᾶς, εἰ ταῦτα τὰ προδηλούμενα δύο βιβλία καὶ
» τὸ εἰλιτάριον, ὃν τρόπον ηὗρεν αὐτὰ, καὶ παρέλαβεν ἐν τῇ
» βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου, οὕτως καὶ νῦν εἰσίν.»
Καὶ, ἁψάμενος τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγε-
λίων ὁ αὐτὸς θεοσεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ Γεώρ-
γιος, εἶπε· «Μὰ τὰς ἁγίας ταύτας δυνάμεις, καὶ τὸν θεὸν τὸν
» λαλήσαντα δι' αὐτῶν, σὺν ἀληθείᾳ ταῦτα τὰ δύο ἐν σώ-
» μασι βιβλία τῆς ἁγίας πέμπτης συνόδου, καθὼς καὶ ἤδη προ-
» ηνέχθησαν καὶ προεκομίσθησαν, οὕτως καὶ νῦν τυγχάνουσιν
» ἀκριβῶς, ὡς καὶ ἤδη αὐτὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πα-
» τριαρχείου ηὗρον καὶ παρέλαβον· καὶ οὔτε προσετέθη ἐξ ἐμοῦ
» τί ποτε, οὔτε ὑφῃρέθη, οὔτε εἰδήσει μου ἐξ οἱουδήποτε τινός
» τῶν πάντων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος εὑρεθὲν παρ'
» ἐμοῦ ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου χαρ-
» τῷον βιβλίον τῆς αὐτῆς ἁγίας πέμπτης συνόδου οὕτως ἐστὶ,
» καθὼς ἐκεῖσε εὑρέθη ἀποκείμενον.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'.
Σελ. 638.

Ἰδοὺ λοιπὸν προφανέστατον, ὅτι ἡ Ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος
δὶς ἐπέβαλεν ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων εἰς κληρικόν.
Ἀλλ' ἐκ τούτου τί συμπεραίνεται; Οὐδὲν ἕτερον ἀναντιῤῥήτως,
εἰμὴ ὅ,τι κατὰ τὴν ὀρθὴν λογικὴν συμπεραίνεται ἐξ αὐτοῦ, ὡς
εἴπομεν καὶ ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ὁ λογικὴν
διεστραμμένην ἔχων σοφὸς οἰκονόμος, λέγει· «Ἐκ τούτων ἀπο-
» δεικνύονται τὰ ἑξῆς· α) Ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐζήτησεν ἐπὶ
» τῆς συνόδου τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὁρκωμοσίαν· ἡ δὲ σύνοδος
» ἐνέδωκεν, οὐ μόνον ὡς ἀνεχομένης τῆς ἐκκλησίας τὸ ἔκπαλαι
» πολιτικῶς νενομοθετημένον τοῦτο ἔθιμον (καθὼς προεῖπεν
» ὁ Αἰὼν, καὶ τὸν ὕβρισεν ὁ ὀρθογράφος), ἀλλὰ καὶ διὰ λόγον
» ἐπισημότερον, τὸν ὁποῖον λέγομεν εὐθύς. β) Ὁ αὐτοκράτωρ
» ἀνωτέρω εἰς τὴν δόσιν τῶν λιβέλλων εἶπε τὴν λέξιν *ὀμνύκαι*-

» ἡ δὲ σύνοδος αὕτη, προσκαλοῦσα τὸν χαρτοφύλακα εἰς τὴν
» ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων πίστωσιν τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ, δὲν
» ἐπρόφερε τὴν λέξιν *ὀμόσαι* (καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ προφέρῃ
» ἢ *τὸ μὴ ὀμόσαι ὅλως* πρεσβεύουσα, καὶ πνευματικῶς νου-
» θετοῦσα;)· ἀλλὰ τί λέγει; *Πληροφορῆσαι* ἡμᾶς· καὶ πάλιν·
» *Πληροφορησάτω* ἐπὶ τῶν θείων λογίων. Καὶ οὐδὲ *ὅρκον* εἶ-
» πε, τὸν κοινῶς λεγόμενον *σωματικὸν ὅρκον*, ἀλλὰ *λόγον*,
» καὶ τοῦτο δίς. Καὶ τὸ πρᾶγμα μὲν ὑπῆρχεν ἀληθῶς *ὄμωσις*
» *καὶ ὅρκος*· ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη εὐφήμως, δεχομένη
» τὸν πολιτικὸν τοῦτον νόμον ἁπλῶς, ὡς μέσον ὡρισμένον εἰς
» βεβαίωσιν *καὶ πληροφορίαν*· τὸ δὲ περιπλέον παραλείπουσα
» εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν. γ) Ἡ σύνοδος εἶχε τότε καὶ
» ἄλλον λόγον νὰ ἐνδώσῃ καὶ συνοδικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν νο-
» μοθεσίαν. Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Ἀποκαλύψεως εἶναι γεγραμ-
» μέναι ἀραὶ φοβεραὶ κατὰ τῶν προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων
» τι εἰς τὴν θεόπνευστον βίβλον. Ὅθεν καὶ οἱ πάλαι θεῖοι πα-
» τέρες εἰς τὸ τέλος τῶν περὶ θεοῦ διαλαμβανόντων συγγραμ-
» μάτων των, ὥρκιζον τοὺς ἀντιγραφεῖς νὰ μεταγράφωσιν ἀκρι-
» βῶς καὶ ἀπαραλλάκτως (Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. έ, 20, καὶ ἄλ-
» λοι), διὰ νὰ μὴ διαφθείρωσιν οἱ αἱρετικοὶ τοὺς ἀναγνώστας
» των, προβάλλοντες ἁγίων συγγράμματα νοθευμένα, πρὸς ἀπό-
» δειξιν τῆς αἱρέσεώς των. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἡ σύνο-
» δος ἔμελλε πολὺ μᾶλλον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν ὅρκον τοῦ δια-
» βεβλημένου χαρτοφύλακος, βλέπουσα καὶ αὐτῶν τῶν τῆς Ε΄
» οἰκουμενικῆς ἁγίας συνόδου ἱερῶν πρακτικῶν ἀντίγραφα πα-
» ρακεκομμένα, τὰ ὁποῖα ἐξηλέγχθησαν, τέλος, ἐκ τῶν γνησίων
» καὶ αὐθεντικῶν.» Συλλογίζεται λογικῶς, ὅστις γράφει καὶ λαλεῖ τόσον ἀλογικεύτως; Αἰδεῖται ἑαυτόν, ὅστις παρουσιάζεται πρὸς τὸ κοινὸν τοιουτοτρόπως; Ἡ ἀλογία καὶ ψευδολογία τοῦ μεγάλου οἰκονόμου λαλεῖ αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἐνταῦθα. Ἀλλὰ κρίνομεν ἀναγκαίας σημειώσεις τινὰς εἰς προφανέστερον αὐτῆς ἔλεγχον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναγκαζόμεθα νὰ προσφύγωμεν καὶ εἰς ἐπαναλήψεις τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων.

α) Ψεύδεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ σοφὸς οἰκονόμος, λέγων· « Ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐζήτησεν ἐπὶ τῆς συνόδου τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὁρκωμοσίαν·» διότι τὰ πρακτικὰ λέγουσιν, ὡς ἀνωτέρω, ὅτι ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ΕἾΠΟΝ· « Ἐπείπερ ὑπόνοια ἡμῖν δέδοται κ.τ.λ.» Καὶ πάλιν· « Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ΕἾΠΟΝ· « Οἱ ἀνωτέρω ἐπιμνησθέντες . . . . τοὺς ὑπο-» σχεθέντας παρ' αὐτῶν τῆς οἰκείας πίστεως λιβέλλους ὈΜΝΫΝ-» ΤΕΣ ἐπιδιδότωσαν κ.τ.λ » Ἆρα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ *ἐζήτησαν* τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὁρκωμοσίαν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ *εἶπον* τὴν λέξιν ὈΜΝΫΝΑΙ. Ἀλλὰ διότι ἡ σύνοδος, προσκαλοῦσα ἔπειτα τὸν χαρτοφύλακα εἰς ὁρκωμοσίαν, δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν, *ὀμόσαι*, ἀλλ' εἶπε τὴν λέξιν, *πληροφορῆσαι*, διὰ τοῦτο τάχα ὅ,τι διέταξεν αὐτὴ, καὶ ἔπραξεν ὁ χαρτοφύλαξ, δὲν εἶναι ὅρκος;

β) Ἐπειδὴ ἡ σύνοδος, προστάσσουσα τὸν χαρτοφύλακα, νὰ ὀμόσῃ, δὲν μεταχειρίζεται τὴν λέξιν, *ὀμόσαι*, ἀλλὰ, *πληροφορῆσαι*, πλάττει ἐκ τούτου ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὅ,τι μόνον ἄσοφος ἄνθρωπος δύναται νὰ πλάσῃ. Καὶ ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς, ὅτι δὲν καταλαμβάνομεν, πῶς ὁ ἄνθρωπος ὠλίσθησεν εἰς τόσον παχυλὸν παραλογισμόν. Ἡ σύνοδος ζητεῖ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος πληροφορίαν, ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ὑποθέσεως, «ὡς διὰ πάσης ἐρεύνης ἐλθὼν, οὐχ ηὗρε λιβέλλους γραφῆναι ἀπό τινων καὶ προσδοθῆναι τοῖς εἰρημένοις τρισὶ πατριάρχαις Θωμᾷ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δηλοῦντας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν·» ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι τὰ ὁποῖα διέταξεν αὐτὸν ἡ σύνοδος νὰ κομίσῃ ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ πατριαρχείου ἔγγραφα ἦσαν γνήσια καὶ ἀνόθευτα· καὶ ζητεῖ τὴν πληροφορίαν ταύτην παρ' αὐτοῦ μεθ' ὅρκου πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας· ὅ ἐστι ζητεῖ παρ' αὐτοῦ, ὄχι διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς ἱεροδιακονικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἀλλὰ πίστωσιν αὐτῆς μεθ' ὅρκου ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων. Ἀλλὰ

τοῦτο ζητοῦσα παρ' αὐτοῦ, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐκφρασθῇ; Βεβαιότατα ὡς ἐκφράζεται· «Ἐν ἀκροάσει γενόμενοι κ.τ.λ., συνείδομεν, » Γεώργιον — ἐπ' ὄψεσιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων » τοῦ θεοῦ λογίων *πληροφορῆσαι ἡμᾶς*.—Καὶ αὐτὸς, ἀψάμενος » τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων, ΩΜΟΣΕΝ οὕτω· Μὰ » κτλ.» καί· «Παρελθέτω εἰς μέσον Γεώργιος—καὶ, τῶν προκει- » μένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων ἐφαπτόμενος, πλη- » ροφορησάτω ἡμᾶς.—Καὶ, ἀψάμενος—εἶπε· Μὰ κ. τ. λ.» Ἡ σύνοδος ἄρα ὡς ἐκφράζεται, ἐκφράζεται λογικώτατα· ἀλλ' ἂν ὁ σοφὸς οἰκονόμος *παραλογίζηται*, πταίει αὐτὴ κατὰ τοῦτο; Ποῦ καὶ πῶς εἶχε χώραν ἐνταῦθα ἡ λέξις, *ὀμνύναι*, καὶ, *ὀμόσαι*, καὶ δὲν μετεχειρίσθη αὐτὴν ἡ σύνοδος; Ἀλλ' ἂν ἐπρόβλεπεν αὕτη, ὅτι κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1848 ἤθελεν εὑρεθῇ ἄνθρωπος τόσον ἀλογίκευτος, ὥστε ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς ῥητῶς τὰς λέξεις, *ὅρκος*, *ὀμνύναι*, ὀμόσαι,—καὶ ἀδιάφορον, ἂν εἶχον τόπον ἢ ὄχι,—ἵνα πιστευθῇ, ὅτι τῳόντι ἐπήγαγεν ὅρκον εἰς τὸν διάκονον, ἤθελεν ἐκφρασθῇ βεβαιότατα ἄλλως ἢ ὡς ἐξεφράσθη πρὸς πίστωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ καταφρονητοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς λογικῆς. Εἴτε λοιπὸν ἐπρόφερεν ἡ σύνοδος τὴν λέξιν, *ὀμόσαι*, εἴτε ὄχι, εἴτε ἀντὶ τοῦ, *πληροφορῆσαι ἡμᾶς*, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, *ὀμόσαι ἡμᾶς*, ἢ ὄχι,· ὁ διάκονος ΩΜΟΣΕ κατὰ προσταγὴν τῆς συνόδου· διότι μεθ' ὅρκου ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ πληροφορίαν ἡ σύνοδος, *ὡς διὰ πάσης ἐρεύνης ἐλθὼν* κτλ., καὶ μεθ' ὅρκου ἔδωκεν αὐτήν. Καὶ ἐν ᾧ ἡ σύνοδος ἐπάγει τῷ κληρικῷ ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων, καὶ ὁ κληρικὸς ὀμνύει, ὡς προστάσσεται, πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας ἐφ' ὧν ζητεῖται παρ' αὐτοῦ πληροφορία· ἀλλὰ διότι δὲν εἶπεν, *ὀμόσαι*, ἀλλὰ, *πληροφορῆσαι*, λέγει ὁ λογικώτατος οἰκονόμος· «Καὶ » πῶς ἠδύνατο νὰ προφέρῃ τὸ *ὀμόσαι* ἢ *τὸ μὴ ὀμόσαι ὅλως* » πρεσβεύουσα καὶ πνευματικῶς νουθετοῦσα;» Δὲν ἠξεύρομεν, ἂν γέλωτα ἢ ἀγανάκτησιν κινῇ εἰς τοὺς φρονίμους ἀναγνώστας ὁ παραλογισμὸς οὗτος. Ἡμεῖς ὅμως ἐγελάσαμεν, ἀλλ' ἐξ ἀγανακτήσεως. Ἡ προφορὰ λοιπὸν τῆς λέξεως, *ὀμόσαι*, εἶναι βαρύ-

τερον τοῦ προστασσομένου ὅρκου ἁμάρτημα! Καὶ διὰ τοῦτο ἡ σύνοδος ἐπρόσταξε μὲν τὸν ὅρκον, καὶ ἡ προσταγὴ αὐτῆς ἐγένετο ἔργον· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν, *ὀμόσαι*, δὲν ἡμάρτησεν, ἐπάγουσα ὅρκον! Ἀλλὰ δὲν ὁμοιάζει ἡ λογικὴ τοῦ οἰκονόμου τῇ λογικῇ τῶν φαρισαίων, τὴν ὁποίαν ἐλέγχει καὶ κατακρίνει ὁ Κύριος; « Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέγοντες· » Ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ » χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ καὶ τυφλοί! Τίς γὰρ μείζων » ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν; καί· Ὃς ἂν » ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν » τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ καὶ τυφλοί! Τί » γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; » Ὁ οὖν ὀμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν » πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ, ὀμνύει ἐν » αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν· καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, » ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω » αὐτοῦ. » Ματθ. ΚΓ', 16—22.

Πλὴν μετὰ τόσην καὶ παρ' ἡμῶν γενομένην πολυλογίαν περὶ τοῦ, *πληροφορῆσαι*, τὸ ὁποῖον ἐπρόφερεν ἡ σύνοδος, φέρομεν, τέλος, εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου ὅ,τι ἢ δὲν παρετήρησεν ἢ ἐλησμόνησε. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ ἐπρόφερον ἐξ ἀρχῆς τῆς συκοφαντίας καὶ τὸ, *πληροφορῆσαι*! «Ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ » ἁγία σύνοδος ΕΙΠΟΝ· Ἐπείπερ ὑπόνοια ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς, » οὐκ ἄλλως ἡμᾶς ΠΛΗΡΟΦΟΡΕΙΤΕ, εἰ μήπως ἐγγράφους λι» βέλλους τῆς πίστεως ὑμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, *ὀφείλον» τες ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους » ἐπιδοῦναι.* » Ἂν λοιπὸν, κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον, πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησε τὴν ὁρκωμοσίαν, καὶ εἰς τὴν δόσιν τῶν λιβέλλων αὐτὸς εἶπε τὴν λέξιν, *ὀμνύναι*, ἰδοὺ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ, *πληροφορῆσαι*. Ἡ σύνοδος ἄρα ἐπὶ τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ' συνεδριάσεως δὲν ἔπραξεν ἄλλο, εἰμὴ ἐπανέλαβεν ὅ,τι ἐπὶ τῆς Η' συνεδριάσεως εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ. Λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ

πρῶτος εἶπε καὶ τὸ, *ὀμνύναι*, καὶ τὸ, *πληροφορῆσαι*! Ἀλλ' εἶναι περίεργον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ συκοφαντηθέντες, ἐπιδιδόντες τοὺς παρ' αὐτῶν ζητηθέντας ἐνωμότους λιβέλλους, *πληροφορίαν* λέγουσι. « Λίβελλος *πληροφορίας*, συνταγεὶς καὶ ἐπιδοθεὶς παρ' » ἐμοῦ Πέτρου κ.τ.λ.» καί· «Τούτου χάριν τὴν παροῦσαν ἔγγρα- » φον *πληροφορίαν* συντάξας, ἐπιδίδωμι τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενι- » κῇ ἡμῶν συνόδῳ, ἔχουσαν ὡς ὑποτέτακται·» καί· «Ταύτην » τοίνυν τὴν τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν » πίστεως *πληροφορίαν συνέταξα*, γραφεῖσαν δι' ἑτέρου, μηνὶ » Μαρτίῳ, ἰνδικτιῶνος ἐννάτης. Ἡ ὑπογραφή· « Πέτρος—στοι- » χῶν καὶ ἐμμένων πᾶσι τοῖς ἐμφερομένοις ἐν τῷ παρόντι τῆς » *πληροφορίας* λιβέλλῳ . . . . Καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ προσ- » δεδώκασιν ὁμοίως.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β' Σελ. 599. 600). Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ περὶ πίστεως τὸ *πληροφορῆσαι* καὶ ἡ *πληροφορία*! Τί λέγει περὶ τούτων ὁ σοφὸς οἰκονόμος;

γ) «Καὶ οὐδὲ *ὅρκον* εἶπεν ἡ σύνοδος, τὸν κοινῶς λεγόμενον *σωματικὸν ὅρκον*, ἀλλὰ *λόγον*, καὶ τοῦτο δίς.» Ἄλλος παχυλὸς παραλογισμός! Ἀλλ' ὁ παραλογισμὸς οὗτος προέρχεται ἐξ ἀμαθείας. Εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ τοῦ Δουκαγκίου τὸ Γλωσσάριον mediae et infimae Latinitatis, καὶ πολλάκις βέβαια τὸ ἄνοιξεν. Ἀλλὰ τίς πταίει, ἂν δὲν εἶδεν ἐν αὐτῷ, ὅτι *σωματικὸς ὅρκος*, καὶ *σωματικὸς λόγος* εἶναι τὸ αὐτό; Ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἀξιόχρεως μάρτυς, τοῦτ' αὐτὸ τὸ τῆς ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου παράδειγμα φέρων. « Sacramenta porro praedicta, *Juramenta corporalia* appellantur, *σωματικοὶ ὅρκοι* Balsamoni, *σωματικοὶ λόγοι* in VI. Synodo act. 13, quod tactis, sive inspectis sacrosanctis Evangeliis, Cruce dominica, vel sanctorum reliquiis admotis, sublata aut protensa manu prestentur: ut distinguantur a juramentis, quae fiunt instrumento, inquit Cujacius ad Novell. 51. Μεθ' ὅρκου ἐγγράφως, ἢ σωματικῶς ὀμνύναι, in Basilic. Eclog. 10. tit. 25. Cap. 4 κτλ.» (Δουκαγκ. Γλωσσαρ. mediae et infimae Latinitatis. Τομ. Γ'. Σελ. 933)

τηθέντες· ὡρκώθη δὲ δὶς κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου περὶ ὑποθέσεων πάντῃ διαφόρων. Κακῇ πίστει λοιπὸν μιγνύει καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν τὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἄμικτα!

ς) Ἀλλ' ὁποῖα παραλαλήματα καὶ παραληρήματα εἶναι τ' ἀκόλουθα! «Ἡ σύνοδος εἶχε τότε καὶ ἄλλον λόγον κ.τ.λ.» καὶ τὸν λόγον τοῦτον εἶπεν ἀνωτέρω *ἐπισημότερον*! Πρὸς Ὀτεντότας γράφει ὁ ἄνθρωπος, καὶ γράφει τοιαῦτα, ἢ πρὸς Ἕλληνας; Ἡ νόθευσις ξένων συγγραμμάτων ἦτον πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας σύνηθες κακόν. Τοῦτο ἴσως φοβούμενος καὶ ὁ Μωϋσῆς, μετὰ σπουδῆς παραινῶν τοῖς αὐτοῦ ἀναγνώσταις, ἔλεγεν· «Οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ῥῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ (Δευτερ. Δ', 3. ΙΒ, 32.)» Κατὰ μίμησιν τούτου ἔγραψε καὶ ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ τέλει τῆς Ἀποκαλύψεως· πλὴν αὐτὸς εὔλογον ἔκρινε νὰ προσθέσῃ καὶ ἀράς. «Μαρτυρῶ, λέγει, ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελεῖ ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.» Ἀλλ' οὔτε αἱ παραινέσεις, οὔτε αἱ ἀραὶ ἴσχυον εἰς κώλυσιν τοῦ κακοῦ. Ἐξ αὐτῆς τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς ἀρχῆς ἐγέμησεν ὁ κόσμος ἀπὸ πλαστῶν καὶ ψευδεπιγράφων βιβλίων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κακὸν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ, ἀναγκαῖον ἐκρίθη τὸ νὰ ἀπαγορευθῇ τοὐλάχιστον διὰ κανόνος ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσις τῶν ψευδεπιγράφων βιβλίων. (Καν. ἀποστ. ξ'. Διαταγ. ἀποστ. Βιβλ. Ϛ'. Κεφ. ΙϚ'.) Περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰῶνος ἤκμαζε Διονύσιος ὁ Κορινθίων ἐπίσκοπος. Καὶ αὐτὸς γράφει μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως· «Ἐπιστολάς, ἀδελφῶν ἀξιωσάντων με γράψαι, ἔγραψα. Καὶ ταύτας οἱ τοῦ διαβόλου ἀπόστολοι, ζιζανίων γεγέμικαν, ἃ μὲν ἐξαιροῦντες, ἃ δὲ προστιθέντες. Οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται. Οὐ θαυμαστὸν ἄρα εἰ καὶ τῶν κυριακῶν ῥαδιουργῆσαί

τινες ἐπιβέβληνται γραφῶν, ὁπότε καὶ ταῖς οὐ τοιαύταις ἐπιβεβλήκασιν (Εὐσεβ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. ΚΓ'.)» Μετὰ τὸν Διονύσιον ὁ μικρὸν ὕστερον αὐτοῦ ἀκμάσας Εἰρηναῖος συνέταξέ τι σύγγραμμα πρός τινα Φλωρῖνον, ὑποσυρόμενον τῇ κατὰ τὸν Οὐαλεντῖνον πλάνῃ, ἐπιγραφόμενον *Περὶ ὀγδοάδος*, ἤ, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, *Περὶ τῶν ὀγδοαστῶν*. Ὁ Εἰρηναῖος συνέγραψε πολλά· πλὴν μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰρημένου συγγράμματος ἔγραψε τὴν ἑξῆς σημείωσιν· « Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὅ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ (Εὐσεβ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Κ'.)» Διὰ τί εἰς μόνον τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐν ᾧ αὐτὸ δὲν ἦτον βέβαια τὸ σπουδαιότερον τοῦ Εἰρηναίου σύγγραμμα, ἀναγκαίαν ἔκρινεν ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν, τοῦτο εἶναι ἄπορον. Ὁ δὲ Εὐσέβιος εὕρηκε τὴν σημείωσιν *χαριεστάτην*· καὶ τόσον τῷ ἤρεσεν αὕτη, ὥστε ἀναγκαῖον ἔκρινε νὰ παραλάβῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ. Ὅ,τι τις γελᾷ, τοῦτο θαυμάζει ἄλλος! Ὥστε τώρα ἔχομεν τὴν σημείωσιν, ὄχι ὅμως καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Εἰρηναίου· αὐτὸ ἀπωλέσθη πρὸ αἰώνων. Ἀλλὰ διότι εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Ἀποκαλύψεως εἶναι γεγραμμέναι ἀραὶ φοβεραὶ κατὰ τῶν προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων τι εἰς τὴν θεόπνευστον βίβλον· διότι ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος εἰς τὸ τέλος τινὸς συγγράμματος αὐτοῦ ὁρκίζει τὸν μεταγραψάμενον τὸ βιβλίον, ἵνα ἀντιβάλῃ ὅ μετεγράψατο, καὶ κατορθώσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὅθεν μετεγράψατο, ἄρα καὶ ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος *ἔμελλε* πολὺ μᾶλλον κ.τ.λ.; Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ· ἄρα βρέχει! Ἢ ἐν γνώσει πρὸς καταφρόνησιν τῶν πρὸς οὓς γράφει, ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἐξ ἀμαθείας παραλογίζεται τοιουτοτρόπως ὁ σοφὸς οἰκονόμος. Ὅποιον τῶν δύο ἀληθεύῃ, εἶναι πρὸς καταισχύνην αὐτοῦ.

Ἀλλὰ διὰ τί ὁ λογικώτατος ἐκ τῆς πράξεως τοῦ Εἰρη-

ναίου εἰς ἓν αὐτοῦ σύγγραμμα συμπεραίνει· «Ὅθεν καὶ οἱ πάλαι θεῖοι πατέρες εἰς τὸ τέλος τῶν περὶ θεοῦ διαλαμβανόντων συγγραμμάτων των, ὥρκιζον τοὺς ἀντιγραφεῖς κτλ.;» Καὶ ποῖοι ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ *οἱ πάλαι πατέρες* οἱ πράξαντες ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Εἰρηναῖος; Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ περὶ θεοῦ διαλαμβάνοντα συγγράμματα, ἐν οἷς ἐπροστίθετο καὶ ὅρκος; Καὶ ἂν ἐκεῖνοι εἰς προφύλαξιν τῶν ἑαυτῶν συγγραμμάτων ἀπὸ τῆς δολίας νοθεύθεως ἐπρόσθετον καὶ ὅρκον κατὰ τῶν ἀντιγραφέων, τί κοινὸν μεταξὺ τῆς πράξεως ταύτης καὶ τῆς πράξεως τῆς ϛ′ οἰκουμενικῆς συνόδου; Ζητοῦμεν λόγον παρ᾽ ἀνθρώπου μὴ εἰδότος λόγον! Ἐν τοσούτῳ ἐναντίοι τοῦ ὅρκου ἦσαν οἱ πατέρες πάντοτε, καὶ ὅμως ὁ περὶ τὸ τέλος τοῦ Β′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ′ αἰῶνος ἀκμάσας Εἰρηναῖος ὥρκισεν ἄλλους! «*Ὁρκίζω σε* τὸν μεταγραψάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ.» Μήπως ὁ Εἰρηναῖος δὲν εἶναι πατὴρ τῆς ἐκκλησίας; Ἃς λύσῃ τὰς ἀπορίας ταύτας ὁ σοφὸς οἰκονόμος!

Ἀλλὰ τί σημαίνει τό· «Ἡ σύνοδος ἔμελλε πολὺ μᾶλλον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν ὅρκον;» Ἐνέδωκεν ἡ σύνοδος πρὸς τὸν ὅρκον, ἢ αὐτὴ ἐπέταξε καὶ ἐπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν χαρτοφύλακα; Λῆρον ληρεῖ τῳόντι ὁ σοφὸς οἰκονόμος! Τί σημαίνει δὲ καὶ τό· «Εἰς τὸν ὅρκον τοῦ διαβεβλημένου χαρτοφύλακος;» Παρὰ τίνος, καὶ πότε, καὶ κατὰ τί διεβλήθη ὁ χαρτοφύλαξ; Ἐσυκοφαντήθη καὶ αὐτὸς μετὰ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπὶ ἐνοχῇ αἱρέσει· ἀλλ᾽ ἀθωώθη μετὰ τῶν ἄλλων· καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ἀθωωθέντες ἐπίσκοποι, ἐκ τῶν συγκροτούντων τὴν σύνοδον ὄντες, ἐπήγαγον εἰς αὐτὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τὸν ὅρκον. Οἱ διαβεβλημένοι ἄρα ὥρκιζον τὸν διαβεβλημένον!! Μόνος ὁ μηδ᾽ ἑαυτόν, μήτε ἄλλους αἰδούμενος αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος, ἐδύνατο νὰ γράφῃ τοιαῦτα! Ἐὰν δὲ ἐφωράθησαν παρακεκομμένα

τὰ ἀντίγραφα τῶν τῆς Ε′ οἰκουμενικῆς ἁγίας συνόδου ἱερῶν πρακτικῶν, καὶ ἐξηλέγχθησαν τοιαῦτα ἐκ τῶν γνησίων καὶ αὐθεντικῶν, τί ἐκ τούτου πρὸς τὸν χαρτοφύλακα; Μήπως ἦτον αὐτὸς ἐγγυητὴς καὶ ὑπεύθυνος περὶ ὅλων τῶν πανταχοῦ εὑρισκομένων ἀντιγράφων τῶν πρακτικῶν τῆς Ε′ συνόδου; Διέφθειρεν αὐτός, ἢ ἐνόθευσεν ἔγγραφα ἐκ τῶν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐφορείαν αὐτοῦ τελοῦντι ἀρχείῳ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναποτεθειμένων; Ἐξηλέγχθη καὶ ἀπεδείχθη παρὰ τῆς συνόδου ὡς τοιοῦτόν τι ἔγκλημα πράξας; Οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει, ὡς πρόδηλον ἐξ αὐτῶν τῶν περὶ ὧν ὡρκώθη ὁ χαρτοφύλαξ δύο ὑποθέσεων πρακτικῶν τῆς ϛ′ οἰκουμενικῆς συνόδου. Δὲν προέρχονται ἄρα ἐκ κακίας καὶ κακοηθείας ὅσα γράφει κατ' αὐτοῦ ὡς παραχαράκτου καὶ πλαστογράφου, καὶ διὰ ταῦτα διαβεβλημένου, ὁ δικαιότατος οἰκονόμος; Ἀλλ' ἂν ὁ χαρτοφύλαξ ἤθελε προσθέσει ἢ ἀφαιρέσει τι ἐκ τῶν αὐθεντικῶν ἐγγράφων, ἥρμοζεν εἰς αὐτὸν ὁ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων νόμος μᾶλλον ἢ ὅ,τι φλυαρεῖ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος. «Τῶν νόμισμα παρακοπτόντων, ἢ μέτρα καὶ σταθμὰ παραποιούντων, ἢ τῶν παραγλυφόντων τὰς σφραγῖδας· ἔτι δὲ τῶν γραμματέων, τῶν ψευδεῖς χρηματισμοὺς γραφόντων, ἢ ἀφαιρούντων τι τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τῶν τὰς ψευδεῖς συγγραφὰς ἐπιφερόντων, ἀμφοτέρας ἐκέλευεν (ὁ νόμος) ἀποκόπτεσθαι τὰς χεῖρας· ὅπως ἕκαστος οἷς μέρεσι τοῦ σώματος παρηνόμησεν, εἰς ταῦτα κολαζόμενος, αὐτὸς μὲν μέχρι τελευτῆς ἀνίατον ἔχῃ τὴν συμφοράν, τοὺς δ' ἄλλους διὰ τῆς ἰδίας τιμωρίας νουθετῶν, ἀποτρέπῃ τῶν ὁμοίων τι πράττειν.» (Διοδ. Σικελ. Βιβλ. Α.′ Κεφ. ΟΗ′.)

Ἀλλ' ὡς ἀπὸ ἐριννύων τωόντι καταδιωκόμενος ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, τρέχει ἀκράτητος ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ παραλόγων εἰς τὰ παραλογώτερα καὶ ἀτοπώτερα. Ἐξεδώκαμεν, λέγει ἐν στήλῃ ι′, εἰς δημοσίαν ἐφημερίδα παρακεκομμένον χωρίον ἐκ τῶν ἱερῶν πρακτικῶν ὄχι τῆς Ε′, ἀλλὰ τῆς ϛ′ οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει καὶ ποῖον εἶναι τοῦτο; Ὅσον δὲ ἠξεύρομεν ἡμεῖς, ἐξεδώκαμεν ἐν συντόμῳ ἐν τῷ ἀριθ. 1533

τῆς Ἀθηνᾶς ἐκεῖνα τὰ μέρη τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου, ἐν οἷς διετάττετο παρ' αὐτῆς ὁ ὅρκος εἰς τὸν χαρτοφύλακα· διότι τούτου μόνον εἴχομεν χρείαν. Τὸν ὅρκον ἠθέλομεν ν' ἀποδείξωμεν, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν εἴχομεν χρείαν οὔτε παρακοπῆς, οὔτε παραχάραγῆς κἀνενὸς χωρίου. Εἶναι ἄρα μωρολογία προφανὴς ὅ,τι λέγει ὁ σοφός. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄλλο τι καὶ ὅ,τι λέγει ἀκολούθως.

« Καὶ τί κάμνει; α) Ἀποκόπτει τὰ τῆς Η' πράξεως τῆς συνόδου, » εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται, ὅτι πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐξ » ἀνάγκης ἐπὶ συνόδου τὸν πολιτικὸν ὅρκον, καὶ ἄρχεται τῆς ἀπο» δείξεώς του ἀπὸ τῆς ΙΔ' πράξεως. Καὶ παρασταίνει λοιπὸν αὐτὴν » τὴν θείαν σύνοδον εὐλογοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ ὁρκίζουσαν καὶ » αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐναντίον τῆς εὐαγ» γελικῆς ἐντολῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν πνευματεμ» φόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ συστήσῃ νέον φρόνημα » εὐαγγελικῆς καὶ ἱερατικῆς ἠθικῆς.» Θαυμάζεται ὁ Ἰὼβ διὰ τὴν ὑπομονήν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἂν ἔζη, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ ἄρθρον τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, ἤθελεν ἀπολέσει ταύτην βεβαιότατα. Τίς τῳόντι ἀναγινώσκων ἀδιακόπουςς παραλογισμούς, ἀδιακόπους μωρολογίας, ἀδιάκοπα ψεύδη, προφανῆ τῆς ἀληθείας διαστροφὴν καὶ βεβήλωσιν, δὲν ἀπολλύει τὴν ὑπομονήν; Τί κοινὸν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Η' συνεδριάσεως καὶ τοῖς τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ'; Ἀλλ' ἔστω, πρὸς χάριν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, ὅτι πρῶτος (καὶ *μόνος* μάλιστα, ἂν θέλῃ,) ὁ αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐκεῖ εἴτε τὸν πολιτικόν, εἴτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὅρκον· δὲν εἶναι περὶ τούτου ὁ λόγος· ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ τί ἔπραξεν αὐτὴ ἡ σύνοδος χωρὶς τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς ΙΓ' καὶ τῆς ΙΔ' συνεδριάσεως, καθ' ἃς ὥρκισεν αὐτή, αὐτοτάτη, τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον. Δὲν ἀπεκόψαμεν λοιπὸν τὰ πρακτικὰ τῆς Η' συνεδριάσεως ἀπὸ τῶν τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ'· διότι αὐτὰ εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀποκεκομμένα. Οὐδὲ ἡμεῖς παριστάνομεν τὴν θείαν σύνοδον εὐλογοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ ὁρκίζουσαν καὶ αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς

καὶ τῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν πνευματεμφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ συστήσωμεν νέον φρόνημα εὐαγγελικῆς καὶ ἱερατικῆς ἠθικῆς. Ἄπαγε! Ἂν αὕτη δὲν ὥρκιζε κληρικούς, πῶς ἐδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ πλάσωμεν αὐτὴν ὁρκίζουσαν τοιούτους; Ἂν αὕτη δὲν ὥρκιζεν ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς, διότι ἡρμήνευεν αὐτὴν ἄλλως, ἢ ὡς ἡρμήνευον αὐτὴν οἱ κατὰ μέρος πατέρες τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἐδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἰκουμενικὴ σύνοδος ὥρκισε; Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἀνωτέρω, ὅτι, ὅ,τι ἔπραξεν ἡ σύνοδος, ΥΠΗ̃ΡΧΕΝ ἈΛΗΘΩ͂Σ ὋΜΩΣΙΣ ΚΑῚ ὋΡΚΟΣ; Ἀλλὰ τί ζητοῦμεν λόγον καὶ λογικὴν παρὰ τοιούτου ἀνθρώπου; Ἂν ἐγίνωσκε λόγον καὶ λογικὴν, δὲν ἔλεγε·

« 6) ις' πράξεις ἔχει ἡ ς' οἰκουμενικὴ· αὐτὸς δὲ ἑνικῶς » ὀνομάζει *πρᾶξιν συνοδικὴν*, χωρὶς νὰ προσθέσῃ καὶ τῆς πρά» ξεως τὸν ἀριθμὸν, διὰ νὰ πλανήσῃ τοὺς ἁπλουστέρους, νὰ » νομίζωσιν, ὅτι μίαν καὶ μόνην πρᾶξιν ἔκαμεν ἡ ς' οἰκουμε» νικὴ, καὶ ταύτην, διὰ νὰ διατάξῃ τοὺς κληρικοὺς νὰ ὁρκί» ζωνται.» Καὶ πόθεν, καὶ πῶς ὠλίσθησεν εἰς τὸν παραλογισμὸν τοῦτον; Εἶναι περίεργος ἡ γνῶσις αὐτοῦ! Μετὰ τὴν ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς γενομένην παρ' ἡμῶν ἔκθεσιν τῶν δύο ὅρκων τοῦ χαρτοφύλακος, εἴπομεν· «Τί ἄλλο ἀποδεικνύει ἡ ΠΡΑ͂ΞΙΣ αὕτη τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, εἰμὴ κ.τ.λ. Ταῦτα συμπεραίνει ὁ ὀρθὸς λόγος, ταῦτα συμπεραίνει ἡ ὀρθὴ λογικὴ ἘΚ ΤΗ͂Σ ΠΡΆΞΕΩΣ τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου.» Καὶ πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος ἐννοεῖ λογικῶς, ὅτι ΠΡΑ͂ΞΙΝ λέγοντες, ἐννοοῦμεν ὅ,τι ἔπραξεν ἡ σύνοδος. Τί δὲ ἐννοεῖ *πρᾶξιν* ὁ ἀλογίκευτος οἰκονόμος; *Συνεδρίασιν*!!! διότι αἱ συνεδριάσεις τῶν συνόδων λέγονται ΠΡΆΞΕΙΣ. Ὢ μωρία! ὢ ἀμάθεια! ὢ ἀκρισία! ὢ ἀλογία! Θέλει εἰπεῖ πάλιν περὶ ἡμῶν ὁ μέγας οἰκονόμος· «Ὅσον δὲ περὶ τῶν λοιδοριῶν ἔχει πᾶσαν ἄδειαν νὰ ἐπισωρεύῃ ὅσας θέλει. Ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν;» Τί πταίομεν ἡμεῖς, ὅταν αὐτὸς, μὴ σεβόμενος ἑαυτὸν, γράφῃ καὶ τῶν μωρῶν παιδίων μωρότερα; ὅταν καταφρονῇ εἰς τόσον καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν λογικήν;

Ἄλλο μωρὸν καὶ ἀνόητον! « γ), λέγει, μεταλλάσσει καὶ τὰς » λέξεις, παρεξηγῶν. Ἡ σύνοδος ζητεῖ παρὰ τοῦ διακόνου *πλη- » ροφορίαν*, αὐτὸς δὲ λέγει· « Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὄχι μόνον » συγχωρεῖ, ἀλλὰ *καὶ διατάσσει* τὸν ὅρκον, *καὶ ὁρκίζει τὸν » κληρικόν.*» Πληροφορίαν ζητεῖ ἡ σύνοδος παρὰ τοῦ διακόνου· ἀλλὰ πῶς; μεθ' ὅρκου! Ὅθεν *ὄχι μόνον συγχωρεῖ, ἀλλὰ καὶ διατάσσει* τὸν ὅρκον ἡ σύνοδος, καὶ *ὁρκίζει κληρικόν.* Ὁ ἐλλογιμώτατος οἰκονόμος: καὶ ἐδιδάχθη, καὶ ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν γραμματικήν· διότι πρὸ τοῦ νὰ μεταπλασθῇ εἰς μέγαν οἰκονόμον ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενον, ὡς πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας τῆς πατρίδος του ἦτον γραμματοδιδάσκαλος. Ἂς εἴπῃ ὡς τοιοῦτος, τὸν παρακαλοῦμεν, ποίας ἐγκλίσεως εἶναι τὸ, *Παρελθέτω*, τὸ, *Ἐφαπτέσθω*, καὶ τὸ *Πληροφορησάτω*; Προστακτικῆς, θέλει εἰπεῖ. Ὅταν ἄρα λέγωμεν· Πράττε τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο· προστάσσομεν, ἢ ὄχι; Προστάσσομεν. Ἄρα καὶ ἡ σύνοδος, εἰποῦσα· «*Παρελθέτω* Γεώργιος— καὶ, τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγελίων *ἐφαπτόμενος, πληροφορησάτω* ἡμᾶς·» ἐπρόσταξε τὸν ὅρκον. Διὰ τί λοιπὸν θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνηται ἀφ' ἑαυτοῦ τόσον γελοῖος δωρεάν;

Λέγει « δ) ἐκ τῶν μερικῶν συνάγει τὸ καθόλου. Εἴδομεν » διὰ τί, καὶ ποῖαι περιστάσεις ἐπροκάλεσαν *ἐπὶ συνόδου* » τὴν ὁρκωμοσίαν. Ὁ δὲ κ. ἀρθρογράφος, προβάλλων τὸ παρά- » δειγμα, συμπεραίνει, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι συγχωρημένος καὶ » εἰς τοὺς κληρικούς. Καὶ ἐξάγει λοιπὸν ὡς οἰκουμενικῆς συνό- » δου *διάταξιν κανονικὴν* νὰ ὁρκίζωνται, καὶ νὰ ὁρκίζωνται » ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, πάντες οἱ κληρικοὶ, καὶ πολλάκις, καὶ δι' » ὅλης των τῆς ζωῆς ἀπροκριματίστως, ὡς ἐκπληροῦντες χρέος » καὶ καθῆκον ἱερόν!» Ὦ τῆς μωρολογίας καὶ τῆς παραλογίας! Τί μᾶς μέλει περὶ τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπροκάλεσαν ἐπὶ συνόδου τὴν ὁρκωμοσίαν; Ἐγένετο ἡ ὁρκωμοσία παρὰ κληρικοῦ κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου; Ἐγένετο! Τοῦτο ἀρκεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ οἰκονόμος εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ μὲν πρᾶγ-

μα ὑπῆρχεν ΑΛΗΘΩΣ ΟΜΩΣΙΣ ΚΑΙ ΟΡΚΟΣ· ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη εὐφήμως. Πολλὰ καλά! Περὶ τοῦ πράγματος εἶναι ὁ λόγος, καὶ ὄχι περὶ τῆς εὐφήμου ἢ δυσφήμου ἐκφράσεως τῆς συνόδου. Συνάγομεν δὲ ἐκ τῆς μερικῆς πράξεως τῆς ς' συνόδου τὸ καθόλου· διότι τοῦτο διδάσκει ἡ λογική. Ὅταν ἠξεύρωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανὼν οὔτε ἀπαγορεύων, οὔτε ἐπιτρέπων τὸν ὅρκον, βλέποντες σύνοδον οἰκουμενικὴν, ἑπτὰ περίπου αἰῶνας ἀπὸ Χριστοῦ συγκεκροτημένην, ὁρκίζουσαν ἐνώπιον αὐτῆς κληρικοὺς, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλλην, καὶ μετ' αὐτὴν ἄλλην πράττουσαν τὸ αὐτὸ, τί συνάγομεν ἐκ τούτου; Ὅτι ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικούς. Ἄλλως δὲν ἤθελον ἐπάγει εἰς τοιούτους ὅρκον οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. Τὸ δέ· «Καὶ ἐξάγει λοιπὸν κ.τ.λ.» εἶναι φλυαρία προφανής.

Ἀπὸ παραλογισμοῦ δὲ εἰς παραλογισμὸν βαίνων ὁ σοφολογιώτατος μέγας οἰκονόμος, λέγει κατόπιν ἐν στήλῃ ιά· «Αὐτὴ » ἐκείνη ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησια» στικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν » κληρικῶν.» Εἴπομεν τοῦτο παραλογισμόν· ἀλλ' ἐλανθάσθημεν· δὲν εἶναι παραλογισμός· εἶναί τι χεῖρον—ἐγκεφάλου πάσχοντος ἀληθινὸν παραλήρημα! Ἡ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν.!!! Δὲν εἶναι τοῦτο ἐγκεφάλου πάσχοντος ἀληθινὸν παραλήρημα; Ἡ σύνοδος ἦτον σύνοδος, καὶ ἐνήργει ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἀπηγόρευσε τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. Ὅτε δὲ ἡ σύνοδος, *καθὸ σύνοδος*, ὥρκισεν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ αὐτὴ μόνη ἔπειτα τὸν διάκονον, δὲν ἦτον σύνοδος, οὐδ' ἐνήργει ἐκκλησιαστικῶς, *καθὸ σύνοδος*!! Ὥστε αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καθὸ *σύνοδοι*, ἐνήργουν ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἀπηγόρευόν τι καὶ *κανονικῶς*· δὲν ἐνήργουν δὲ ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἐπέτρεπόν τι καὶ κανονικῶς! Αἱ σύνοδοι ἄρα, καθὸ *σύνοδοι*, ἐνεργοῦσιν ἐκκλησιαστικῶς, ὅταν ἀπαγορεύωσι καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν.

ὅταν δὲ ἐπιτάττωσι καὶ ἐπάγωσιν αὐταὶ αὐτὸν τοῖς κληρικοῖς, δὲν ἐνεργοῦσιν ἐκκλησιαστικῶς!! Ὑγιαίνει λοιπὸν ὁ ἐγκέφαλος ἐκεῖνος, ὅστις παραληρεῖ τοιουτοτρόπως; Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε ἡ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν; Ἰδοὺ πῶς καὶ πότε·

« α) Εἰς τὸν δεύτερον αὐτῆς κανόνα ἐπικυροῖ τοὺς κανόνας » τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ οὕτω δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ » κῦρος οἰκουμενικῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας. Εἷς δὲ τοῦ Μ. » Βασιλείου κανὼν ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον εἰς τοὺς κληρικούς, » ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον. » Λοιπὸν ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν· διότι εἰς τὸν β' αὐτῆς κανόνα ἐπικυροῖ τοὺς κανόνας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ οὕτω δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ κῦρος *οἰκουμενικῶν κανόνων* τῆς ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι λόγος τοῦτο; Λόγος εἶναι ἀλλὰ λόγος τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ λογιωτάτου εἶναι, κατὰ δυστυχίαν, ἄλογοι! Ἔχει χρείαν τῆς ἡμετέρας ἀποδείξεως ἡ ἀλογία τοῦ λόγου τοῦ λογιωτάτου οἰκονόμου; δὲν εἶναι αὐταπόδεικτος; δὲν ὄζει μακρόθεν· *Εἶμαι ἄλογος*; Διότι ἐπικυροῖ ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος τοὺς κανόνας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ κῦρος *οἰκουμενικῶν κανόνων* τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπειδὴ εἷς κανὼν αὐτοῦ ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον εἰς τοὺς κληρικούς· ἄρα ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπαγορεύει καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν! Συλλογισμὸς ὀρθότατος καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη! Ἀλλ' ἡ διδοῦσα δύναμιν καὶ κῦρος *οἰκουμενικῶν κανόνων* τῆς ἐκκλησίας εἰς ξένους κανόνας, δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ θέσῃ αὐτὴ κανόνα ἐπιτρέποντα τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν; Καὶ ἂν ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, δὲν ἔθεσε κανόνα τοιοῦτον, δὲν εἶναι κανών, καὶ κανὼν ἰσχυρότατος, ὡς κανὼν οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ὄχι ἑνὸς πατρὸς τῆς ἐκκλησίας, ἡ πρᾶξις αὐτῆς; Πῶς ὥρκιζεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐ-

τοκράτορος πρῶτον ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ἔπειτα αὐτὴ μόνη τὸν διάκονον, ἂν, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὁ ὅρκος τῶν κληρικῶν ἦτον ἀπηγορευμένος; Καὶ δὲν ὑπῆρχεν ΑΛΗΘΩΣ ὈΜΩΣΙΣ ΚΑῚ ὌΡΚΟΣ ὅ,τι ἔπραξεν ὁ χαρτοφύλαξ κατὰ προσταγὴν τῆς συνόδου, ὅπως καὶ ἂν ἐξεφράσθη αὕτη; Ἢ ἐπελάθετο ἡ σύνοδος τοῦ κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου; Ἦτον δυνατὸν τοῦτο; Δῶμεν λοιπὸν, ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἀπαγορεύει ἐν τῷ Ι' αὐτοῦ κανόνι τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν, καὶ ἐν τῷ ΚΘ' τὸν ὅρκον καθόλου. Ἀλλ' ὁ ἀπαγορεύων τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν, καὶ τὸν ὅρκον καθόλου Μ. Βασίλειος ἤκμαζε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, καὶ ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος συνεκροτήθη κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, καὶ ὅμως ὥρκιζε κληρικοὺς ἐναντίον τῶν κανόνων ἐκείνων! Τί σημαίνει τοῦτο; Ἢ ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος δὲν ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον, ἢ ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀδιαφόρει περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης. Ὥστε, ἂν ἡ σύνοδος δὲν κατήργησε διὰ κανόνος τὸν κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, κατήργησεν ὅμως αὐτὸν διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως· διότι ὥρκισε κληρικοὺς, καὶ ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων. Πλὴν δὲν κατήργησεν ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος οὔτε τοῦ Μ. Βασιλείου, οὔτε ἄλλου τινὸς πατρὸς τῆς ἐκκλησίας κανόνα. Ἀλλ' ἔπραξε καὶ αὐτὴ ὅ,τι ἐγίνετο πάντοτε, καὶ ἔπραξαν πρὸ αὐτῆς ἄλλαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὡς εἴδομεν τὴν Γ' καὶ τὴν Δ', καὶ διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως ἔδειξεν, ὅτι, ὡς κυρίαρχος, καὶ ὡς θεόπνευστος καὶ ὕπατος ἑρμηνεὺς τῶν θείων γραφῶν, ἀδιαφόρει περὶ τοῦ τί λέγει ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα πατὴρ τῆς ἐκκλησίας περὶ ὅρκου. Ὥστε ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ΔΈΝ ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν· διότι ὥρκισεν αὐτὴ ἡ ἰδία κληρικούς.

Ἀλλ' ὁ σοφὸς οἰκονόμος φέρει καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον λόγον, ὅτι ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὸ *σύνοδος*, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ *κανονικῶς* τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. Ἀλλ' εἶναι καὶ οἱ λόγοι οὗτοι πάσχοντος ἐγκεφάλου παραλη-

ρήματα. Ἰδοὺ ὁ δεύτερος λόγος· « β) ἐπικυροῖ ὡσαύτως τοὺς κα-
» νόνας τῆς τοπικῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου. Τούτων δὲ ὁ ΙΔ΄
» διαλαμβάνει ταῦτα· «Ἤρεσεν, ἵνα, ὁστισδήποτε τῶν ἐπισκόπων,
» ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ κληρικῶν, πράγματος αὐτῷ
» ἐγκληματικοῦ ἢ πολιτικοῦ (τοῦτ. βιωτικοῦ, οἷον περὶ χρη-
» μάτων κ. τ. λ.) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κινουμένου, ἐάν, παραιτού-
» μενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, δημοσίοις θελήσῃ κα-
» θαρθῆναι δικαστηρίοις, κἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ ψῆφος ἐκφωνηθῇ,
» ὅμως τὸν ἴδιον τόπον ἀπολέσῃ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῦ ἐγκλη-
» ματικοῦ· ἐπὶ δὲ πολιτικοῦ, ἀπολέσῃ τὸ εἰς ὃ ἐνίκησεν, ἐὰν τὸν
» ἴδιον τόπον θελήσῃ κατέχειν.» Ὥστε, κωλύων ὁ κανὼν τοὺς κλη-
» ρικούς, νὰ ἐνάγωσι τοὺς ἀντιδίκους εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια
» καὶ διὰ πράγματα κοσμικά, ἀπαγορεύει συγχρόνως εἰς αὐτοὺς
» καὶ τὸν παρεπόμενον πολλάκις εἰς τὰς δίκας πολιτικὸν ὅρκον.»
Ἔχει καὶ ὁ λόγος οὗτος τῆς ἡμετέρας ἀποδείξεως χρε[illegible] ὅτι εἶναι ἄλογος; Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς, [illegible]ι καὶ αὐτὸς εἶναι παραλήρημα; Ὁ ΙΔ΄ κανὼν τῆς ἐν Κα[illegible]ργένῃ συνόδου διαλαμβάνει περὶ πράγματος πάντῃ ξένου τοῦ προκειμένου, ἤτοι περὶ δικαστηρίου κληρικῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδύνατο νὰ φέρῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ Ἑλληνικῆς, ὄχι Ἀφρικανικῆς συνόδου κανόνα, ὡς τὸν Θ΄ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ νόμους αὐτοκρατορικούς. Καὶ εἶναι γνωστὸν ἔκ τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, ὅτι ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πρώτου χριστιανοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου δὲν ἔπαυσαν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ νὰ παραχωρῶσι προνόμια, καὶ νὰ ἐπιδαψιλεύωσι χάριτας ἐπὶ χαρίτων εἰς τὸν κλῆρον. Ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξαν, ἄλλος ὁ λόγος τούτου. Παρεχώρησαν λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζεσθαι παρ᾽ ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἂν ὄχι πάντοτε καὶ περὶ πάντων. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κανών, καθὼς καὶ ἄλλοι τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἂν ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἔγραφε περὶ ἁρμοδιότητος δικαστηρίου κληρικῶν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνα εἰς μαρτυρίαν. Ἀλλὰ περὶ ὅρκου

γράφων, πρὸς τί φέρει μάρτυρα αὐτὸν τὸν κανόνα; Ἂν π. χ. δὲν παρεδέχετο, ὄχι τὸν ὅρκον κατὰ τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον, ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν αὐτὸ δικαστήριον, ὡς ἀναρμόδιον, ὁ κανὼν ἦτον κατάλληλος. Καὶ ἂν ἐγνώριζε τὸν κανόνα πρὸ τῆς δίκης του, ἴσως κατέφευγε καὶ εἰς τοῦτο. Τὸ Β΄ ἄρθρον τοῦ συντάγματος ἦτον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦτο κατὰ τὴν παρά τινων ἀνοήτων γινομένην διεστραμμένην αὐτοῦ ἐξήγησιν. Πλὴν νομίζομεν, ὅτι ὡδηγήθη εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἐξ ὧν εἴπομεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς Σελ. 4. Ἀλλ᾽ ἂν ἐγνώριζε μὲν τὸν κανόνα, δὲν ἔκρινε δὲ εὔλογον νὰ ἐπικαλεσθῇ αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, αἴτιον τούτου ἦτον ἴσως ὅτι ἔμελλε νὰ δικασθῇ τότε παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν ἀναγνωρίζει. Ἐδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὸν ΙΒ΄ κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὸν δικαστήριον ἐξ Ἑλλήνων κληρικῶν ἔμελλε νὰ συνίσταται, ἦτον καὶ τοῦτο ἀσύμφορον. Καὶ ἐπειδὴ ὅλος ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτον τὸ νὰ προξενήσῃ πάλιν σκάνδαλα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατώρθωσε τοῦτο διὰ τῆς μὴ παραδοχῆς τοῦ ὅρκου κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Δὲν ἔχει λοιπὸν οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὸ προκείμενον ὁ ΙΔ΄ κανὼν τῆς ἐν Καθαργένῃ συνόδου. Πλὴν ἡ μεγάλη σοφία τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἐξήγαγε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου! « Ὥστε, λέγει, κωλύων ὁ κανὼν τοὺς κληρικοὺς, νὰ ἐνάγωσι τοὺς ἀντιδίκους εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια καὶ διὰ πράγματα κοσμικὰ, ἀπαγορεύει συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν παρεπόμενον πολλάκις εἰς τὰς δίκας πολιτικὸν ὅρκον!» Ἀλλὰ μήπως δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς ὅρκος καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια; Μήπως δὲν ὤμνυον οἱ κληρικοὶ καὶ παρ᾽ αὐτῶν δικαζόμενοι; Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὅρκος ὑπῆρχε καὶ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Καθ᾽ ὃν τύπον ὥρκιζον τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, κατὰ τὸν αὐτὸν ὥρκιζον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ αὐταὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὡς εἴδομεν, καὶ πάλιν θέλομεν ἰδεῖ. Ἀλλ᾽ εἶναι περίεργον ὅ,τι λέγει ὁ Βαλσαμὼν εἰς τὴν μακρὰν ἑρμη-

νείαν τοῦ ΙΔ′ (ΙΕ′) κανόνος τῆς ἐν Καθαργένῃ συνόδου· « Καὶ » ταῦτα μὲν ὁ κανὼν διορίζεται. Σήμερον δὲ παρορῶνται ταῦτα, » δι' ἣν αἰτίαν οὐ γινώσκω. Πολλοὶ γὰρ οὐ μόνον λαϊκοί, ἀλλὰ » καὶ ἱερωμένοι, ἕλκουσιν εἰς πολιτικὰ δικαστήρια ἐπισκόπους, » κληρικούς τε καὶ μοναχούς, μηδὲ πρόσταξιν βασιλικὴν περὶ » τούτου πορισάμενοι, καὶ οὔτε ἡ τοῦ ἀπροσφόρου δικαστοῦ παρα- » γραφὴ λυσιτελεῖ τοῖς ἐναγομένοις· καταναγκάζουσι γὰρ τού- » τους καὶ ἄκοντας δικάζεσθαι· οὔτε οἱ ἑλκύσαντες αὐτοὺς ἱερω- » μένοι ἐβλάβησαν ὁπωσδήποτε, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐναγόμενοι μονα- » χοὶ ἢ κληρικοὶ εἰς δικαστήριον ἐκκλησιαστικόν, καὶ παραιτη- » σάμενοι τοῦτο, πολιτικὴν δὲ ζητήσαντες κατεξέτασιν, κατά τι » ἐτιμωρήθησαν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἑλκυσθέντες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ » εἰς κοσμικὸν δικαστήριον, καὶ καταδεξάμενοι εἰς τοῦτο δικάσα- » σθαι κτλ.» Ὥστε ἐπὶ τοῦ Βαλσαμῶνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ βεβαιό- τατα, ἐνήγοντο εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὄχι μόνον πρεσβύ- τεροι, διάκονοι, καὶ μοναχοί, ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοποι, παρά τε λαϊ- κῶν καὶ κληρικῶν, καὶ ἐδικάζοντο παρ' αὐτῶν. Δὲν ὤμνυον οὗ- τοι, ὁσάκις ἐπήγετο αὐτοῖς ὅρκος ; Τί λέγει περὶ τούτου ἡ μεγά- λη τοῦ μεγάλου οἰκονόμου σοφία ; Οὐδὲν ἕτερον βέβαια, εἰμὴ ὅτι ὤμνυον ! — Μεταβαίνομεν εἰς τὸν τρίτον λόγον, ἤτοι παρα- λογισμόν.

« γ) Ἡ αὐτὴ σύνοδος ἐπεσφράγισε καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' » οἰκουμενικῆς τοὺς κανόνας· ἐν οἷς ὁ ΙΗ′, ἀπαγορεύων πᾶσαν » *συνωμοσίαν*, ἀποφαίνεται· « Εἴ τινες τοίνυν κληρικοί, ἢ μονά- » ζοντες, εὑρεθεῖεν ἢ *συνομνύμενοι*, ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες, » ἐπισκόποις ἢ συγκληρικοῖς, ἐκπιπτέτωσαν πάντῃ τοῦ οἰκείου » βαθμοῦ.» Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνωμοσία βάσιν ἔχει τὸν ὅρκον, συνα- » παγορεύει λοιπὸν καὶ τὸν ὅρκον ῥητῶς ἐπὶ τῶν συνομνύντων » ἡ ϛ' σύνοδος.» Ἰδοὺ λογική ! Ἰδοὺ συλλογισμός ! Ἐπειδὴ ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπεσφράγισε καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοὺς κανόνας, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀπαγορεύων τὴν πρὸς ἐπισκόπους ἢ συγ- κληρικοὺς συνωμοσίαν τῶν κληρικῶν ἢ μοναχῶν δέκατος ὄγδοος· ἐπειδὴ ἡ συνωμοσία βάσιν ἔχει τὸν ὅρκον· ἀπαγορεύουσα αὐτὴν

ἡ ς′ οἰκουμενικὴ σύνοδος, διότι ἐπεσφράγισε τοὺς κανόνας ἐκείνης, συναπαγορεύει λοιπὸν καὶ τὸν ὅρκον ῥητῶς! Δὲν εἶναι ὀρθὸς ὁ συλλογισμός; Ὀρθότατος, καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου ἀξιώτατος! Ἀλλ' ἔχει ἓν μικρὸν ἐλάττωμα· διότι λέγει «*ἐπὶ τῶν συνομνύντων*» μόνον. Ἄρα ἐπὶ τῶν ΜΗ συνομνύντων δὲν ἀπαγορεύεται ὁ ὅρκος. Λοιπὸν ὅστις κληρικὸς ἢ μοναχὸς δὲν συνόμνυσι κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν, ὄμνυσιν ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως! Καὶ τοῦτο, φαίνεται, ἤθελε νὰ δείξῃ ὁ σοφολογιώτατος· «Ὁ δὲ ἀρθρογράφος ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς ἐσυμπέρανεν ἀορίστως καὶ καθόλου, ὅτι *ὁ ὅρκος ἦτον καὶ εἶναι συγκεχωρημένος* (Ἀθην. ἀριθ. 1533).» Ἀνέγνωμεν πάλιν ὅ,τι ἐγράψαμεν ἐν ᾧ φέρει ἀριθμῷ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, καὶ δὲν εὕρομεν ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν παντελῶς ἀναφερόμενον τὸν ΙΗ κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου· καὶ ἀποροῦμεν ποῦ εὕρηκεν ὅ,τι λέγει ὁ *αἰδεσιμώτατος*. Ὅθεν ἀγνοοῦμεν τί ἐννοεῖ αὐτὸς *πρᾶξιν*, ἐξ ἧς ἐσυμπεράναμεν ἀορίστως καὶ καθόλου, ὅτι «*ὁ ὅρκος ἦτον καὶ εἶναι συγκεχωρημένος*.» Λέγομεν ἐκεῖ· «Τί ἄλλο ἀποδεικνύει ἡ *πρᾶξις* αὕτη τῆς οἰκουμενικῆς ς′ συνόδου, εἰμὴ ὅτι α) *ὁ ὅρκος ἦτον καὶ εἶναι συγκεχωρημένος* κ.τ.λ.» Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὸν ΙΗ′ κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Εἶναι ἄρα καὶ τοῦτο ἐκ τῶν συνήθων παραληρημάτων τοῦ πάσχοντος ἐγκεφάλου τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου. Ἀλλ' ἐν τέλει παρακαλοῦμεν τὸν σοφολογιώτατον ν' ἀνεχθῇ τὴν ἑξῆς μικρὰν παρατήρησιν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· «Ἡ αὐτὴ σύνοδος *ἐπεσφράγισε* τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ′ οἰκουμενικῆς συνόδου τοὺς κανόνας, ἐν οἷς ὁ ΙΗ′, ἀπαγορεύων *πᾶσαν* συνωμοσίαν, ἀποφαίνεται·» ἀλλά· «Ἡ αὐτὴ σύνοδος *ἐπανέλαβε* καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ′ οἰκουμενικῆς τὸν ΙΗ′ κανόνα, τὸν ἀπαγορεύοντα,» ὄχι βέβαια ΠΑΣΑΝ συνωμοσίαν· διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τούτου· ἀλλὰ τὴν τῶν κληρικῶν ἢ μοναζόντων κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν· διότι ὁ ΛΔ′ κανὼν τῆς ς′ οἰκουμενικῆς συνόδου εἶναι ὁ ΙΗ′ τῆς ἐν Χαλκηδόνι. Τὸ, *ἐπανέλαβεν*, ἢ, *ἀνενέωσεν*, ἔχει περισσό-

τερον βάρος ἢ τὸ, *ἐπεσφράγισεν*. Ἀλλὰ μὴ ὑποπτεύσῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὅτι ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἐλλείψεως εἰκάζομεν, ὅτι ἀναγινώσκει ἐπιπολαίως τὸ *ἱερὸν* Πηδάλιον. Ἄπαγε! Γινώσκομεν μάλιστα, ὅτι αὐτὸ μελετᾷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς μετὰ πάσης προσοχῆς, καὶ πρὸς αὐτὸ ῥυθμίζει ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἀλλ' ὅταν γράψῃ πάλιν περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνος, μὴ λησμονήσῃ, τὸν παρακαλοῦμεν, καὶ τὸν ἑξῆς ὀρθότατον ὡσαύτως συλλογισμόν· Ἐπειδὴ ἡ τυρεία βάσιν ἔχει τὸν τυρὸν, ἀπαγορεύων ὁ κανὼν τὸ κατασκευὰς, μηχανὰς, τυρεύειν, συναπαγορεύει λοιπὸν ῥητῶς καὶ πᾶσαν τυρείαν, ἤτοι τυροποιΐαν.

Ἐξεθέσαμεν εἰς πλάτος τὴν πρᾶξιν τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου· διότι ἐθεωρήσαμεν τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἐφέρομεν καὶ ὅλους τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ σοφωτάτου οἰκονόμου· διότι ἐκρίναμεν καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἐν οἷς δ' ἐγράψαμεν φαίνεται προφανεστάτη ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ ψεῦδος ἐξελέγχεται ἀναντιῤῥήτως. Ὅρκον ἐπήγαγεν ἡ σύνοδος εἰς κληρικοὺς, καὶ ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων· ἐπῆγε δηλαδὴ καὶ ἡ ἐκκλησία ὅρκον, καὶ τοιοῦτον, ὁποῖον ἐπῆγε καὶ ἡ πολιτεία. Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦτον ἄρα παρά τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ τύπος τοῦ ὅρκου, καὶ τοιοῦτος, ὁποῖος ὑπάρχει καὶ ἐν Ἑλλάδι τὴν σήμερον. Τοῦτο εἴπομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Τοῦτο λέγομεν καὶ τώρα· διότι τοῦτο λέγει ὁ ὀρθὸς λόγος. Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος, δὲν κατισχύει τῆς ἀληθείας. Ἐντροπή του ἦτον τὸ νὰ εἴπῃ ὅ,τι λέγει ἐν στήλῃ ιζ'· « Ἐφεξῆς ὁ τοῦ ἄρθρου » ξυγγραφεὺς μεταξὺ ματαίων ἄλλων ἐρωτήσεων, ἐρωτᾷ καὶ » ταῦτα τὰ κυριώτερα· « Ὑπάρχει κανὼν περὶ τοῦ τύπου τοῦ » ὅρκου τῶν κληρικῶν; » Ὑπάρχει, πανοσιώτατε, καὶ οὗτος μέ» γιστος καὶ θειότατος κανὼν, *τὸ μὴ ὀμόσαι ὅλως*. Τοῦτον τὸν » θεῖον κανόνα τηροῦσα καὶ ἡ Δ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀπέῤῥιψε » σιωπηλῶς καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων προβληθεῖσαν » *ἐξωμοσίαν*· καὶ εἰς τὸν ΙΗ' αὐτῆς κανόνα κατεδίκασε τὰς ὑπὸ » κληρικῶν κατὰ συγκληρικῶν γινομένας *συνωμοσίας*, καὶ ὡς » ἄλλως βλαβερωτάτας, καὶ μάλιστα διὰ τὸν ἐφ' οὗ στηρίζονται

» ὅρκον (ὡς προείπομεν). Καὶ πάλιν ἡ ϛ΄ οἰκουμενικὴ ὡς ἀπλῆν
» πληροφορίαν ἐξέλαβε τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξ ἀνάγκης εἰσε-
» νεχθέντα ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὅρκον (καὶ μόνον *ἐπὶ τῶν αἱρε-*
» *τικῶν καὶ πλαστογράφων* κατηγορηθέντων). Ὁ δὲ κ. ἀρθρο-
» γράφος ἐπρόσθεσε πρὸς ταῖς ἄλλοις, ὅτι καὶ τὸν *τύπον τοῦ*
» *ὅρκου* διέταξεν ἡ ϛ΄ οἰκουμενική· ποῖαι παραδοξολογίαι!
» Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αἱ λέξεις κυρίως τοῦ ὅρκου, κατὰ τὸν ἀπὸ
» τῆς ϛ΄ συνόδου εἰς τοὺς κληρικοὺς διαταχθέντα τύπον, εἶναι
» πάντη διάφοραι τοῦ σημερινοῦ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δικαστη-
» ρίοις ἐπικρατοῦντος τύπου (διότι οὗτος λέγει μόνον *Ὀμνύω*· ὁ
» δὲ τῆς ϛ΄ συνόδου ἔλεγε τὸ *Μὰ*, καὶ τόσας ἄλλας λέξεις,) ἀπό-
» κειται λοιπὸν εἰς τὸν ἀρθρογράφον δυοῖν θάτερον νὰ κάμῃ, ἢ
» τὸν τῆς ϛ΄ συνόδου τύπον νὰ *ἀκυρώσῃ* (καὶ μάλιστα διότι ὁ
» διάκονος εἰς τὸν β΄ ὅρκον ἄλλαξε τὴν λέξιν, καὶ ἀντὶ τοῦ, *τὰς*
» *ἁγίας γραφάς*, εἶπε, *δυνάμεις*,) ἢ τὸν σημερινὸν, κατ' ἐκεῖνον
» νὰ διορθώσῃ! Ἂς ἐξαιρέσῃ, ἂν θέλῃ, καὶ ἐκ τοῦ β΄ κανόνος
» τῆς ϛ΄ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ὁποίου τοὺς
» κανόνας, (ἐξ ὧν καὶ ὁ τὸν ὅρκον ἀπαγορεύων) ἐπεκύρωσεν αὐ-
» τὴ ἡ ϛ΄ οἰκουμενική. Ὡσαύτως καὶ τὸν ϟδ΄ τῆς ἐν Καρχηδόνι.»
Εἶναι ἄπορον τῳόντι, πῶς ἄνθρωπος, νομιζόμενος λόγιος καὶ
σοφὸς, γράφει τόσον ἀλόγως καὶ ἀσόφως! Τίς φρόνιμος ἄνθρω-
πος ἀναγινώσκων ταῦτα, δὲν γελᾷ; τίς δὲν ἀγανακτεῖ; «Ἀλλ'
» ἐπειδὴ καὶ αἱ λέξεις κυρίως τοῦ ὅρκου, κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς
» ϛ΄ συνόδου εἰς τοὺς κληρικοὺς διαταχθέντα τύπον, εἶναι πάν-
» τη διάφοραι τοῦ σημερινοῦ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δικαστηρίοις
» ἐπικρατοῦντος τύπου,—ἀπόκειται λοιπὸν εἰς τὸν ἀρθρογράφον
» δυοῖν θάτερον νὰ κάμῃ, ἢ τὸν τῆς ϛ΄ συνόδου τύπον νὰ *ἀκυ-*
» *ρώσῃ*,— ἢ τὸν σημερινὸν κατ' ἐκεῖνον νὰ *διορθώσῃ*!» Καὶ
τίς γράφει ταῦτα; Ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων! Ἀλλ' εἶ-
ναι σοφὸς, ὅστις γράφει τοιαῦτα; —

Ἀλλ' ἡ ϛ΄ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἔπραξε καὶ ἄλλο τι, τὸ
ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ παρέλθωμεν ἐν σιωπῇ. Ὄχι μόνον κατὰ
τὸν Γ΄ αἰῶνα ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ ἐκ κακῆς συνηθείας, τὴν

ὁποίαν δὲν ἐδύναντο ν' ἀπομάθωσι, καὶ ἐθνικοὺς ὅρκους, ὡς εἴδομεν ἐκ τοῦ Τερτυλλιανοῦ· ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν Δ', ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ΠΑ' κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ὅτι δὲ ἡ κακὴ συνήθεια αὕτη ἐσώζετο καὶ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, δῆλον ἐκ τοῦ ϞΔ' κανόνος τῆς ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου. « Τοὺς » ὀμνύοντας, λέγει ὁ κανὼν, ὅρκους ἑλληνικοὺς, ὁ κανὼν ἐπιτι- » μίοις καθυποβάλλει· καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν ὁρίζομεν. » Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι αὐτῆς ἐκείνης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, ἥτις κατὰ τρόπον ἐπισημότατον ἐπήγαγεν ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων εἰς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἐπειδὴ ἄρα ἡ σύνοδος, καίτοι γινώσκουσα κάλλιστα τὸ κυριακόν· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως·» ὄχι μόνον δὲν ἀπηγόρευε τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ ἐπέταττεν αὐτὸν, καὶ εἰς κληρικοὺς, εὔλογον ἔκρινε μόνον τοὺς ἐθνικοὺς ὅρκους ν' ἀπαγορεύσῃ ὡς ἀντιχριστιανικούς. Ὁρίζει λοιπὸν ἡ σύνοδος ἀφορισμὸν, ὄχι τοῖς ὀμνύουσιν, ἀλλὰ τοῖς *ὀμνύουσιν ὅρκους ἑλληνικούς*· διότι δὲν ἦτον ἐκεῖνο κακὸν, ἀλλὰ τοῦτο· καὶ δῆλον ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου. Ὁρκίζουσα ἡ σύνοδος, ὡς εἴδομεν, κληρικοὺς, ἐδείκνυεν ἐν ἔργῳ, ὅτι ὁ ὅρκος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς δὲν ἦτον ἀπηγορευμένος. Τὸν κανόνα τοῦτον ἐφέρομεν καὶ εἰς τὸν ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς· ἐφέρομεν αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἀριθ. 1535, καὶ εἴπομεν, καὶ πάλιν λέγομεν, ὅτι ἀπαγορεύων καὶ τιμωρῶν ὁ κανὼν τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἑλληνικοὺς, συγχωρεῖ τοὺς χριστιανικούς. Τοῦτο εἶναι τὸ φυσικώτατον συμπέρασμα. Πλὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἐπειδὴ ἔχει ἰδίαν αὐτοῦ λογικὴν, πᾶν ἄλλο συμπεραίνει ἐκ τοῦ κανόνος, ὄχι ὅμως ποτὲ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ συμπεράνῃ ἐξ αὐτοῦ. « Γράφει ἐφεξῆς, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ » ιϐ', τὸν ϞΔ' κανόνα τῆς ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅστις (ὡς καὶ » ἄλλος τοῦ μεγάλου Βασιλείου,) «Τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἐθνικοὺς » ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει·» καὶ τεκταίνει ἐπ' αὐτοῦ λογικώτατον » συλλογισμὸν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ κανὼν ἐπιτιμᾷ τοὺς ὀμνύοντας ὅρ- » κους ἐθνικοὺς, ἄρα συγχωρεῖ τοὺς ὅρκους τοὺς χριστιανικούς ! » Ἡμεῖς τεκταίνομεν ἐπ' αὐτοῦ λογικώτατον συλλογισμὸν, ἢ τε-

κταίνει τοῦτον αὕτη ἡ λογική; Τοῖς κανόσι τῆς λογικῆς ἑπόμενοι, τεκταίνομεν ἐπὶ τοῦ κανόνος τὸν λογικώτατον συλλογισμόν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ κανὼν ἐπιτιμᾷ τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἐθνικούς, ἄρα συγχωρεῖ τοὺς ὅρκους τοὺς χριστιανικούς· διότι, ἂν δὲν ἐσυγχώρει τούτους, ἤθελεν ἐπιτιμήσει καὶ αὐτούς. Ὁ ὀρθὸς λόγος λέγει· Ὅ,τι ῥητῶς δὲν ἀπαγορεύεται εἴτε παρὰ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ, εἴτε παρὰ νόμου πολιτικοῦ, τοῦτο ἐπιτρέπεται.

« Ἀλλὰ τοὺς μὲν χριστιανικούς, λέγει κατόπιν ὁ σοφός, ἀπηγόρευσεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, πάντα καθόλου ὅρκον ἀπαγορεύσαντες· » καὶ ὅμως ὤμνυον καὶ ἀπόστολοι, καὶ ὥρκιζον οἰκουμενικαὶ σύνοδοι! « Τὸν δὲ λόγον τοῦ ηδ΄ κανόνος τῆς ς΄ τὸν ἐξηγεῖ ὁ μακαρίτης Νικόδημος ἐν τῷ *ἱερῷ Πηδαλίῳ*, καὶ αὐτὸς ὁ Βαλσαμών.» Ὁ δι᾽ ὃν ἐτέθη ὁ κανὼν λόγος, εἶναι ἁπλούστατος: ὤμνυον οἱ χριστιανοὶ καὶ κατὰ τὸν Ζ΄ αἰῶνα ὅρκους ἐθνικούς, καὶ ἡ σύνοδος ἀπαγορεύει τοῦτο. Ἰδοὺ ὁ λόγος! Ποῖον λοιπὸν ἄλλον λόγον ἐξηγοῦσιν ὁ Νικόδημος ἐν τῷ *ἱερῷ Πηδαλίῳ*, καὶ αὐτὸς ὁ Βαλσαμών; Ἀλλ᾽ ἀφίνοντες τὴν ἐν τῷ *ἱερῷ Πηδαλίῳ* παρὰ τοῦ Ἁγιορείτου γινομένην ἑρμηνείαν τοῦ κανόνος εἰς τὸν τυφλῶς ἀκολουθοῦντα αὐτῷ σοφὸν οἰκονόμον, ἀντιγράφομεν ἐνταῦθα τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος. « Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν κανόνι ΠΑ΄ ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει οὐ μόνον τοὺς ἑκουσίως τῶν δαιμονιωδῶν θυμάτων ἀψαμένους, καὶ ὀμόσαντας ἑλληνικοὺς ὅρκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκουσίως εἰς τοῦτο συνωθηθέντας. Ἀκολούθως οὖν τῷ τοιούτῳ κανόνι καὶ ὁ παρὼν ἀφορίζει τούτους. *Ἑλληνικοὶ δὲ ὅρκοι* εἰσιν, οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὀμνύμενοι. Οἱ μὲν γὰρ εἰς ψευδωνύμους θεοὺς πιστεύοντες, ὤμνυον εἰς τὰ τούτων ὀνόματα· ἄλλοι ἐπίστευον εἰς τὰ στοιχεῖα, καὶ ἕτεροι εἰς ἄλλα τινά. — —Τί δέ, ἐὰν ὀμόσῃ τις ὅρκον μὴ ἑλληνικόν, ἀλλὰ ἀσυνήθη, τυχὸν εἰς τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἢ εἰς ἕτερον, μὴ προσκρούων εἰς τὴν πίστιν, τιμωρηθήσεται; Λύσις. Τὸ Δ΄ Κεφ. καὶ τὸ Ε΄ τοῦ Ε΄ τίτλου τοῦ κϐ΄ ϐιϐλίου τοὺς κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμνυμένους ὅρκους ἀποτρέπονται. Φησὶ γὰρ τὸ Δ΄ Κεφ· « Ὡς ἐπιφέρεται

» ὁ ὅρκος, οὕτως ἐποφείλει καὶ ὀμνύεσθαι. Εἰ γὰρ, ἐμοῦ ἐπά-
» γοντος, Κατὰ τοῦ θεοῦ ὀμόσαι, κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἢ κατὰ
» τῶν τέκνων σου ὀμόσεις, οὐκ ἔῤῥωται.» Ὥστε, εἰ ἐπήγαγόν σοι,
» Κατὰ τῆς κεφαλῆς σου, καὶ ὤμοσας οὕτως, ὤφειλεν εἶναι ὁ
» ὅρκος ἐῤῥωμένος· καὶ τὸ Ἐ Κεφ· « Καλῶς ἐπιφέρω σοι, Κατὰ
» τῆς σωτηρίας σου ὀμόσαι.. Πᾶς γὰρ θεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγω-
» γῆς ὀμωθεὶς, φυλάττεται· καὶ ὅστις ὀμόσει κατὰ τὴν ἰδίαν
» θρησκείαν. » Καὶ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου·
« Ὁ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμνύμενος ὅρκος, οὐ φυλάττεται· »
» ἀδόκιμος δὲ θρησκεία ἐστὶν, ἡ παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ὁ
» γοῦν ὀρθόδοξος, μὴ κατὰ τοὺς λοιποὺς χριστωνύμους ὀμνύων,
» ἀλλὰ κατὰ τοὺς κακοδόξους, οὐ μόνον οὐκ ὠφεληθήσεται ἀπὸ
» τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ καὶ τιμωρηθήσεται κατὰ τοὺς κανόνας. » Τί
λέγει λοιπὸν ὁ Βαλσαμών; Ὅ,τι ἤθελεν εἰπεῖ φρόνιμος ἄν-
θρωπος!

« Ὁ δὲ πανοσιώτατος ἀρθρογράφος πλανᾶται, χαλκεύων συλ-
λογισμούς.» Καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν, ὅτι πλανᾶται ὁ αἰδεσι-
μώτατος ἀρθρογράφος, χαλκεύων παραλογισμούς. Ἂν ἐσυλ-
λογίζετο, ὅτε ἔγραφεν, ἔγραφεν ὡς γράφει; Ἔλεγεν, ὅτι
ὠφείλομεν ν' ἀναγνώσωμεν μᾶλλον τὰς ἀποστολικὰς Διατα-
γὰς (Βιϐλ. έ. Κεφ. ιά.), ὅπου πολὺ πρὸ τῆς ς' συνόδου ἐκέ-
λευον *οἱ ἀπόστολοι*, ὅ,τι κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐκέλευεν ἡ
σύνοδος; Καὶ πρὸς τί ὠφείλομεν μᾶλλον ν' ἀναγνώσωμεν τὰς
ἀποστολικὰς Διαταγάς; Ἵνα μάθωμεν, ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ἀπα-
γορεύεται τοῖς χριστιανοῖς τὸ ὀμνύειν ἐθνικοὺς ὅρκους; ἢ ἵνα
μάθωμεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπηγορεύε-
το τοῦτο παρ' ἄλλων; Καὶ δὲν κατέκρινε *πρὸ τῶν ἀποστό-
λων* τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου ὁ Τερτυλλιανὸς τὴν κακὴν συ-
νήθειαν τοῦ ὀμνύειν ὅρκους ἐθνικούς; Καὶ δὲν ἔθεσε κανόνα κατὰ
τῶν ὀμνυόντων τοιούτους ὅρκους ὁ μέγας Βασίλειος τρεῖς αἰῶ-
νας πρὸ τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου; Αὐτὸς λοιπὸν λέγει περὶ
ἡμῶν· « Ὤφειλε μᾶλλον νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἀποστολικὰς Διαταγάς;
» ὅπου πολὺ πρὸ τῆς ς' συνόδου κελεύουσιν οἱ ἀπόστολοι ταῦ-

» τα· «Διὸ χρὴ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ὡς χριστιανὸν, μήτε » ἥλιον ὀμνύναι, μήτε σελήνην, μήτε ἄστρα, μήτε μὴν τὸν οὐ- » ρανὸν, ἢ γῆν, ἤ τι τῶν στοιχείων, μικρὸν ἢ μέγα κ.τ.λ.» καὶ ἡμεῖς λέγομεν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὤφειλε μᾶλλον νὰ σκέπτηται καὶ συλλογίζηται, ὅταν γράφῃ, ἵνα μὴ γίνηται παραπολὺ γελοῖος. Ὅ,τι λοιπὸν εἴπομεν περὶ τοῦ ιδ' κανόνος τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ὅ,τι ἐσυμπεράναμεν ἐξ αὐτοῦ, μένει ἰσχυρόν· οἱ ἄλογοι λόγοι τοῦ σοφωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων δὲν ἐξησθένισαν αὐτὸ κατ' οὐδέν. —

ΜΕΡΟΣ Ε'.

Ἔρχεται πάλιν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος καὶ εἰς τὴν Ζ' σύνοδον, καὶ ἔρχεται εἰς αὐτὴν πολλῷ εὐσεβέστερος ἢ ἐν τοῖς προηγουμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πολλῷ γελοιότερος. Ἔρχεται αὐτὸς εἰς τὴν Ζ'. οἰκουμενικὴν σύνοδον· ἀλλ' εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ ἔλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν, ἂν καὶ μετὰ πολλῆς ἀηδίας. Ἂν ὁ ἄνθρωπος ᾐδεῖτο ὀλίγον τι ἑαυτὸν, καὶ δὲν κατεφρόνει παραπολὺ εἴτε ἐξ οἰήσεως, εἴτε ἐξ ἀνοίας ὅλον τὸν κόσμον, δὲν ἐπανήρχετο βέβαια εἰς τὴν Ζ' σύνοδον· διότι τίποτε ἐξ αὐτῆς δὲν ὠφελεῖται εἰς ὃ πραγματεύεται θέμα, ὅσην εὐσέβειαν καὶ ἂν θελήσῃ νὰ δείξῃ. Ἀλλ' ἐξ ὧν πάλιν γράφει, δεικνύει, ὅτι ὄχι λογικὴν δὲν γινώσκει, ἀλλὰ στερεῖται ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ νοῦ· (ταῦτα δὲ λέγοντες, δὲν τὸν ὑβρίζομεν, καὶ δίκαιον δὲν ἔχει εἰς τὸ νὰ παραπονεθῇ πάλιν καθ' ἡμῶν·) ἔχει ὅμως ἓν μέγα προτέρημα, τὸ ὁποῖον καθιστάνει αὐτὸν τολμηρότατον, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ *ἀναίδεια*. Χωρὶς ταύτης ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τό· «*Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν*;» Ἂν ᾐδεῖτο τοὐλάχιστον ἑαυτὸν, καὶ δὲν κατεφρόνει εἰς ἄκρον ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔγραφε πάλιν ὅσα γράφει περὶ αὐτοῦ ἐν στήλῃ ιέ καὶ ις'; Τὸ διηγηματικῶς ἢ συμβουλευτικῶς εἰ-

ρημένον ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς παρὰ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου γινομένης ἀνατροπῆς τοῦ ὅρου τοῦ πρὸ αὐτῆς περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων συγκροτηθέντος ψευδοσυλλόγου· « Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν· » θέλει ἐξάπαντος, πρὸς ἐσχάτην καταφρόνησιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, *συνοδικὴν ἀπόφανσιν*! Ἀλλ' ἂν ἐγίνωσκε λογικὴν, ἤθελεν εἰπεῖ καθ' ἑαυτὸν, ὅτι, ἂν τοῦτο ἦναι συνοδικὴ ἀπόφανσις, τότε εἶναι συνοδικαὶ ἀποφάνσεις, ὡς εἴπομεν καὶ ἡμεῖς ἄλλοτε, καὶ ὅσα πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγονται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐπιλόγῳ. Καὶ δὲν καταλαμβάνομεν τὸν λόγον, δι' ὃν τὸ μὲν πρέπει νὰ θεωρῆται συνοδικὴ ἀπόφανσις, τὰ δὲ ὄχι, ἐν ᾧ ὅλα εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως. Ἂς ἀπαριθμήσωμεν μόνον τὰς ἐν ᾗ ἐφέρομεν ἐν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ ἐπιλόγου αὐτοῦ περικοπῇ περιλαμβανομένας ἀποφάνσεις καθ' ἣν ἔχουσι τάξιν. Α': Θυμὸν κατευνάσωμεν, Β': Γλῶσσαν χαλινώσωμεν. Γ': Ὀφθαλμὸν σωφρονήσωμεν. Δ': Γαστέρα παιδαγωγήσωμεν. Ε': Τῇ ψαλμῳδίᾳ καὶ τῇ προσευχῇ προσκαρτερήσωμεν. Ϛ': Ἐν πᾶσι τοῖς δεδωρημένοις ἡμῖν παρὰ θεοῦ εὐχαριστήσωμεν. Ζ': Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν· ἀλλὰ τῆς κυριακῆς φωνῆς ἀκούσωμεν λεγούσης· Ἐγὼ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως. Η': Δόξαν πατήσωμεν τὴν κάτω ῥέουσαν. Θ': *Τὸ μέγιστον πάντων τῶν ἀγαθῶν*, τὸν ἔλεον καὶ τὴν ἀγάπην ἐπισπασώμεθα κ.τ.λ. Καὶ ἰδοὺ ἀντὶ μιᾶς ἔχομεν ἐννέα συνοδικὰς ἀποφάνσεις! Περὶ τίνος ὑποθέσεως συνεκροτήθη ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος; Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Περὶ ταύτης ἄρα τῆς ὑποθέσεως *ἀποφαίνεται* αὕτη ἐν τῇ Ζ' αὐτῆς συνεδριάσει. Ἂν συνεκροτεῖτο περὶ τοῦ ὅρκου, περὶ τούτου ἤθελεν ἀποφανθῇ. Ἀλλὰ περὶ τοῦ προκειμένου ἐγράψαμεν τὰ δέοντα ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς· καὶ ἂν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος δὲν πείθηται εἰς ἐκεῖνα, δὲν θέλει πεισθῇ εἰς ὅσα καὶ ἂν γράψωμεν· διότι ἀπειθεῖ καὶ παρακούει εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Πλὴν πρὸ τοῦ νὰ προβῶμεν εἰς τὸν ἔλεγχον, ἢ μᾶλλον τὸν θεατρισμὸν τῶν μωρολογιῶν καὶ παραλογισμῶν τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς, εὔλογον κρίνομεν νὰ τὸν ἐρωτήσωμεν· Τί συμπε-

ραίνει ἐκ τοῦ· «Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν· » καὶ ἐπιμένει τόσον εἰς αὐτό; Τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου; Ὄχι· διότι δὲν σημαίνει τοῦτο. Τί λοιπόν; — Μήπως ἐσκέφθη περὶ τούτου; Ὁ Σειρὰχ δὲν συνιστᾷ τὴν τελείαν τοῦ ὅρκου ἀποφυγὴν, ἀλλ' ἀποτρέπει τὸν κακὸν τῆς γλώσσης ἐθισμὸν εἰς τὸν ὅρκον, τὴν κακὴν συνήθειαν, τὴν πολυορκίαν. Διότι δὲν λέγει· *Ὅρκον ἀπόφευγε*, ἢ, *παραίτησαι*, κατὰ τὸν Ἐπίκτητον· ἀλλ' « *Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ὑψίστου μὴ συνεθισθῇς.*» Καὶ αἰτιολογῶν τοῦτο, λέγει· « Ὥσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ μώλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται· οὕτω καὶ ὁ ὀμνύων καὶ ὁ ὀνομάζων *διαπαντὸς* τὸ ὄνομα Κυρίου, ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ μὴ καθαρισθῇ. Ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ· ἐὰν πλημμελήσῃ, ἁμαρτία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ· κἂν ὑπερείδῃ, ἥμαρτε δισσῶς· καὶ *εἰ διακενῆς ὤμοσεν*, οὐ δικαιωθήσεται. Πλησθήσεται γὰρ ἐπαγωγῶν ὁ οἶκος αὐτοῦ. » (Σειρὰχ ΚΓ'. 8—11). Ὥστε ὅ,τι παρὰ τὴν λογικὴν συμπεραίνει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκ τοῦ· « Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν· » δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτοῦ. Ὁ σοφὸς Σειρὰχ λέγει· « Ὀμόσατε μὲν, ἀλλ' εὐσεβῶς, καὶ ὅταν πᾶσα ἀνάγκη· μὴ ὅμως καὶ συχνάκις καὶ χωρίς τινος ἀνάγκης. Ὀμόσατε, ἀλλὰ μὴ συνεθίζητε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν εἰς τὸν ὅρκον· διότι ἡ συνήθεια φέρει τὴν πολυορκίαν, καὶ τοῦτο εἶναι ἁμαρτία.» « Οὐαὶ εἰς τοὺς πολυόρκους, λέγει καὶ ὁ ἀοίδιμος Θεοτόκης· διότι ἡ πολυορκία πληροῖ αὐτοὺς πολλῆς ἀνομίας· οὐκ ἐκλείψει ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτῶν τιμωρία. « Ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ (Σειρ. ΚΓ', 11.).— Φύγε τὴν πολυορκίαν, ἵνα φύγῃς καὶ τοὺς ψευδεῖς, καὶ τοὺς ματαίους, καὶ τοὺς ἀδίκους, καὶ τοὺς παραλόγους, καὶ ἀδιακρίτους ὅρκους. « Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς (Σειρ. ΚΓ', 9.).» Ἐὰν ταύτην τὴν *συμβουλὴν* φυλάξῃς, ἥτις οὐδενὸς χρείαν ἔχει, εἰμὴ προσοχῆς, παντὸς ἀνόμου ὅρκου σεαυτὸν ἀπαλλάξεις, καὶ τῆς ἐπιορ-

κίας σεαυτὸν ἐλευθερώσεις.» Δὲν ἀπαγορεύει ὁ Σειρὰχ τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὴν κακὴν συνήθειαν, τὴν κατάχρησιν τοῦ ὅρκου· ὁ δὲ σοφὸς οἰκονόμος παριστάνει αὐτὸν λέγοντα· *Μὴ ὀμόσῃς ὅλως*· καὶ ὄχι· Ὅρκῳ *μὴ ἐθίσῃς* τὸ στόμα σου· ὡς θέλει γενῆ δῆλον ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν περὶ τούτου μωρολογιῶν καὶ παραλογισμῶν αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἀρκεῖ, ὅτι συμπεραίνει ἐξ αὐτοῦ ὅ,τι κατὰ τὴν λογικὴν δὲν συμπεραίνεται· ἀλλὰ θέλει αὐτὸ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ *ἀπόφανσιν συνοδικήν*· διότι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων συμβουλῶν φέρεται καὶ ἡ· «Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν·» ὅπου φέρεται καὶ αὕτη. Δεινὸν ἡ ἄγνοια, καὶ δεινότερον, ὅταν αὕτη λάβῃ σύντροφον τὴν ἀναίδειαν!

Ἀλλὰ τίς δὲν γελᾷ, ἢ μᾶλλον τίς δὲν ἀγανακτεῖ, ἀναγινώσκων ἐν στήλῃ ιέ· «Ἔρχεται τέλος καὶ εἰς τὴν Ζ΄ σύνοδον, ἐκ » τῆς ὁποίας ὁ Αἰὼν κατὰ τὸ προηγηθὲν ἄρθρον ἐξέφερε τό· « *Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν, ἀλλὰ τῆς κυριακῆς* » *φωνῆς ἀκούσωμεν λεγούσης· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμό-* » *σαι ὅλως.*» Τοῦτο (μετ' ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν καὶ γραφι- » κῶν παραγγελμάτων) ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον ὅλης τῆς συνό- » δου, καὶ οὕτως ἐπεσφραγίσθη ἡ ϛ΄ πρᾶξις αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ » ἀρθρογράφος ἀντιλέγει· θέλει, ὅτι ταῦτα ἐῤῥέθησαν *διηγημα-* » *τικῶς*! Ἀλλ' ἐὰν τὸ *ἐπιτακτικῶς*, ἢ *παραγγελματικῶς* (καθὼς » ἐκφέρονται τὰ διατάγματα καὶ παραγγέλματα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀνω- » τέρω *Μὴ ἐθίσωμεν*, *Ἀκούσωμεν*) σημαίνει τὸ *διηγηματικῶς*, » τότε κινδυνεύουσι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιτακτικῶς ἐκφερόμεναι ἐντο- » λαὶ *νὰ γίνωσι διηγήματα*! Ἔπειτα καὶ διηγηματικῶς ἂν ἐλέ- » γοντο ταῦτα (κατὰ τὸν ἀρθρογράφον), μήπως δὲν ἐλέχθησαν » ἐπὶ τῆς ἀκροωμένης καὶ ἀποδεχομένης αὐτὰ ἁγίας συνόδου; » Λέγει, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι *ἀπόφανσις* τῆς συνόδου· διότι εἰς » τὸν ὅρον τῆς αὐτῆς συνόδου δὲν περιέχεται τί ποτε περὶ ὅρκου. » Ἀλλ' ἴσως ἐλησμόνησεν, ὅτι ὁ συνοδικὸς ὅρος οὐδὲν ἕτερον πε- » ριέχει, εἰ μὴ μόνα *τὰ δόγματα τῆς πίστεως*. Λέγει, τελευταῖον, » ἐναντία (τίς νὰ τὸ πιστεύσῃ;) ἐναντία τῆς συνοδικῆς περικοπῆς, » τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος ἀνέγνω, καὶ ἔγραψεν ὡς βάσιν τῶν

» ὅσων ἐπέφερε πρὸς ἀναίρεσιν. Ἰδοὺ τὸ πρᾶγμα. Ἐν τῇ ϛ' » πράξει τῆς Ζ' συνόδου ἔμελλε νὰ ἀναγνωσθῇ ὁ γεγραμμένος » βλάσφημος ὅρος τῆς τῶν αἱρετικῶν Εἰκονομάχων ψευδοσυνόδου, » καὶ ἡ τούτου προετοιμασθεῖσα, καὶ εἰς βιβλίον γραφεῖσα ὀρθό» δοξος Ἀνατροπὴ (ἀναίρεσις). Καὶ οὕτως ἐγένετο.» Ὁ νομιζόμενος πεπαιδευμένος καὶ σοφὸς γράφει τόσον ἀπαιδεύτως καὶ ἀσόφως; Καὶ ἔχουσι χρείαν ἀναπτύξεως ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτῶν ἀλογίας; Τὶς δὲν γελᾷ, ἢ μᾶλλον τὶς δὲν ἀγανακτεῖ, ἀναγινώσκων κατόπιν· «Ὁ μέν τις ἀνεγίνωσκε τὸν » βλάσφημον ὅρον κατὰ τεμάχια, καὶ οὗτος ἦν ἐπίσκοπος (διότι » πρῶτοι οἱ ἐπίσκοποι ἐκφωνοῦσι τὸ ἀποστολικὸν ἀνάθεμα κατὰ » τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν βλασφημιῶν αὐτῶν)· ὁ δέ τις ἀνεγί» νωσκε τὴν εἰς ἕκαστον τοῦ ὅρου τεμάχιον ἀνάλογον ἀναίρεσιν· » καὶ οὗτος ἦν διάκονος (καθότι ὁ τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ἀναγι» νώσκων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔπρεπε νὰ διακονήσῃ καὶ εἰς τὴν » ἀνάγνωσιν τῆς συμφώνου τοῖς εὐαγγελίοις ἐκφράσεως τῆς ὀρ» θοδοξίας). Καὶ οὕτω, συμπληρωθέντος τοῦ ὅρου, συνεπληρώθη » καὶ ἡ Ἀνατροπή, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίλογος περιέχει τὰ ἀνωτέρω· « Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα.» Ὁ οἰκονόμος γράφει καὶ ταῦτα! Ὁ μέγας, ὁ σοφὸς, οὗ τὸ κλέος εὐρύτατον, γράφει, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραξενεύηταί τις διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλογίαν!

Ἀλλ' ἂν τὰ ἕως ὧδε ἀντιγραφέντα λόγια τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου ἦναι γέλωτος ἄξια, δὲν εἶναι ὅμως τοιαῦτα καὶ τὰ ἑπόμενα. Ταῦτα κινοῦσι τὸν δίκαιον ἄνθρωπον εἰς ἄλλο τι ἢ γέλωτα· διότι ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς εὐσεβείας κρύπτουσιν ἱκανὴν πονηρίαν καὶ μοχθηρίαν. Ἰδοὺ ταῦτα· «Πρὶν » δὲ ἀρχίσῃ ἡ ἀνάγνωσις, πρῶτον (ὡς ἔπρεπεν) ἀναγγέλλεται· « Λέων ὁ εὐκλεέστατος ἀσηκρῆτις εἶπεν· Ἐπίσταται ἡ ἁγία καὶ » μακαρία σύνοδος, ὡς τῇ προλαβούσῃ συνελεύσει διαφόρους » ῥήσεις διεξήλθομεν τῶν θεηλάτων αἱρετικῶν. . . . Σήμερον δὲ » μετὰ χεῖρας ἔχομεν αὐτῶν τῶν χριστιανοκατηγόρων τὴν ἔγγρα» φον βλασφημίαν, ἤγουν τὸν ἀλλόκοτον . . . ὅρον τοῦ ψευδο-

» συλλόγου. : . . . Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔντεχνον καὶ
» δραστικωτάτην αὐτοῦ *Ἀνατροπὴν*, ἫΝ ΤῸ ΠΝΕΥ͂ΜΑ ΤῸ
» ἍΓΙΟΝ *παρέσχετο*. *Ἔδει γὰρ αὐτὸν* (τὸν ὅρον) θριαμβευ-
» θῆναι *σοφαῖς ἀντιῤῥήσεσι*, καὶ σπαραχθῆναι ἰσχυραῖς ἀναλύ-
» σεσιν, ἣν (Ἀνατροπὴν) καὶ ὑποβάλλομεν πρὸς τὸ παριστάμε-
» νον. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· « *Ἀναγνωσθήτω*. » Ταῦτα ἔγραψε
» καὶ αὐτὸς ὁ ἀρθρογράφος ἐν πάσῃ τελειότητι, καὶ ὅμως δὲν
» παρετήρησεν ἐν τούτοις ὅ,τι καθεὶς ἄλλος βλέπει καθαρά· α)
» ὅτι ὁ εὐκλεέστατος Λέων ἐνώπιον τῆς συνόδου ὀνομάζει τὴν
» ἀναίρεσιν « *ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο*. » Καὶ ἡ
» σύνοδος ἀκροᾶται ἡσύχως τὸ *θεῖον* τοῦτο ἐπώνυμον τῆς Ἀνατρο-
» πῆς· διότι πάντως ἐγίνωσκε τὰ ἐμπεριεχόμενα· καὶ τὸ πόνημα
« τοῦτο (συγκείμενον ὅλον σχεδὸν ἐκ ῥήσεων τῆς θείας γραφῆς),
» συνετάχθη βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων καὶ σοφωτέρων τῆς Ζ΄
» συνόδου πατέρων (οἷος ἦν μετ' ἄλλων καὶ ὁ τότε Κωνσταντινου-
» πόλεως ἁγιώτατος πατριάρχης Ταράσιος). Ἔπειτα ὑποβάλ-
» λεται ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς εἰς τὴν πληρεστάτην σύνοδον, καὶ
» αὕτη κελεύει· *Ἀναγνωσθήτω*. » Τίς φρόνιμος καὶ δίκαιος καὶ
τίμιος ἄνθρωπος δὲν καταφρονεῖ καὶ σιχαίνεται τὸν τοιου-
τοτρόπως γράφοντα; Τίς δὲν ἀποστρέφεται τὰ τοιαῦτα σιχ-
χαντὰ ἐπιχειρήματα; Ὁ μέγας οἰκονόμος καταδέχεται νὰ
ἐνδύηται τὸ βρωμερὸν ῥάσον τοῦ ποτὲ Σαλπιγκτοῦ Γερμανοῦ,
καὶ νὰ γράφῃ κατ' ἐκεῖνον; Καὶ δὲν ἠξεύρει, ὅτι ὁ ταρτου-
φισμὸς δὲν μᾶς κατέπληξε ποτέ; Καὶ δὲν ἠξεύρει, ὅτι ἡ
εὐσέβειά του εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωστὴ, καὶ ἀπολαμβάνει ἐκεί-
νην τὴν ὑπόληψιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία; Ποῦ ζῇ; καὶ πρὸς
ποίους γράφει; Τῆς ἀληθείας οὐ κατισχύσει ποτὲ τὸ ψεῦδος!

Ὅτι αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐφωτίζοντο καὶ ὡδηγοῦντο παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὰ περὶ δογμάτων κατὰ τὰς ἱερὰς γραφὰς παρ' αὐτῶν ὁριζόμενα, εἶναι δόξα τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐδεὶς ἀντιλέγει εἰς αὐτήν. Διστάζομεν ὅμως νὰ πιστεύσωμεν καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία δοξάζει, ὅτι καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνατροπῆς ἦτον χρεία συνεργείας καὶ συμπράξεως

καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ νομίζομεν, ὅτι, ἂν ὁ εὐκλεέστατος Λέων ἢ Λεόντιος, ὁ καθωσιωμένος βασιλικὸς ἀσηκρήτης, ὅ ἐστιν ἄρχων λαϊκός, ἐσκέπτετο ὀρθότερον, ἤθελε συσταλῇ ὁπωσοῦν νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς· «*ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο*» διότι ἤθελεν αἰσθανθῇ καὶ αὐτός, ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος καλεῖ τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων, *ἀλλόκοτον* καὶ **ΕΥ̓ΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ** καὶ **ΑΥ̓ΤΕΛΕΓΚΤΟΝ**· λέγων· «Τήμερον μετὰ χεῖρας ἔχομεν αὐτῶν τῶν χριστιανοκατηγόρων τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν, ἤγουν τὸν ἀλλόκοτον καὶ **ΕΥ̓ΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ** καὶ **ΑΥ̓ΤΕΛΕΓΚΤΟΝ** ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου, ἐν πᾶσι συνᾴδουσαν τῇ δυσφημίᾳ τῶν θεοστυγῶν αἱρετικῶν.» Ἀλλ' ὅ,τι εἶναι **ΕΥ̓ΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ** καὶ **ΑΥ̓ΤΕΛΕΓΚΤΟΝ**, ὅ,τι δηλαδὴ εὐκόλως ἀνατρέπεται παρὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλέγχεται ἐσφαλμένον καὶ φαυλόμενον, ἔχει χρείαν τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Νομίζομεν, ὅτι βλασφημεῖ τις εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, παραδεχόμενος συνέργειαν αὐτοῦ εἰς τοιαῦτα πράγματα. Ποῖος φρόνιμος χριστιανὸς ἐπικαλεῖται τὴν συνέργειαν καὶ συνδρομὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ὅ,τι δύναται νὰ καταλάβῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὀρθῶς χρώμενος τῷ λόγῳ, ἢ νὰ πράξῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅταν ἔχῃ σώας ὅλας τὰς σωματικὰς δυνάμεις; Τίς ὑγιεῖς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, λέγει· Θεέ μου, ἄνοιξόν μου τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα ἴδω τὸν ἥλιον· ἐν ᾧ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἀνοίξῃ αὐτούς; Τίς σώας ἔχων τὰς φρένας, λέγει· Θεέ μου, φώτισόν μου τὸν νοῦν, ἵνα μάθω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κλέπτω, νὰ μοιχεύω, νὰ ἐπιορκῶ διὰ χρήματα; Ἀπῃτεῖτο λοιπὸν ἡ συνέργεια καὶ συνδρομὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ *εὐανατρέπτου* καὶ *αὐτελέγκτου* ὅρου τοῦ ψευδοσυλλόγου; Ἀπῃτεῖτο ἡ συνέργεια καὶ συνδρομὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἀλόγων λόγων τῶν ἀποδοκιμαζόντων καὶ ἀρνουμένων τὴν εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας κατ' ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν παρὰ τῶν χριστιανῶν ἀπονεμομένην τιμητικὴν προσκύνησιν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει;

Ὅ,τι δὲν εἶπον οἱ τριακόσιοι καὶ δεκαοκτὼ πατέρες τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ οἱ ρν' τῆς Β', περὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἱεροῦ τῆς πίστεως συμβόλου, τοῦτο λέγει ὁ εὐκλεέστατος μὲν ἀσηκρήτης, ἀνόητος δὲ ἄνθρωπος, Λέων ἢ Λεόντιος περὶ τῆς συντάξεως τῆς ἀνατροπῆς τοῦ εὐανατρέπτου καὶ αὐτελέγκτου ὅρου τῶν Εἰκονομάχων! Παριστάνει τὴν ἀνατροπὴν θεόπνευστον σύγγραμμα! Δὲν φθάνει τοῦτο. Ὁ εὐκλεέστατος ἀσηκρήτης Λέων καταφρονεῖ τὸν ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου, ἀποκαλῶν αὐτὸν, *ἀλλόκοτον*, *εὐανάτρεπτον*, *αὐτέλεγκτον*, καὶ ἐπαινεῖ τὴν παρὰ τῆς συνόδου συνταχθεῖσαν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, λέγων αὐτὴν *ἔντεχνον* καὶ *δραστικωτάτην*. Καὶ πόθεν αὐτῇ αἱ ἀρεταὶ αὗται; Ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος! «*Ἣν*, λέγει, *τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο*!» Καὶ προστίθησιν· «*Ἔδει γὰρ αὐτὸν* [τὸν ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου] *θριαμβευθῆναι σοφαῖς ἀντιῤῥήσεσι*, καὶ *σπαραχθῆναι ἰσχυραῖς ἀναλύσεσι*.» Καθιστάνει λοιπὸν ὁ εὐκλεέστατος τὸ ἅγιον Πνεῦμα τέλειον σοφιστὴν, συνθέσόμενον ἐντέχνους λόγους, *σοφαῖς ἀντιῤῥήσεσι*, καὶ *ἰσχυραῖς ἀναλύσεσι* πεπονημένους! Ἀλλ' ἂν ἡ ἀνατροπὴ ἦτον δῶρον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν εἶχε χρείαν τέχνης σοφιστικῆς. Ἡ θεία δύναμις ἦτον ἰσχυροτέρα τῶν κατὰ τὴν σοφιστικὴν σοφῶν ἀντιῤῥήσεων καὶ ἰσχυρῶν ἀναλύσεων. Ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ ἀληθῶς μέγας Παῦλος, δὲν ἐκαυχήθη ποτὲ οὔτε ἐπὶ σοφίᾳ, οὔτε ἐπὶ τέχνῃ σοφιστικῇ· διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λαλοῦν δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδιώτου τῷ λόγῳ, ἐνήργει τὰ πάντα.

Ἀλλ' ἂν αὐτὸς ὁ ἀνόητος, πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφάσκων, εἶπε περὶ τῆς ἀνατροπῆς, «*ἣν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο*,» ἔπρεπε νὰ ἐπαναλάβῃ τοῦτο καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος καὶ ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενος, καὶ νὰ λάβῃ ἐξ αὐτοῦ ἀφορμὴν εἰς τοσαύτην καὶ τοιαύτην μωρολογίαν; Δὲν ἤξευρεν, ὅτι, δεικνύων εὐσέβειαν ὅπου δὲν ἔχει εὔλογον ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτην ἐπίδειξιν, γίνεται αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καταγέλαστος; Αὐτὸς ὁ εὐσεβέστατος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, ἐλέγχων ἡμᾶς ὡς μὴ παρατηρήσαντας ὅ,τι αὐτὸς *ἴδε καθαρὰ*, «ὅτι δηλαδὴ

ὁ εὐκλεέστατος Λέων ἐνώπιον τῆς συνόδου ὀνομάζει τὴν ἀναίρεσιν « *ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο*·» ἐπιφέρει κατόπιν: « *Καὶ ἡ σύνοδος ἀκροᾶται ἡσύχως τὸ θεῖον τοῦτο ἐπώνυμον τῆς Ἀνατροπῆς.* » Καὶ διατί ἡ τόση ἡσυχία καὶ ἀταραξία τῆς συνόδου; « *Διότι πάντως ἐγίνωσκε τὰ περιεχόμενα !* » Καὶ πόθεν ἐγίνωσκε ταῦτα; Διότι « *τὸ πόνημα τοῦτο συνετάχθη » βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων καὶ σοφωτέρων τῆς Ζ' συνόδου πατέρων !* » Ἀλλ' ὅ,τι συντάσσεται πρότερον, καὶ συντάσσεται ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ μετὰ πολλοῦ πόνου, καὶ μετὰ πολλῆς σκέψεως, παρ' ἀνθρώπων, παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Τοιαύτην καὶ τοσαύτην γνῶσιν ἔχει ὁ δεινότατος θεολόγος τῆς συμπράξεως καὶ συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῶν πραγμάτων, εἰς ἃ ἀπαιτεῖται αὕτη !

Ἀλλὰ διὰ τί ὁ εἰλικρινής, ὁ εὐσεβής, ὁ πιστός, ὁ τίμιος πρεσβύτερος, εἰπών· « Σήμερον μετὰ χεῖρας ἔχομεν αὐτῶν τῶν χρι» στιανοκατηγόρων τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν, ἤγουν τὸν *ἀλλό» κοτον,* » παρέδραμε τὰς κατόπιν ταύτου δύο λέξεις « καὶ ΕΥ̓ΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ καὶ ΑΥ̓ΤΕΛΕΓΚΤΟΝ ; » Διότι δὲν τῷ συνέφερον αὗται; Διότι δὲν συνετέλουν εἰς ὃν εἶχε πονηρὸν καὶ κακοήθη σκοπόν; Διότι εἶδε καὶ αὐτὸς τὸ ἄτοπον καὶ παράλογον τῆς φράσεως τοῦ πανευκλεεστάτου Λέοντος; Δὲν ἐντρέπεται προσφεύγων εἰς τοιαῦτα μέσα; Ἀλλ' ἡ ἐν γνώσει παραδρομὴ τῶν δύο αὐτῶν λέξεων πόσην κακὴν πίστιν φανερόνει ! Καὶ ὅμως αὐτὸς εἶναι ὁ εὐσυνείδητος ἐκεῖνος πρεσβύτερος, ὅστις ἀντὶ ὅρκου ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων θέλει τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ! Αὐτὸς εἶναι ὅστις λέγει ἡμᾶς παραχαράκτας τῶν πρακτικῶν τῶν ἱερῶν συνόδων!

Λέγει κατόπιν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ὅ,τι ἀνεφέρομεν εἰς τὴν Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον περὶ τῆς ἐκ τῆς σιωπῆς τῆς συνόδου συνεπείας, καὶ ἀκολουθεῖ ἔπειτα: « Περὶ θείων δογμά» των ἐπραγματεύετο ἡ Ἀνατροπή, περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, » περὶ τοῦ νοήματος τῶν θείων ῥητῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέφερε πρὸς » ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας. Ἡ δὲ σύνοδος, πάντα μετὰ σιωπῆς

» ἀποδεχομένη, ἐπεκύρονεν αὐτὴν, οἵαν καὶ ὁ Λέων προηγουμένως » ὠνόμασε, *παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.* » Κρίνομεν περιττὸν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς τι εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἔλεγχον τῆς *εὐανατρέπτου* καὶ *αὐτελέγκτου* ἀλογίας τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου. Κρίνομεν περιττὸν νὰ εἴπωμέν τι πρὸς θεατρισμὸν τῆς ἀνοήτου πονηρίας τοῦ εὐσεβεστάτου. Διότι φρονοῦμεν, ὅτι, ὅ,τι καὶ ἂν εἴπωμεν, θέλει εἶναι ὕβρις κατ' αὐτῆς τῆς φρονήσεως. Περὶ θείων δογμάτων, λέγει, ἐπραγματεύετο ἡ ἀνατροπή. Καὶ ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ δόγματα; ἡ θεότης τοῦ υἱοῦ; τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ τῷ πατρί; ἡ θεότης καὶ τὸ ὁμοούσιον τοῦ ἁγίου πνεύματος; ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον; Οὐδὲν τοιοῦτον! Ἀλλ' ἡ τιμητικὴ προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δεικνύει λοιπὸν ὁ δεινὸς θεολόγος, ὅτι ἀκόμη δὲν ἔμαθε τί ἐστὶ δόγμα!

Λέγει ἔπειτα κατωτέρω ὁ εὐσεβέστατος οἰκονόμος· « Μετὰ » τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἐσχάτου μέρους τοῦ ψευδοόρου, ἀνεγνώσθη » καὶ ὁ ἐπίλογος, ἢ τὸ ἔσχατον μέρος τῆς Ἀνατροπῆς, (ἀπο» βλέπον μάλιστα τοὺς τότε ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων » εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπιστραφέντας·) καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἐπί» λογον περιέχονται τά· « *Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν* κ. τ. λ. » Τε» λειώσαντος δὲ τοῦ ἐπιλόγου, ἐτελείωσε καὶ ἡ ς' πρᾶξις. Καὶ » ἡ συνοδικῶς κεκυρωμένη Ἀνατροπὴ τοῦ βλασφήμου ὅρου τῶν » Εἰκονομάχων προωδοποίησε τὸν ἐν τῇ Ζ' πράξει ἐκφωνηθέντα » ὅρον τῆς ὀρθοδοξίας. Τίς ἐκ τούτων δὲν βλέπει, ὅτι ἡ τὴν » Ἀνατροπὴν ἐπικυρώσασα θεηγόρος σύνοδος, συνεπικύρωσε καὶ » τὸν ἐπίλογον αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦτον δῶρον τοῦ ἁγίου πνεύμα» τος; » Δὲν ἀντιγράφομεν ταῦτα, ἵνα ἀνατρέψωμεν καὶ ἐλέγξωμεν τὰς αὐτελέγκτους καὶ εὐανατρέπτους μωρολογίας τοῦ λογιωτάτου· ἀλλ' ἵνα ἀναδείξωμεν καὶ καταστήσωμεν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον καταγέλαστον. *Τίς ἐκ τούτων δὲν βλέπει*, ὅτι μωρολογεῖ καὶ παραλαλεῖ ὁ λογιώτατος; Καὶ τίς δὲν γελᾷ, ἀναγινώσκων τοιαῦτα, παρὰ νομιζομένου σοφοῦ γεγραμμένα;

Λέγει ἐχομένως· « Καὶ ὠλίσθησε λοιπὸν καὶ ὧδε ὁ σοφὸς ἀρ» θρογράφος, σπεύδων ν' ἀποδείξῃ τὴν ῥῆσιν ὄχι τῆς συνόδου

» ἀπόφανσιν, ἀλλ' ἁπλῆν *διήγησιν*. Καὶ δεινὸν μὲν καὶ τοῦτο·
» ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον. Τὸ «*ὅρκῳ μὴ ἐθίσω-*
» *μεν τὸ στόμα ἡμῶν*» δὲν εἶναι παράγγελμα τῶν συγγραψάντων
» τὴν ἀναίρεσιν ἁγίων (καίτοι καὶ τούτων θεοφόρων) πατέρων.
» Εἶναι ῥῆσις αὐτοῦ τοῦ παναγίου πνεύματος, ἐκ τῆς θείας γρα-
» φῆς τοῦ Σειρὰχ, λέγοντος· «*Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου*,
» καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς (Σ. Σειρ. κγ. 9.)»
Ἄλλος παρὰ τὸν μηδ' ἑαυτὸν αἰδούμενον αἰδεσιμώτατον πρεσβύτερον καὶ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμον δὲν ἐδύνατο βέβαια νὰ γράψῃ τοιουτοτρόπως! Ἡμεῖς ὠλισθήσαμεν, διότι ἐσπεύσαμεν ν' ἀποδείξωμεν τὴν ῥῆσιν ὄχι τῆς συνόδου ἀπόφανσιν, ἀλλ' ἁπλῆν *διήγησιν*, ἢ αὐτὸς ὀλισθαίνει ἀπὸ παραλογισμοῦ εἰς παραλογισμόν; Ἡμεῖς ἐξεπέσαμεν καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον, ἢ αὐτὸς ὁ ἀνόητος; Τὸ «ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν» δὲν εἶναι, λέγει, παράγγελμα τῶν συγγραψάντων τὴν ἀναίρεσιν ἁγίων (καίτοι καὶ τούτων θεοφόρων) πατέρων. *Εἶναι ῥῆσις αὐτοῦ τοῦ παναγίου πνεύματος, ἐκ τῆς θείας γραφῆς* τοῦ Σειράχ!!! Θέλει λοιπὸν ὁ νεόπλαστος θεολόγος καὶ τὸν Σειρὰχ θεόπνευστον συγγραφέα τῆς παλαιᾶς γραφῆς! Καὶ ὅ,τι λέγομεν περὶ ῥήσεως θεοπνεύστου συγγραφέως, λέγει αὐτὸς περὶ ῥήσεως τοῦ Σειράχ! Οὐδὲν παράξενον, οὐδὲ παράδοξον! Ὁ σοφὸς οἰκονόμος γράφει καὶ λαλεῖ! Δὲν παραπέμπομεν τὸν δεινὸν θεολόγον οὔτε εἰς τὸν πέ ἀποστολικὸν κανόνα, οὔτε εἰς τὸν ξ' κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου· δὲν παραπέμπομεν αὐτὸν οὐδ' εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἢ εἰς Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν, ἢ ἀλλαχοῦ, ἵνα μάθῃ, ὅτι ὁ Σειρὰχ δὲν εἶναι οὔτε Ἠσαΐας, οὔτε Ἱερεμίας· παραπέμπομεν ὅμως αὐτὸν εἰς τὴν πολυθρύλλητον αὐτοῦ Κατήχησιν Σελ. 15, ὅπου οὐδὲ κἂν μνημονεύηται τ' ὄνομα τοῦ νῦν εἰς θεόπνευστον συγγραφέα τῆς παλαιᾶς γραφῆς παρ' αὐτοῦ μεταβεβλημένου Σειράχ! Ὁ δεινὸς θεολόγος ἔπρεπε νὰ ἠξεύρῃ, ὅτι ἡ ἐκκλησία δὲν ἐδέχθη ποτὲ τὴν σοφίαν Ἰησοῦ, υἱοῦ Σειρὰχ, ὡς βιβλίον κανονικὸν καὶ αὐθεντικόν. Ὅθεν οὔτε ῥῆσιν αὐτῆς εἶπε ποτὲ *ῥῆσιν τοῦ παναγίου πνεύματος*, οὔτε ῥῆσιν ἐξ αὐτῆς εἶπε ποτὲ ῥῆ-

σιν ἐκ τῆς θείας γραφῆς. Θέλων δὲ ὁ θεολόγος, νὰ δώσῃ ἰσχὺν γραφικοῦ ῥητοῦ εἰς τὸ «ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν,» μετέπλασε *καὶ* τὸν λέγοντα αὐτὸ εἰς θεόπνευστον συγγραφέα! Καὶ ὠλίσθησε λοιπὸν ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος, σπεύδων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἁπλῆν διήγησιν *ἀπόφασιν* τῆς συνόδου! Καὶ δεινὸν μὲν *καὶ* τοῦτο· ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον! Εἶπε *ῥῆσιν τοῦ παναγίου πνεύματος*, καὶ *ἐκ τῆς θείας γραφῆς*, τὴν ῥῆσιν τοῦ Σειράχ! Εἰς πόσον τυφλοῦται ὑπὸ τοῦ πάθους ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος!

Μεταβαλὼν δὲ ὁ δεινὸς θεολόγος εἰς *προφήτην* τὸν Σειράχ, λέγει κατόπιν· «Οὕτω καὶ κατ' αὐτὴν τὴν διδάσκουσαν τὸν ὅρ-» κον παιδαγωγικὴν τῶν Ἑβραίων νομοθεσίαν *προεφητεύετο* ἡ » τοῦ μέλλοντος ἔρχεσθαι Σωτῆρος τοῦ κόσμου *τελειωτικὴ* περὶ » τοῦ νόμου τούτου διδασκαλία. Ὅθεν καὶ ἡ παρὰ τοῦ ἁγίου » Πνεύματος αὐγαζομένη θεία σύνοδος συνῆψε τὸ «*Ὅρκῳ μὴ* » *ἐθίσῃς τὸ στόμα σου*,» ὡς σύμφωνον μετὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἐν- » τολῆς· «*Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως*.» — Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος γράφει, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραξενεύηταί τις εἰς τοὺς παραλογισμούς! Ὁ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ ἑπόμενον· «Καὶ ἔχομεν λοιπὸν καὶ τῆς ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου » κανονικωτάτην, καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης κε- » κυρωμένην διάταξιν τὸ *Μὴ ὀμνύειν*·» καὶ οὐδὲν παράξενον καὶ τοῦτο. Ἀφ' οὗ ἔπλασε τὸν Σειρὰχ θεόπνευστον συγγραφέα, θεόπνευστον προφήτην, καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ κανονικὸν καὶ αὐθεντικὸν βιβλίον, καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ εἶπε ῥῆσιν τοῦ *παναγίου πνεύματος*, ἑπόμενον ἦτον νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔχομεν καὶ τῆς Ζ' συνόδου *κανονικωτάτην* καὶ *ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης κεκυρωμένην διάταξιν* τὸ *Μὴ ὀμνύειν*, ἐν ᾧ ἡ παιδαγωγικὴ νομοθεσία τῶν Ἑβραίων πανταχοῦ διδάσκει τὸν ὅρκον. Ἀλλ' ὑβρίζει τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἀποδιδοὺς εἰς αὐτὴν ὅ,τι εἶναι ἴδιος αὐτοῦ παραλογισμός, ἂν ὄχι καί τι χειρότερον.

Κατόπιν τούτων ἔρχεται ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος εἰς

ὃν ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ Λειμωναρίου ὅρκον τοῦ κατὰ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἐγκλείστου. Τὸ ἱστόρημα τοῦτο ἀναγινώσκεται δὶς ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' συνόδου, Σελ. 786 καὶ 822. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀνάγνωσις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἴς τινας τῶν πατέρων εἰς συνδιάλεξίν τινα περὶ ὅρκου. Ἐκ τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων μεταμεληθέντες πολλοί, προσῆλθον τῇ συνόδῳ· καὶ ὁμολογήσαντες τὸ ἑαυτῶν ἁμάρτημα, καὶ αἰτήσαντες συγγνώμην, δόντες δὲ καὶ ἐγγράφους τῆς ἑαυτῶν πίστεως λιβέλλους, ἐσυγχωρήθησαν, καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ εἰς τὴν σύνοδον, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν πρώτων συνεδριάσεων. Ἀλλ' ἦσαν, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέμεινον ἐν τῇ αἱρέσει, προφασιζόμενοι, ὅτι ἦσαν ὅρκῳ δεδεμένοι πρὸς αὐτήν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελον νὰ γενῶσιν ἐπίορκοι. Ἐπὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τῆς ἀμαθείας, τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ αἱ παραλογώτεραι δοξασίαι δὲν ἦσαν ξένον τι πρᾶγμα. Παραλόγως ὤμοσαν, καὶ παραλογωτέρως ἐπέμειναν εἰς τοιοῦτον ὅρκον! Ἐπίσκοποι ἦσαν οἱ ὀμόσαντες, καὶ δὲν ἐγίνωσκον ὅ,τι ἐδόξαζεν ἡ ἐκκλησία περὶ τῶν τοιούτων ὅρκων; δὲν εἶχον ἀναγνώσει ὅ,τι ἔγραφεν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τῶν τοιούτων ὅρκων; Ἀλλ', ὡς φαίνεται, τὸ προτεινόμενον ἦτον πρόφασις.

Ἐν τῷ ἐκ τοῦ Λειμωναρίου ἀναγνωσθέντι ἱστορήματι ἤκουσαν οἱ πατέρες, ὅτι ἔγκλειστός τις ὤμοσε τῷ δαίμονι ὅρκον παράλογον, ἵνα μὴ προσκυνῇ εἰκόνι τινί, ἐχούσῃ ἐκτύπωμα τὴν Θεοτόκον, βαστάζουσαν τὸ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸν ὅρκον τοῦτον παρέβη ὁ ἀσκητὴς κατὰ συμβουλὴν τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ Αἰλιώτου, καὶ ὅμως δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπίορκος. Ἐκ τοῦ ἀθεμίτου τούτου ὅρκου καὶ τῆς χωρὶς ἁμαρτίας παραβάσεως αὐτοῦ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων τοποτηρητὴς μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος Ἰωάννης, εἶπε· «Καὶ » ἕτερον σημαίνει ὁ λόγος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου, ὅτι » συμφέρει ὀμόσαντα ἐπιορκῆσαι, ἢ ὅλως φυλάξαι ὅρκον ἐπὶ τῇ » καταλύσει τῶν σεπτῶν εἰκόνων. Τοῦτο δὲ λέγομεν, ἐπειδή τινες

» σήμερον ἐπαφορμίζονται ὅρκῳ.» Ὑπολαβὼν δὲ ὁ πατριάρχης Ταράσιος, εἶπεν· «Ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν [ὁ συμβουλεύσας τῷ ἐγκλεί-» στῳ παραβῆναι τὸν ὅρκον ἀββᾶς] τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, » ὅτι μετανοοῦντας προσδέχεται, τούτου ἕνεκεν διετάξατο παρα-» βῆναι τὸν ἀσεβῆ ὅρκον. Καὶ τανῦν οἱ ἐν τῇ αἱρέσει ταύτῃ » ὀμωμοκότες, εἰ μὲν ἄλλην ἁμαρτίαν οὐ πεποιήκασιν, εὔλο-» γος αὐτοῖς ἡ πρόφασις, καὶ οὐκ ἔχουσί τι λέγειν. Ἐπεὶ δὲ » καὶ ἄλλαις ἁμαρτίαις περιπίπτουσιν, ὤφειλον τὸν θεὸν ἐξι-» λεώσασθαι, καὶ ἐκδυσωπῆσαι περὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ ἀθεμίτου » ὅρκου.» Θεόδωρος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Σουβρίτων [ἢ Σουμιτῶν] εἶπεν· «Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἠρ-» νήσατο, ἀλλὰ μετανοήσας ἐδέχθη.» Ὑπολαβὼν δὲ πάλιν ὁ πατριάρχης Ταράσιος, εἶπεν· «Ὁ Ἡρώδης εὐώρκησεν, ἀλλ' ἀπώ-» λετο· ὁ δὲ Πέτρος ἀρνησάμενος μεθ' ὅρκου, εἶτα ἐξελθὼν καὶ » δακρύσας, ἐσώθη· πᾶσαν γὰρ ἁμαρτίαν ὁ θεὸς συγχωρεῖ, ἐάν » τις ἐξ ὅλης ψυχῆς μετανοήσῃ.» Ἡ ἁγία σύνοδος ἀπεκρίθη· «Ναί, δέσποτα, οὕτως ἡ ἁγία γραφὴ διδάσκει.» Καὶ ὁ Ταράσιος εἶπεν· «Ὁ πρώταρχος τῆς θεολογίας Ἰωάννης ἔφη· «Ἡμεῖς, τεκνία, ἐὰν λέγωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ψεῦ-» σται ἐσμέν.» Ἐὰν οὖν παρακαλῶμεν ἀεὶ τὸν θεὸν ὑπὲρ τῶν » ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵλεως ἡμῖν γίνεται, καὶ παρορᾷ τὰ πλημ-» μελήματα ἡμῶν.» Νικηφόρος ἐπίσκοπος Δυῤῥαχίου, εἶπε· «Δέει πολλῷ συνεχόμεθα, δέσποτα, ὅτι πλεῖστα κακὰ διεπρά-» ξαμεν, καὶ συντόνου μετανοίας καὶ ἐξαγορεύσεως δεόμεθα.» Ὁ ἐπίσκοπος Φωκίας Λέων εἶπε· «Γέγραπται, ὅτι ὅρκον » ψευδῆ μὴ ἀγαπήσητε. Καὶ τούτου χάριν ὁ ψευδὴς ἡμῶν ὅρ-» κος παρασταλήσεται, ὡς μηδεμίαν ἰσχὺν ἔχων.» Ὁ δὲ ἀνωτέρω Ἰωάννης εἶπεν· «Εἰ κελεύετε, τανῦν τὰ περὶ τοῦ ὅρκου «ζητείσθω.» Καὶ ὁ πατριάρχης Ταράσιος ἀπήντησεν· «Ἤδη τὰ » περὶ αὐτοῦ ἐῤῥέθη. Εἴ τι δὲ πλέον, ἐν ἑτέρᾳ ἐξετάσει ζητείσθω.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 786).

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως, ἀλλὰ ῥητῶς περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου

τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων· διότι καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου ὅρκου ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ εἰς τὴν συνδιάλεξιν τῶν πατέρων. Ἀφ' οὗ ὤμοσεν ὁ ἀσκητὴς τῷ δαίμονι, τί εἶπεν οὗτος τῷ ὀμόσαντι; «Μὴ προσκυνήσῃς τῇ εἰκόνι ταύτῃ.» Ὁ ὅρκος οὗτος ἦτον ἀσεβὴς καὶ ἀθέμιτος, καὶ ἡ παράβασις δὲν ἦτον ἁμαρτία. Πρὸς τί ὤμοσαν καὶ οἱ Εἰκονομάχοι; Ἐπὶ καταλύσει τῶν σεπτῶν εἰκόνων, καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀθέμιτον τοῦτον ὅρκον προφασιζόμενοι, ἐπέμενον ἐν τῇ αἱρέσει. Καὶ τί ἔλεγεν ἡ σύνοδος; Ὅτι τὸν ὅρκον τοῦτον ἐδύναντο ἀναμαρτήτως νὰ παραβῶσι. Κατὰ τὴν δόξαν καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας ἐπίορκος εἶναι ὅς τις παραβαίνει τὸν εὐσεβῆ, τὸν θεμιτὸν, τὸν ἔννομον ὅρκον, καὶ ὄχι ὅστις παραβαίνει τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἀθέμιτον καὶ τὸν παράνομον· ἐκεῖνος τιμωρεῖται διὰ τὴν ἐπιορκίαν, ὄχι οὗτος. Τούτου ἕνεκα διετάξατο καὶ ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης τῷ ἐγκλείστῳ παραβῆναι τὸν ἀσεβῆ ὅρκον, ὡς λέγει ὁ Ταράσιος. Ἀλλ' ἂν ἡ σύνοδος ἐθεώρει τὸν ὅρκον ἀπηγορευμένον ὅλως, δὲν ἤθελε λαλήσει, ὡς ἐλάλησεν· ἤθελε λαλήσει κατ' αὐτοῦ τοῦ ὅρκου· καὶ εὐλογωτάτην ἔχουσα αἰτίαν, ἤθελεν ἀποφανθῇ κατ' αὐτοῦ. Οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξεν!

Κατόπιν δὲ τοῦ ἱστορήματος τοῦ ὅρκου τοῦ ἐγκλείστου καὶ τῆς δι' αὐτὸ πέρι τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων συνδιαλέξεως, ἤκουσεν ἡ σύνοδος ὅ,τι ἐδιηγήθη διὰ στόματος ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου Κωνσταντῖνος, ὅτι δηλαδὴ «ἄνθρωπός τις ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Κιτίῳ, τῇ » ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου, » εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν, τοῦ κοσμῆσαι αὐτὸν βήλοις· καὶ λαβὼν » ἧλον, ἔπηξεν αυτὸν ἐν τῷ τοίχῳ, εἰς αὐτὸ τὸ μέτωπον τῆς » εἰκόνος τοῦ ἁγίου Πέτρου. Σχοινίον οὖν δήσαντος, καὶ ἁπλώ» σαντος τὸ βῆλον, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὀδύνη ἐπέλαβεν αὐτὸν ἐν » τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ μετώπῳ ἀφόρητος· καὶ διέμεινε τὰς δύο » ἡμέρας τῆς ἑορτῆς κείμενος καὶ βασανιζόμενος. Γνοὺς δὲ ὁ ἐπί» σκοπος τοῦ Κιτίου, ἐμέμψατο, καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ ἀπελθόντι, » ἐκβαλεῖν τὸν ἧλον ἀπὸ τῆς εἰκόνος. Ἀπελθὼν δὲ, καὶ τοῦτο » δράσας, σὺν τῷ ἐκβαλεῖν τὸν ἧλον ἐκουφίσθη τῆς ὀδύνης. Ἐρω-

» τηθεὶς οὖν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Κιτίου, *μεθ᾽ ὅρκου κατέθετο* » *ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐπὶ συνόδου*.» (Σελ. 795). Ἐρωτᾶται παρὰ τῆς συνόδου ὁ ἐπίσκοπος Κιτίου, καὶ κατατίθεται *μεθ᾽ ὅρκου* ἐπ᾽ αὐτῆς· ἡ σύνοδος ἀποδέχεται τὴν *μεθ᾽ ὅρκου* κατάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος λέγει, ὅτι ἡ σύνοδος ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ ὅρκου ἐν τῷ ἐπιλόγῳ!

Παραδραμοῦσα λοιπὸν ἡ σύνοδος τὴν εὐκαιροτάτην ἀφορμὴν εἰς τὸ ν᾽ ἀποφανθῇ τῳόντι κατὰ τοῦ ὅρκου, ἀπαγορεύουσα αὐτὸν τοῦ λοιποῦ αὐστηρῶς διὰ ῥητοῦ κανόνος, ἂν ἐνόμιζεν αὐτὸν κακὸν καὶ ἀσυγχώρητον, ἀποφαίνεται ἐναντίον αὐτοῦ, κατὰ τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον, ποῦ; Ὅπου δὲν εἶχεν οὔτε ἀφορμὴν, οὔτε λόγον — ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἀνατροπῆς!!! Κύριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ φρονῇ καὶ γράφῃ ὅπως θέλει· πρέπει ὅμως νὰ ἠξεύρῃ, ὅτι, ἐν ᾧ δὲν πείθει οὐδ᾽ αὐτοὺς τοὺς ἀκριτωτέρους θαυμαστὰς τῆς μεγάλης σοφίας του, γίνεται καὶ αὐτὸς καταγέλαστος. Συνοδικὴ ἀπόφανσις κατὰ τοῦ ὅρκου ἐν τῷ ἐπιλόγῳ· «ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν»! — —

Καὶ πόθεν ὡρμήθη ἡ σύνοδος εἰς τὴν ἀπόφανσιν ταύτην; Κατὰ τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας· «Ἐπειδὴ καί τινες τῶν ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπι» στρεφόντων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἦσαν *ἐν τῇ αἱρέσει ταύτῃ* » *ὀμωμοκότες* (αὐτόθ.), συνωμόσαντες δηλαδὴ μετὰ τῶν αἱρε» τικῶν, καὶ συναναθεματίσαντες τοὺς ὀρθοδόξους, περὶ τούτου » τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου ἐγένετο λόγος μεταξὺ τῶν πατέρων, καὶ ὁ » πατριάρχης Ταράσιος εἶπεν, ὅτι «ὀφείλουσιν ἐξιλεώσασθαι τὸν » θεὸν περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου,» καὶ ὁ θεὸς τοὺς συγχωρεῖ. » *Διὰ τοῦτον μάλιστα τὸν λόγον* προσετέθη εἰς τὸν ἐπίλογον » τῆς Ἀνατροπῆς τὸ ἀνωτέρω· «Ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα » ἡμῶν κ.τ.λ.» ὡς θεῖον παράγγελμα, καὶ μόνον προφυλακτι» κὸν καὶ *ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων ὅρκων* καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιορκίας.» Ἂς εἴπῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἀδιαφορώτατος ἄνθρωπος, ἂν δὲν παραλαλῇ καὶ ἐνταῦθα ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος. Τί σημαίνει τό· «Ἐπειδὴ καί τινες τῶν ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπι-

» στρεφόντων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἦσαν ἐν τῇ αἱρέσει ταύτῃ ὀμω-» μοκότες, *συνωμόσαντες δηλαδὴ μετὰ τῶν αἱρετικῶν*; » Ποῖοι ἦσαν οἱ αἱρετικοί, *μεθ' ὧν συνώμοσαν καὶ συνκαναθεμάτισαν τοὺς ὀρθοδόξους οἱ Εἰκονομάχοι*; Παχυλὴν ἄγνοιαν καὶ ἀμάθειαν, ἀκατανόητον ἀλογίαν, ἐκφράζουσιν αἱ λέξεις αὗται! Ἡ περὶ ἧς συνεκροτήθη ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος αἵρεσις ἦτον ἡ τῶν Εἰκονομάχων. Ἐκ τῶν αἱρετικῶν τούτων ἐπισκόπων ὅσοι μετεμελήθησαν, προσῆλθον τῇ συνόδῳ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὡμολόγησαν τὸ ἑαυτῶν ἁμάρτημα, ᾔτησαν συγγνώμην, ἔδωκαν καὶ ἐγγράφους λιβέλλους τῆς ἑαυτῶν πίστεως, ἐσυγχωρήθησαν, καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ εἰς τὴν σύνοδον. *Τοῦτο λέγουσι καθαρὰ τὰ πρακτικά*. Ἀλλ' ἦσαν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέμενον ἐν τῇ αἱρέσει, προφασιζόμενοι ὅρκον. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐξ ὧν ἐῤῥέθησαν, ὡς ἀνωτέρω, παρά τινων τῶν πατέρων περὶ τοῦ ἀθεμίτου αὐτῶν ὅρκου. Οἱ *Εἰκονομάχοι* λοιπὸν μετὰ τῶν *Εἰκονομάχων* συνώμοσαν καὶ συναναθεμάτισαν τοὺς ὀρθοδόξους! Οὐδὲν ξένον! Ὁ ἐξ οἰκονόμων σοφὸς οἰκονόμος εἶναι ὁ γράφων καὶ λαλῶν! Ἂν ἔγραφεν ἄλλος, ἤθελεν εἰπεῖ· « Ἐπειδὴ » καί τινες τῶν ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπέμενον ἐν » τῇ αἱρέσει ταύτῃ ὡς ὀμωμοκότες, περὶ τούτου τοῦ ἀθεμίτου » ὅρκου ἐγένετο λόγος μεταξὺ τῶν πατέρων.» Ταπεινῶς παρακαλοῦμεν τὸν σοφὸν ἄνδρα, ν' ἀναγνώσῃ προσεκτικώτερον καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' συνόδου. Ἀλλ' ἂν τὰ ἐν παρόδῳ παρά τινων τῶν πατέρων περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου τινῶν τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων λαληθέντα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ προσθήκην, διὰ τί νὰ μὴ δώσωσι ταῦτα ἀφορμὴν εἰς θέσιν ῥητοῦ κανόνος, ἀπαγορεύοντος ὅλως τὸν ὅρκον, τόν τε θεμιτὸν καὶ τὸν ἀθέμιτον, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένον ὄντα παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ; Οὗτος ἤθελεν εἶναι τῳόντι *συνοδικὴ ἀπόφανσις*, καὶ ὄχι τὸ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ μεταξὺ τόσων ἄλλων *ἀποφάνσεων* ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐῤῥιμμένον! Καὶ οὗτος ἐδύνατο ἴσως, ὡς οἰκουμενικῆς συνόδου παράγγελμα, νὰ ἦναι καὶ προφυλακτικὸν καὶ ἀπὸ τῶν *ἀθεμίτων* τοὐλάχιστον ὅρκων

καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιορκίας! Πλὴν διὰ τί ζητοῦμεν παρὰ τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου ὅ,τι δὲν ἔχει; Ζητοῦμεν παρ' αὐτοῦ λόγον! Ἀλλ' ἔχει λόγον; Γνωρίζει λόγον; Καὶ ἔγραφε τόσον ἀλόγως, ἂν ἐγνώριζε λόγον;

Εἶναι περίεργα καὶ τὰ κατόπιν λεγόμενα. « Ὁ δὲ σοφὸς ἀρ- » θρογράφος, ἂν ἀνεγίνωσκε τὸ Λαυσαϊκὸν, ἤθελε βεβαίως προσ- » θέσει καὶ ἄλλο παράδειγμα ὅρκου, ζητηθέντος ὑπὸ δαίμονος » ἀπ' ἄλλον ἀσκητὴν, τὸ ὁποῖον χάριν αὐτοῦ προσθέτομεν ἡμεῖς, » ὡς προϋπεσχέθημεν ἀνωτέρω. Καὶ εἰς τὸν ἁγιώτατον ἀσκητὴν » Μακάριον, πορευόμενον νὰ ἴδῃ τόπον ἔρημον, φημιζόμενον ὡς » παλαιὸν κατοικητήριον δαιμόνων, καὶ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ, » ἐφάνησαν οἱ δαίμονες. Καὶ ἐκεῖνος μὲν τοὺς εἶπεν, ὅτι, ἀφ' » οὗ ὑπάγῃ ἕως ἐκεῖ, πάλιν ἐπιστρέφει· « οἱ δὲ δαίμονες εἶπον· » *Τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐπὶ τῆς σῆς συνειδήσεως*· καὶ ὁ τοῦ » Χριστοῦ δοῦλος (εἶπε)· *Τοῦτο ποιήσω. Οἱ δὲ δαίμονες ἄφαν-* » *τοι γεγόνασιν*» (Λαυσαϊκ. Κεφ. κβ'. Σελ. 45). Οὕτω καὶ αὐτοὶ » οἱ δαίμονες, οἱ εἰς ὅρκους πολλάκις παρακινοῦντες, εὐχαρι- » στήθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν!» Κακῶς τῷόντι ἐποιήσαμεν, διότι δὲν ἀνέγνωμεν τὸ Λαυσαϊκόν· καὶ καλῶς ποιῶν, μᾶς ἐλέγχει διὰ τοῦτο ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος. Ἂν ἀνεγινώσκαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ, Κύριος οἶδεν ὁποῖον θησαυρὸν ἐδυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐν αὐτῷ! Ἰδοὺ αὐτὸς, διότι ἀνέγνωσε τὸ Λαυσαϊκὸν, εὕρηκεν ἐν αὐτῷ, ὅτι οἱ δαίμονες εἶπον τῷ ἀσκητῇ Μακαρίῳ· *Τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐπὶ τῆς σῆς συνειδήσεως*! Καὶ ἐντεῦθεν ἔμαθεν ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως ἀντὶ ὅρκου διαβεβαίωσιν! Πόσον κόπον κατεβάλομεν εἰς τὸ νὰ εὕρωμεν, ποῦ, καὶ παρὰ τίνος διαττάσσεται, καὶ πότε διετάχθη ἡ *ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσις*, καὶ δὲν ἐδυνήθημεν! Τοῦτο εὑρίσκετο κρυμμένον εἰς τὸ Κεφ. ΚΒ'. Σελ. 45 τοῦ Λαυσαϊκοῦ!! Χάρις αὐτῷ μεγάλη, ὅτι ἐπρόδωκε καὶ ἄκων τὸ μυστήριον! Πλὴν ἐπαινοῦμεν τοὺς δαίμονας, διότι *εὐχαριστήθησαν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν* τοῦ ἀσκητοῦ Μακαρίου· δὲν

κατακρίνομεν ὅμως διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἕλληνας δικαστάς· διότι δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου, ἀλλ' ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτοῦ ὅρκον ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους τῆς Ἑλλάδος. Ἂν δικασταὶ αὐτοῦ ἦσαν δαίμονες, ἤθελον εὐχαριστηθῆ καὶ εἰς αὐτοῦ τὴν διαβεβαίωσιν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως. Ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ ὡς ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἄφαντοι, ἂν εὐχαριστηθῶσιν εἰς ὅ,τι ὁ νόμος δὲν διατάσσει. Ὅθεν, ἂν καὶ ἰσχυρώτατον τὸ ἐπιχείρημα τοῦ εὐσεβεστάστου οἰκονόμου· «Οὕτω » ΚΑΙ ΑΥΤΟΙ *οἱ δαίμονες*, οἱ εἰς ὅρκους πολλάκις παρακινοῦν- » τες, *εὐχαριστήθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίω-* » *σιν*· » δὲν ἔχει ὅμως κάμμίαν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι· διότι οἱ δικασταὶ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ δὲν εἶναι δαίμονες.

Ἀλλ' ἐρωτῶμεν τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ εὐσεβέστατον πρεσβύτερον καὶ οἰκονόμον, πῶς καὶ διὰ τί οἱ δαίμονες παρακινοῦσι πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὅρκους; Θεωροῦσι τάχα κακὸν τὸν ὅρκον, καὶ διὰ τοῦτο παρακινοῦντες τὸν ἄνθρωπον εἰς αὐτόν, παρακινοῦσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἁμαρτίαν; Ἀλλ' ἂν ἡ ὁρκωμοσία ἦτον ἁμαρτία, πῶς παρηγγέλλετο ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ παρὰ τοῦ θεοῦ; Ὁ θεὸς ἤθελε παραγγείλει ποτὲ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἁμαρτίαν; Ἤθελον ὀμόσει ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ προφῆται καὶ ἄλλοι ἅγιοι τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι; Ἤθελεν ὀμόσει ἐν τῇ Νέᾳ ὁ Παῦλος; (Οἰκονόμου Κατηχ. Σελ. 93) Ἤθελον ὀμνύει πατέρες τῆς ἐκκλησίας; Ἤθελον ἐπάγει ὅρκον εἰς κληρικοὺς οἰκουμενικαὶ σύνοδοι; Ἤθελεν ὀμόσει αὐτὸς ὁ θεός, ἂν ὁ ὅρκος ἦτον κακόν, καὶ ἡμάρτανεν ὁ ὀμνύων; Ἂν λοιπὸν ὁ ὅρκος δὲν ἦναι κακόν, ἂν δὲν ἦναι ἁμαρτία ἡ ὁρκωμοσία, πῶς παρακινοῦσιν οἱ δαίμονες πολλάκις εἰς ὅρκους τοὺς ἀνθρώπους; Ἂν ὁ εὐσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος ἔλεγεν, ὅτι οἱ δαίμονες παρακινοῦσι πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους εἰς ψευδορκίαν, εἰς ἐπιορκίαν, εἰς παρορκίαν, ἔλεγεν ἀλήθειαν· διότι αὐτὰ εἶναι κακά· ὁ ψευδορκῶν, ὁ ἐπιορκῶν, ὁ παρορκῶν ποιεῖ ἁμαρτίαν, ὄχι ὁ ἀληθορκῶν, ὁ εὐορκῶν, ὁ ἐμ-

μένων πιστῶς εἰς τὸν ἀληθινὸν ὅρκον. Ἂν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ψευδῶς διεβεβαίωσεν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἡ ψευδορκήση ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων, ἔπραξε καὶ θέλει πράξει κατὰ παρακίνησιν τῶν δαιμόνων, παρ' ὧν ἔμαθε καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαίωσιν. Ἂν ἀληθῶς διεβεβαίωσεν, ἡ εὐορκήση, ἡ παρακίνησις τῶν δαιμόνων δὲν ἔχει οὐδεμίαν χώραν εἰς τοῦτο. Καλῶς ἄρα ἐσυμπέρανεν ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος ὅ,τι ἐσυμπέρανεν ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως κατ' αἴτησιν τῶν δαιμόνων ὁμολογησίας τοῦ ἀσκητοῦ Μακαρίου!

Ἀφ' οὗ δὲ τόσον ἐμωρολόγησεν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἐν τέλει ψηφίζει· «Καὶ λοιπὸν ὁ Κύριος ἀρθρογράφος ὀφείλει νὰ ὑποκύψῃ *εἰς τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου τὴν ἀπόφασιν*, καθὼς ὑπεσχέθη, ἂν ἴδῃ ἀπόδειξιν ἐκ τῆς Ζ'.» Τώρα τί ποιητέον; Ἠθέλαμέν τα, καὶ ἐπάθαμέν τα! Διὰ τί νὰ εἴπωμεν ἐν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς· «Ἂς φέρῃ αὐτὸς τοιαύτην ἀπόφανσιν ἐκ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τότε ἡ νεωτέρα κατισχύει τῆς ἀρχαιοτέρας, ἤτοι τῆς τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνόδου· διότι καὶ ὁ νεώτερος κανὼν καὶ νόμος κατισχύει τοῦ ἀρχαιοτέρου;» Ἡ ἀπόφανσις τῆς συνόδου δὲν εἶναι ἀπόφανσις. Ἀλλ' ὅταν τοιοῦτος ἄνθρωπος τὸ λέγῃ, δύναταί τις γ' ἀμφιβάλλῃ περὶ αὐτοῦ; Πλὴν δὲν ὑποκύπτομεν εἰς τὴν ἀπόφανσιν, καὶ ἂς πάθωμεν ὅ,τι πάθωμεν.

Ὅλον τὸ μακρὺ καὶ πλατὺ ἄρθρον τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου εἶναι μωρολογία καὶ παραλογισμός· ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου μέρος αὐτοῦ εἶναι τὸ μωρότερον καὶ παραλογώτερον. Περιπαίζει ἐν αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον ὅλον. Καταφρονεῖ ἀσεβῶς τὸν λόγον. Παίζει ταῖς λέξεσι γέρων, ὡς ἔπαιζε τοῖς ἀστραγάλοις νέος. Ἀλλ' ἄλλο νεότης, καὶ ἄλλο πρεσβυτικὴ ἡλικία! Ὁ νέος συγχωρεῖται, ἂν ποτε μωρολογήσῃ καὶ παραλογισθῇ· εἰς τὸν γέροντα ὅμως, ἂν οὗτος ἔχῃ ἔτι σώας τὰς φρένας, εἶναι τὰ τοιαῦτα ἀσυγχώρητα. Καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἂν ἔγραφεν, ὅπως γράφῃ αὐτός, αὐτός, ὡς γέρων καὶ σοφός, ὤφειλε

καὶ αὐτὸν αὐστηρῶς νὰ ἐπιπλήξῃ, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ γεγραμμένα νὰ παραδώσῃ τῷ πυρί, καὶ ὄχι τῷ τύπῳ.

Διήλθομεν λοιπὸν τὴν Γ', τὴν Δ', τὴν Ϛ' καὶ τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον· καὶ εἴδομεν, ὅτι αὐταί, ὄχι μόνον δὲν θεωροῦσιν ἀπηγορευμένον ὅλως τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ ὁρκίζουσιν ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ μοναχούς, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων μάλιστα εὐαγγελίων. Καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος συμπεραίνει ἐκ τῆς πράξεως ταύτης, ὅτι ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικούς. Ἄλλως αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ δόγματα πίστεως ὁρίζουσαι, καὶ κανόνας πολιτείας θέτουσαι εἰς αὐτήν, δὲν ἤθελον ἐπάγει αὐτόν. Ἔχοντες ἄρα τὴν καθόλου ἐκκλησίαν, τὸν θεόπνευστον καὶ ὕπατον τῶν θείων γραφῶν ἑρμηνέα, ὑπὲρ ἡμῶν, ἔχομεν τὸ πᾶν. Καὶ ἂν τῳόντι ἀπηγορεύετο παρὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ὁ ὅρκος, ὅταν ἡ καθόλου ἐκκλησία, ὁ ἁρμοδιώτατος ἑρμηνεὺς καὶ ἀκριβέστατος φύλαξ τῶν ἱερῶν γραφῶν, ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύῃ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μεταχειρίζεται καὶ ἐπιβάλλει αὐτόν, πᾶς χριστιανὸς δίκαιον ἔχει νὰ θεωρῇ αὐτὸν συγκεχωρημένον καὶ ἐπιτετραμμένον, ἀδιαφορῶν, ἂν ὁ δεῖνα καὶ δεῖνα πατὴρ τῆς ἐκκλησίας θέλῃ αὐτὸν ἀπηγορευμένον. Ὅταν ἡ ἐπικράτεια δὲν ἀπαγορεύῃ τι δι' εἰδικοῦ νόμου, τί μᾶς μέλει τί φρονεῖ καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος; Καλὸν καὶ ἐπαινετὸν ἡ συμβουλὴ καὶ νουθεσία· ἀλλ' ἡ συμβουλὴ καὶ νουθεσία δὲν εἶναι οὔτε νόμος, οὔτε κανών. Καὶ ἐδῶ ἔπρεπε νὰ παύσωμεν· διότι κἀμμία ἄλλη μαρτυρία δὲν ὑπερισχύει τῆς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Ἐὰν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἦναι ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Ἀλλὰ θέλοντες νὰ κατελέγξωμεν ἔτι μᾶλλον τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων, φέρομεν ἐνταῦθα καὶ ἄλλα δύο ἐπισημότατα παραδείγματα ὁρκωμοσίας.

Ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος γινώσκει, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης ἤρξαντο ἐνωρὶς τοῦ νὰ καταβάλλωσι θεμέλια εἰς ὃ ᾠκοδόμησαν κατόπιν λαμπρότατον κτίριον. Ὠφελούμενοι ἐκ τῶν ἐπιτηδείων περιστάσεων, ὑψώθησαν ὅπου κἀνεὶς δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ ἐξ ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἡμίθεοι ἢ ἰσόθεοι, ἢ μᾶλλον θεοὶ ἐπὶ γῆς κατασταθέντες ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης, ὡρκίζοντο κατὰ τοὺς ἄλλους χριστιανούς, ὁσάκις ἀπῃτεῖτο τοῦτο ἀπ' αὐτῶν. Ἐδυνάμεθα νὰ φέρωμεν πολλὰ τούτου παραδείγματα· ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς δύο, Πελαγίου τοῦ Α' καὶ Λέοντος τοῦ Γ'.

Πελάγιος ὁ Α', ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 555—59 πάπας Ῥώμης, κατηγορεῖτο παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ὅτι ἐκακοποίησε τὸν προκάτοχόν του Βιγίλιον· καὶ ἄλλως δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τῆς κατηγορίας ταύτης, εἰμὴ διὰ τοῦ ὅρκου. Τί πράττει λοιπόν; Κρατῶν τὰ εὐαγγέλια καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ μεθ' ὅρκου ἐκαθάρισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος. « Qui (Pelagius) » a populo Romano factionis contra Vigilium (decesso» rem) incusatus, celebratis una cum Narse litaniis, » apud S. Petrum ambone ascenso, Evangelioque su» per caput posito, juramento se crimine purgavit. » Marcellinus Comes in Chronico, de Pelagio Papa. — « Qui, Pelagius, tenens Evangelia et Crucem Domini » super caput suum, in ambonem ascendens, satisfecit » cuncto populo et plebi, quia nullum malum peregisset » contra Vigilium. » Anastas. Bibliothec. in Pelagio pag. 42.

Λέων ὁ Γ', ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 795—817 πάπας Ῥώμης, ὁ καὶ τὸ ἱερὸν σύμβολον ἐν δυσὶν ἀργυραῖς πλαξὶν Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ χωρὶς τῆς προσθήκης τοῦ Filioque (καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ) ἐγχαράξας, κατηγορεῖτο παρὰ τῶν Ῥωμαίων περὶ πολλῶν ἐγκλημάτων, ἀφ' ὧν ἠθέλησε διὰ τοῦ ὅρκου νὰ καθαρισθῇ. Ὅθεν μίαν ἡμέραν καταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου,

καὶ, παρόντων τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ μεγάλου, πολλῶν ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων, ἄλλων κληρικῶν καὶ πλήθους λαοῦ, λαβὼν εἰς τὰς χεῖρας τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, καὶ αναβὰς τὸν ἄμβωνα, ὤμοσε λαμπρᾷ τῇ φωνῇ. Ἂς ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν Βαρώνιον περιγράφοντα εἰς πλάτος τὴν σκηνὴν ταύτην.

« Alia vero die in eadem Ecclesia beati Petri apostoli, » in eorum praesentia, amplectus venerabilis Pontifex » sancta Christi quatuor Evagelia, coram omnibus ascen» dit ambonem, et sub jurejurando clara voce dixit: » Quia de istis falsis criminibus, quae super me impo» suere Romani, qui inique me persecuti sunt, scientiam » non habeo, nec talia egisse me cognosco ». Ἀκολουθῶν δὲ ὁ Βαρώνιος, λέγει· « Habetur autem totidem verbis » concepta ipsa formula purgationis a Leone Pontifice » facta, in hunc modum:

« Nota res est, fratres charissimi, malos adversum » me homines insurrexisse, meque ad vitam meam gra» vissimis criminibus infamasse. Cujus rei cognoscen» di gratia clementissimus hic ac serenissimus rex Ca» rolus una cum sacerdotibus ac principibus suis in » hanc urbem se contulit. Quamobrem ego Leo Ponti» fex S. R. E. a nemine judicatus neque coactus, sed » mea veluntate impulsus, purgo me, præsentibus vobis » coram Deo et angelis ejus, qui conscientiam novit, et » beato principe apostolorum, in cujus conspectu con» sistimus, me neque sceleratas res, quas mihi objiciunt, » perpetrasse, neque perpetrari jussisse, Deum testans, » in cujus judicium venturi sumus, et in cujus conspectu » consistimus etc. » Baron. ad an. 800 Tom. IX pag. 357—58. Anastas. Bibliothec. pag. 126.

Μετὰ ταῦτα εὔλογον κρίνομεν νὰ ἐξελέγξωμεν φράσεις τινὰς τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων, εἰς τὰς συνόδους καὶ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας ἀποβλεπούσας.

Εἴχομεν εἰπεῖ ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, ὅτι αἱ κατὰ τοῦ ὅρκου μερικαὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας γνῶμαι μένουσι γνῶμαι μερικαί. Καὶ κατόπιν τούτου ἐλέγομεν· « Ὅταν ἡ ἐκ- » κλησία δὲν ἀπαγορεύῃ τὸν ἀληθινὸν ὅρκον, ὅταν τιμωρῇ τοὺς » ἐπιορκοῦντας καὶ τοὺς ὀμνύοντας ἐθνικοὺς ὅρκους, ὅταν οἰκου- » μενικαὶ σύνοδοι διὰ τῆς πράξεως αὐτῆς ὄχι μόνον δὲν ἀπα- » γορεύωσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ ὁρκίζωσιν ἐνώπιον αὐτῶν κλη- » ρικούς, ὁ ἀληθινὸς ὅρκος εἶναι συγκεχωρημένος. Σεβόμεθα τὰς » συμβουλὰς τῶν κατὰ μέρος πατέρων· ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῷ » μᾶλλον τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους.» Ἐκ τοῦ λογικωτάτου τούτου λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ τί λέγει ἐν στήλῃ ιγ'; Ἐντρεπόμεθα τῇ ἀληθείᾳ νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα! Τόσον μωρὸν καὶ ἀνόητον εἶναι! Πλὴν ὅταν αὐτὸς δὲν ἐντρέπηται, διὰ τί νὰ ἐντραπῶμεν ἡμεῖς; «Καὶ λοιπὸν οἱ πατέ- » ρες δὲν ἐσέβοντο τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους· καὶ αἱ σύνοδοι μετὰ » τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐσέβοντο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν; Βαβαὶ » τῆς ἀπονοίας!» Βαβαὶ τῳόντι τῆς ἀλογίας τοῦ μεγάλου οἰκονόμου! Ἐσέβοντο οἱ πατέρες τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ αἱ σύνοδοι μετὰ τῆς ἐκκλησίας ἐσέβοντο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν· καὶ ὅμως οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ὥρκιζον καὶ ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων μάλιστα εὐαγγελίων, καὶ ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους καὶ μοναχοὺς παρὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν! Πταίομεν ἡμεῖς κατὰ τοῦτο; Ἡ ἐκκλησία εἶναι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν οἰκονόμον καὶ *θεόπνευστος καὶ ὕπατος ἑρμηνεὺς τῶν θείων γραφῶν*. Ἀλλ' ὅταν αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἑρμηνεύωσι τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· » ἄλλως ἢ ὡς ἡρμήνευον αὐτὴν οἱ πατέρες, καὶ ἐπάγωσιν ὅρκον εἰς κληρικούς, πταίομεν ἡμεῖς κατὰ τοῦτο; Βαβαὶ τῆς ἀλογίας!

Ἀλλ' ὁ παραλογισμὸς τοῦ σοφωτάτου οἰκονόμου δὲν περιορίζεται εἰς ἃς ἀνεφέρομεν ἀνωτέρω ὀλίγας λέξεις· ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰ κατόπιν αὐτῶν λεγόμενα ἐν τῇ ιγ' στήλῃ. Πλήν, ἂν καὶ νομίζωμεν, ὅτι ἐξυβρίζομεν αὐτὴν τὴν φρόνησιν, ἐὰν θελήσωμεν

νὰ καταδείξωμεν ἡμεῖς καὶ αὐτῶν τὴν ἀλογίαν εἰς τοὺς φρονίμους αὐτῶν ἀναγνώστας, ἂς μᾶς συγχωρηθῇ ν' ἀναφέρωμεν καὶ ταῦτα. « Ἀφ' οὗ παρεχάραξε τὸ χωρίον τῆς ς' συνόδου, παρέ» στησε λοιπὸν καὶ τὴν ς' αὐτὴν, καὶ πάσας τὰς οἰκουμενικὰς » συνόδους, ὁρκιζούσας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς *ἐπὶ τῶν ἀχράν» των τοῦ θεοῦ λογίων*, ὧν ὑπάρχει ἓν καὶ τὸ *μὴ ὀμόσαι ὅλως*· » ὡσὰν ἐπὶ τούτῳ ἐπρόκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῶν θείων συνόδων τὸ » εὐαγγέλιον ! » Βαβαὶ τῆς ἀλογίας ! Αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ὥρκιζον, ὡς εἴδομεν, καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῶν ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων, καὶ ὅμως ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος λέγει ἡμᾶς παριστάνοντας αὐτὰς ὁρκιζούσας! Βαβαὶ τῆς ἀλογίας!

« Ἀλλ' ἂν ἀνεγίνωσκε προσεκτικώτερον τὰ πρακτικὰ τῶν » οἰκουμενικῶν συνόδων, ἔβλεπεν ἐν τούτοις, ὅτι οἱ θεῖοι πα» τέρες ἐκεῖνοι (τοὺς ὁποίους αὐτὸς σέβεται (λέγει), διὰ νὰ » παρακούῃ τὰς ἱεράς των διδασκαλίας) Ἀθανάσιος, Βασίλειος, » Γρηγόρος, Χρυσόστομος, Κύριλλος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μεγά» λων φωστήρων τῆς ἐκκλησίας, αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων » τὰς ἁγίας ῥήσεις ἔπεμπον ὡς ἀκαταμάχητα βέλη κατὰ τῆς » πλάνης τῶν αἱρετικῶν αἱ θεοσύλλεκτοι σύνοδοι, ἐξηγοῦσαι δι' » αὐτῶν τὰς θείας γραφάς.» Προσεκτικώτατα ἀνέγνωμεν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, καὶ ἴδομεν, ὅτι αἱ σύνοδοι ἐπὶ τῶν περὶ δογμάτων ὅρων ἐστηρίζοντο μόνον καὶ μόνον εἰς αὐτὰς τὰς ἱερὰς γραφάς· ἔφερον δ' ἐνίοτε καὶ μαρτυρίας ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων, ὅτε αὗται ἦσαν σύμφωνοι πρὸς ἐκείνας. Ἀλλὰ τί ἐκ τούτου; Μήπως εἶναι περὶ τούτου ὁ λόγος; Μήπως κατεκρίναμεν τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας, διότι εἴπομεν, ὅτι σεβόμεθα μὲν αὐτούς· ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῷ μᾶλλον τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους; Παραλαλεῖ τῳόντι ὁ αἰδεσιμώτατος !

« Καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συμπαρῆσαν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς » συνόδους καὶ αὐτοπροσώπως, ὡς ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν Α', » ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὴν Β', ὁ Κύριλλος ὁ τῆς Γ' πρόε» δρος, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλας· ἢ μήπως εἰς μὲν τὰς συνόδους εὐ-

» λόγουν οὗτοι τὸν ὅρκον, εἰς δὲ τὰ ἴδια συγγράμματά των » τὸν ἀπηγόρευον; » Δύο οἰκουμενικαὶ καὶ πολλαὶ τοπικαὶ σύνοδοι συνεκροτήθησαν κατὰ μόνον τὸν Δ′ αἰῶνα, καὶ δύο ἄλλαι οἰκουμενικαὶ κατὰ τὸν Ε′. Ἐπ' αὐτῶν ἐτέθησαν τόσοι καὶ τόσοι κανόνες περὶ πολλῶν ὑποθέσεων· περὶ δὲ τοῦ ὅρκου οὐδεμία σύνοδος, οἰκουμενικὴ ἢ τοπική, ὥρισέ τι, πρὸς κατάπαυσιν, ἂν ὄχι τῆς χρήσεως αὐτοῦ· διότι τοῦτο ἦτον ἀδύνατον· τοὐλάχιστον τῆς φρικτῆς αὐτοῦ καταχρήσεως. Εἰς τὰς συνόδους ταύτας συμπαρῆσαν τῳόντι αὐτοπροσώπως καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων τοῦ ὅρκου ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι δεικνυομένων πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ὅρκος ἐγίνετο, καὶ συνεχῶς, καὶ παρὰ λαϊκῶν καὶ παρὰ κληρικῶν, ἐναντίον τῆς κυριακῆς ἐντολῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ἔγραφον καὶ ὡμίλουν κατ' αὐτοῦ, διὰ τί νὰ μὴ προτείνωσι κανόνα, ῥητῶς ἀπαγορεύοντα αὐτόν; Οὐδεὶς αὐτῶν εὔλογον ἔκρινε τοιαύτην πρότασιν, οὔτε ὁ Ἀθανάσιος ἐπὶ τῆς Α′ συνόδου, οὔτε ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς Β′, οὔτε Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῆς Γ′. Ἐξεναντίας, ἐν ᾧ ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμμασι κατακρίνουσι τὸν ὅρκον, ἐπὶ τῶν συνόδων καὶ ὁρκίζουσιν ἄλλους, καὶ αὐτοὶ ὀμνύουσι. Καί —τὸ παραδοξότερον! — ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς αὐτῶν συγγράμμασι φαίνονται καὶ τὸν ὅρκον κατακρίνοντες, καὶ αὐτοὶ ὀμνύοντες! Ὅλων τούτων εἴδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις παραδείγματα. Ὥστε εἰς μὲν τὰς συνόδους *εὐλόγουν* τὸν ὅρκον· εἰς δὲ τὰ συγγράμματα αὐτῶν καὶ ἀπηγόρευον αὐτόν, καὶ ὤμνυον αὐτοί!

« Σέβεται, λέγει κατόπιν περὶ ἡμῶν, τὰς οἰκουμενικὰς συνό» δους· καὶ ὅμως παρακούει καὶ αὐτῶν τοὺς κανόνας. » Ἄπαγε! Ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων, *μέγα* οἰκονόμε; Εἰς τίνων οἰκουμενικῶν συνόδων κανόνας παρηκούσαμεν; Ὑπάρχει κανὼν συνοδικὸς κατὰ τοῦ ὅρκου, καὶ παρηκούσαμεν εἰς αὐτόν;

« Αὐτή, λέγει πάλιν, ἡ Ϛ′ σύνοδος καὶ ἡ Ζ′ ἐπεκύρωσαν καὶ » τῶν μερικῶν (ὡς λέγει) πατέρων τοὺς κανόνας, ὡς πνευμα» τέμφορα παραγγέλματα! » Ναί, σοφώτατε οἰκονόμε! Ἡ Δ′

οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπεκύρωσεν ἐν τῷ ά αὐτῆς κανόνι τοὺς κανόνας τῶν πρὸ αὐτῆς τριῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τοὺς τῶν τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν μερικῶν πατέρων, καὶ ἡ ζ' παρομοίως. Ἀλλὰ τί συμπεραίνεις ἐκ τούτου; Ἀνόητον πρᾶγμα! Ἐπεκύρωσαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι τοὺς παρά τινων πατέρων τεθέντας κανόνας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἡ ἐπικύρωσις αὐτῶν ἐγένετο καθ' ὅσον οὗτοι δὲν ἀντέβαινον εἰς τοὺς παρ' οἰκουμενικῶν συνόδων τεθέντας, καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτῶν. Ἐπεκύρωσεν ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τοὺς κανόνας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι αὐτὴ διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως ἐξῄρεσε σιωπηλῶς τοῦ ΚΘ' τό· « *Καθάπαξ ὁ ὅρκος ἀπηγόρευται·* » διότι μὴ ἐξαιροῦσα τοῦτο, ἤθελεν ἀντιφάσκει αὐτὴ πρὸς ἑαυτήν· διότι αὐτὴ ὄχι μόνον ἀπηγορευμένον δὲν ἐθεώρησε τὸν ὅρκον· ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν αὐτόν, καὶ εἰς ποίους; —Εἰς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὡς ἔπραξε πρὸ αὐτῆς ἡ Γ' καὶ ἡ Δ'.

« Σεβόμενος λοιπόν, λέγει κατωτέρω, τὰς σεπτὰς συνόδους, » σέβου, κ. ἀρθρογράφε, καὶ τοὺς θεοφόρους πατέρας, τοὺς » ὁποίους καὶ αὐταὶ αἱ θεῖαι σύνοδοι ἐσέβοντο, ὡς ἐξ ἑνὸς καὶ » τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐλαμφθέντας. » Ναί, αἰδεσιμώτατε ἀρθρογράφε· σεβόμεθα τοὺς θεοφόρους πατέρας· ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῷ μᾶλλον τὰς σεπτὰς συνόδους· διότι αὐταὶ εἶναι ἡ καθόλου ἐκκλησία, καὶ ὄχι οἱ κατὰ μέρος πατέρες. Σκέφθητι ὀλίγον τι ὀρθότερον περὶ τῆς μεταξὺ τῆς καθόλου ἐκκλησίας καὶ τῶν κατὰ μέρος πατέρων διαφορᾶς, καὶ θέλεις πληροφορηθῇ καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ σεβασμοῦ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων.

Ἐν στήλῃ ιή λέγει περὶ ἡμῶν· « Τί φιλολογεῖς τὰ ἱερὰ τῶν » ἁγίων συνόδων πρακτικά, διὰ νὰ διδάξῃς τὴν ἁγίαν καὶ » ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ τί πρέπει νὰ φρονῇ περὶ ὅρ» κου; Μὴ δὲν εἶναι τῆς ἐκκλησίας ταῦτα τὰ ἱερὰ πρακτικά; » Νέος, ἄνθρωπε, θεσμοθέτης θέλεις νὰ φανῇς εἰς τὰ πάτρια » ἱερά; Τί συγκρούεις τοὺς ἁγίους πατέρας ἡμῶν πρὸς τὰς

» ἁγίας συνόδους, καὶ ταύτας πρὸς τὰς εὐαγγελικὰς καὶ ἀπο-
» στολικὰς διατάξεις; Τόσαι μυριάδες χριστιανῶν καὶ ἐκκλη-
» σιαστικῶν ἀνέγνωσαν πρότερόν σου τὰ τῶν συνόδων πρακτικά.
» Τόσοι ἱεροὶ συγγραφεῖς, συγγράψαντες καὶ μετὰ τὴν ϛ' σύνο-
» δον, (τὴν ὁποίαν φέρεις νομοθετήσασαν ἐπὶ τῶν κληρικῶν καὶ
» τὸν ὅρκον καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ), συμβουλεύουσι καὶ τὴν τοῦ
» ὅρκου ἀποφυγὴν, καὶ σὺ πρῶτος ἀνέστης ν' ἀποδείξῃς πάντας
» τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας σου πλανωμένους; Φέρεις παρα-
» δείγματα ἱερωμένων καὶ ἀσκητῶν, ἐξ ἀπάτης ἢ ἐξ ἀνάγκης,
» ἢ δι' ὁποιανδήποτε περίστασιν ὀρκισθέντων· ἀλλ' ἡμεῖς σοὶ
» ἐπροσθέσαμεν καὶ ἄλλα περισσότερα, καὶ τώρα σὲ βεβαιοῦμεν,
» ὅτι εὑρίσκονται καὶ ἐκκλησιαστικοὶ, οἵτινες καὶ εἰς τὰς ἰδιω-
» τικάς των ἀναστροφὰς διὰ κακὴν ἕξιν ὀμνύουσι τὸ ὄνομα τοῦ
» θεοῦ, καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὅρκων· ἀλλὰ μήπως αἱ μερικαὶ
» παραβάσεις ἀναιροῦσι τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν
» ἐντολήν;» Δὲν εἶναι λόγοι ταῦτα; Καὶ δὲν εἶναι λόγοι ἰ-
σχυροί; Ἀλλ' ἡμεῖς συγκρούομεν, *μέγα* οἰκονόμε, τοὺς ἁγίους
ἡμῶν πατέρας πρὸς τὰς ἁγίας συνόδους, καὶ ταύτας πρὸς τὰς
εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς διατάξεις, ἢ συγκρούονται ἀφ'
ἑαυτῶν; Ὅταν οἱ μὲν πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ μέρος κατα-
κρίνωσι καὶ ἀποδοκιμάζωσι τὸν ὅρκον· αἱ δὲ οἰκουμενικαὶ σύνο-
δοι ἐγκρίνωσιν αὐτὸν καὶ ἐπιδοκιμάζωσι· καὶ οὐ μόνον τοῦτο·
ἀλλὰ καὶ ἐπάγωσιν αὗται ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων
εἰς συνοδικοὺς, συγκρούομεν ἡμεῖς αὐτὰς πρὸς ἐκείνους, καὶ
ἐκείνους πρὸς ταύτας; Ὅταν ἡ μὲν εὐαγγελικὴ διαταγὴ λέγῃ·
Μὴ ὀμόσαι ὅλως· ἡ δὲ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἤτοι ἡ καθόλου
ἐκκλησία εἰς ἓν συνηγμένη, ὁ *ἀείφρουρος* δηλαδὴ *φύλαξ, καὶ
θεόπνευστος καὶ ὕπατος ἑρμηνεὺς τῶν θείων γραφῶν*, λέγῃ·
Ὄμοσον· καὶ ὁρκίζῃ αὐτὴ ἐνώπιον αὐτῆς κληρικοὺς, ἡμεῖς συγ-
κρούομεν ταύτην πρὸς ἐκείνην, λέγοντες ὅ,τι γίνεται; Καὶ
μερικαὶ παραβάσεις εἶναι ἡ πρᾶξις οἰκουμενικῶν συνόδων; Δὲν
φλυαρεῖ ὁ ἄνθρωπος; Ὅταν λοιπὸν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι δὲν
παραβαίνωσιν, ἀλλ' ἄλλως ἑρμηνεύουσαι τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν,

ἐπιτάττωσι τὸν ὅρκον, τίς τολμᾷ νὰ ἀντείπῃ εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην; Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος; Καὶ τί εἶναι ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους; Τί εἶναι ἡ μερικὴ πρὸς τὴν καθόλου ἐκκλησίαν; Ἰσχύει ἡ παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου γινομένη τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς ἑρμηνεία περισσότερον τῆς παρ' οἰκουμενικῶν συνόδων γινομένης; Ἰσχύει ἡ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως γνώμη τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου περισσότερον τῆς πράξεως τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ γνώμη αὕτη δὲν συμφωνῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν αὐτῆς ταύτης τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς θέλει ἀποδειχθῇ τοῦτο ἐν τοῖς ἑπομένοις; Μένει λοιπὸν ἀκράδαντον τὸ κῦρος τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων.